

**Katedra aplikované ekonomie - Katedra asijských studií
Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci**

Studentská vědecká konference 2013
Sborník příspěvků

Pavla Slavíčková (ed.)

Olomouc 2013

Zpracování tohoto příspěvku bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělený roku 2013 Univerzitě Palackého v Olomouci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Studentská vědecká konference 2013
Sborník příspěvků

Editor: Pavla Slavičková
Vydala: Societas Scientiarum Olomucensis II.
Křížkovského 10, 771 80 Olomouc

Vydání I.
Náklad: 70 ks

Olomouc 2013
ISBN: 978-80-87533-06-2

NEPRODEJNÉ!

OBSAH

Příspěvky studentů Katedry asijských studií FF UP

Jana Belicová: <i>Koncept priestoru v románoch Murakamiho Harukiho</i>	4
Vlastimil Dobečka: <i>Počátky gramatiky čínštiny</i>	11
Dominika Ďurišová: <i>Distribuce fonogramů v novinovém textu</i>	15
Lenka Dřimalová: <i>Česko-čínské vztahy v oblasti kultury v letech 1945-1989</i>	23
Silvie Matyskiewiczová: <i>Klasifikace měrových slov v čínském jazyce</i>	33
Mária Mokošová: <i>Vypožičané slová z čínštiny v cudzích jazykoch (angličtina)</i>	43
Kristýna Němcová: <i>Smysl života japonských žen před válkou: být dobrou manželkou a moudrou matkou</i>	53
Markéta Koklarová: <i>Čínsko-japonský konflikt v československém dobovém tisku v roce 1937</i>	66
Zuzana Přecechtělová: <i>Proměny čínského odívání</i>	74
Ivona Slúková: <i>Kurtizány z městských štvrtí za dynastie Song a ich obraz v básňach Liu Yonga</i>	83

Příspěvky studentů Katedry aplikované ekonomie FF UP

Barbora Blšťáková: <i>Centrální banka</i>	98
Veronika Friedlová: <i>Průzkum trhu v oblasti volnočasových aktivit</i>	110
Kamila Hrušková: <i>Vliv volebního cyklu na fiskální politiku České republiky v letech 1996–2012 s důrazem na daňovou politiku</i>	119
Jolana Klímková: <i>Inovační postupy v reklamě s přihlédnutím na reklamní kampaně</i>	137
Tereza Králová: <i>Analýza vstupu frankofonní franchisy Buffalo Grill na český trh</i>	147
Jan Vrba: <i>Rozdíly mezi výkonnostní a vztahovou kulturou s důrazem na popis vztahové kultury</i>	155

KONCEPT PRIESTORU V ROMÁNOCH MURAKAMIHO HARUKIHO¹

Jana Belicová

Abstrakt: Príspevok mapuje priestor vykonštruovaný v prozaických textoch súčasného japonského autora Murakamiho Harukiho – konkrétne v románoch *Afterdark*, *Koniec sveta & Hard-Boiled Wonderland* a *Nórske drevo*. V rozoberaných románoch dominujú dva hlavné typy priestoru, a to mestský a nemestský, resp. vidiecky, ktorých odlišné charakteristiky majú dosah i na formu zobrazenia príznačnú pre daný priestor. Na prvý pohľad sa môže zdať, že sa analyzované romány vyznačujú dualitou založenou na opozícii mesto-vidiek. Článok však poukazuje na nedostatky tejto hypotézy, argumentujúc značnou komplexnosťou týchto prostredí, ich podobnosťou a previazanosťou.

Kľúčové slová: Murakami Haruki, priestor, mesto, veľkomesto, metropola, postmoderná situácia, dualita, vidiek verzus mesto.

Priestor v texte literárneho diela, odhliadnuc od jeho funkcie ako možného modelu aktuálnych vzťahov v rámci skutočného nefiktívneho sveta filtrovaného médiom autora textu, vystupuje ako príznaková veličina, ktorá participuje na konštruovaní kompozičnej makroštruktúry sujetu, a to tým, že svojou štruktúrou – mierou ohraničenia, prítomnosťou či naopak absenciou obštrukcií, usporiadaním a vzájomnou interakciou priestorových dominánt – implicitne či explicitne ovplyvňuje sujetový vývoj. Tento článok sa pokúsi o preskúmanie priestoru vykonštruovanom v textoch diel súčasného japonského prozaika, esejistu a prekladateľa Murakamiho Harukiho, menovite románov *Afterdark* (2004), *Koniec sveta & Hard-Boiled Wonderland* (1985) a *Nórske drevo* (1987). Konkrétne pôjde o snahu zmapovať mikropriestory, z ktorých pozostávajú svety (ako makroštruktúry) jednotlivých textov, porovnať očakávania vyplývajúce z povedomia o sociálno-politickej situácii konkrétneho priestoru s aktuálnymi pomermi v priestoroch projektovaných vo fiktívnom svete rozprávania, zosumarizovať a bližšie rozanalyzovať techniky, akými autor najčastejšie konštruuje svoje fiktívne svety a identifikovať, ako sa charakter daného priestoru odrazí na kompozícii textu zobrazujúceho tento priestor.

Pojem priestoru

Súčasná literárna veda pokladá priestor (popri čase, postave a iných kompozičných postupoch) za kľúčovú premennú v procese konštituovania textu krásnej literatúry.² Za univerzálne atribúty fiktívneho priestoru je pritom možno považovať jeho **ohraničenosť** (danú ohraničenosťou textu literatúry),³ **príznakovosť** (má dosah na štruktúrovanie aj nepriestorových javov, ovplyvňuje sujetovú výstavbu), **zaplnenosť** (objektmi, subjektmi, udalosťami), **neizolovanosť** (na úrovni priestor – prvok i prvky vzájomne)⁴ a z nej vyplývajúcu **interaktívnosť** (priestor – priestor, priestor – prvok, prvok – prvok). I na neliterárnej úrovni sa priestorom v tomto článku rozumie nielen jeho fyzicko-geografický rozmer, ale i rozmer kultúrno-sociálny, ktorý predpokladá interakciu elementov/subjektov doň situovaných.

¹ Článok je založený na diplomovej práci *Koncept priestoru v dielach Murakamiho Harukiho*, obhájenej na Katedre asijských štúdií FF Univerzity Palackého v Olomouci v júni 2009. Vzhľadom na obmedzenú dĺžku článku nepojednáva o klasifikácii prostredí uvedených románov na základe teórie „iných svetov“ a sústreďuje sa výlučne na oprávnenosť klasifikácie prostredí na báze opozície mestský – nemestský priestor. Oproti diplomovej práci pri analýze navyše neboli zohľadnené romány *Hon na ovcu* (1982) a *Tancuj, tancuj, tancuj* (1988).

² Pozri *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce/osobnosti/základní pojmy*, s. 638-640.

³ Pozri LOTMAN, *Štruktúra umeleckého textu*; DOLEŽEL, *Kapitoly z dějin strukturální poetiky*.

⁴ Pozri LOTMAN, *Štruktúra umeleckého textu*, s. 249-263.

Priestor ako sociogeografická veličina je definovaný svojou neohraničenosťou a celistvosťou. Tieto atribúty sú však len ťažko stotožniteľné s vlastnosťami vnútorne štruktúrovaného, formou literárneho textu ohraničeného, selektívne zobrazovaného priestoru umeleckého textu, ktorý je navyše fixovaný v danom systéme znakov.⁵ Priestor vo svojej neohraničenosti a celistvosti by mohol byť len ťažko sprostredkovaný týmto médiom. Priestor v literárnom diele ako celok o sebe však dáva tušiť prostredníctvom parciálnych jednotiek – menších, relatívne ľahšie opísateľných priestorov, v ktorých sa odrážajú dôležité rysy nimi generovanej makroštruktúry. Pri analýze bolo preto potrebné rozčleniť abstraktný celkový priestor daných textov na viac „hmatateľné“ čiastkové priestory, ktoré môžu logicky stáť v opozícii alebo synergicky v rámci štruktúry koexistovať. Ich vzájomné vzťahy sú následne determinované prítomnosťou či absenciou hraníc, ktoré ich od seba oddeľujú, alebo mierou ich ohraničenia a jej priamoúmerne vysokému napätiu, ktoré vzniká pri pokuse o transfer z jedného priestoru do druhého.

Základná klasifikácia priestoru analyzovaných textov

Analyzované texty a ich príbehy vo všeobecnosti nie sú fixované na jedno miesto, ale sú spojené s priestormi, ktorých vzájomné vzťahy generujú charakter celkového priestoru textu. *Koniec sveta & Hard-boiled Wonderland* je typickým iniciačným románom, ktorého protagonista je poverený istou úlohou (a síce nájsť stratenú osobu a/i vyhnúť sa koncu sveta a prostredníctvom týchto tak nájsť vlastnú identitu), splnenie ktorej je podmienené jeho fyzickou aktivitou, pohybom, čiže premiestňovaním sa z miesta na miesto, z priestoru do priestoru. V románe je teda dominantný dynamický motív cesty. Ostatné dva texty (*Afterdark* a *Nórske drevo*) nie sú románmi, kde by bola sujetová výstavba založená vyslovene na motíve cesty, ale práve topos cesty, putovania, prechádzania sa, blúdenia je jedným z najčastejších a najvýraznejších.

Na základe identifikácie motívu cesty ako dominantného možno predpokladať, že na jej realizáciu budú príbehy vyžadovať – podobne ako grécke epy – zodpovedajúci priestor mnohokrát až monumentálnych rozmerov. Murakamiho odysey spravidla začínajú v Tokiu, prechádzajú za jeho rámec, aby sa doň vo finálnom štádiu vrátili. Na fyzickej úrovni sa táto transgresia uskutočňuje jednak po horizontálnej línii – Kjóto (*Nórske drevo*) a po vertikálnej línii – zostup do podzemia Tokia (*Koniec sveta & Hard-boiled Wonderland*). Na metafyzickej úrovni je potom zjavný prechod medzi reálnym svetom a svetom vytvoreným vo vedomí rozprávača-protagonistu (napríklad Mesto v románe *Koniec sveta & Hard-boiled Wonderland*). Navyše, nie zriedka rozprávač odkazuje na iné vzdialené mestá ako Frankfurt, Mníchov, čo ešte posúva limity autorom konštruovaných svetov.

Špecifickým je v tejto súvislosti román *Afterdark*, kde je Tokio prezentované z iného uhla. Od homérovskej odysey, predpokladajúcej pohyb cez ďalšie priestory a existenciu plošne rozsiahleho priestoru, sa Murakami prikláňa k joyceovskej urbánnej odysei. Tokio tak ako Dublin pre Joyceovho Blooma tvorí makrokozmos samo osebe. Pričom ide o makrokozmos priestorovo a sémanticky bohatý natoľko, že presúvanie sa do iných geografických sfér nie je nutné.

Mestský kontext a kontext metropoly Tokia

Ako už bolo načrtnuté, najbežnejšie sú príbehy textov aspoň čiastočne zasadené do mestských priestorov, najčastejšie do metropoly Tokia.⁶ Okrem vyššie zmieneného typu akéhosi joyceovského urbánneho eposu, i v rámci ďalšej spomenutej kategórie, veľkosťou priestoru pripomínajúcej klasické odysey, je priestor hlavného mesta Tokia zobrazovaný s mimoriadnou frekvenciou a zohráva z hľadiska sujetového vývoja relevantných románov podstatnú úlohu. Vychádzajúc z domnienky, že reálny priestor Tokia sa do istej miery spredmetňuje i v konečnom konštrukte Tokia ako fiktívneho mesta v texte románov a prejavuje sa na jeho obraze a celkovej atmosfére, bude pozornosť vztiahnutá najprv na pomery v veľkomeste ako takom.

⁵ Tamže, s. 362.

⁶ Chronotop mesta je v Murakamiho prácach natoľko prominentný, že im Kawakami Čijoko pripisuje označenie *mestské romány*, alebo *toši šósecu*; pozri KAWAKAMI, The Unfinished Cartography: Murakami Haruki and the Postmodern Cognitive Map.

Sociálna geografia charakterizuje veľkomesto, a špeciálne metropolu monštruózných rozmerov s len ťažko porovnateľnou koncentráciou obyvateľstva, akou je Tokio,⁷ za štruktúru, kde sa naplno prejavuje postmoderný globálny charakter sveta, kumulujúci okolo seba koncepty ako rozdrobenosť, rôznorodosť či nestálosť, a prejavujúci sa ako na topografickej, tak i na sociálnej úrovni. Mestské priestory sú vo väčšine tvorené vysoko heterogénnou skupinou jedincov, ktorí sa líšia nielen diverzitou prevádzaných sociálnych rol, ale i charakterovo, čo v podstate predpokladá možnosť stretu množstva protichodných princípov. Tým narastá pravdepodobnosť zvýšeného výskytu najrôznejších konfrontácií či konfliktov. Ak sa má na vážnosti týchto krízových situácií podpísať ešte aj rapídne tempo života, spojené s každodenným vysoko špecifikovaným účelovým presúvaním más, absencia intimity a neosobnosť či nedostatok existenciálne dôležitého sociálneho kontaktu veľkomestských priestorov, stávajú sa tieto priestory „priestor[mi] nestability a krízy“.⁸

Pre metropolu Tokia v posudzovaných románoch platí, že je poväčšine bydliskom protagonistov a miestom, kde prebehne iniciačný proces. Je mikropriestorom v rámci makropriestoru celkového sveta textu.⁹ V takom prípade predstavuje Tokio model globálneho veľkomesta, konvenčne spájaného s obrovskou koncentráciou obyvateľstva a zároveň neosobnosťou spoločenských vzťahov, rapídnym tempom života či oddelenosťou od prírody, ktoré vyúsťujú do frustrácií istým spôsobom špecifických pre obyvateľov mestských priestorov.

Vyššie uvedené charakteristiky mestského kontextu sa pri kreovaní mestského priestoru v literatúre projektujú i do módu sprostredkovania takéhoto priestoru médiami textu. Charakteristiky takéhoto urbánneho textu, čiže „útvár[u], ktorý je psán ve městě a s městem jako těmatem, prostředím nebo implicitním pozadím a který je městem ovlivněn ve své struktuře, stylu, pojetí prostoru a času“, sa dajú zosumarizovať ako heterogénnosť, dynamickosť, premenlivosť, fragmentárnosť, mnohohľadiskovosť, polyžánrovosť, dialogickosť a intertextualita.¹⁰

Heterogénnosť je u Murakamiho možné odvodiť od rozmanitosti prostredí a rôznorodosti sémantických polí, ktoré sa okolo týchto prostredí koncentrujú. V prípade, že akceptujeme tézu, že reálie Tokia skonštruovaného v literárnych textoch vychádzajú z aktuálnych pomerov skutočného hlavného mesta Japonska, dá sa predpokladať, že práve postmoderné pomery Tokia ako jednej zo svetových globálnych metropol so sebou prinesú ďalšiu diverzitu. Veľkomestské literárne texty sú potom poľom, na ktorom sa realizuje vízia miesta ako „inherentne nestáleho terénu [post]modernej doby, ktorá je poznačená paradoxom a kontradikciami“.¹¹ Koncepty dynamickosti a premenlivosti vyplývajú zo žánrového vymedzenia väčšiny románov ako iniciačných, mnohokrát vystavaných na motíve tajomstva, ktoré si vyžaduje pohyb, aktivitu, putovanie z miesta na miesto, sledujúc zmeny priestorových štruktúr svetov, medzi ktorými je púť vykonávaná, ako i zmeny módu rozprávania. Fragmentárnosť, najzjavnejšie sa prejavujúca v próze *Afterdark*, ale charakteristická i pre ostatné texty, sa realizuje práve prostredníctvom naratívnych stratégií ako mnoho-hľadiskovosť, polyžánrovosť či intertextualita.

Dualita

Tokio však nie je jediným dominantným priestorom. Celkovo sa texty prejavujú kompozičnou bipolaritou v tom zmysle, že opozíciu mestským priestorom vytvára navonok pokojné **prostredie mimo veľkomesta**. Mnohokrát bývajú teoretikmi Murakamiho romány opisované ako duálne, pričom

⁷ Tokio zastáva v demografických prieskumoch špecifické miesto. Predstavuje akýsi svetový unikát, keďže na približne 0,6 % územia Japonska, ktoré predstavuje dvadsaťtri špeciálnych tokijských okrskov/mestských štvrtí *ku*, dvadsaťšesť *ši*, päť *čo*, osem *mura* sa tlačí takmer desať percent celkovej populácie krajiny, čo je obvyklé napríklad pre metropoly rozvojových krajín, ale nie pre vysoko rozvinuté priemyselné spoločnosti. Priemerná hustota zaľudnenia v metropole je 5847 obyvateľov na kilometer štvorcový, pričom hustota niektorých okrskov sa pohybuje až okolo 10 000 obyvateľov na kilometer štvorcový (pozri *Tokyo Metropolitan Government* [online]).

⁸ PETRÍČEK, *Majestát zákona. Raymond Chandler a dekonstrukce*, s. 72.

⁹ S výnimkou románu *Afterdark*, kde je Tokio makroštruktúrou samo o sebe.

¹⁰ Pozri HODROVÁ, *Citlivé město: eseje z mytopoetiky*, s. 89.

¹¹ OAKES, *Place and the Paradox of Modernity*, s. 510.

táto dvojakosť je založená na bipolarite mesto – vidiek. Nemestský, pastorálny mód sa pritom konvenčne vyznačuje repetitívnym, pokojne plynúcim opisom a absenciou vážnejších dejových zvrátov. Oproti nemu stojí veľkomestský priestor, ktorý sa dá charakterizovať skôr ako chaotický, rozkúskovaný, mimoriadne dynamický a premenlivý priestor, v ktorom ale absentuje ľudský kontakt.

Kompozičná bipolarita, reflektovaná na úrovni plánu deja, plánu postáv i v polarizovanej priestorovej štruktúre, je markantná vo všetkých textoch s výnimkou *Afterdarku*,¹² no pravdepodobne najexplicitnejšie sa dualita prejavuje v románe *Koniec sveta & Hard-boiled Wonderland*. Dvojakosť sa prejavuje už v architektonickom pláne, kde jednotlivé stavebné jednotky zodpovedajú pravidelne sa striedajúcim kapitolám dvoch súbežne sa odvíjajúcich príbehov. Jeden z príbehov je zasadený do polarizovaného a neistého sveta Tokia nad i pod zemským povrchom, zatiaľ čo druhý príbeh sa odohráva za hradbami fiktívneho Mesta, naočkovaného do vedomia protagonistu, ktoré sa javí ako dokonale harmonický systém rurálneho charakteru.¹³ Priestor moderného Tokia je sužovaný informačnou vojnou medzi Systémom a Továrňou. Prezentuje sa otvoreným násilím, nekalými praktikami na získanie moci, nespútanosťou vášní, nepredvídateľnosťou, finálnou absurditou a dualitou, až rozdrobenosťou na topografickej úrovni. Oproti tomu, Mesto vo vedomí rozprávača je celistvou ohraničenou štruktúrou s jasne stanovenými pravidlami, charakterizovanou pokojom, jednotvárnosťou, harmóniou sociálnych vzťahov, nezanedbateľným množstvom prírodných útvarov, štruktúrou vyznačujúcou sa pravidelným priestorovým usporiadaním jednotlivých konštitutívnych jednotiek (hodinová veža ako centrálny bod Mesta, ktorý reálnemu Tokiu chýba, ubytovacie jednotky distribuované na základe príslušnosti k sociálnej vrstve) a odlišným plynutím času. Navyše o nadčasovom pastorálnom prostredí svedčí i prítomnosť zvláštnych zlatých zvierat pripomínajúcich jednorožce, ktoré sa absolútne podriaďujú zákonom Mesta.

Kompozičná bipolarita, reflektovaná na úrovni plánu deja, plánu postáv i v polarizovanej priestorovej štruktúre, je markantná i v *Nórskom dreve*. Tu oproti sebe vytvárajú chaotické mesto a pokojné vidiecke prostredie sanatória. V kontraste s mestským ľudským divadlom „[se] spoust[ami] aut, smog[em], rámus[em] a vysok[ým] nájemn[ým]“¹⁴ existuje svet pokojný, svet bez áut, televízie a iných výtvarných konzumnej urbanizovanej spoločnosti, situovaný do prostredia sanatória neďaleko Kjóta, priam hermeticky izolovaného od okolitého rozkladajúceho sa sveta. Medzi týmito svetmi je hranica, ktorá ešte podporuje domnienku o zdanlivej zdvojenosti, a ktorej prekonanie si vyžaduje nemalé úsilie, čím sú tieto svety od seba dokonale oddelené.

Prehodnotenie konceptu duálnej štruktúry

Nedá sa poprieť, že do istej miery nesie priestor Tokia, tak ako je konštruovaný v prózach Murakamiho Harukiho, všetky atribúty postmoderného megalopolisu. Je to všeponímajúca nevyčerpatelná heterogénna štruktúra, prehustená kontradikciami.¹⁵ Na druhej strane je však Tokio existenciálne dôležitým prostredím, ktoré sprostredkúva strety najrôznejších charakterov. K takýmto stretnutiam dochádza v „miestach zhromaždištiach“.¹⁶ V *Afterdarku* je ich možné identifikovať hneď niekoľko. Reštaurácia Denny's poslúži stretnutiu Mari a Takahašiho a odštartuje tak Mariinu neplánovanú nočnú avantúru (Takahaši poradí jeho bývalej šéfovej z brigády v nočnom hoteli, Kaoru,

¹² Kompozícia *Afterdarku* je tiež duálna, podobne ako v *Konci sveta & Hard-boiled Wonderland*, no paralelné príbehy nie sú konštituované na báze vyššie zmienenej opozície.

¹³ Bipolárna kompozícia textu je zdôraznená i jeho architektonikou. V origináli románu *Koniec sveta & Hard-boiled Wonderland* sú paralelné kapitoly (párne kapitoly zodpovedajú Mestu, nepárne reálnemu Tokiu) formálne odlišené kresbami na začiatku každej kapitoly. Mestu/Koncu sveta je priradený štylizovaný pohľad z poloblúkového románskeho okna na krajinku so zeleňou a hradbou, Tokiu/Hard-boiled Wonderland-u zase schematická postava Boba Dylana, zložená výlučne z geometrických tvarov (pozri MURAKAMI, *Sekai no owari to hádaboirudo wandárandu*).

¹⁴ MURAKAMI, *Norské drevo*, s. 70-71.

¹⁵ Ako komplexný konštrukt je tak mesto často metaforicky prirovnávané ku živému organizmu ako neustále sa meniacemu spleťmu systému orgánov a ich funkcií, následne tak denotujúcim samostatne fungujúcu štruktúru – živočícha zraniteľného, ale aj živočícha nebezpečného.

¹⁶ Pozri HODROVÁ, op. cit., s. 79-80.

aby využila Mariine znalosti čínštiny, aby jej tak tá pomohla s prípadom dobitej čínskej prostitútky Duō Dōngli). Ešte dôležitejším miestom sa javí hodinový hotel Alphaville, v ktorom došlo k činu a ktorý prepája takmer všetky postavy v románe. Je to miesto, ktoré vedie bývalá zápasníčka Kaoru, v ktorom v minulosti pracoval na brigáde vysokoškolský študent a amatérsky trombonista Takahaši, miesto, kde sa úradník Širakawa vybil na prostitútke Duō Dōngli, ktorej hotel Alphaville tú noc poskytne prístrešie, miesto, na ktoré sa dostáva i Mari ako tlmočnica z čínštiny, miesto, ktoré poskytuje azyl životom týraným zamestnankyniam Cvrčkovi a Pšenici, a konečne miesto ako pôda pre rozhovory, ktoré jeho aktérom prinášajú nový pohľad na život. Ako hovorí Tomáš Jurkovič, je to priestor, „kde se, když je třeba, paradoxně vyjeví ty nejlepší stránky povahy obyvatel Tokia.“^{17,18}

Čo sa týka spôsobu zobrazenia prostredia, uplatňujú sa tu postupy polyperspektivizmu a rozdrobenosti na koncepcnej i architektonickej úrovni (miestami mimoriadne rýchle prestrihávanie medzi scénami okolo brieždenia, formálne rozčlenenie na pomerne krátke kapitoly), charakteristické pre mestský diskurz. Avšak mód opisu niektorých častí či scén je nekompatibilný s predchádzajúcimi charakteristikami a je vlastný skôr pastorálu a porovnateľný s meditatívnymi opismi prostredia v Meste v románe *Koniec sveta & Hard-boiled Wonderland*.¹⁹

Ako sa zdá, dichotómia „mesto – vidiek“ nie je jednoznačná. U Murakamiho je zaujímavé, že to, čo by sa na prvý pohľad mohlo zdať ako jasné vydelenie mestského a vidieckeho prostredia je na mnohých miestach rozrušované a tieto dve dištinkívne prostredia potom nadobúdajú črty odporujúce štandardným očakávaniam na zobrazenie toho ktorého prostredia. Ani vyššie načrtnutá polarizácia prostredí v *Konci sveta & Hard-boiled Wonderland* nie je celkom oprávnená, keďže v opisoch oboch priestorov je možné nájsť i paralely. Matthew Stretcher uvádza, že za kulisou pokojného sveta Mesta vo vedomí rozprávača sa skrýva násilie, čo ho spája s chaotickým mestom, v ktorom rozprávač žije: „Mesto je skôr dokonalým (alebo takmer dokonalým) zrkadlovým odrazom urbánnej nočnej mory Tokia ako takého, nazeraným z inej (...) perspektívy.“²⁰ Násilie, síce nie explicitne zobrazené, je prítomné i v zdanlivo idylickom svete Mesta. Prejavuje sa – hoci v náznakoch – v opisoch postavy Strážnika, ktorý svojimi nožmi oddeľuje tieň od ľudských schránok, čím ich pripravuje o slobodnú vôľu, pocity a spomienky; a i v samotnej nutnosti umierania magických zvierat, pohlcujúcich zhubné ľudské ego. Týmto tvorí autor paralelu s formou násilia v reálnom svete Tokia, ktoré je prejavene otvorenejšie ako v prípade virtuálneho Mesta (nález topánky v kapitole 29 počas prechodu metrom implikuje zavraždenie zriadenca metra *pokútnikmi*, explicitne je vyjavené fingovaným poranením protagonistu komickou dvojicou chlapíkov z Továrne) a sčasti tak spochybňuje tézu o čisto bipolárnej štruktúre priestoru v románe.

V prípade *Nórskeho dreva* vidiek rovnako nadobúda negatívne aspekty. Prostredie dokonale fungujúcej komunity v sanatóriu vzdialené od „nezdravej“ spoločnosti veľkomesta nedokáže zabrániť Naoko, aby spáchala samovraždu. Môže dokonca pôsobiť až príliš dokonale a vo svojej dokonalosti a symetrii jednotvárne, ba až sužujúco.²¹ Na druhej strane, mesto so svojimi obyvateľmi nie je len prostredím, nepriaznivo vplyvujúcim na senzitivnu dušu protagonistu, ale i miestom, kde dochádza k

¹⁷ JURKOVIČ, Doslov: Tvorové hlubokých moří, in MURAKAMI, *Afterdark*, s. 153.

¹⁸ Tokio takisto poskytuje pôdu pre metafyzické prechádzky Watanabeho Tóru s Naoko z *Nórskeho dreva*. Takisto sa tam nachádza i druhotriedna univerzita, kde Tóru spoznáva excentrickú Midori, ktorá mu sprostredkúva komunikačný mostík s reálnym svetom a pomáha mu pozrieť sa na Tokio z iného uhla a nachádzať v ňom miesta, na ktorých sa i v preľudnenom kolose dá dýchať (pozri MURAKAMI, *Norské drevo*, s. 266).

¹⁹ Ako príklad dobre poslúži záverečná scéna prózy *Afterdark*, v ktorej je rapídne pulzujúci ranný život v Tokiu je opísaný ako slnkom zaliata pastorálna scéna.

²⁰ STRETCHER, *Dances with Sheep*, s. 11.

²¹ Bachtin charakterizuje idylický chronotop (vidieka, malomesta) nasledovne: „... prostor, ve kterém panuje cyklický čas. Nic se v něm neodehrává, všechno se v něm pouze dokola opakuje, všechno v něm „bývá“. Maloměstský čas postrádá postupující historický chod, jeho pohyb je koloběh – koloběh týdne, měsíce, koloběh celého života. Den po dni se stereotypně opakují tytéž všední události, v hovoru se omílají stále táž témata, užívá se stejných slov atd. (...) Je to bezbarvý obyčejný cyklický čas všedního života. (...) Je to hustý a lepkavý čas, sunoucí se prostorem hlemýždím tempem.“ (BACHTIN, *Román jako dialog*, str. 368-9)

akémusi duševnému precitnutiu protagonistu z dlhotrvajúcej letargie, poprípade jeho zotrvačného prežívania či otupenosti voči vonkajšiemu svetu. Pomimo toho tam majú priestor aj príjemné okamihy, spríjemňujúce existenciu.

Nie je teda pravidlom, že bezútešné situácie sú fixované na prostredie metropoly a rovnako tiež neplatí, že pozitívne stimuly sú výlučne viazané na rurálne prostredie. Naopak, distribúcia pozitívnych i negatívnych aspektov je, zdá sa, v relatívnej rovnováhe. Nie však do tej miery, aby sa zabránilo stretom rozdielnych charakteristík týchto svetov, a z nich vyplývajúcemu napätiu, charakterizujúceho celkový priestor zobrazovaný v textoch. Rovnako i pri zobrazovacích technikách týchto zdanlivo protikladných priestorov, metódy reprezentujúce ten ktorý priestor vykazujú značnú dávku ambivalencie, čo znamená, že v podstate neexistuje zobrazovacia technika, ktorá by sa výlučne spájala s módom zachytenia mestských alebo nemestských priestorov.

Prelínanie prostredí

Fakt, že sa jednotlivé prostredia a ich zobrazenie v literárnom texte vymykajú stereotypným, čierno-bielym kritériám klasifikácie, len potvrdzuje, že ide o mimoriadne premyslene vykonštruované štruktúry, ktorých zapracovanie do textu literárneho diela sa vyznačuje zodpovedajúcou komplexnosťou.

I keď sú jednotlivé čiastkové svety do istej miery izolované a autonómne, v priestore románov nejestvujú úplne izolované. Nielenže sa navzájom dopĺňajú prvkami, absentujúcimi v inej štruktúre, ale neustále jedna na druhú odkazujú (intra- i intertextuálne), čo je realizované niekoľkými komunikačnými prostriedkami – jednak prostredníctvom rozprávača, ktorý má do všetkých priestorov prístup a funguje ako prostredník, a na druhej strane i materiálne, to znamená využitím dopravných prostriedkov, ktoré umožnia dané dva priestory prepojiť, samotnou cestou ako motívom, ktorý komunikáciu sprostredkuje, alebo jednoduchým situovaním totožných predmetov či javov do viacerých priestorových štruktúr, nutne tak vyvolávajú vzájomné asociácie, alebo paralelnými opismi svetov. Prostriedkami sprostredkujúcimi prechod medzi svetmi v analyzovaných textoch bývajú výťah, najrôznejšie dopravné prostriedky a hlavne pešia chôdza, priamo sprostredkujúce presun, a ďalej médiá sprostredkujúce presun nepriamo – kamera, televízna obrazovka (*Afterdark*), fotografia (*Koniec sveta & Hard-boiled Wonderland*), pieseň či zrkadlo (*Norské dřevo, Afterdark*).

Záver

Záverom by sa dalo zhrnúť, že nosná téza tohto článku, že priestorová štruktúra aktuálneho priestoru sa v rámci jeho zobrazenia v prozaickom texte prejaví i na kompozícii tohto textu, sa do určitej miery potvrdila a to nasledovne: postmoderný mestský priestor je zväčša charakterizovaný heterogénnosťou, dynamickosťou, premenlivosťou, rozdrobenosťou, mnohohľadiskovosťou, polyžánrovosťou, dialogickosťou a intertextualitou. Naproti tomu vidiecky priestor sa na prvý pohľad javí ako relatívne stabilný priestor, vyznačujúci sa pokojným opisom s opakovaním prvkov a absenciou vážnejších konfliktov či zvrátov. Tieto dve prostredia však vykazujú tak komplexné charakteristiky, že ich klasifikácia na znepokojujúce, chaotické mestské priestory a idylické vidiecke priestory by bola nanajvýš zjednodušená. Interpretácia duality Murakamiho textov a priestoru tak nemôže byť primárne založená na dichotómii mesto – vidiek. Naproti konvenčným očakávaniam, nie je pravdou, že bezútešné situácie sú fixované na prostredie metropoly a rovnako tiež neplatí, že pozitívne stimuly sú výlučne viazané na rurálne prostredie. Svety sú naopak navzájom prepojené a vzájomne sa dopĺňajú.

Literatúra

BACHTIN, Michail Michajlovič. *Román jako dialog*. Praha: Odeon, 1980.

DOLEŽEL, Lubomír. *Kapitoly z dějin strukturální poetiky: Od Aristotela k Pražské škole*. Brno: Host, 2000.

HODROVÁ, Daniela. *Citlivé město: eseje z mytopoetiky*. Praha: Akropolis, 2006.

KAWAKAMI, Chiyoko. The Unfinished Cartography: Murakami Haruki and the Postmodern Cognitive Map. *Monumenta Nipponica*. Jeseň 2002, vol. 57, no. 3, s. 309-337.

LEFEBVRE, Henri. *The production of space*. Oxford: Basil Blackwell, 1991.

Lexikon teorie literatury a kultury: koncepcie/osobnosti/základní pojmy. 1. vyd. TRÁVNÍČEK, J.; HOLÝ, J. (ed. českého vyd.). Brno: Host, 2008.

LOTMAN, Jurij M. *Štruktúra umeleckého textu*. Bratislava: Tatran, 1990.

MUMFORD, Lewis. What is a city? In LeGATES, R.T.; STOUT, F. (ed.). *The City Reader*. 3., ilustrované vyd. Londýn a New York: Routledge, 2003.

MURAKAMI, Haruki. *Afterdark*. Z japončiny prel. Tomáš Jurkovič. Praha: Odeon, 2007.

Konec světa & Hard-boiled Wonderland. Z japončiny prel. Tomáš Jurkovič. Praha: Odeon, 2008.

Norské dřevo. Z japončiny prel. Tomáš Jurkovič. Praha: Odeon, 2005.

Sekai no owari to hádoboirudo wandárandó [Konec sveta a Hard-boiled Wonderland]. 1. diel. Tokio: Šinčóša, 2002.

OAKES, Timothy. Place and the Paradox of Modernity. *Annals of the Association of American Geographers*. 1997, vol. 87, no. 3, s. 509-531.

PETRÍČEK, Miroslav. *Majestát zákona. Raymond Chandler a dekonstrukce*. Praha: Herrmann & synové, 2000.

Profile: Tokyo - City profile and government [online]. Tokyo Metropolitan Government. 2006-2008 [cit. 2009-03-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.metro.tokyo.jp/ENGLISH/PROFILE/index.htm>>.

SEATS, Michael. *Murakami Haruki: The Simulacrum in Contemporary Japanese Culture*. Lanham: Lexington Books, 2006.

STRETCHER, Matthew C. *Dances with Sheep: The Quest for Identity in the Fiction of Murakami Haruki*. Ann Arbor: University of Michigan, 2002.

VŠETIČKA, F. *Kompoziciána: O kompozičnej výstavbe prozaického diela*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1986.

THE CONCEPT OF SPACE IN THE FICTION OF MURAKAMI HARUKI

Annotation: *The article attempts to analyze space constructed in the novels of the contemporary Japanese author Murakami Haruki (namely in the works Afterdark, Hard-Boiled Wonderland and the End of the World, and Norwegian Wood) within the framework of literary theory. It is supposed that the marked characteristics of the two most significant partial space complexes – the urban and the rural – would be projected into the method of portrayal of these spaces. The nature and the mode of portrayal of these two spaces suggest that the two are in opposition. Nevertheless, after a careful analysis, the hypothesis seems biased, since the characteristics of the two spaces are considerably complex, and the worlds furthermore seem to be interconnected.*

Key words: *Murakami Haruki, space, metropolis, postmodern condition, the urban versus the rural, dual structure.*

POČÁTKY GRAMATIKY ČÍŇŠTINY

Vlastimil Dobečka

Abstrakt: cílem tohoto příspěvku je nastínění okolností vzniku gramatiky čínštiny a sumarizace základních přístupů ke gramatice čínštiny v období jejího formování. Příspěvek je věnován výhradně vývoji gramatiky čínštiny v čínském prostředí a nepřihlíží ke gramatickým pracím nečínských autorů.

Klíčová slova: gramatika čínštiny, dějiny gramatiky

Při zpracovávání bakalářské diplomové práce věnované srovnání gramatických systémů Zhu Dexiho a Prof. Oldřicha Švarného jsem pocítil potřebu seznámit se s širším kontextem vzniku a vývoje gramatiky čínštiny. Protože se jedná o poměrně širokou oblast, zaměřil jsem se v tomto příspěvku pouze na čínské prostředí a na formativní období čínské gramatiky.

Zatímco nejstarší dochovaná gramatika, Pániniho gramatika sanskrtu, pochází z Indie 5. - 4. stol. př. n. l.²², gramatika čínštiny je oproti tomu v čínském prostředí disciplínou velmi mladou, lze ji v podstatě datovat až od roku 1898, kdy vyšla první práce věnovaná gramatice čínštiny *Mashiwentong* 《马氏文通》 z pera *Ma Zhongjiana* (马抃寶). Do té doby lze mluvit pouze o jakýchsi „zárodčích“ gramatiky.

První náznaky bádání v oblasti gramatiky

Před vydáním *Mashiwentong* roce 1898 najdeme jen náznaky lingvistického bádání, které je snad možno spojovat s gramatikou čínštiny, jako např. formální (gramatická) slova v *Xu Shenově* (許慎) slovníku *Shuowen jiezi* 《说文解字》 z 2. stol. př. n. l., kde autor pro jejich označení používá znak *cí*(詞)²³. Příklady mohou být formální slova jako např. *jie*(皆)²⁴ nebo *zhe*(者)²⁵. Další zmínka o formálních slovech se nachází v knize *Wenxindiaolong* 《文心雕龍》 od *Liu Xieho* (劉勰):

„Taková slova a znaky jako *fu*, *wei*, *gai* a *gu*²⁶ zpravidla tvoří zahájení; Taková slova a znaky jako *zhi*, *er*, *yu* a *yi*²⁷ zpravidla tvoří spojky vět; taková slova a znaky jako *hu*, *zai*, *yi* a *ye*²⁸ jsou běžné částice stávající na koncích vět.“²⁹

Gramatickými slovci se zabývali i další autoři za dynastie *Qing* jako např. *Liu Qi*(劉淇) ve svém *Zhuzi bian lue* 《助字辨略》 nebo *Wang Yinzhi* (王引之) ve své knize *Jing chuan shici* 《經傳釋詞》. *Wang Li* (王力) upozorňuje na skutečnost, že práce věnované formálním slovům lze považovat za zárodky gramatiky jen tehdy, přistupují-li k nim nejen z pohledu jejich lexikálního významu, ale i jejich použití. Stojí za povšimnutí, že různí autoři používali pro pomocná, formální slova dnes označovaná výrazem *xuci* (虛詞) různé výrazy: *Ma Zhongjian* používá výraz *cí*(詞), *Liu Qi* používá označení *zhuzi* (助字) a *Wang Yinzhi* výraz *shici* (釋詞).

Již od dynastie *Song* (960-1279) se můžeme setkat také s rozlišením slovních druhů na slovesa *dongzi* (動字) a podstatná jména *jingzi* (靜字)³⁰. V *Mashiwentong*³¹ se s těmito pojmy můžeme setkat také, avšak výraz *jingzi* se zde používá v jiném významu, a sice pro adjektiva.

22 Černý, 1996, 59

23 Xu, 1963, “詞：意內而言外也”

24 Xu, 1963, 74 “皆：俱詞也”

25 Xu, 1963, “者：別事詞也”

26 夫、惟、蓋、故

27 之、而、於、以

28 乎、哉、矣、也

29 Liu, 2000, 259

30 Wang, 1981, 174

31 Ma, 1983, 21

Z výše uvedeného je patrné, že k postupnému ustalování terminologie nedošlo dříve než ve 20. století s dalším vývojem gramatiky čínštiny.

Číňané se začali vážně zabývat gramatikou čínštiny až po opiových válkách v rámci snah o sebeposílení Číny, kdy, po vzoru Japonců, hledali inspiraci na západě. To nás přivádí k otázce, proč do té doby nevěnovali gramatice čínštiny pozornost. Jedním z důvodů je bezpochyby skutečnost, že klasická čínština *wenyan* (文言) byla ve své psané podobě zakonzervována od doby dynastie *Han* (漢) téměř v nezměněné podobě a neodrážela tak změny, ke kterým docházelo v hovorovém jazyce. Výuka spočívala v memorování kanonických knih, četbě komentářů k nim a psaní esejů na související témata. Student tak získal jazykový cit na základě zkušeností s memorovanými texty a zkoumání gramatických pravidel se z této perspektivy zdálo zbytečným. Tento systém vzdělávání zůstal zachován až do roku 1905, kdy byly zrušeny císařské zkoušky jako předpoklad pro vstup do státní správy. Dalším důvodem, proč se gramatika dlouho netěšila zájmu ze strany čínských vzdělavců, může být také sama povaha čínštiny a znakového písma, které se používá k jejímu zápisu. Klasická čínštinu můžeme charakterizovat jako polysyntetický jazyk s izolačními rysy. Zatímco u flektivních jazyků se jeví gramatika jako nepostradatelná pomůcka pro orientaci v poměrně složitém systému, u klasické čínštiny, se slovy v drtivé většině jednoslabičnými a neměnnými, již není tak nepostradatelná. Znaký čínského písma nezachycují výslovnost, ale zastupují zpravidla jeden, nebo více různých sylabosémémů. Dále také již ve své grafické podobě nesou jisté významotvorné prvky, což je také nejspíše důvodem proč klasická čínština používala pro slovo výraz *zi* (字) se základním významem „znak“.

Číňané přišli do styku s gramatikou již s příchodem buddhismu do Číny, a sice s gramatikou sanskrtu, která byla součástí nauky o jazyce, *shabdavidya* / *shengming* (声明). Ani to je však nepřímělo ke zkoumání gramatiky jejich vlastního jazyka.³² K tomu je donutily až okolnosti 2. pol. 19. století.

Můžeme tedy říci, že gramatika jako oblast lingvistiky byla do Číny importována. Tento import měl svá úskalí, a s mnohými z nich se potýkají nejen čínští lingvisté dodnes. Při přejímání lingvistických teorií vždy dochází k jistému zpoždění, a navíc je není možné mechanicky aplikovat na čínštinu, jazyk natolik odlišný od všech ostatních jazyků. Často je nutné jisté přizpůsobení.

Mashiwentong

Toto dílo *Ma Zhongjian*a je věnováno gramatice klasické čínštiny a je první ucelenou čínskou prací na toto téma. Kniha vyšla ve dvou svazcích v letech 1898 a 1899.³³ Ma si dal za cíl vytvořit systém gramatiky čínštiny, který by usnadnil studium klasické čínštiny.³⁴ Ma pro popis gramatiky klasické čínštiny vycházel ze srovnání s gramatikou latiny a francouzštiny. Měl pro to ideální předpoklady, protože měl hluboké znalosti jak klasické čínštiny, tak i latiny a francouzštiny. Později byl kritizován pro mechanické přejímání vzorů ze západních jazyků, což však bylo v tomto období nevyhnutelné.³⁵ Knihu je možno rozdělit na čtyři části: 1. část je věnována „nápravě jmen“, neboli definicím 24 základních pojmů; 2. část je věnována pěti plnovýznamovým slovním druhům: substantivům, zájmenům, slovesům, adjektivům a adverbům; 3. část je věnována čtyřem formálním slovním druhům: předložkám, spojkám, modálním partikulám a citoslovcím. Autor sám v úvodu poznamenává, že ústředním tématem jeho knihy je syntax³⁶. Přestože tvoří ostatní kapitoly většinu knihy, jsou pouze nutným předpokladem pro toto ústřední téma knihy.

Zhu Dexi (朱德熙) ve své předmluvě k *Hanyu yufa congshu* 《漢語語法叢書》 upozorňuje na nejčastější úskalí prvních čínských prací věnovaných gramatice čínštiny, která pramení právě z přejímání gramatických teorií z indoevropských jazyků. Řadí mezi ně především problematiku vět a klauzí a dále také otázku slovních druhů. V čínštině mohou totiž, na rozdíl od indoevropských jazyků,

32 Wang, 1981, 174

33 He, 2000, 82

34 He, 2000, 81

35 Wang, 1981, 174-175

36 Ma, 1983, 15 “是書本旨，專論句讀，而句讀集字所成者也。”

1. klauze tvořit samostatné věty, 2. slovesa a adjektiva mohou tvořit podmět nebo předmět a 3. přívlastkem substantiv mohou být kromě adjektiv i substantiva. A právě tyto odlišnosti čínštiny od indoevropských jazyků *Mashiwentong* nezohledňuje. Konstatuje však alespoň, že „Znaky/slova nemají pevně daný význam, proto nemají ani pevně daný slovní druh.“³⁷ ³⁸ Podstatným rysem *Mashiwentong* je také skutečnost, že směšuje předqinskou a pozdější gramatiku, které považuje za totožné.³⁹

Autoři navazující na *Mashiwentong*

Autoři, kteří navázali na *Mashiwentong* se pokoušeli korigovat chyby, které v této knize nacházeli. Protože ale vycházeli nejčastěji z porovnání s gramatikou angličtiny, paradoxně často nacházeli zdánlivé chyby v rozdílech, které vyplývaly právě z porovnání s jiným jazykem.

Jedním z těchto autorů byl *Yang Shuda* (楊樹達), který byl autorem tří prací venovaných gramatice čínštiny: *Gaodeng guowenfa* 《高等國文法》1920, *Ci quan* 《詞詮》1928, *Mashiwentong kanwu* 《馬氏文通刊誤》1931. V poslední jmenované práci se věnuje právě chybám v *Mashiwentong*, přičemž vychází právě z porovnání s gramatikou angličtiny.⁴⁰

Dalším z autorů byl *Chen Chengze* (陳承澤), který napsal *Guowenfa caochuang* 《國文法草創》1933, kde řeší mnoho nedostatků *Mashiwentong* narozdíl od *Ma Jianzhong* uvádí, že slova mají pevně daný slovní druh⁴¹. Usiloval o nalezení prvků specifických pro čínštinu.⁴²

Gramatika hovorové čínštiny

Li Jinxi (黎錦熙) byl dalším z autorů, který ve svých pracích vycházel z porovnání s gramatikou angličtiny. Tvrdil, že příslušnost k slovnímu druhu se zakládá na postavení slova ve větě⁴³. Patří mu prvenství ve zpracování gramatiky hovorové čínštiny. Je autorem *Xinzhu guoyu wenfa* 《新著國語文法》1924 a *Bijiao wenfa* 《比較文法》1933. Jeho knihy jsou po stránce pedagogické velmi dobře zpracovány.⁴⁴ V druhé jmenované knize se věnuje srovnání gramatiky čínštiny, a sice srovnání s gramatikou angličtiny a také srovnání gramatiky klasické čínštiny a současné čínštiny. Při srovnání se řídí zásadou filozofa *Wang Fuzhiho* (王夫之): „Nenechat se zmást shodnými prvky, ale také nepominout rozdíly.“⁴⁵

Literatura

ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*. Olomouc: Votobia, 1996. 517 s.

HE, Jiuying 何九盈. *Zhongguo xiandai yuyanxue shi* 中国现代语言学史. Guangdong jiaoyu chubanshe 广东教育出版社, 2000. 683 s.

LI, Jinxi 黎錦熙. *Bijiao wenfa* 比較文法. Beijing 北京: Kexue chubanshe 湖南教育出版社, 1957. 225 s.

LI, Jinxi 黎錦熙. *Xinzhu guoyu wenfa* 新著國語文法. Changsha 长沙: Hunan jiaoyu chubanshe 湖南教育出版社, 2007. 347 s.

LIU, Xie. *Duch básnictví řezaný do draků*. Z čín. přel., předml. naps. Oldřich Král. Praha: Brody, 2000. 406 s.

MA, Zhongjian 马忠建. *Mashiwentong* 马氏文通. Beijing 北京: Shangwu yinshuguan 商务印书馆, 1983. 447 s.

37 Ma, 1983, “字無定義，故無定類。”

38 Zhu, 199, 276-277

39 Ma, 1983, “其大綱蓋無不同”

40 Wang, 1981, 179

41 Wang, 1981, 179

42 He, 2000, 98

43 Li, 2007, 19

44 Wang, 1981, 180-181

45 Li, 1957, iii “不迷其所同，而亦不失其所以異”

WANG, Li 王力. *Zhongguo yuyanxue shi* 中国语言学史. Taiyuan 太原: Shanxi renmin chubanshe 山西人民出版社, 1981. 214 s.

XU, Shen 許慎. *Shuowen jiezi* 说文解字. Beijing 北京: Zhonghua shuju 中華書局, 1963. 328+62 s.

ZHU, Dexi 朱德熙. *Zhu Dexi wenji, di 3 juan* 朱德熙文集, 第3卷. Beijing 北京: Shangwu yinshuguan 商务印书馆, 1999. 285 s.

THE ORIGINS OF CHINESE GRAMMAR

Annotation: *aim of this paper is to outline the circumstances of Chinese grammar and summarize the basic approaches to the grammar of Chinese during its formation period. The paper is devoted exclusively to the development of Chinese grammar in China's environment and disregards the grammatical works of non-Chinese authors.*

Key words: *Chinese grammar, the history of grammar*

DISTRIBUCE FONOGRAMŮ V NOVINOVÉM TEXTU

Dominika Ďurišová

Abstrakt: V čínštině existuje skupina znaků, které se označují jako fonogramy. Takové znaky bývají zpravidla složeny ze složky sémantické a složky fonetické, která ve větší nebo menší míře naznačuje výslovnost znaku. Cílem článku bude zjistit, jak se současný čínský publicistický styl projevuje z hlediska obsahu fonogramů na jedné straně a znaků nepatřících do této kategorie na straně druhé. S tímto účelem bylo vhodné stanovit si jisté hypotézy, které vycházejí z doposud známých údajů o poměrném zastoupení zmíněných složek v rámci všech existujících čínských znaků. Odborná literatura udává, že drtivá většina současných čínských znaků spadá právě do kategorie těch znaků, které nesou výslovnostní prvek, tedy do fonogramů. Tento údaj se ale vztahuje na jednotlivé položky znaků a nikoli na jejich skutečné zastoupení v reálném textu. Lze ovšem předpokládat, že i zde bude zastoupení fonogramů poměrně vysoké. Příspěvek vznikl na základě mé bakalářské práce⁴⁶. Jejím jádrem je část analytická, která vzešla z předem vytvořeného textového podkladu, konkrétně z korpusu sestaveného z novinových článků. V tomto článku představím pouze její dvě stěžejní fáze, jimž bude předcházet stručný teoretický úvod, týkající se fonogramů především.

Klíčová slova: čínské znakové písmo, šest kategorií, fonogram, fonetikum, kategorizace fonogramů

Úvod

Neodmyslitelnou kategorií znaků, mezi něž se čínské znakové písmo dělí, jsou fonogramy neboli znaky, jejichž dvěma složkami jsou determinativy odkazující k významu znaku a fonetika naznačující výslovnost znaku. Můj příspěvek bude zaměřen na úlohu fonogramů v současné psané čínštině. Bude se opírat o výsledky analýzy zabývající se rozšířením fonogramů v novinovém textu, kterou jsem provedla v rámci své bakalářské práce. Z odborných publikací věnovaných problematice čínského znakového písma vyplývá, že drtivá většina v současnosti používaných znaků spadá právě do kategorie fonogramů. Tyto údaje se však vztahují na procentuální zastoupení fonogramů v rámci inventáře znaků používaných v moderní čínštině, nikoliv však již na jejich skutečné zastoupení v uceleném textu. Nabízí se tak otázka, zda i v tomto ohledu představují fonogramy nejproduktivnější kategorii čínského znakového písma. Předmětem mojí analýzy se stal korpus o celkovém počtu 11 608 znaků obsažených v novinových článcích publikovaných v čínském periodiku Lidový deník. Při jeho výzkumu jsem se zaměřila na dvě otázky: zastoupení fonogramů ve vztahu k zastoupení znaků ostatních kategorií a distribuci jednotlivých podskupin fonogramů vydělených na základě míry adekvátnosti jejich fonetika. Provedená analýza přinesla překvapivé výsledky poukazující na rozdíl mezi kvalitativním a kvantitativním zastoupením fonogramů ve vybraném novinovém textu.

Kategorizace čínských znaků

V současné době není jednoduché spočítat, kolik znaků je v běžném oběhu⁴⁷. Nejvyšší odhady dosahují až k počtu 55 000, ovšem dle Zádrapy⁴⁸ či Vochaly⁴⁹ se počet znaků běžně užívaných v současné čínštině pohybuje okolo 7 000. Z toho zhruba 1 500 – 2 000 je minimální počet znaků nezbytný pro získání gramotnosti⁵⁰.

⁴⁶ ĎURIŠOVÁ, Dominika. *Distribuce fonogramů v novinovém textu*. Olomouc, 2013. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra asijských studií.

⁴⁷ ZÁDRAPA, Lukáš, PEJČOCHOVÁ, Michaela. *Čínské písmo*. Praha: Academia, 2009. s. 31.

⁴⁸ Tamtéž, s. 32.

⁴⁹ VOCHALA, Jaromír, HRDLIČKOVÁ, Věna. *Úvod do studia sinologie*. Praha: SPN, 1989. s. 17.

⁵⁰ Tamtéž, s. 17.

Klasická čínská filologie dělí znaky dle jejich vnitřní struktury do šesti *kategorií*, čínsky liù shū 六書, “šest druhů písma”⁵¹. Autorem této nejznámější klasifikace znaků byl Xǔ Shèn 許慎 (asi 58 – 147) v prvním analytickém slovníku znaků *Shuōwén jiězì* 說文解字 (*Vysvětlení znaků jednoduchých a rozbor znaků složených*)⁵². První ze čtyř hlavních kategorií jsou *piktogramy* (象形 xiàngxíng), což jsou znaky, které původně znázorňovaly věci a zastupovaly konkrétní zobrazení předmětů. Ve skutečnosti jsou však tyto znaky často dosti stylizované a z toho důvodu není na první pohled zřejmé, co znázorňují⁵³. Další skupinou jsou *symboly* (指事 zhǐshì) neboli znaky ukazující, naznačující významový obsah slova pomocí grafické symboliky⁵⁴. Následuje kategorie *ideogramů* (會意 huìyì). Ty patří mezi znaky složené/odvozené, tj. sestávající z několika prvků, a v případě ideogramů se jedná o znaky složené z několika prvků nesoucích význam⁵⁵. Význam celého znaku tak vznikne kombinací logických souvislostí, které mezi sebou jednotlivé složky mají⁵⁶. Vytvářením znaků prostřednictvím způsobu ideogramů jich vzniklo daleko více v porovnání s kategoriemi piktogramů a symbolů a v rámci slovníku *Vysvětlení znaků jednoduchých a rozbor znaků složených* tvoří 13% při početním zastoupení 1 200 znaků⁵⁷. Co se čínského znakového písma týče, je tato kategorie společně s fonogramy nejproduktivnější skupinou a počet znaků jim odpovídající daleko převyšuje ostatní typy; patří sem více než 90% znaků⁵⁸. Šestici kategorií pak uzavírají tzv. *varianty* (轉注 zhuǎnzhù) a *výpůjčky* (假借 jiǎjiè), které na rozdíl od předchozích čtyř nevytvářejí nové znaky, ale jen znovu využívají již existující jednotky čínského znakového písma.

Nejdůležitější kategorií a jádrem této analýzy jsou *fonogramy* (形聲 xíngshēng). Jedná se o znaky utvořené z prvků, které prostřednictvím svých významů reprezentují význam fonogramů, a z prvků, jejichž pomocí se utváří jejich znění, čili výslovnost⁵⁹. Touto výslovností složkou jsou *fonetika*. Při původním vytváření znaků metodou fonogramů se v mnoha případech výslovnost celého znaku se zněním fonogramu shodovala, nebo byla velmi podobná, přičemž determinativ přesně odkazoval na význam⁶⁰. Během dlouhého vývoje došlo k mnoha výslovnostním změnám a v současné době, jak uvádí Zádrapa, pouhých 5 % ze všech fonogramů odpovídá jejich původnímu znění a ve výslovnosti jsou tedy zcela totožné s jejich fonetikem⁶¹. Druhou zmíněnou složkou je *determinativ*, někdy také označován jako determinant. Ten vymezuje významovou kategorii daného fonogramu, k níž slovo zapisované tímto znakem patří⁶². Dle Zádrapy⁶³ se počet determinativů pohybuje okolo 500, z nichž některé také vystupují jako samostatné znaky, ale dohromady netvoří žádnou ucelenou soustavu nebo seznam.

Nejenže společně s ideogramy tvoří fonogramy 90 % z celkového množství čínských znaků, ale podle Xǔ Shènova slovníku *Vysvětlení znaků jednoduchých a rozbor znaků složených* 80% z uvedených znaků spadá čistě pod kategorii fonogramů. S tímto tvrzením souhlasí jak Zádrapa⁶⁴, tak také Sehnal⁶⁵ prostřednictvím vyjádření, že *fonogramy jsou v rámci všech šesti kategorií tou nejvýznamnější a že pod ni v současné době spadá drtivá většina čínských znaků*.

⁵¹ SEHNAL, David. „Čínské znakové písmo. Jeho povaha a vývoj.“ In *Z myšlenek a představ Žluté země*. CD-ROM. Brno Moravské zemské muzeum, 2002, str. 152.

⁵² Zádrapa, s. 45.

⁵³ Zádrapa, s. 46.

⁵⁴ Vochala, s. 18.

⁵⁵ Zádrapa, s. 48.

⁵⁶ Sehnal, s. 154.

⁵⁷ YIN, Binyong, ROHSENOW, John S. *Modern Chinese Characters*. Beijing: Sinolingua, 1994. s. 20.

⁵⁸ Vochala, s. 20.

⁵⁹ UHER, David. „Xu Shen: Doslov k Výkladu významu základních a vysvětlení struktury složených znaků.“ *Studia Orientalia Slovaca* 2002, 1, pp. 44.

⁶⁰ Yin, s. 24.

⁶¹ Zádrapa, s. 53.

⁶² Sehnal, s. 153.

⁶³ Zádrapa, s. 51.

⁶⁴ Zádrapa, s. 51.

⁶⁵ Sehnal, s. 153.

Analýza

Jak již bylo řečeno v úvodu, předmětem jejího zkoumání je výskyt a užití fonogramů čili jejich distribuce v rámci novinového textu, produkovaného současnou čínskou společností, nejedná se tedy o rozbor na základě podkladu historického, neaktuálního či v moderní době již nepoužívaného.

Zásadním bodem, od kterého se odvíjí veškerý následující postup, bylo vytvoření korpusu. Primárním zdrojem pro rozbor byly zvoleny noviny *Rénmín Ribào* 人民日报 (Lidový deník). Z jejich oficiální čínské internetové verze *Rénmín Ribào* <http://paper.people.com.cn> bylo vybráno číslo ze dne 25. února 2013⁶⁶. Z důvodu příliš velkého rozsahu byly původní čtyři zkopírované strany čísla zkráceny pouze na dvě, ve své finální podobě se tak korpus skládá z článků prvních dvou stran, využít je ovšem jen samotný text včetně nadpisů a úvodníků, přílohy v podobě obrázků, map, tabulek a grafů jsou z praktických důvodů z korpusu vyňaty.

Úkolem výzkumu bylo sestavení kvantitativní a kvalitativní analýzy. V první části se jednalo o roztřídění všech znaků vyskytujících se ve vytyčeném korpusu do dvou skupin – *fonogramů* a *nefonogramů*, přičemž byl tento pojem utvořen jako jistý pracovní výraz, k němuž jsou řazeny znaky spadající pod kteroukoli jinou z pěti ostatních kategorií. Bylo nutno postupovat pečlivě znak po znaku, přičemž mělo zásadní funkci využití elektronického slovníku Wénlín 文林. Ten analyzuje jednotlivé znaky po všech stránkách - přes výslovnost, čtení, klasickou podobu znaku (pokud taková je), dále uvádí počty tahů apod. - až k jednotlivým složkám, ze kterých se daný znak skládá. Právě z těchto údajů je možno vyčíst a určit, jedná-li se o fonogram či nikoli. V případě, že Wenlin neuvedl přesnou informaci týkající se prvků tvořících určitý znak a nebylo tak možno určit, zda je fonogramem nebo ne, bylo zapotřebí odkázat se v prvé řadě na *Hànzì Xíng Yì Fēnxī Zìdiǎn* 汉字形义分析字典 (*Analytický slovník grafiky a významu znaků*), ve kterém bylo ve většině případů možno dohledat informace, kterými nedisponoval Wenlin. Pokud se ani na základě tohoto slovníku nepodařilo určit, do které kategorie znak spadá, byl jako třetí možnost použit slovník *Kuàisù Shízì Zìdiǎn* 快速识字字典 (ve volném překladu jako *Rychlokurs čínských znaků*). Po shromáždění dat z těchto tří zdrojů tak bylo provedeno zařazení všech znaků, vyskytujících se v korpusu, do dvou tabulek fonogramů a nefonogramů.

Předmětem druhé části celé analýzy pak bylo dílčí třídění fonogramů a určování míry shodnosti výslovnosti fonetika a celého fonogramu. Na základě vztahu mezi výslovností fonetika a fonogramu byly všechny znaky, které byly analýzou znaků v novinovém textu označeny jako fonogramy, rozděleny do dílčích podskupin. Z hlediska výslovnosti se čínská slabika skládá z iniciály, finály a tónu. Iniciálou je souhláska stojící na začátku slabiky a vše následující za ní je považováno za finálu slabiky. Tón utvořený melodií hlasu je využíván k rozlišování významu jednoslabičných slov⁶⁷.

Podle výše uvedených tří základních složek čínské slabiky se dále odvíjí 7 podkategorií určujících přesnou shodu. Tyto podkategorie jsou ustaveny kombinacemi zkratk I = iniciála, F = finála a T = tón. Pro tuto analýzu bylo stanoveno těchto 7 podkategorií: IFT: shoda fonogramu s jeho fonetikem je naprosto totožná jak v iniciále, tak i ve finále a tónu; IF: shoda je v iniciále a ve finále; F: shoda je pouze ve finále; FT: shoda je ve finále a v tónu; IT: shoda je v iniciále a v tónu; I: shoda je pouze v iniciále; O: mezi fonogramem a jeho fonetikem není žádná shoda, iniciála, finála i tón jsou odlišné
Pozn.:

V některých případech bývá za další z podkategorií považována i shoda čistě jen v tónu (T), v rámci této analýzy ale byla tato kategorie uznána jako spadající pod kategorii O, kdy se tedy o žádnou shodu nejedná, jelikož tón samotný se obvykle váže k finále, a pokud se mezi fonogramem a jeho fonetikem vyskytuje shoda pouze v tónu, výslovnostně to nevyovídá téměř nic o výsledném znění fonogramu.

⁶⁶ Dostupné z http://paper.people.com.cn/rmrb/html/2013-02/25/nbs.D110000renmrb_01.htm.

⁶⁷ ŠVARNÝ, Oldřich, UHER, David. *Hovorová čínština: Úvod do studia hovorové čínštiny*. přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, 190 s. ISBN 80-244-0298-X.

Shody v iniciále, finále a v tónu byly při práci na analyzování stěžejním kritériem, dle něhož byly fonogramy posuzovány. Poté, co byly všechny fonogramy rozděleny do jedné ze sedmi skupin, následovala pasáž barevné změny korpusu. Každé podkategorii byla přidělena barva, nikoli dle náhodného výběru. Předpokládá se, že v nejbližší době budou všechny fonogramy, spadající k podkategorii O, z fonogramů vyřazeny úplně, budou již tedy patřit pod skupinu nefonogramů. Z toho důvodu byla této podkategorii přiřazena červená barva - v základním odstínu, jakožto nejvýraznější v porovnání s ostatními barvami. Dvojici podkategorií IFT a IF byla přidělena barva tmavě a světle modrá, jelikož jsou si blízké ve shodě iniciály a finály. Ze stejného důvodu nese podkategorie F barvu světle zelenou a podkategorie FT tmavě zelenou, shodují se finálou. A podobně je tomu i v případě třetí dvojice podkategorií, podkategorie IF je označena barvou fialovou, podkategorie I barvou růžovou, společnou mají iniciálu.

Následuje uvedení části korpusu, který je předložen v jeho finální kompletní a především barevné podobě po provedení analýzy v bakalářské práci.

经习主席批准

解放军四总部联合印发《厉行节约严格经费管理的规定》

经费投向 投向“能打仗、打胜仗”聚焦

规范基建投资、集中采购等重点领域

新华社北京2月24日电（记者胥金章）经中央军委主席习近平批准，解放军总参谋部、总政治部、总后勤部、总装备部日前联合印发《厉行节约严格经费管理的规定》，明确了按战斗力标准花钱办事、严格经费分配与审批、控制非急需基建投资、规范集中采购集中支付、从严管控会议集训和公务接待开支等17条具体规定要求。

《规定》以习主席关于加大依法治军、从严治军力度，发扬艰苦奋斗光荣传统、勤俭办一切事业的指示精神为指导，与中央军委加强自身作风建设“十项规定”相衔接，着重对“哪些钱能花、哪些钱不能花”作出明确和规范。

——从花钱办事源头严起，强调经费投向投向“能打仗、打胜仗”聚焦，优先保障军事斗争准备、信息化建设、高新技术武器装备建设、新型作战力量建设、实战化军事训练、新型军事人才培养、政策制度调整改革等重点，扩大标准化供应范围，改进和加强预算管理，坚决防止重复建设、贪大求洋、铺张浪费，提高经费使用效益。

——从容易发生问题的重点领域严起，规范了基建投资、集中采购、会议接待、纪念庆典、预算外经费收支、经济适用住房建设，以及公费出国（境）、自购车辆等财经事项，强调严格按标准、按程序、按权限管钱用钱，把好经费开支关口，加大财经管理整治力度。

——从管住“钱袋子”严起，要求加强资金支付、结算报销等环节的管控，运用信息手段动态监控部队账户变动和资金流动情况，推行公务卡强制结算目录管理，严格控制现金使用，坚决堵住搞不正之风的财路。

Kvalitativní a kvantitativní srovnání fonogramů a nefonogramů

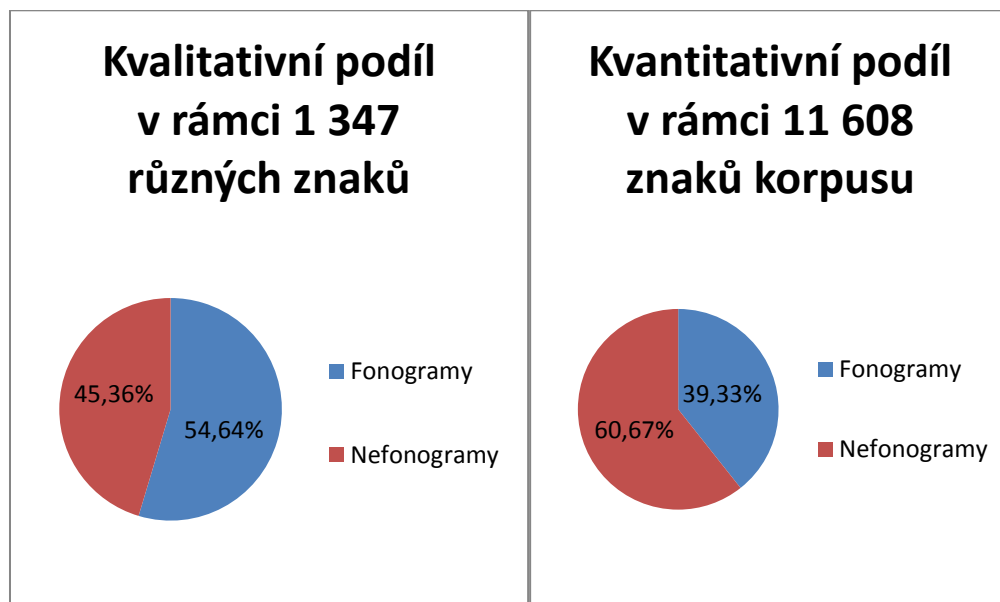
Po vytvoření kompletní tabulky, čímž byly z korpusu vyděleny všechny fonogramy, bylo pomocí převedení do excelového souboru, který číselně značí jednotlivé řádky, zjištěno, že jejich celkový počet je 736. Po stránce kvantitativní, což znamená, kolik znaků uznaných v našem případě za fonogramy se dohromady v celém korpusu objevuje, kolik jich bez ohledu na to, zda se v textu opakují či nikoli, celkem je, bylo napočítáno 4 565 znaků. Stejně tak jako v případě nefonogramů, kdy bylo prostřednictvím Excelu spočítáno, že je jich celkem 611. Po následném sečtení čísel udávajících početní zastoupení jednotlivých znaků v textu vyšel najevo jeden z nejzásadnějších faktů celé analýzy, a to, že jejich celkový počet je 7 043.

Poté, co byly zjištěny tyto nejdůležitější počty, bylo možné sečíst číselné položky fonogramů a nefonogramů a dopočítat se tak jejich celkového množství, v jakém se v korpusu vyskytují, a také toho, jaké jsou jejich vzájemné poměry. Sečtu-li tedy kvalitativní zastoupení těchto dvou kategorií znaků, konkrétně 736 fonogramů a 611 nefonogramů, bude tak získán finální počet jednotlivých

různých znaků, z nichž je celý text korpusu sestaven, a ten je **1 347**. Druhým zásadním číslem je součet kvantitativního výskytu obou skupin znaků, tedy 4 565 a 7 043. Výsledek **11 608** je tak důležitý v tom, že uvádí definitivní celkový počet čínských znaků, které korpus obsahuje.

	Kvalitativní podíl v rámci 1 347 různých znaků	Kvantitativní podíl v rámci 11 608 znaků korpusu
Fonogramy	736 → 54,64 %	4 565 → 39,33 %
Nefonogramy	611 → 45,36 %	7 043 → 60,67 %

Tab. č. 1: Srovnání procentuálních hodnot fonogramů a nefonogramů po stránce kvalitativní a kvantitativní

Graf č. 1: Podíl kvalitativního zastoupení fonogramů a nefonogramů v rámci 1 347 různých znaků⁶⁸

Graf č. 2: Podíl kvantitativního zastoupení obou kategorií v rámci 11 608 znaků korpusu⁶⁹

Kvalitativní a kvantitativní shrnutí fonogramů

Co se týče podkategorie IFT, kvantitativní zastoupení těchto „čistých“ fonogramů, shodujících se ve všech třech aspektech, tedy v iniciále, finále i tónu, je 202. Po vynásobení jednotlivých znaků se záměrem dosažení jejich zastoupení kvantitativního bylo zjištěno, že jich je 880. V rámci 736 fonogramů tak s počtem 202 tvoří 27,45 %⁷⁰ a v rámci 4 565 s počtem 880 tvoří 19,28 %. Znaků, v jejichž případě se shoduje fonogram s fonetikem v iniciále a finále, čili podkategorie IF zaujímá v rámci všech fonogramů počet 144, což je z celkových 736 19,57 %. A dále po stránce kvantitativní s počtem 829 vyskytujících se znaků představují 18,16 %. V rámci všech fonogramů vyskytujících se v korpusu tvoří skupina znaků spadajících do podkategorie F s počtem 113 různých znaků 15,35 % a s číslem 657 jakožto kvantitativním zastoupením tvoří 14,39 %. Početní zastoupení fonogramů, vyznačujících se shodou znaku a fonetika ve finále a tónu - FT, je v rámci korpusu 46, což je z pohledu kvalitativního 6,25 %. Dále pak 359, což je číslo jejich celkového výskytu, tvoří z počtu 4565 7,86 %. Fonogramy podkategorie IT, shodující se se svým fonetikem v iniciále a tónu jsou co do výskytu jak kvalitativního, tak kvantitativního skupinou s nejnižším početním zastoupením. V rámci fonogramů jejich počet čítá pouze na 24 různých znaků, čímž tvoří 3,26 %. V korpusu se celkově vyskytují 109

⁶⁸ Zdroj: vlastní.

⁶⁹ Zdroj: vlastní.

⁷⁰ Všechny procentuální údaje, které se v analytické části objevují, jsou zaokrouhleny na dvě desetinná místa.

krát, což je 2,39 %. Znak, které zastupují podkategorii I, se vyznačují shodou týkající se pouze iniciály. V zastoupení 34 různých znaků se jedná o 4,62 %. Z pohledu kvantitativního množství je to s počtem 165 3,61 %.

Poslední ze sedmi variant kombinací shody IFT, podkategorie O, je záměrně v rámci výkladu ponechána na závěr. Přináší totiž poměrně zajímavé početní údaje. V celém korpusu se vyskytuje 173 jednotlivých znaků, jejichž znění se s fonetikem neshoduje v iniciále, finále, ani tónu a jedná se tak o 23,5 % podíl ze všech fonogramů. Ovšem z pohledu kvantitativního je jejich počet mnohem vyšší než při porovnání s kvantitativním zastoupením fonogramů varianty IFT (880), a to 1566, čímž tvoří 34,3 % z celkového počtu fonogramů v textu.

	Kvalitativní zastoupení v rámci 736 fonogramů	Kvantitativní zastoupení v rámci 4 565 fonogramů
O	23,5	34,3
IFT	27,45	19,28
IF	19,57	18,16
F	15,35	14,39
FT	6,25	7,86
I	4,62	3,61
IT	3,26	2,39

Tab. č. 2: Procentuální zastoupení podkategorií IFT z pohledu kvalitativního a kvantitativního (číselné údaje v %)

Pozn.: Jednotlivé podkategorie jsou uspořádány podle největšího procentuálního zastoupení kvantity v rámci celkového výskytu fonogramů v korpusu. Tučně jsou zvýrazněny nejvyšší hodnoty daných hledisek.

Vyhodnocení analýzy

Získáním číselných a procentuálních údajů a hodnot je nyní v závěru analýzy možno sumarizovat veškeré výsledky. Rozbor byl selektován do dvou základních oblastí. První z nich se zaměřila na procentuální srovnání a podíl fonogramů a nefonogramů v rámci všech znaků obsažených v korpusu a druhá přinesla číselné údaje o jednotlivých variantách podkategorií IFT. K některým hodnotám bylo ovšem možno dojít až po vytvoření tabulek, které byly zdrojem dílčích početních údajů. Konkrétně se to týká např. celkového počtu asijských znaků, ze kterých se celý obsah korpusu skládá. Číslo 11 608 bylo získáno sečtením počtů fonogramů a nefonogramů, tedy těchto dvou kategorií, mezi které byly všechny znaky rozřazeny.

První výsledky, kterých bylo dosaženo, se týkaly poměrů srovnání fonogramů a nefonogramů vyskytujících se v korpusu. Na základě obou vzniklých tabulek bylo možné zjistit, že fonogramů je 736, po stránce kvalitativní pak 4 565. Nefonogramů jako jednotlivých znaků je 611, přičemž se pak sečtením všech položek pro dosažení kvantitativního výsledku dostává na povrch jedna ze dvou zásadních skutečností celé analýzy, a to, že jich je 7 043. S tímto počtem tak zaujímají ze všech 11 608 znaků 60,67 %, i přesto, že z pohledu kvalitativního je s číslem 736 a 54,64 % převyšují fonogramy (viz graf č. 1 a č. 2). Uvážíme-li navíc, že fonogramy patřící do podkategorie O nevykazují žádnou shodu ve výslovnosti fonetika a fonogramu a jejich příslušnost k této kategorii je tak ze synchronního úhlu pohledu do značné míry sporná, nelze než konstatovat, že zastoupení znaků s adekvátním markerem výslovnosti, je ve skutečnosti de facto ještě výrazně nižší. Pokud bychom tedy vyčlenili znaky podkategorie O ze skupiny fonogramů, jejich procentuální zastoupení by se jak po stránce kvalitativní, tak především po stránce kvantitativní výrazně snížilo. Převedením získaných výsledků do nefonogramů by se tak jejich kvalitativní zastoupení v rámci 1 347 různých znaků vyskytujících se

v korpusu zvýšilo na 58,2 % a dále by se jejich zastoupení v rámci 11 608 všech znaků korpusu zvýšilo na mimořádných 74,16 %.

Druhá skupina výsledků se týká sedmi vytyčených podkategorií a jejich kombinací ve shodách IFT. Shrnutí vychází z tabulky na straně 7, která znázorňuje procentuální poměry všech podkategorií IFT. První z nich představuje kvalitativní zastoupení podkategorií IFT, tedy kolik různých znaků spadá pod dané varianty a uvádí tak, kolik tvoří procent z celkového množství 736 fonogramů. Nejvíce procent, 27,45 %, zaujímá podkategorie IFT a po ní následuje podkategorie O, která zaujímá 23,5 %. Nejmenší kvalitativní podíl pak nese podkategorie IT s pouhými 3,26 %.

Podstatný obrat ale přináší počty kvantitativní, které udávají, kolikrát se daný fonogram v rámci celého textu korpusu objevil. Na první místo tak vystupují znaky patřící k podkategorii O, kdy při celkovém počtu 1 566 znaků tvoří 34,3 % a výrazně tak převyšují ostatní podkategorie. S dalším nejvyšším počtem 880 znaků a 19,28 % se na druhé místo řadí podkategorie IFT. Zde můžeme sledovat obrat obou podkategorií při pohledu na porovnání z hlediska kvalitativního a kvantitativního.

Závěr

Cílem článku, který vychází z bakalářské práce, bylo prostřednictvím analýzy novinového textu dosáhnout číselných výsledků, které by měly odkazovat na procentuální zastoupení fonogramů v rámci vytvořeného korpusu. Jejím záměrem bylo získat konkrétní početní údaje týkající se podílu fonogramů v jejich porovnání s nefonogramy, s úmyslem přiblížit se, nebo naopak oddálit odhadu, že fonogramy zaujímají v rámci zvoleného textu většinové zastoupení. Při vyhodnocení celé analýzy je nutno brát v úvahu tu skutečnost, že všechny dosažené výsledky vznikly na základě mnou vybraného uceleného textového podkladu, korpusu poskládaného z novinových článků. Pokud by byl korpus sestaven z kteréhokoli jiného čísla deníku *Rénmín Ribào*, je samozřejmé, že by se výsledky do jisté míry mohly lišit, lze však předpokládat, že by procentuální rozdíly nebyly příliš vysoké.

Výsledkem analýzy jsou dvě podstatná konstatování. Z kvalitativního úhlu pohledu zaujímají fonogramy s téměř 55 % nadpoloviční většinu všech znaků v analyzovaném korpusu. Nicméně z kvantitativního úhlu pohledu převažují nefonogramy (tzn. piktogramy, symboly, ideogramy, varianty a výpůjčky), které v rámci celkového počtu znaků dosahují hodnoty zaujímající 61 % textu. Po dodatečném přidání znaků pod kategorie O ke skupině nefonogramů vychází najevo zásadní výsledek, kdy v případě 75 % znaků vyskytujících se v korpusu, nejsme na základě jejich grafické podoby určit čtení celého znaku. Závěrem lze tedy říci, že fonogramy představují sice dominantní kategorii z hlediska konstrukčního typu čínského znakového písma, jejich reálná distribuce v textu však zdaleka nedosahuje tak vysokých hodnot.

Literatura

- CAO Xianzhuo 曹先擢, SU Peichang 苏培成: *Hànzì Xíng Yì Fēnxī Zìdiǎn* 《汉字形义分析字典》 [Analytický slovník grafiky a významu znaků]. Beijing, 1999.
- SEHNAL, David. „Čínské znakové písmo. Jeho povaha a vývoj.“ In *Z myšlenek a představ Žluté země*. CD-ROM. Brno: Moravské zemské muzeum, 2002, str. 145-160.
- ŠVARNÝ, Oldřich, UHER, David. *Hovorová čínština: Úvod do studia hovorové čínštiny*. přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, 190 s. ISBN 80-244-0298-X.
- UHER, David. „Xu Shen: Doslov k Výkladu významu základních a vysvětlení struktury složených znaků“. *Studia Orientalia Slovaca* 2002, 1, pp. 43-54. ISBN80-89058-05-1.
- VOCHALA, Jaromír, NOVÁK, Miroslav, PUCEK, Vladimír. *Úvod do čínského, japonského a korejského písma*. 2. vyd. Praha: SPN, 1989. 132 s.
- VOCHALA, Jaromír, HRDLIČKOVÁ, Věna. *Úvod do studia sinologie*. Praha: SPN, 1989. 265 s.
- YANG Hongqing 杨洪清, ZHU Xinlan 朱新兰: *Kuàisù Shízì Zìdiǎn* 《快速识字字典》 [Rychlokurs čínských znaků]. Nanjing: Jiangsu gu ji chubanshe, 1996, 484s. ISBN 78-051-9613-3.
- YIN, Binyong, ROHSENOW, John S. *Modern Chinese Characters*. Beijing: Sinolingua, 1994.

ZÁDRAPA, Lukáš, PEJČOCHOVÁ, Michaela. *Čínské písmo*. Praha: Academia, 2009. 297 s. ISBN 978-80-200-1755-0.

文林 Wénlín Software for Learning Chinese, Version 3.0 Copyright (C) 1997-2002 Wenlin Institute, Inc. ABC Dictionary Copyright (C) University of Hawai'i Press. <http://www.wenlin.com> Version 3. 0, July 1, 2002

ROLE OF PHONOGRAMS IN CONTEMPORARY WRITTEN CHINESE LANGUAGE

Annotation: *Phonograms also known as characters fall within one particular character category that is essential among the others. Their components are plural determinatives which refer to meaning of the character and phonetic that indicates character's pronunciation. My contribution will focus on a role of the phonograms in contemporary written Chinese language. It will be based on analysis results that pursue phonogram distribution in newspaper articles, which I have carried out within my bachelor thesis. Academic publications that look into issues of Chinese writing system imply that severe majority of currently used characters lie within phonogram category. However such data relate only to percentage representation of phonograms within modern Chinese character inventory, not at all to their actual representation in coherent text. Whether phonograms represent the most productive category of Chinese writing system even in this case is yet to be unraveled. Corpus that contains 11 608 characters presented in newspaper articles published in Chinese periodical People's Daily has become subject of my analysis. I examined two issues within my research: phonogram representation compared to representation of other character categories and distribution of each individual phonogram subgroups that were singled out based on their phonetic adequacy. Executed analysis brought up unexpected results that pointed out the difference between qualitative and quantitative phonogram representation in selected newspaper article.*

Key words: *Chinese writing system, six categories, phonogram, phoneticum, phonogram categorization*

ČESKO-ČÍNSKÉ VZTAHY V OBLASTI KULTURY V LETECH 1945 - 1989

Lenka Dřimalová

Abstrakt: Článek na historickém pozadí představuje vývoj česko-čínských vztahů v letech 1945 – 1989 v oblasti kultury. V první části článku je chronologický přehled kulturních událostí od konce 2. světové války po rok 1959, kdy byly vztahy obou zemí historicky nejvřelejší a kulturní výměna nejčtetnější. Druhá část přibližuje kulturní vztahy v letech 1960 – 1980, tedy v době „Ideologické roztržky“ a politického odcizení obou zemí. Závěrem pak naznačuje postupnou normalizaci česko-čínských vztahů od 80. let.

Klíčová slova: čínská kultura, česko-čínské vztahy, Čína, kultura

Období let 1945 - 1959

Vzhledem k tomu, jak byla v Číně domácí politická situace po 2. světové válce chaotická a plná rozbrojů a nestability zapříčiněné občanskou válkou a vzhledem k obecně neutěšené atmosféře poválečné Evropy a Asie, se ještě nemohly česko-čínské vztahy rozvíjet nijak systematicky. Prozatím všichni vyčkávali, jak se bude politická situace v Číně vyvíjet. Československým vyslancem byl tehdy Stanislav Miňovský, jeden z nejschopnějších diplomatů naší vlády v Číně vůbec. Bedlivě sledoval vývoj občanské války a situaci jak na území Kuomintangu, tak na území kontrolovaném komunistickou vládou v Yan'anu. V červenci 1944 byly v Londýně diplomatické styky mezi Československem a Čínou povýšeny na velvyslanectví. Počátkem roku 1946 se vláda vrátila z Chongqingu do Nankingu a spolu s ní přesídlily i zastupitelské úřady většiny států. Velvyslanec Miňovský se vrátil do Evropy a novým velvyslancem se stal Josef Lelek, který však pobyl v Číně jen krátce. Titulářem úřadu byl od té doby chargé d'affaires Mojmír Konečný.⁷¹

Koncem roku 1948 již byla zřejmá prohra kuomintangské armády. Čankajšek se vzdal všech svých funkcí a přeplavil se na Taiwan. Po obsazení Nankingu Čínskou lidovou osvobozenou armádou bylo jasné, jaká bude příští politická orientace Číny. Dva dny po slavnostním vyhlášení ČLR, tedy 3. 10. 1949, uspořádalo zahraniční oddělení čínské vlády recepci pro zahraniční diplomaty, na kterou byli pozváni pouze zástupci ze SSSR, Polska a Československa. Další den Československo zrušilo diplomatické styky s vládou Kuomintangu.⁷²

Kulturní spolupráce Československa a Číny se mohla plně rozvinout teprve po vzniku Čínské lidové republiky v roce 1949. Především díky stejné politické orientaci a nadšení z revolučního vítězství. Československo bylo jedním z prvních států, které uznaly ČLR a navázaly s vládou v Pekingu diplomatické styky. V příštích šesti letech se kulturní styky mezi oběma zeměmi rozvíjely v nebývalé míře. Již 14. 6. 1950 byla uzavřena dohoda o hospodářské a kulturní spolupráci. Náš zastupitelský úřad byl přestěhován z Nankingu do Pekingu a prvním československým velvyslancem v ČLR se stal Franz Carl Weiskopf. Přednášel na škole pro čínské diplomaty a za jeho éry mělo československé vyslanectví mimořádné postavení, které nám mohly jiné země závidět. Přesto se jeho činnost nesetkalav Praze s pochopením a již příští rok byl nahrazen jiným členem ÚV KSČ, Františkem Komzalou.⁷³

Čínská lidová republika se stala v Československu symbolem budovatelského nadšení a téměř všechny noviny se nekriticky zaobíraly úspěchy čínské komunistické strany. Popisovaly pouze pohostinnost, obětavost a hrdinnost čínského národa a částečně tak mystifikovaly českou veřejnost, která se nadchla pro vše čínské. Například Rudé právo ve svém úvodníku označilo „epochální vítězství čínského pracujícího lidu nad cizími imperialisty a reakční pátou kolonou, představovanou

⁷¹ BAKEŠOVÁ, Ivana. Československo – Čína 1918 – 1949, Praha: vlastním nákladem, 1997. s. 117 – 127.

⁷² BAKEŠOVÁ, Ivana. Čína ve XX. století, díl 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 15.

⁷³ CARMINEOVÁ, Eva. Šest let kulturní výměny mezi ČSR a Čínskou lidovou republikou. *Nový Orient*, 1955, s. 143 – 144.

*kuomintangským režimem, za velkou světodějnou událost, jejíž dosah je nutno patřičně docenit. Vznik ČLR významně posílil tábor míru na celém světě a podstatně oslabil imperialismus.*⁷⁴ Jedním z hlavních úkolů tohoto mírového hnutí potom bylo bránit mír kulturní výměnou.

Rozvoj styků mezi Československem a Čínskou lidovou republikou byl všestranný a hojný. Již v prosinci 1945 byla založena Československo-čínská společnost, jejímž předsedou byl zvolen doc. dr. Jaroslav Průšek a místopředsedy prof. Bohuslav Mathesius a Z. Havránková. Při příležitosti zřízení společnosti se 19. prosince konala v Orientálním ústavu schůze, již byli přítomni například ministr zahraničí Jan Masaryk, ministr školství prof. dr. Zdeněk Nejedlý a chargé d'affaires Zeng De, který uvedl projev o vynikajících československo-čínských vztazích.⁷⁵ Dne 2. dubna 1946 byla v Náprstkově muzeu zahájena výstava čínské kultury. Zastoupeny byly především obrazy čínského malířství, za pozornost ale stála i sbírka sošek z hrobů, většinou z tangské doby a sbírka bronzových nádob.⁷⁶

V příštích dvou letech uspořádala Československo-čínská společnost řadu odborných přednášek a setkání československých a čínských studentů. Největší úspěch měla přednáška choti čínského chargé d'affaires M. Zeng o životě dnešní čínské ženy.⁷⁷ Dne 4. února 1947 pak Československo-čínská společnost uspořádala k poctě čínského velvyslance pana Lone Lianga recepci, které se zúčastnila řada prominentních osobností.⁷⁸

Ve dnech 12. – 30. září 1948 pořádala Československo-čínská společnost v Topičově salonu výstavu „Nové umění staré Číny“ pod záštitou vyslance Čínské republiky v Praze Dr. Lone Lianga a ministra zahraničních věcí ČSR Jana Masaryka. Na zahájení výstavy pronesl projev také vedoucí kulturní delegace Čínské republiky při UNESCO v Paříži Dr. Hou Ling. V rámci výstavy uspořádala Československo-čínská společnost tři večery věnované čínské kultuře. Povídalo se například o duchovních základech čínského umění a o současném čínském malířství.⁷⁹

Na jaře roku 1949, tedy ještě před vyhlášením ČLR, přijela do Prahy čtyřicetiletá mírová delegace z Osvobozené Číny vedená prof. Guo Moruem, významným spisovatelem a učením, jemuž Karlova univerzita propůjčila čestný titul doktora. Přítomno bylo i mnoho jiných kulturních pracovníků jako dramatik Mao Dun, profesor Qian Bozhan, Ouyang Yuqian, Shen Yangbing a jiní. Během jejich návštěvy dostalo ministerstvo informací a osvěty od delegace u nás první gramofonové desky s čínskou hudbou se šesti snímky – „Směs písní ze severočínského kraje Šensi“, „Mandžuský tanec Yangguo“, „My jsme granátníci“, „Vyznamenaný na frontě“, „Železniční dělníci“ a „Mocní jsou dělníci“.⁸⁰

První československá kulturní delegace vyslaná do Čínské lidové republiky byla vedena prof. dr. Jaroslavem Průškem na rozhraní let 1950 a 1951. Její největší zásluhou bylo založení Lu Xunovy knihovny v Praze, která se na dlouhou dobu stala nejrozsáhlejší sinologickou knihovnou ve střední Evropě (slavnostně otevřena 24. října 1952). S delegací odjel také Dr. Zdeněk Hrdlička, který zůstal v Číně ve funkci kulturního atašé. Spolu se svou ženou Věnou Hrdličkovou pilně pracovali na zlepšení a zintenzivnění vzájemných vztahů na kulturním poli, uspořádali nejednu kulturní akci a jejich čtyřleté působení v Pekingu je dodnes vůbec neplodnější dobou kulturních styků obou zemí.⁸¹

Prvním větším projektem vzájemné kulturní spolupráce byla výstava „Nová Čína“, zorganizovaná roku 1950 v Československu. Měla obrovský úspěch, dokonce byla fotograficky rozmnožena a poslána i do dalších krajů republiky. Obdobný úspěch měla v příštím roce výstava „Nové Československo“ uspořádaná v Pekingu, Šanghaji, Wuhanu a dalších větších městech.⁸² Čínský ministr kultury a spisovatel Shen Yanbing napsal článek o české literatuře přeložené do čínštiny. Pochvalně se

⁷⁴ ŠKVAŘIL, Jaroslav. *Čínská lidová republika – historie a současnost*. Praha: Horizont, 1987. s. 41.

⁷⁵ **Zřízení československo-čínské společnosti.** *Nový Orient*, 1945, r. I., s. 29.

⁷⁶ **Výstava čínské kultury v Náprstkově muzeu.** *Nový Orient*, 1946, r. II., s. 55.

⁷⁷ **Život dnešní čínské ženy.** *Nový Orient*, 1945, r. I., č. 3, s. 1.

⁷⁸ *Nový Orient*, 1947, r. III., s. 27.

⁷⁹ *Nový Orient*, 1948, r. III., č. 1, s. 26.

⁸⁰ **Národy orientu pro mír.** *Nový Orient*, 1949, r. IV., s. 23, 181-185.

⁸¹ **Vzpomínky sinologů.** *Fénix, Časopis česko-čínské společnosti*, 2006, č. 2, s. 15 – 20.

⁸² CARMINEOVÁ, Eva. **Šest let kulturní výměny mezi ČSR a Čínskou lidovou republikou.** *Nový Orient*, 1955, s. 143 – 144.

zde zmiňuje o Janu Nerudovi, Karlu Čapkovi a o dílech Jaroslava Vrchlického a Svatopluka Čecha. V ČLR dále vyšla nová publikace „Československo“ v rámci čínské série „Poučení o lidových demokraciích“. Jedná se o překlad ruské knihy I. N. Medvěděva.⁸³

Velký ohlas začínala mít ve světě také československá orientalistika a zvláště sinologie. Pochvalně se o ní zmiňuje dokonce nankingský časopis Meet the World v říjnu 1949. V Nankingu se také v letním období pravidelně pořádaly koncerty evropské hudby. České hudbě byl věnován celý jeden večer a byla při něm hrána předehra k „Prodané nevěstě“, Dvořákova „Novosvětská“ a „Má vlast“. V kritikách bylo vzpomenuo, že z Dvořákovy „Novosvětské“ je vzat motiv pro velmi známou čínskou „Píseň o Velké zdi“.⁸⁴

Velkému zájmu československého diváka se tohoto roku těšila výstava „Osvobozená Čína ve fotografii a dřevorytech“, uskutečněná ve Slovanském domě. Při zahájení 4. dubna pronesl prof. Dr. Průšek projev o politickém a hospodářském pozadí vývoje současné Číny a po něm promluvila delegátka Číny na mírové konferenci paní Wu Qiang⁸⁵ V tomto roce také navštívila ČSR čínská kulturní delegace, která se zúčastnila kongresu mezinárodního divadelního ústavu. U příležitosti IX. sjezdu KSČ natočilo filmové oddělení státní konzervatoře v Praze krátký film „Pozdrav rudé Číně“.⁸⁶

V 50. letech nabyly vzájemné kulturní vztahy na intenzitě. Kulturní styky byly těsné a výměny časté. V září roku 1950 byla v Praze otevřena výstava „Čína včera a dnes“, na kterou poslala materiál čínská vláda prostřednictvím zplnomocněnce čínského ministerstva kultury Zou Difana a malíře Hua Qunwua. V Pekingu pak byla otevřena výstava československých dětských knih, hraček a loutek a v Šanghaji se konal večer české gramofonové hudby, složené z děl Bedřicha Smetany, Antonína Dvořáka a Josefa Suka.⁸⁷ Ve stejném roce byl v továrně Shi Qin Shan v Severní Číně promítnut film „Němá barikáda“, na který přišlo přes 1000 diváků a který byl promítán ještě v Pekingu v rámci týdne filmu lidových demokracií.⁸⁸

Roku 1951 se konalo hned několik kulturních akcí. Byla to například výstava sbírek čínského umění v Československu, která tvořila základ stálé expozice Národní galerie nebo výstava „Československé grafiky a loutkářství“ v Číně. Dále byly k vidění dvě významné výstavy v Číně – výstava československého průmyslu a kultury v Pekingu pojmenovaná „Deset let budování socialismu v ČSR“, kterou navštívilo 1 250 000 osob a výstava československého výtvarného umění v Nankingu. V Praze se ještě konala výstava „Čínského užitého umění“, později instalovaná také v Brně a Bratislavě. V Šanghaji byla vydána kniha „Vybraná díla československé prózy“. Obsahuje ukázky z díla Nerudova, Macharova, Šrámkova, Langrova, Wolkerova, Tajovského, Hrušovského a Jilemnického. Autor

ke každému z nich uvedl krátkou charakteristiku.⁸⁹ Od roku 1951 pravidelně navštěvují nejlepší čínští hudebníci hudební festival Pražské jaro. Hned v roce 1951 se jednalo o 28členný soubor lidových nástrojů s repertoirem, jaký byl do té doby Evropě neznámý.⁹⁰

V roce 1952 navštívila ČLR československá vládní delegace vedená místopředsedou vlády Václavem Kopeckým. Výsledkem této cesty bylo podepsání řady dohod a v květnu tohoto roku tak došlo také k uzavření dohody o kulturní spolupráci mezi ČSR a ČLR. Přátelské styky se utvrdily návštěvou Všečínské federace odborů, která roku 1952 na pozvání ÚV ROH přijela do Prahy.⁹¹ V tomto roce se čínská delegace zúčastnila také mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech.

Roku 1952 se konalo velké množství kulturních akcí. Povědomí o druhém státu zvyšovalo

⁸³ *Nový Orient*, 1950, r. V., s. 188, 256.

⁸⁴ *Nový Orient*, 1949, r. IV., č. 9, s. 205.

⁸⁵ *tamtéž*

⁸⁶ *Nový Orient*, r. IV., č. 7, s. 167.

⁸⁷ *Nový Orient*, 1950, r. X., s. 257

⁸⁸ *tamtéž*, s. 305

⁸⁹ *Nový Orient*, 1951, r. VI., s. 65

⁹⁰ CARMINEOVÁ, Eva. **Šest let kulturní výměny mezi ČSR a Čínskou lidovou republikou.** *Nový Orient*, 1955, r. X., s. 143 – 144.

⁹¹ ŠKVAŘIL, Jaroslav. *Čínská lidová republika – historie a současnost.* Praha: Horizont, 1987. s. 41.

pořádání uměleckých výstav nebo tanečních představení. Promítaly se nové filmy a vycházely odborné publikace či překlady klasické i moderní literatury. Namátkou můžeme zmínit například výstavu „Tanec hudba divadlo“ uskutečněnou v Náprstkově muzeu v Praze nebo otevření orientálního oddělení v Národní galerii v Praze. Do Československa také zavítal umělecký soubor čínské mládeže, který se zde setkal s obrovským úspěchem. Především pak ukázka tradiční čínské opery „Dívka s bílými vlasy“, jejíž dramaturgie už u nás byla známá díky divadlu Československé armády. Téhož roku se do Číny na oplátku vydal náš Armádní umělecký soubor Víta Nejedlého, jehož úspěch ještě dlouho dozníval prostřednictvím filmu „Lidé jednoho srdce“, který byl v souvislosti s událostí natočen.⁹² Prof. Jaroslav Průšek se také účastnil různých sjezdů orientalistů, kde navázal cenné kontakty s předními evropskými sinology.

Na podzim roku 1953 vyjela do Číny 17členná kulturní delegace vedená umělkyní a spisovatelkou Marií Majerovou, již se zúčastnili mimo jiné Adolf Hoffmeister nebo Marie Pujmanová. Všichni delegáti po návratu přiblížili české veřejnosti Čínu jak díky konání estrádních večerů o Číně v Praze, Bratislavě, Ostravě a Zlíně, tak vydáním děl a publikací „Čínský úsměv“, „Zpívající Čína“, „Pohlednice z Číny“ nebo reportáží o čínském výtvarném umění „Guo Hua“.⁹³

V následujících dvou letech se vzájemné styky dále upevňovaly. Důkazem jsou kulturní akce jako filmové festivaly čínského a československého filmu r. 1953 nebo zájezdy čínských a československých artistů. Čínu dále navštívily Státní soubor písní a tanců či Smetanovo kvarteto. Čeští a čínští filmoví umělci společně natočili barevný dokumentární film „Cesta do Tibetu“ a roku 1953 došlo také k uzavření dohody o rozhlasové spolupráci, v jejímž rámci byly vyměněny rozhlasové materiály sloužící k propagaci Číny na nejširší masové základně.⁹⁴ Jen v roce 1955 navštívilo ČLR dohromady 377 Čechoslováků a do Československa zavítalo 356 Číňanů. Mezi nimi navštívila ČSR i jedna z nejvýznamnějších osobností čínské politiky a kultury – premiér ČLR a ministr zahraničních věcí Zhou Enlai.⁹⁵

V roce 1954 se čínská stranická delegace zúčastnila X. sjezdu KSČ.⁹⁶ Ve stejném roce byl v Pekingu založen lektorát českého jazyka a literatury na Pekingské univerzitě, do Číny odjeli 3 vědečtí pracovníci Orientálního ústavu a na pekingských vysokých školách studovalo 25 československých studentů. Kulturní spolupráce se úspěšně vyvíjela po uzavření družby mezi Vinařicemi a čínskou vesnicí Zhang Guo Zhuang. Velký úspěch měl v tomto roce v Československu Soubor písní a tanců čínské lidové osvobozené armády, jehož návštěva byla zachycena filmem „Pozdrav velké země“, Globova dramaturgie starého čínského románu „Příběh Západní komnaty“ a nastudování hry dramatika A'yinga „Vzdorokrál Li“ činohrou pražského Národního divadla. V čínských městech naopak zhlédly Burjakovského hru o Juliu Fučikovi „Lidé bděte“.⁹⁷

V této době také začíná systematická práce Lubora Hájka na inventáři čínského umění, které se nachází na našem území. V příštích letech napíše nejednu cennou studii této tematiky a podílí se mimo jiné na výstavě „Čínské umění“ v Národní galerii v Praze v letech 1954 – 1955, jež měla reprízy v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Brně i Slovenské Národní galerii v Bratislavě. Spolu s Bedřichem Formanem se také stává autorem první knihy o čínském umění na českém trhu nazvané „Čínské umění“ s podtitulem O výtvarné tradici čínské, kterou vydalo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění v říjnu roku 1954.⁹⁸

Koncem srpna roku 1955 nadchlo pražské diváky vystoupení čínské opery z Pekingu, které předtím hrálo ve Francii, Belgii a Holandsku. V den zahájení výstavy „10 let budování socialismu

⁹² PRŮŠEK, J. **K návštěvě čínského souboru mládeže v Československu.** *Nový Orient*, 1952, r. VII., s. 95.

⁹³ CARMINEOVÁ, Eva. **Šest let kulturní výměny mezi ČSR a Čínskou lidovou republikou.** *Nový Orient*, r. X., 1955, s. 143.

⁹⁴ **Česko-čínské kulturní styky**, <http://www.mzv.cz/beijing>, (2. 6. 2004).

⁹⁵ *Nový Orient*, 1956, r. XI., s. 82.

⁹⁶ ŠKVAŘIL, Jaroslav. *Čínská lidová republika – historie a současnost.* Praha: Horizont, 1987. s. 41.

⁹⁷ CARMINEOVÁ, Eva. **Šest let kulturní výměny mezi ČSR a Čínskou lidovou republikou.** *Nový Orient*, 1955, r. X., s. 143-144.

⁹⁸ HÁJEK, Lubor; KESNER, Ladislav ml. *Nejstarší čínské umění ve sbírkách Národní galerie v Praze.* Praha: Národní galerie v Praze, 1990. s. 246, 272. ISBN 80-7035-002-4.

v ČSR“ 5. října 1955 byla v Kantonu otevřena velká sovětská průmyslová a kulturní výstava, již obohatila ještě Výstava československé grafiky.⁹⁹

Ještě významnější pro vzájemnou kulturní spolupráci byly dva roky následující. Dr. Evžen Stejskal a Dr. Miloslav Krása podnikli roku 1956 úspěšnou delegaci do ČLR a MLR, na které projednali pro tento rok kulturní styky s oběma zeměmi. Výstava dějin československého výtvarného umění byla během roku 1956 přístupná zájemcům z Nankingu, Šanghaje a Pekingu a obsahovala přes 400 exponátů od gotiky až po nejnovější díla.¹⁰⁰ V dubnu 1956 přijeli na sjezd československých spisovatelů čínští delegáti Ba Jin a Zhou Lipo.¹⁰¹ Téhož roku se v Pekingu pořádal Festival současného čínského dramatu, jehož se zúčastnili českoslovenští divadelní pracovníci Ján Rózner, dramaturg činohry Národního divadla v Bratislavě a PhDr. František Černý, docent dějin československého divadla na divadelní fakultě AMU. V říjnu navštívilo Prahu čínské loutkové a stínové divadlo. V roce 1956 nabízel čínský trh 51 titulů československé literatury přeložené do čínštiny. Mezi nimi zaujímá přední místo Haškův Švejek, Čapkův Krakatit nebo Náměstí republiky od Marie Majerové.¹⁰²

Roku 1957 došlo k podepsání dvou významných dohod – 27. března byly v Pekingu podepsány Smlouva o přátelství a spolupráci mezi Československou republikou a Čínskou lidovou republikou a Dohoda o kulturní spolupráci obou vlád. Podepsán byl také 8. prosince 1956 v Praze plán kulturních styků československo-čínských na rok 1957. Vlády se dohodly na výměně v oborech kulturního života, kde dosud k výměně nedošlo a ČLR vyslala do ČSR výstavu Fresky z Dunhuangu, Čínské hedvábí a Čínské malířské tradiční školy Guohua. Poprvé došlo také k podepsání dohod mezi Čínskou a Československou akademií věd, což umožnilo rozšíření vzájemného vědeckého styku.¹⁰³

Josef Rossman instaloval v Pekingu úspěšnou výstavu československé lidové tvořivosti a uspořádal několik přednášek o výstavní práci. Podle dohody byla od března v Domě umění v Ostravě přístupná výstava nástěnných maleb z Dunhuangu, již u nás instalovala tříčlenná čínská delegace v čele s přednostou uměleckého oddělení Historického muzea v Pekingu Pan Jiziem. V červnu pak navštívila Orientální ústav kulturní delegace čínských výtvarných umělců vedená výtvarníkem Fu Baoshiem. Českoslovenští výtvarníci Seidl a Vingler podnikli studijní a tvůrčí cestu po Číně. V Pekingu byla 19. září otevřena výstava československé ilustrace. Dne 31. srpna 1957 se ze svého dvouměsíčního pobytu v Číně vrátili vědecký pracovník Náprstkova muzea V. Štolc a akademický malíř a restaurátor historických památek Josef Král. Ten uspořádal v Číně odborné přednášky o moderním způsobu restaurace v ČSR a pomohl připravit plán restaurování nejdůležitějších čínských památek. Do ČSR posléze přijeli čínští památkáři Wu Bolun a Luo Zhiwen, kteří měli za úkol seznámit se s prací československých odborníků v musejním a památkářském oboru. Na pozvání ČSAV pobýval v říjnu v Praze čtyři týdny významný čínský vědec, literární historik a spisovatel, náměstek ministra kultury a znalec čínské i evropské literatury prof. Zheng Zhenduo. Dne 5. prosince navštívil Orientální ústav tajemník předsedy ČLR Mao Zedonga Tian Jieying, kulturní pracovník Shou Xie a čínský překladatel Jiang Chunfang.¹⁰⁴ Roku 1957 byla v Pekingu k vidění Tylova báchorka „Strakonický dudák“, provedená v inscenaci Lidového divadla v Pekingu.¹⁰⁵

Na literárním poli zaznamenal 13. dubna 1957 úspěch první přímý překlad literárního díla z češtiny do čínštiny. Jednalo se o sborník divadelních her Karla Čapka Bílá nemoc a Matka. Autorem knihy je Wu Qi, student filologické fakulty Univerzity Karlovy. Ten do knihy také zařadil fotografie z inscenací obou Čapkových her. Šanghajský spisovatel Sun Junqing, který se předešlého roku zúčastnil sjezdu československých spisovatelů, napsal knihu reportáží o své cestě do Evropy a nejvíce prostoru v ní věnoval právě Československu. Profesor Zheng Shaocang z Hangzhou napsal divadelní hru o Komenském a profesor Fu Ren'gan z Pekingu přeložil jeho „Velkou didaktiku“. V Pekingu vyšla

⁹⁹ *Nový Orient*, 1955, r. X., s. 140.

¹⁰⁰ *Nový Orient*, 1956, r. XI., s. 48.

¹⁰¹ *Nový Orient*, 1956, r. XI., s. 22.

¹⁰² *Nový Orient*, 1956, r. XI., s. 59.

¹⁰³ *Nový Orient*, 1957, r. VII., s. 15.

¹⁰⁴ *Nový Orient*, 1957, r. VII., s. 127-147.

¹⁰⁵ VÝBORNÝ, Ota. **Strakonický dudák v Peking**. *Literární noviny*, Praha, 1957, s. 9.

krátce nato také gramatika češtiny pro Čiňany, jejímž autorem je Zhuang Diyou, asistent češtiny a polštiny při pekingské univerzitě. V ČLR byly knižně vydány umělecké fotografie prací bratří Formanů, kteří podnikli roku 1956 tvůrčí cestu do Číny.¹⁰⁶

Rok 1958 přinesl také nemálo kulturních akcí. Během února a března byly vedoucím československé delegace dr. Jaroslavem Havelkou, náměstkem ministra školství a kultury, podepsány plány kulturních styků pro rok 1958. V dubnu přijel do ČSR čínský historik Yang Xiangkui, pracovník 1. historického ústavu Čínské akademie v Pekingu a přednesl řadu přednášek o filozofii a nejstarších dějinách Číny. V tomto roce poskytl Orientální ústav velký peněžitý obnos na zakoupení kompletní knihovny s tibetskou klasikou, kánonu Kandžur v počtu 4569 knih.¹⁰⁷ Koncem roku 1958 došlo k další významné události. V Pekingu byl založen Svaz čínsko-československého přátelství v čele s předsedou Xia Yanem, náměstkem ministra kultury. Ve výboru je dalších 28 čelních činitelů z oblasti kultury.¹⁰⁸

Rok 1959 probíhal v duchu oslav 10. výročí osvobození a byl zároveň posledním rokem intenzivních vztahů našich států. V březnu odjel do Číny Soubor československých loutkářů, který se zúčastnil nejen jubilejních oslav, ale také čínského festivalu loutkových a stínových her v Pekingu. V květnu v Číně vystupoval Československý státní soubor písní a tanců. V Československu zase měli úspěch čínští cvičenci, kteří se zúčastnili první celostátní Spartakiády. S úspěchem u nás vystoupila také Pekingská opera, která v Praze uvedla několik vystoupení.¹⁰⁹ Sichuanské divadlo uvedlo dvě celovečerní hry na téma bezprávného postavení žen ve staré Číně a sérii „Klášter na Zlaté hoře“, ukázkou ze známé „Legendy o Bílém hadu“ a komediální pantomimickou hříčku o zamilované jeptišce.¹¹⁰ Mezi další zajímavé události patří nová dohoda o spolupráci československé televize s televizí čínskou z 30. dubna 1959, která byla v Praze podepsána předsedou Československého výboru pro rozhlas a televizi Františkem Nečáskem a ředitelem čínského rozhlasu Mei Yiem.¹¹¹ Desetiletí úspěšného budování Čínské lidové republiky byl název výstavy, která byla v říjnu 1959 otevřena ve Valdštejnském paláci v Praze.¹¹²

Celé toto desetiletí se vyznačovalo oboustranným nadšením ze socialismu. Oba národy měly pocit, že budují bratrská pouta a četné kulturní styky jim byly důkazem, že se tato pouta stále upevňují. Sounáležitost, poválečný optimismus, spřízněnost a až neochvějná jistota, že sdílená ideologie je jediná správná, vyústily v zaslepený a až nekritický obdiv k druhé, tak vzdálené, a přesto tak „sestersky blízké“ zemi.

Období let 1960 - 1989

Od roku 1960 můžeme sledovat neočekávaný obrat. Čína se u nás stala jakousi „černou ovci“ velké socialistické rodiny. Vzájemné styky ochabovaly a především na politické scéně došlo k odklonu a názorové rozštěpenosti.

Napětí mezi ČLR a Sovětským svazem bylo možné sledovat již od roku 1958 v souvislosti s krizí v Taiwanské úžině, kdy se Sovětský svaz postavil na stranu Číny až den poté, co byl konflikt zažehnán. Čína naopak obnovila přerušené styky s USA. Se zhoršením vztahů mezi SSSR a ČLR přímo souvisí návštěva Nikity Sergejeviče Chruščova v Pekingu. Čínská strana nesouhlasila s trvalou přítomností sovětských vojsk na svém území a byly tak zastaveny vojenské dodávky do Číny a z Číny byli odvoláni i sovětští odborníci. Vše se vystupňovalo opublikováním pamfletu „Ať žije leninismus“ v čínském tisku r. 1960, kde se KS Číny vyjádřila k současným otázkám a dala tím jasně najevo, že není v názorech

¹⁰⁶ *Nový Orient*, 1957, r. VII., s. 193.

¹⁰⁷ KOLMAŠ, Josef. **Praha má tibetskou knihovnu.** *Nový Orient*, 1958, r. XIII., s. 202.

¹⁰⁸ *Nový Orient*, 1959, r. XIV., s. 39.

¹⁰⁹ CARMINEOVÁ, Eva. **Šest let kulturní výměny mezi ČSR a Čínskou lidovou republikou.** *Nový Orient*, 1955, r. X., s. 143.

¹¹⁰ KALVODOVÁ, Dana. **Setkání s divadlem ze S'čchuanu.** *Nový Orient*, 1990, r. VI., s. 167-170.

¹¹¹ *Nový Orient*, 1959, r. XIV., s. 102.

¹¹² *Literární Noviny*, Praha, 1959, s. 11.

jednotná se Sovětským svazem. Tím se Čína veřejně od Sovětského svazu distancovala a nastala doba dlouhého názorového rozchodu. Sovětský svaz ze dne na den přerušil s Čínou veškeré styky a přerušil i jakoukoli hospodářskou nebo kulturní spolupráci. Československo jednalo podle sovětského vzoru a v Praze byly dokonce publikovány ještě ostřejší protičínské názory než v Moskvě, kde byl tisk takticky umírněnější. Čína si tak musela z hospodářské krize po velkém skoku pomoci sama a nastalo dlouhé období změn a revolucí, období, které vyvrcholilo nešťastnou kulturní revolucí odstartovanou roku 1966.¹¹³

V srpnu 1966 se na jedenáctém plenárním zasedání ÚV KS Číny usnesli Mao Zedong a jeho přívrženci na upevnění protisovětského kurzu jako na nejdůležitějším základě veškeré zahraniční politické činnosti čínské vlády. V březnu 1967 byli dva sovětsí diplomati vypovězeni z Číny a několik dnů nato zase dva čínští diplomaté ze Sovětského svazu. Rudí gardisté ničili vše, co připomínalo přátelství sovětského a čínského lidu. V Pekingu svrhli znaky svazových republik z budovy sovětské výstavy, v Šanghaji strhli bronzové postavy sovětského a čínského dělníka a zničili pomník symbolizující přátelství lidu obou zemí.¹¹⁴

Jak tato doba „ideologické roztržky“ působila na vztahy našich zemí, nejlépe vystihuje úryvek z rozhovoru Zbigniewa Slupského s jedním z autorů knihy Čínská ideologie Augustinem Palátem:

„V Československu jsme, pokud jde o zájem o Čínu, v postavení poněkud zvláštním. První desetiletí existence ČLR bylo u nás dobou někdy dost nekritického nadšení, obdivu, nebo dokonce objevování samotné existence čínské skutečnosti. Ovšem v druhém desetiletí, kdy se Čína staví proti sovětské koncepci výstavby nové společnosti a kdy dochází k ochlazení ve vzájemných stycích, nastává u nás doba trapného mlčení a dokonce směšného utajování všeho, co se týká Číny. Došlo to dokonce tak daleko, že ani v odborném časopise nebylo možné publikovat základní informace o tom, co se v Číně děje.“¹¹⁵

Československé veřejnosti byly podsouvány pouze publikace a zprávy o čínské zradě na světovém socialismu. Většina článků tohoto desetiletí, které se objevily v československém tisku, se zabývala politickou otázkou, ekonomikou nebo dávnou čínskou historií, ale po někdejších aktualitách z čínského prostředí nebo zmínek o pokroku či úspěších Číny na jakémkoli jiném poli není památky. Po zrůdných dopadech kulturní revoluce se přidává silná kritika maoistů a izolacionistických tendencí čínské mezinárodní politiky. Zájem o Čínu zůstane pouze při Orientálním ústavu, kde neúnavně pracuje kolektiv akademika J. Průška. Československá sinologie je stále na vysoké úrovni. Prof. Dr. J. Průšek se účastní sinologických seminářů ve Francii, USA a v Mexiku a v Praze studují sinologové z Polska, NDR a Francie. Přípravují se lingvistické slovníky a překlady klasické čínské literatury. V lednu 1962 navštívil Orientální ústav velvyslanec Čínské lidové republiky soudruh Zhong Xidong se členy zastupitelského úřadu a pohovořil s pražskými sinology o jejich práci.¹¹⁶ Kvůli poklesu intenzity vzájemných vztahů Československo dočasně uzavřelo svůj konzulát v Kantonu roku 1962 a roku 1963 také generální konzulát v Šanghaji. V létě 1963 byla z československé strany ukončena také činnost čínské zpravodajské agentury Nová Čína, která v Československu působila již od roku 1948.¹¹⁷

Roku 1974 vychází v ČSSR překlad knihy G. Apalina „Zahraniční politika Pekingů, zrada světového socialismu“, jež se zabývá přímými důsledky růstu protisocialistických tendencí v Číně. Ráz celé knihy dobře vystihuje úryvek, který také svým stylem připomíná většinu z ruštiny překládaných propagandistických knih z doby socialistické roztržky.

¹¹³ BAKEŠOVÁ, Ivana. *Čína ve XX. století, díl 2*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. s. 70 – 72.

¹¹⁴ GRIGORJEV, A. M., DĚLJUSIN, L. P. *Dnešní Čína*. Z ruš. přel. M. a Z. Kubešovi. Praha: Svoboda, 1971. s. 257-258.

¹¹⁵ SLUPSKI, Z. **O Číně a čínské ideologii**. *Nový Orient*, Praha: 1969, r. XXIV, č. 3, s. 65.

¹¹⁶ *Nový Orient*, 1962, r. X, s. 95.

¹¹⁷ MALINA, Jaroslav, KOLMAŠ, Josef, et al. *Panorama biologické a sociokulturní antropologie, Čína z antropologické perspektivy*. Brno: CERM, 2005. s. 331. ISBN 80-7204-296-3.

„Obrat bývalých „ultrarevolucionářů“ z Pekingu doprava není něčím neočekávaným. Jednou z příčin velkých výkyvů maoistů od jedné krajnosti k druhé je maloburžoazní psychologie, která je vlastní nynějšímu čínskému vedení a jež tvoří živnou půdu jak pro levičácký avanturismus, tak pro pravicově oportunistické tendence, vyplývající z nedůvěry v revoluční síly, ze snahy přizpůsobit se kapitalismu.“¹¹⁸

Podobné tendence a úporné snahy poukázat na militantní antisovětlismus čínskému vedení můžeme sledovat v ČSSR až do poloviny 80. let. Oficiálně tak nedocházelo k žádné kulturní spolupráci obou zemí po dobu příštích 20 let.

K 21. srpnu 1968 a ke vstupu sovětských vojsk do Československa se ČLR postavila na stranu Československa a odsoudila chování Sovětského svazu s tím, že žádná země nemá nárok na to, vojensky okupovat jinou zemi. Zhou Enlai na základě srpnové události formuloval tezi o rozpadu světové socialistické soustavy a mluvil o Sovětském svazu jako o imperiálním uzurpátorovi. Československá zahraniční politika naopak podporovala i nadále požadavek ČLR na obnovení jejich práv v OSN a stejně tak jejich účast v Radě bezpečnosti a odmítala politiku „dvou Čín“.¹¹⁹

Oživení vzájemných vztahů

Izolace ČLR se v polovině 80. let stala minulostí. Došlo k oživení čínských vztahů s východní Evropou a potažmo i s Československem. Roku 1984 přijel do Československa tehdejší náměstek předsedy Státní komise pro ekonomiku Zhu Rongji a ministryně zahraničního obchodu Chen Muhua. Díky Deng Xiaopingovým reformám se ideologické napětí uvolnilo. V červnu roku 1986 prohlásil tehdejší premiér ČLR Zhao Ziyang během pobytu v Praze vztah mezi oběma zeměmi za zcela normalizovaný. V následujících třech letech navštívili ČLR ministr zahraničí Bohuslav Chňoupek, předseda vlády Lubomír Štrougal, prezident Gustáv Husák, generální tajemník KSČ Miloš Jakeš, předseda Státní plánovací komise Jaromír Žák nebo ministr národní obrany Milán Václavík.¹²⁰

7. března 1987 byla podepsána Dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Čínské lidové republiky ve věci obnovení činnosti generálního konzulátu ČSSR v Šanghaji a otevření generálního konzulátu ČLR v Bratislavě. Poté 5. září 1988 byla podepsána Konzulární úmluva mezi Československou republikou a ČLR.¹²¹

Roku 1986 byla v Plzni zorganizována v prostorách Západočeské galerie výstava dálněvýchodního umění Čínské hrobové figury a raná japonská grafika. Kulturní vztahy mezi ČSSR a rozvojovými zeměmi se řešily 19. února 1987 na mezioborovém semináři, který uspořádala společenskovední sekce komise prezidia ČSAV ve spolupráci s ministerstvem kultury ČSSR, Orientálním ústavem ČSAV a Československou společností orientalistickou při ČSAV.¹²² Roku 1986 získal jednu z hlavních cen na MFF v Karlových Varech snímek „Dobrá žena“, zachycující život v Číně ve 30. a 40. letech, o nedobrovolném manželství dospělé ženy a malého chlapce. Natočil ho režisér Huang Jianzhong a byl uveden i v československé televizi. Film „Ibiškové městečko“ režiséra Xie Jina získal na MFF v Karlových Varech hlavní cenu roku 1988.¹²³

Slibně se rozvíjející spolupráci opět poněkud zmrazily r. 1989 události na náměstí Tian'an men. Většina české veřejnosti masakr odsoudila a se studenty sympatizovala a domnívala se, že i Čína spěje k pádu komunistického režimu, jako se k tomu schylovalo v Československu. Československá vláda události přijala rozpačitě, nechtěla překazit slibně se rozvíjející spolupráci obou zemí. Po

¹¹⁸ APALIN, G. *Zahraniční politika Pekingů – zrada sovětského socialismu*. Praha: Horizont, 1975. s. 8.

¹¹⁹ KOLMAŠ, J. – MALINA, J. a kol. *Čína z antropologické perspektivy*. Brno: Nakladatelství Masarykovy univerzity, 2005. s. 475.

¹²⁰ BAKEŠOVÁ, Ivana. *Čína ve XX. století, díl 2*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. s. 190.

¹²¹ http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asi/cina/politika/zahranicne_politicka_orientace.html, (15. 3. 2009)

¹²² *Nový Orient*, 1987, r. XXXXII., s. 67.

¹²³ PETÁK, Čeněk. *Současná čínská kinematografie*. *Nový Orient*, 1991, r. XXXXVI., s. 198.

rozpadu socialistického svazu přijala ČLR změnu politiky zemí bývalého socialistického bloku k demokracii bez větších výhrad. Po pádu komunismu v listopadu 1989, kdy se v Československu výrazně změnila politická situace, jsou vzájemné vztahy korektní, ale nijak zvlášť vřelé.¹²⁴ Prioritou zahraniční politiky čínské strany od 90. let je především ekonomický růst země bez vměšování jiných států do vnitřní politiky ČLR a zamezení oficiálního uznání Taiwanu ve světě.

Závěr

Česko-čínské kulturní vztahy v letech 1945 - 1989 můžeme rozdělit do dvou naprosto odlišných fází. První fází je doba od roku 1945 do roku 1959, kdy si byly země ideologicky blízké a kulturní výměny byly velice časté. Je to doba neutuchajícího nadšení obou socialistických zemí z probíhající revoluce, doba bohatá na množství kulturních výměn a vzájemnou spolupráci. Především v 50. letech se na kulturním dění v České republice podíleli velmi často přímo čínští protagonisté a kulturní styky obou zemí byly řízeny shora a politicky nadšeně podporovány.

Druhou fází je doba tzv. „Ideologické roztržky“ v letech 1960 - 1980, kdy se země politicky rozcházejí a neprobíhá ani žádná kulturní spolupráce. Pro vzájemné styky obou zemí je to doba temna, naprosto kontrastující s předešlým desetiletím, doba plná napětí, které se v budoucnu jen těžko dařilo zmírnit. Přestože zdánlivě kultura s politikou nesouvisí, zde se můžeme naopak přesvědčit, jak velmi je kultura politikou ovlivňována a jak se díky rozdílnosti politické ideologie podařilo během pár chvil zničit velmi dobrou tradici vzájemné kulturní spolupráce celého předešlého desetiletí.

V 80. letech můžeme sledovat oživení politických i kulturních styků a normalizaci vzájemných vztahů, kterou narušily až události na náměstí Tian'an men z roku 1989, po kterých následovalo opět značné ochlazení vzájemných vztahů.

Literatura:

Monografie:

- BAKEŠOVÁ, Ivana. *Československo – Čína 1918 – 1949*, Praha: vlastním nákladem, 1997. s. 117 – 127.
- BAKEŠOVÁ, Ivana. *Čína ve XX. století, díl 1*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. s. 15.
- FÜRST, Rudolf. *Čína ve XX. století, díl 3*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. s. 72 – 73.
- BAKEŠOVÁ, Ivana. *Čína ve XX. století, díl 2*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 70 – 72, 190, s. 209 – 210.
- ŠKVAŘIL, Jaroslav. *Čínská lidová republika – historie a současnost*. Praha: Horizont, 1987. s. 41.
- HÁJEK, Lubor; KESNER, Ladislav ml. *Nejstarší čínské umění ve sbírkách Národní galerie v Praze*. Praha: Národní galerie v Praze, 1990. s. 246, 272. ISBN 80-7035-002-4.
- GRIGORJEV, A. M., DĚLJUSIN, L. P. *Dnešní Čína*. Z ruš. přel. M. a Z. Kubešovi. Praha: Svoboda, 1971. s. 257 – 258.
- APALIN, G. *Zahraniční politika Pekingu – zrada sovětského socialismu*. Praha: Horizont, 1975. s. 8.
- MALINA, Jaroslav, KOLMAŠ, Josef, et al. *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie, Čína z antropologické perspektivy*. Brno: CERM, 2005. s. 331. ISBN 80-7204-296-3.
- FAIRBANK, F. John. *Dějiny Číny*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 696 s. ISBN 978-80-7106-919-5.

¹²⁴ BAKEŠOVÁ, Ivana. *Čína ve XX. století, díl 2*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. s.209-210.

Internetové zdroje:

Česko-čínské kulturní styky. <http://www.mzv.cz/beijing>, (2. 6. 2004).
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asie/cina/politika/zahranicne_politicka_orientace.html, (15. 3. 2009).
cz.china-embassy.org/cze/jkgk/Kulturn/t127013.htm, (8. 3. 2009).

Ostatní:

Zřízení československo-čínské společnosti. *Nový Orient*, 1945, r. I., s. 29.
Život dnešní čínské ženy. *Nový Orient*, 1945, r. I., č. 3, str. 1.
Nový Orient, 1948, r. III., č. 1, s. 26.
Národy orientu pro mír. *Nový Orient*, 1949, r. IV., s. 23, 181-185.
Nový Orient, 1949, r. IV., č. 9, s. 205.
Nový Orient, 1950, r. V., s. 188, 256.
Nový Orient, 1950, r. V., s. 257, 305.
Nový Orient, 1951, r. VI., s. 65.
PRŮŠEK, J. K návštěvě čínského souboru mládeže v Československu. *Nový Orient*, 1952, r. VII., s. 95.
Nový Orient, 1957, r. VII., s. 15, 127 – 147.
Nový Orient, 1955, r. X., s. 140.
CARMINEOVÁ, Eva. Šest let kulturní výměny mezi ČSR a Čínskou lidovou republikou. *Nový Orient*, 1955, r. X., s. 143 – 144.
Nový Orient, 1956, r. XI., s. 48, 59.
KOLMAŠ, Josef. Praha má tibetskou knihovnu. *Nový Orient*, 1958, r. XIII., s. 202.
Nový Orient, 1959, r. XIV., s. 39.
Nový Orient, 1959, r. XIV., s. 102.
Nový Orient, 1962, r. XVII., s. 95.
SLUPSKI, Z. O Číně a čínské ideologii. *Nový Orient*, Praha: 1969, r. XXIV., č. 3, s. 65.
Nový Orient, 1987, r. XXXII., s. 67.
Vzpomínky sinologů. *Fénix*, Časopis česko-čínské společnosti, 2006, č. 2, s. 15 – 20.
VÝBORNÝ, Ota. Strakonický dudák v Pekingu. *Literární noviny*, Praha, 1957, r. IX., s. 11.

CZECH-CHINESE RELATIONS IN CULTURE IN THE YEARS 1945 – 1989

Annotation: *The article describes Czech-Chinese Culture relations in the years 1945 – 1989 in political background. The article is divided into two parts. The first part contains chronological summary of events in the period of time from the end of the World War II and up to the year 1959. During this period Czech-Chinese relations were in culture historically the warmest and culture interchange the most frequent. The second part is the period of so-called “Sino-Soviet split” which lasted from 1960 to 1989. In this period, the political attitudes of the countries diverged and there was no cultural cooperation. The recovery of the political and cultural cooperation could be seen from the 1980’s.*

Key words: *Chinese culture, Czech-Chinese relations, China, culture*

KLASIFIKACE MĚROVÝCH SLOV V MODERNÍ HOVOROVÉ ČÍŇŠTINĚ

Silvie Matyskiewiczová

Abstrakt: Ve své práci bych se ráda věnovala jednomu ze základních prvků čínského jazyka-měrovým slovům. Studenti čínštiny musí v úvodu do studia jazyka překonat hned několik překážek. Kromě, pro čínštinu charakteristického, znakového písma a tónů, které ovlivňují význam slabiky, je to gramatika. Gramatika čínštiny má několik specifíků a jedním z nich je užití měrových slov. Čínská jména jsou nesklonná a nerozlišují jednotné nebo množné číslo. Proto, aby mohlo být číslo určeno, je potřeba, aby bylo jméno uvedeno právě měrovým slovem. Neexistuje jednotný názor jazykovědců na rozdělení měrových slov. V České Republice se ustálilo dělení měrových slov tak, jak je uvedl jeden z nejvýznamnějších českých sinologů Oldřich Švarný. Měrová slova jsou podstatným prvkem čínské lexikologie. Ve spojení s číslovkami nebo ukazovacími zájmeny uvádějí podstatná jména. Je jich takové množství, že je velmi problematické je všechny ovládat. Proto bych v průběhu vědecké soutěže ráda představila práci, kde jsou měrová slova klasifikována na jednom místě. Práce vychází z dělení prof. Švarného, který dělí měrová slova do čtyř skupin na numerativy, měrová slova, měrová jména a slovesné numerativy. Cílem práce je na základě sémantických a syntaktických testů rozvést klasifikaci Oldřicha Švarného a dokázat, že toto dělení nemusí být konečné. Výsledná kategorizace měrových slov je shrnuta v závěru práce.

Klíčová slova: měrová slova, klasifikace, hovorová čínština, gramatika, Oldřich Švarný

ÚVOD

Cílem práce je představit výsledky mé bakalářské práce *Klasifikace měrových slov v moderní hovorové čínštině*. V bakalářské práci byl vypracován seznam měrových slov tak, aby byla měrová slova přehledně uvedena na jednom místě a bylo tak studentům čínštiny usnadněno jejich studium. Měrová slova byla také rozdělena do čtyř kategorií, které ve svém *Učebním slovníku hovorové čínštiny* uvádí prof. Oldřich Švarný, a dvou subkategorií, jejichž existence vyplynula z analýzy provedené v bakalářské práci. V této práci budou popsány jednotlivé kroky analýzy měrových slov spolu s příklady pro snadnější pochopení závěrů, ke kterým jsem ve své bakalářské práci došla.

MĚROVÁ SLOVA PODLE OLDŘICHA ŠVARNÉHO

Při studiu měrových slov v čínštině se setkáváme s různými pohledy na jejich rozdělení. Mezi pracemi zahraničních jazykovědců, kteří se zabývají zkoumáním čínských měrových slov, jsem se nejčastěji setkala s dělením na míng liàngcí 名量词, která určují počet/míru jmen a dòng liàngcí 动量词 pro určení četnosti a délky trvání událostí.

Podle Oldřicha Švarného se rozlišují 4 typy měrových slov: numerativy, měrové jednotky, měrová jména a slovesné numerativy.

Jedna a tatáž báze může mít někdy funkční charakteristiky podstatného jména i měrové jednotky.¹²⁵

桌子上有一个碗。 Zhuōzi shàng yǒu yī gè wǎn. Na stole je jedna miska.

桌子上有一碗茶。 Zhuōzi shàng yǒu yī wǎn chá. Na stole je šálek čaje.

Jindy však vedle měrové jednotky jednoslabičné stojí podstatné jméno dvojslabičné.¹²⁶

瓶 píng láhev (měrová jednotka)

¹²⁵ ŠVARNÝ, O. a kol. *Hovorová čínština v příkladech* 3. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. s. 109.

¹²⁶ Tamtéž

瓶子 píngzi láhev (podstatné jméno)

Měrovými jednotkami myslíme všechna významová slova, jež se bezprostředně připínají k číslovkám (nebo ukazovacím slovům, případně i k některým jiným slovům, jež svými vlastnostmi jsou příbuzná ukazovacím slovům) a označují množství, souhrn, druh jedinců, věcí nebo látky, označené následujícím podstatným jménem.¹²⁷Měrová slova mají svůj význam, proto je do češtiny překládáme.

碗 wǎn miska
瓶 píng lahev

Numerativy mají důležitý gramatický význam: ve spojení s číslovkou yi — přesně označují jednotné číslo podstatného jména. Chce-li Číňan vyznačit, že jde o jednotlivinu nebo o určité množství jedinců, nemůže k podstatnému jménu připojit prostě číslovku, nýbrž nejprve číslovku spojí zvláštním slovem, které tu jednotlivinu označuje. Tato slova...nazýváme numerativy. Do češtiny se nepřekládají.¹²⁸

把 bǎ numerativ pro předměty s držadlem
本 běn numerativ pro knihy

Dále mezi měrovými slovy Švarný dále rozlišuje měrová jména s slovesné numerativy. Pro obě skupiny je shodné to, že následují po číslovce, ale na rozdíl od numerativů a měrových jednotek nepředcházejí podstatnému jménu.

Měrová jména...se svými gramatickými vlastnostmi blíží měrovým jednotkám (spojují se s číslovkami), i když je nepovažujeme za měrové jednotky v užším slova smyslu.¹²⁹

天 tiān den
年 nián rok

...slova, která se ve spojení s číslovkami kladou za sloveso jako určení, kolikrát se děj označený slovesem udál, označujeme jako slovesné numerativy.¹³⁰

看一眼 kàn yī yǎn podívat se
叫一声 jiào yī shēng vykřiknout

ANALÝZY MĚROVÝCH SLOV

Analýza měrových slov spočívá v aplikování 2 syntaktických a 2 sémantických testů. Cílem těchto testů je prokázat, že běžně uznávané členění měrových slov v zahraniční literatuře na míng liàngcí 名量词, která určují počet/míru jmen a dòng liàngcí 动量词 pro určení četnosti událostí, není dostačující a že přesnější je dělení do 4 skupin tak, jak ve svém slovníku uvádí prof. Oldřich Švarný. Výsledky analýz poukážou na skutečnost, že ani toto dělení nemusí být konečné.

Substituce obecným numerativem ge 个

Substituce obecným numerativem ge 个 pomohla prokázat, že numerativy a měrové jednotky jsou samostatnými kategoriemi měrových slov. A to tím, že bylo možné určit, zda jsou měrová slova schopna nést význam či nikoli. Numerativy patří mezi slova synsémantická, tzn., že nesou význam pouze ve spojení se jménem. Zároveň význam podstatného jména neovlivňují. Konkrétní numerativ tak může být nahrazen obecným numerativem ge 个 a význam podstatného jména zůstává nezměněn. Na rozdíl od numerativů jsou měrové jednotky slovy plnovýznamovými. Ve slovním spojení mají schopnost měnit význam výrazu. Jako autosémantická slova nesou svůj význam samy o sobě a proto není možné je nahradit obecným numerativem. Viz. (1)

¹²⁷ ŠVARNÝ, O.; UHER, D. *Úvod do studia hovorové čínštiny*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2001.s. 89.

¹²⁸ Tamtéž s. 82.

¹²⁹ ŠVARNÝ, O.; UHER, D. *Úvod do studia hovorové čínštiny*. 89.

¹³⁰ ŠVARNÝ, O. a kol. *Hovorová čínština v příkladech* s. 100.

(1)						
一面旗子	=	一个旗子		一筐苹果	≠	一个苹果
yì miàn qízi	=	yì ge qízi		yì kuāng píngguǒ	≠	yì ge píngguǒ
vlajka	=	vlajka		košík jablek	≠	jablko

Měrová jména jsou charakteristická tím, že následují přímo po číslovce a nepotřebují být blíže určena numerativem ani měrovou jednotkou. Nedají se určit ani nahradit obecným numerativem ge 个, protože by tím došlo ke ztrátě významu. Stejně je tomu tak i v případě slovesných numerativů. Viz. (2) Měrová jména se svými gramatickými vlastnostmi se blíží měrovým jednotkám, na rozdíl od nich už ale za měrovým jménem nenásleduje podstatné jméno. Od slovesných numerativů se liší tím, že neurčují počet dějů, které se udály. Tvoří tedy samostatnou skupinu mezi měrovými slovy.

(2)			
他比我大一岁		* 他比我大一个岁	* 他比我大一个
tā bǐ wǒ dà yī suì		tā bǐ wǒ dà yì ge suì	tā bǐ wǒ dà yì ge

Je o jeden rok starší než já

跑一圈儿		* 跑一个圈儿	* 跑一个圈
pǎo yī quān		pǎo yì ge quān	pǎo yì ge

Běhat dokola

Modifikace měrového slova adjektivem

Tento test potvrdil správnost dělení numerativů a měrových jednotek na dvě kategorie. Hsieh v *the Semantic Distinction between Classifiers and Measure Words In Chinese*, upozorňuje na skutečnost, že tím, že před měrové slovo vložíme přídavné jméno, vyjde najevo hned několik rozdílů mezi numerativy a měrovými jednotkami. Zejména jejich schopnost nést význam. Příklad (3) ukazuje, že měrová jednotka nedovoluje přídavnému jménu upravit význam substantiva. Adjektivum mění význam měrové jednotky, které předchází. Význam podstatného jména je možné upravit pouze v případě, že následuje hned po adjektivu nikoli po měrové jednotce.

„Zatímco přídavné jméno před numerativem v podstatě mění podstatné jméno.“¹³¹

(3)						
一本大书	=	一大本书		一大筐苹果	≠	一筐大苹果
yì běn dà shū	=	yì dà běn shū		yì dà kuāng píngguǒ	≠	yì kuāng dà píngguǒ

¹³¹ HSIEH, Ch. *On the Semantic Distinction between Classifiers and Measure Words in Chinese. Language and Linguistics*, 2010, vol. 11, no. 5, s. 534..

velká kniha = velká kniha | velký koš jablek ≠ koš velkých jablek

Dál Hsieh uvádí, že není možné ve slovním spojení s numerativem použít dvě antonyma.

„Jablko nemůže být malé i velké zároveň.“¹³²

Dvě antonyma může použít v případě, že slovní spojení obsahují měrovou jednotku, protože jedno přídavné mění význam jednotky a druhé rozšiřuje podstatné jméno. Viz. (4)

(4)

	一大本小书	一大筐小苹果	
	yí dà běn xiǎo shū	yí dà kuāng xiǎo píngguǒ	
„Adjektiva, pozměnit	Velká malá kniha	Velký koš malých jablek	kterými se dá význam

*měrových jednotek, jsou limitována na taková, která označují velikost nebo úplnost.*¹³³

Ve své práci *Lexicalization of mensural classifiers in Chinese* Liu uvádí omezený počet adjektiv, která lze použít před měrovými jednotkami. Jedná se o přídavná jména dà 大, 'velký' xiǎo 小, 'malý' cháng 长, 'dlouhý' mǎn 满, 'plný' a zhěng 整, 'celý'. Účelem adjektiva není označit kvalitu (např. velikost nebo tvar) měrového slova ani podstatného jména.¹³⁴

(5)

a	一小碗汤	b*	一红碗汤	c*	一辣碗汤
	yī xiǎo wǎn tāng		yī hóng wǎn tāng		yī là wǎn tāng
	Malá miska polévky		Červená miska polévky		Miska pikantní polévky

Na (5) si můžeme všimnout rozdílů ve významu jednotlivých slovních spojení. (5a) neukazuje na konkrétní misku polévky s pevně danými rozměry. Nesdělují tak přesný objem polévky v misce, ale vyjadřují abstraktní množství polévky, které se vejde do jakési malé misky. V (5b) je miska blíže dána jedna z vlastností misky, její barva. Stejně tak (5c) upozorňuje na chuť polévky.

Vložení částice de 的

Přípona de 的 je podle prof. Švarného nejfrekventovanějším gramatickým ukazatelem moderní hovorové čínštiny. Naznačuje, že slovo nebo výraz, k němuž je připojena, určuje slovo nebo výraz následující a je jeho přívlastkem. Naznačuje vztah mezi vlastníkem a vlastněným. Podstatné jméno s příponou de 的 je překládáno jako přídavné jméno přívlastňovací, výraz s markerem de 的 jako vedlejší věta přívlastkovou.¹³⁵

Sybesma upozorňuje na skutečnost, že de 的 se nemůže objevit před všemi typy měrových slov, ale jen před měrovými jednotkami.¹³⁶ A to proto, že vložení částice mezi měrovou jednotku a substantivum v jmenné frázi se ze spojení číslovky a měrového slova stane vedlejší věta atributivní. (9)

(9) a)

(b)

¹³² Tamtéž s. 537

¹³³ SYBESMA, R.P.E. *Causatives and accomplishments. The case of Chinese ba*. Amsterdam: Holland Institute of Generative Linguistics, 1992. s.119.

¹³⁴ LIU, H. *Lexicalization of mensural classifiers in Chinese*. *Linguistics*, 2012, vol. 50, no. 5, s. 940.

¹³⁵ ŠVARNÝ, O.; UHER, D. *Úvod do studia hovorové čínštiny*. s. 85.

¹³⁶ SYBESMA, R.P.E. *Causatives and accomplishments. The case of Chinese ba*. s. 105.

一瓶酒	一瓶的酒	一本书	* 一本的书
yì píng jiǔ	yì píng de jiǔ	yī běn shū	yī běn de shū
láhev vína	víno, které je v láhvi	kniha	kniha, které je jedna kniha

V (9a) slovní spojení označuje konkrétní láhev vína. Aktuální láhev je na scéně. Stejně tak se na scéně objevuje jedna kniha. Zatímco v (9b) je označováno množství vína. Číslovka s měrovou jednotkou a částicí modifikují podstatné jméno, stávají se jejím atributem. Větu můžeme přeložit jako objem vína, které naplní láhev. O knize nemůžeme hovořit jako o knize, která odpovídá hodnotě množství jedné knihy. Myšlenku, že není možné vložit částici de 的 mezi numerativ a podstatné jméno podporuje také Hsieh, který říká, že toto spojení je pevnější než spojení měrové jednotky s podstatným jménem.¹³⁷

„Numerativ a substantivum splývají v jeden významový celek,, zatímco měrová jednotka s podstatným jménem tvoří je oddělené jednotky.“¹³⁸

POSTUP A VÝSLEDKY ANALÝZY

Postup fáze I.

Analýza měrových slov probíhala ve třech etapách. Jedním z nejdůležitějších úkonů v této části práce bylo rozdělit měrová slova podle schopnosti nést význam na autosémantická a synsémantická. K tomu mi posloužil test substituce obecným numerativem ge 个. V bakalářské práci *Kvalifikace měrových slov v moderní hovorové čínštině* uvádím, že pokud test dopadl pozitivně a měrové slovo bylo možné nahradit ge 个, aniž by se změnil význam testovaného slovního spojení, byl znak zařazen mezi numerativy. V případě, že nebylo možné měrové slovo nahradit, bylo potřeba zjistit, do které ze tří zbývajících autosémantických skupin spadá. Pokud za měrovým slovem následovalo podstatné jméno, považujeme ho za měrovou jednotku. Společnou vlastností měrových jednotek s měrovými jmény a slovesnými numerativy je ta, že následují přímo po číslovce. Odlišují se tím, že předcházejí podstatnému jménu. Jakmile se ukázalo, že za měrovým slovem následuje substantivum, bylo možné zařadit znak mezi měrové jednotky. Zbývalo klasifikovat poslední dvě skupiny. Rozdíl mezi měrovými jmény a slovesnými numerativy je patrný už z názvů zmiňovaných kategorií. Slovesný numerativ spolu s číslovkou uvádějí sloveso, ke kterému jsou vázány sémantickou příbuzností. Měrové jméno se kromě číslovky nepojí s žádným dalším slovem, je to v podstatě měrové slovo i substantivum v jednom. Tato skutečnost posloužila jako syntaktický test k prokázání, že se jedná o dvě samostatné kategorie měrových slov.

Výsledky fáze I.

V této části analýzy probíhaly jeden sémantický a dva syntaktické test. Jejich výsledkem bylo rozdělení měrových slov na autosémantická a synsémantická. Synsémantickými měrovými slovy rozumíme numerativy, které nejsou schopny samy o sobě nést význam. Autosémantická měrová slova bylo možné dále dělit podle chování v syntaktické struktuře jmenné fráze na měrové jednotky, měrová jména a slovesné numerativy.

¹³⁷ HSIEH, Ch. *On the Semantic Distinction between Classifiers and Measure Words in Chinese. Language and Linguistics*, s.537.

¹³⁸ Tamtéž

Počty znaků v jednotlivých kategoriích se liší od počtů, které ve svém dělení uvádí prof. Švarný. Je to z toho důvodu, že 5 znaků jsem zařadila do jiné kategorie a jednomu znaku, který už podle Švarného náleží ke dvěma skupinám, jsem přiřadila kategorii třetí. Jedná se o tyto znaky:

笔bǐ	一笔钱	yì bǐ qián	obnos peněz
Původní zařazení: Numerativ			
Substituce obecným numerativem ge个: Ne (změna významu na 1 peníz)			
Modifikace adjektivem: Ano			
Možnost vložit částici de的: Ano			
Nové zařazení: Měrová jednotka			
声shēng	一声霹雳	yì shēng pīlì	hrom
Původní zařazení: Numerativ			
Substituce obecným numerativem ge个: Ne (změna významu na blesk)			
Modifikace adjektivem: Ne (jedná se o proces)			
Možnost vložit částici de的: Ano			
Nové zařazení: Měrová jednotka			
听tīng	一听啤酒	yì tīng pījiǔ	plechovka piva
Původní zařazení: Numerativ			
Substituce obecným numerativem ge个: Ne (značí objem piva v plechovce)			
Modifikace adjektivem: Ano			
Možnost vložit částici de的: Ano			
Nové zařazení: Měrová jednotka			
贴tiē	一贴膏药	yì tiē gāoyào	náplast
Původní zařazení: Měrová jednotka			
Substituce obecným numerativem ge个: Ano			
Modifikace adjektivem: Ne			
Možnost vložit částici de的: Ano (konverze k jiné funkční charakteristice)			
Nové zařazení: Numerativ			
则zé	一则笑话	yì zé xiǎohuà	vtip
Původní zařazení: Měrová jednotka			
Substituce obecným numerativem ge个: Ano			
Modifikace adjektivem: Ne			
Možnost vložit částici de的: Ano (konverze k jiné funkční charakteristice)			
Nové zařazení: Numerativ			
行háng 排成一行把	páichéng yì háng ba	seřadte se do řady	
Původní zařazení: Měrové jméno			
Substituce obecným numerativem ge个: Ne			
Předchází substantivu: Ne			
Uvádí sloveso: Ano			
Nové zařazení: Slovesný numerativ			

Postup fáze II.

Jakmile byla měrová slova ve Fázi I. rozdělena do čtyř kategorií, bylo potřeba potvrdit správnost dělení, které se drobně liší od klasifikace prof. Švarného. Test substitucí obecným

numerativem ge 个 rozdělil měrová slova na autosémantická a synsémantická podle toho, zda jsou schopna nést význam, aniž by se spojila s plnovýznamovým substantivem. V této části analýzy jsem použila test Modifikace měrového slova adjektivem. Jeho úkolem bylo prokázat správnost testu Substituce ge 个 a potvrdit rozdělení numerativů a měrových jednotek do dvou samostatných kategorií. V závislosti na tvrzení Sybesmy jsem k testování měrových slov použila ta adjektiva, která neoznačují kvalitu měrového slova ani podstatného jména. Pracovala jsem s celkem třemi adjektivy dà 大, 'velký', xiǎo 小, 'malý', a zhěng 整, 'celý'. Adjektiva jsem užívala hierarchicky podle řazení, které uvádím výše. V případě, že měrové slovo reagovalo negativně na přídavné jméno dà 大, 'velký' a došlo ke změně významu podstatného jména, které za měrovým slovem následuje, potvrdila jsem jeho zařazení mezi numerativy. Jakmile došlo vložení adjektiva dà 大, 'velký' ke změně hodnoty měrového slova, kterému předcházelo, ponechala jsem ho v kategorii měrových jednotek. U některých znaků nebylo možné z důvodu jejich významu použít adjektivum dà 大, 'velký'. Pokud měrové slovo nereagovalo na vložení prvního z přídavných jmen, postupně jsem ho nahradila ostatními adjektivy. (Viz. 11) Když měrové slovo odpovědělo kladně alespoň na jedno z nich, potvrdila jsem, že také spadá mezi měrové jednotky.

(11)

一片纸	* 一大片纸	一小片纸	一整片纸
yì piàn zhǐ	yì dà piàn zhǐ	yì xiǎo piàn zhǐ	yì zhěng piàn zhǐ
proužek papíru	velký proužek papíru	malý proužek papíru	celý proužek papíru

一局足球	* 一大局足球	* 一小局足球	一整局足球
yì jú zúqú	yì dà jú zúqú	yì xiǎo jú zúqú	yì zhěng jú zúqú
fotbalové utkání	velké fotbalové utkání	malé fotbalové utkání	celé fotbalové utkání

V některých případech měrové slovo nereagovala ani na jedno z výše zmíněných přídavných jmen. I přesto je možné hovořit o nich jako o měrových jednotkách. Správnost svého tvrzení potvrdím na příkladu (12).

(12)

<i>a</i>			
一里路	* 一大里路	一石米	* 一大石米
yí lǐ lù	yì dà lǐ lù	yì dàn mǐ	yì dà dàn mǐ
jedna míle	jedna velká míle	jeden pikul rýže	jeden velký pikul rýže

<i>b</i>			
一对翅膀	* 一大对翅膀	一属动物	* 一大种动物
yí duì chìbǎng	yì dà duì chìbǎng	yì shǔ dòngwù	yì dà shǔ dòngwù
pár křídel	velký pár křídel	zoolog. kategorie	velká zoolog. kategorie

V (12a) můžeme vidět měrová slova, která česky nazýváme fyzikální veličiny. Slova, která označují délku, hmotnost, objem, plochu a čas. Pojmenovávají fyzikální vlastnosti, které lze změřit. Jejich hodnoty jsou přesně určeny a proto není možné jejich kvalitu měnit vložení adjektiva. Přestože v (12b) nejsou ukázány fyzikální veličiny, jedná se o slova, která mají také přesně daný význam. Znázorňují páry, číslovky, procesy, apod. Pár jsou vždy dva kusy. Nemůžeme hovořit o velkém páru křídel, ale o páru velkých křídel. Stejně tak není možné rozšířit znak shǔ 属. Zobrazuje taxonomickou kategorii, kterou nelze vložení adjektiva upravit.

Výsledky fáze II.

Druhou fází analýzy měrových slov bylo pomocí sémantického testu *Modifikace měrového slova* adjektivem potvrdit přesnost testu *Substituce obecným numerativem* ge 个. Analýza prokázala,

že dělení, které vzešlo z výsledků prvního testu, je správné a potvrdila existenci numerativů a měrových jednotek ve dvou samostatných kategoriích S přihlédnutím na skutečnost, že význam některých měrových jednotek není možné změnit vložení adjektiva mezi jednotku a substantivum, bylo možné v této části práce pokračovat v kategorizaci prof. Švarného a vyčlenit dvě sémantické subkategorie měrových jednotek. Jednotky relativní, jejichž význam je možné upravit přidáním adjektiva a exaktní, jejichž hodnoty jsou neměnné. Dále je potřeba počítat ze znaky, které se v kategorii měrových jednotek vyskytují dvakrát, ať už pokaždé jako jednotka exaktní nebo relativní, či v obou subkategoriích zároveň.

Fáze III.

Stejně jako tomu bylo v předchozím kroku analýzy, i tato část testů měla za úkol potvrdit správnost klasifikace numerativů a měrových jednotek na dvě samostatné kategorie měrových slov. Částice de 的 naznačuje, že slovo nebo výraz, k němuž je připojena, určuje slovo nebo výraz následující a je jeho přívlastkem. Vložení částice mezi měrovou jednotku a substantivum ve jmenné frázi se ze spojení číslovky a měrového slova stane vedlejší věta atributivní. Předpokladem tohoto testu bylo, že ve jmenných frázích, ve kterých se může přípona de 的 objevit, vystupují pouze měrové jednotky. Ve všech slovních spojeních s měrovými jednotkami dopadl test pozitivně. Spojení reagovalo na vložení částice mezi měrové slovo a číslovku a vznikla tak vedlejší věta přívlastková. Analýza zároveň prokázala, že na vložení částice de 的 reagují také ta slovní spojení, která obsahují numerativ. V předchozích částech práce bylo za pomoci testů dokázáno, že numerativy je možné nahradit obecným numerativem ge 个 a není možné změnit jejich význam vložení adjektiva, protože nemají autosémantickou funkci. I přes to jistý počet numerativů reagoval pozitivně na použití částice de 的. Důvodem tohoto chování některých numerativů je skutečnost, že při vložení de 的 mezi měrové slovo a číslovku konvertují k jiné funkční charakteristice (zpravidla slovesu nebo substantivu (Viz. příklad 13)) a přijmou tak její schopnost stát se atributem.

(13)

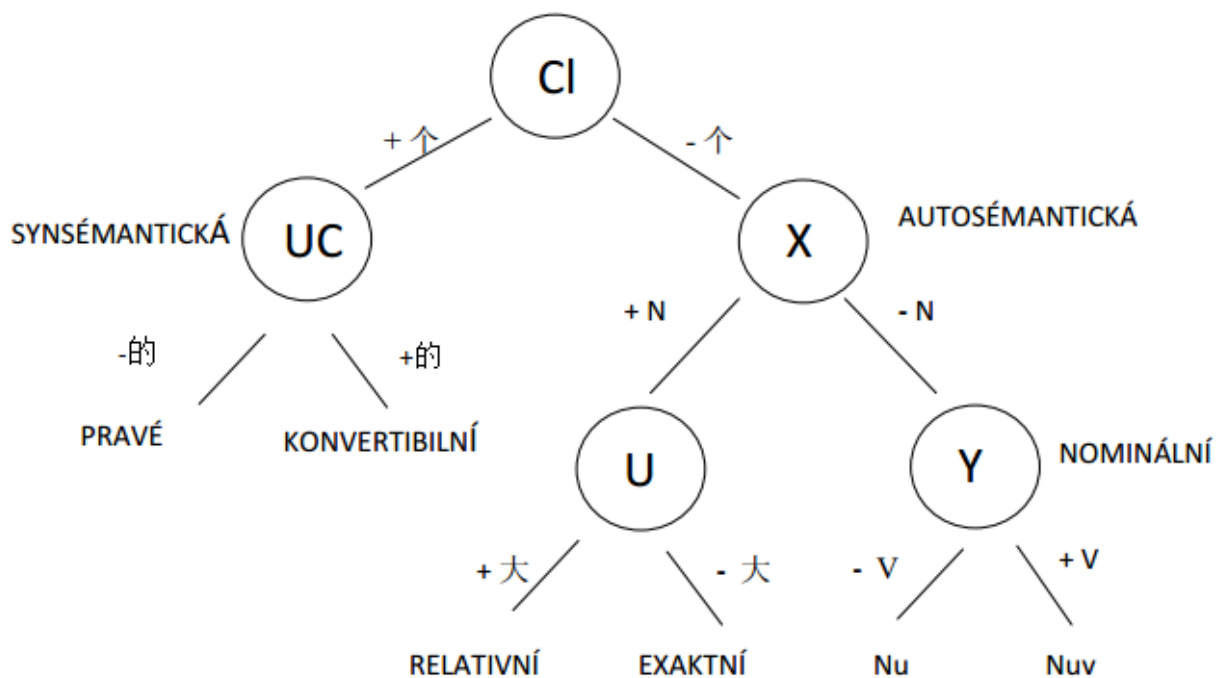
发 fā	numerativ pro náboje, kulky 一发子弹 yì fā zǐ dàn kulka	⇒	sloveso: vysílat, vydávat, střílet 一发的子弹 yì fā de zǐ dàn vystřelená kulka/Kulka, která byla vystřelená
篇 piān	numerativ pro spisy, články 一篇论文 yì piān lùn wén esej	⇒	substantivum: kapitola, list, arch 一篇的论文 yì piān de lùn wén Esej, která je na jednom listu.
架 jià	numerativ pro stroje, zařízení 一架照相机 yì jià zhào xiàng jī kamera	⇒	sloveso: sestavovat, sestrojovat 一架的照相机 yì jià de zhào xiàng jī Kamera, která byla sestrojena.

Výsledkem této fáze analýzy je vytvoření dvou subkategorií numerativů. Numerativy pravé, které reagují pozitivně na testy ze všech tří fází analýzy a konvertibilní, které při vložení částice de 的 přebírají vlastnosti jiných funkčních charakteristik a mohou se tak stát atributem podstatného jména, kterému předcházejí.

ZÁVĚR

V práci byly představeny jednotlivé kroky analýzy, které byla podrobena měrová slova. Díky této analýze bylo možné potvrdit správnost dělení měrových slov na numerativy, měrové jednotky, měrová slova a slovesné numerativy tak, jak je známe od prof. Švarného. Jedním z výsledků analýzy bylo také objevení nových kategorií a subkategorií měrových slov.

Výslednou klasifikaci znázorňuje níže uvedené schéma, které vznikalo postupně s dílčími výsledky jednotlivých fází analýzy.

Vrchol schématu tvoří množina CL, která obsahuje všechna analyzovaná měrová slova. V závislosti na tom, jestli bylo možné CL nahradit obecným numerativem či nikoli, byla měrová slova rozdělena na U-numerativy a první ze zjištěných kategorií X. Schéma prokazuje existenci dvou podkategorií numerativů. Numerativy pravé, které reagují kladně na všechny provedené testy a numerativy konvertibilní, které se při vložení částice se stávají atributem podstatného jména. Množina X obsahuje měrové jednotky, měrová slova a slovesné numerativy. Protože společným znakem měrových slov obsažených v X je schopnost nést význam, označila jsem tuto kategorii jako autosémantická měrová slova. Nově vzniklá kategorie X byla následně rozdělena na U-měrové jednotky a druhou z nových kategorií Y. Význam některých měrových jednotek nebylo možné upravit adjektivem. Proto byly měrové jednotky rozděleny na druhou podkategorii- měrové jednotky relativní, které na adjektivum reagují a měrové jednotky exaktní, jejichž hodnota je pevně stanovena. Následně bylo potřeba určit množinu Y. Protože společným rysem měrových slov obsažených v kategorii Y je, že po nich nenásleduje podstatné jméno, pojmenovala ji nominální měrová slova. Posledním krokem bylo rozdělení nominálních měrových slov na měrová jména a slovesné numerativy. Toto bylo možné díky znalosti, že měrová jména se svými gramatickými vlastnostmi blíží měrovým jednotkám, zatímco slovesné numerativy se ve spojení s číslovkami kladou za sloveso jako určení, kolikrát se děj označený slovesem udál. Závěrem analýzy je finální dělení měrových slov na numerativy pravé, numerativy konvertibilní, měrové jednotky exaktní, měrové jednotky relativní, měrová jména a slovesné numerativy.

Literatura

AHRENS, K. *Classifier Production in Normals and Aphasics*. Journal of the Chinese Linguistics, 1994, vol. 22, no. 2, s. 202-247.

ERBAUGHE, M. S. *The development of Chinese noun classifiers historically and in young children*. In: CRAIG, C. *Noun classifiers and categorization*. Oregon: John Benjamins Publishing, 1986. s. 399-436.

- HSIEH, Ch. *On the Semantic Distinction between Classifiers and Measure Words in Chinese*. *Language and Linguistics*, 2010, vol. 11, no. 5, s. 527-551.
- CHAO, Y. R. *A Grammar of Spoken Chinese*. Berkley/Los Angeles/London: University of California Press, 1986. 847 s.
- LI, C.N.; THOMPSON, S.A. *Mandarin chinese. A functional reference grammar*. Berkley: University of California Press, 1981. 691 s.
- LIU, H. Lexicalization of mensural classifiers in Chinese. *Linguistics*, 2012, vol. 50, no. 5, s. 929-954.
- SYBESMA, R.P.E. *Causatives and accomplishments. The case of Chinese ba*. Amsterdam: Holland Institute of Generative Linguistics, 1992. 204 s.
- ŠVARNÝ, O. a kol. *Hovorová čínština v příkladech 3*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. 251 s.
- ŠVARNÝ, O. *Učební slovník jazyka čínského I-IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1998-2000. 1731 s.
- ŠVARNÝ, O.; UHER, D. *Úvod do studia hovorové čínštiny*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2001. 233 s.
- TAI, J.; WANG, L.Q. A semantic study of the classifier tiao. *Journal of the Chinese Language Teachers Association*, 1990, vol. 25 no. 1, s. 35-38.
- VOCHALA, J.; HRDLIČKOVÁ, V. *Úvod do studia sinologie: Část filologická*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 265 s.
- YIP, P.; RIMMINGTON, D. *Chinese: A Comprehensive Grammar*. New York: Routledge, c2004. 418 s.

CLASSIFICATION OF MEASURE WORDS IN MODERN CHINESE

Annotation: *Measure words are an important element of chinese lexikology. They indicate nouns in conjunction with the demonstratives or numerals. There is large amount of measure words and it is very difficult to know all of them. Therefore I would like to write a paper where measure words are classified in one place. The work is based on a division of professor Švarný who divides measure words into four groups to classifiers, massifiers, measure nouns and verbal measure words. In this paper semantic and syntactic tests have been used to prove, that Švarný's division may not be definitive. The results of tests are summarized in the final part of this paper.*

Key words: *measure words, classification, chinese, lexikology, Oldřich Švarný*

VYPOŽIČANÉ SLOVÁ Z ČÍŇŠTINY V CUDZÍCH JAZYKOCH (ANGLIČTINA)

Mária Mokošová

Abstrakt: Anglický jazyk prijímal množstvo vypožičaných slov z iných jazykov. Aj napriek tomu, že väčšina anglických slov pochádza z latinčiny, francúzštiny, gréčtiny, škandinávskych a ďalších európskych jazykov, vplyv ázijských jazykov má tiež svoje zastúpenie a v modernej dobe je veľmi populárny. Dorozumieť sa anglicky na základnej úrovni zvládne v dnešnej dobe väčšina ľudí podstatne rýchlo, a tým uľahčuje prekonávať jazykové bariéry pri medzinárodnej komunikácii. Jedným zo zámerov tohto odborného článku je zistiť pôvod cudzích slov z čínskeho jazyka v angličtine. Skutočnosť, že anglický jazyk prijal vypožičané slová z čínskeho jazyka, súvisí aj s históriou Číny a Veľkej Británie. Podľa svojho vlastného prieskumu som si dovoľila rozdeliť lexikálny význam týchto výpožičiek do určitých kategórií. Tieto kategórie pomáhajú priblížiť dôvody, prečo sa slovná zásoba anglického jazyka obohacovala čínskymi výpožičkami v minulosti a dnes. Okrem toho je táto práca aj dôkazom, že vzájomný proces prijímania nových slov do anglického jazyka a naopak stále pretrváva.

Kľúčové slová: Angličtina; Slovná zásoba; Tvorenie slov; Čínština; Výpožičky

1. Etymológia a kategorizácia vypožičaných slov z čínštiny

„Jak již bylo zmíněno výše, v čínštině mnoho výpůjček není. Stejně tak ani v angličtině není mnoho výpůjček z čínštiny. Většina z nich je poměrně starého data a pochází z jiných dialektu než standardní čínštiny.“ (KANE 2009: 176).

V knihe *Secret Life of Words* (2008) sa podľa Hitchingsa sa uvádza, že existujú rôzne zdroje, prostredníctvom ktorých sa anglický jazyk obohacoval vypožičanými slovami z čínštiny. Jedným z najdôležitejších etáp, kedy čínske vypožičané slová prenikali do angličtiny, bolo obdobie „hodvábnej cesty“. Podľa Hitchingsa sa všetko v podstate začalo okolo roku 1540, kedy sa Portugalci usadili v Macau a začali obchodovať s Čínou. Ako jednu z najdôležitejších postáv tohto obdobia Hitchings píše o Petrovi Mundy, ktorý bol syn anglického obchodníka a svojimi zápiskami a skúsenosťami zaznamenával prvé vypožičané slová z čínštiny v angličtine. Hitchings uvádza slová ako napríklad porcelán, korenie, hodváb a čínske paličky. (HITCHINGS 2008: 241)

„Mundyho zápisky obsahovali slová ako *chopsticks* a *kimono* a pri zapisovaní ponúkal to, čo sa javilo ako prvé diagnózy problémov, ktorým musel čeliť pri stretnutí s čínskymi hovoriacimi, keď sa pokúšali vysloviť anglické slová – evidentne sa zachoval názov jeho mena *Pe-tang Mun-ty*.“ (HITCHINGS 2008: 241)

Podľa Wiltshire v knihe *Encounters with China* (2003) boli od tej doby počas mnohých rokov západní obchodníci vnímaní čínskymi obyvateľmi ako nenásytní barbari, a dôkaz toho je aj Budhizmus¹³⁹, čím sa stal v podstate až do 19. storočia jediným zahraničným vplyvom, ktorí dokázali Číňania akceptovať. (WILTSHIRE 2003: 14)

Podľa Wiltshire preniknutie čínskych slov do angličtiny sa začalo vďaka *East India Company*, námorníckym obchodom medzi východom a západom, kde najdôležitejšími produktmi boli čaj a ópium. (WILTSHIRE 2003: 16, 24)

¹³⁹ Hitchings udáva príklad meditatívneho slova **zen** (anglicky *Zen*), ktoré je síce adaptované do anglického jazyka zo súčasnej doby z Japonska, ale ide v skutočnosti o starú výpožičku z čínštiny (čínsky 禪 **chán**). Význam slova je spojený s Budhizmom, úplne originálny pôvod je zo Sanskritu **dhyana** (čínsky 坐禪 **zuòchán**). Podobným prípadom je aj japonské slovo **Kanji** (anglicky *kanji*), ktoré je starou japonskou výpožičkou z čínštiny a znamená „čínske znaky“ (čínsky 汉字 **Hànzi**). (HITCHINGS 2008: 165-167)

Hitchings sa ďalej zmieta, že nielen takéto vzácne suroviny sa stali lákavým zdrojom obchodovania. V skutočnosti preniklo do anglického jazyka všetko to zaujímavé a atraktívne, čo západ nepoznal a čo sa nedalo inak pomenovať, maximálne foneticky mierne pozmeniť. „Lákavé chute nás zaviedli až ku konfliktom a inšpirovali veľké projekty pirátstva a dobývania. V angličtine, jazyk jedla signalizuje oboje - naše imperiálne kontakty a naše kozmopolitné ambície.“ (HITCHINGS 2008: 292)

Na základe výsledkov hľadania v etymologickom slovníku anglického jazyka podľa Harpera (2010), Onionsa (1966), podľa knihy *The Secret Life of Words* (2008) od Hitchingsa a podľa knihy *English Lexicology* (2006) od Peprníka sa takéto exotické slová dajú kategorizovať podľa ich lexikálneho významu, a to napríklad na jedlá a ingrediencie a celkovo všetko to, čo súvisí so stravovaním, ďalšou skupinou by sa dala nazvať čínska filozofia, taktiež spätá s východnou kultúrou a náboženstvom, okrem toho slová spojené s povoláním, športom a bojovými umeniami, tradičné čínske oblečenie, zvyky a meteorologické termíny a zároveň aj kategória slov, ktorá súvisí s kultúrou a jazykom samotným.

Jedlá a ingrediencie

ketchup, chop, chopsticks, chop suey, chow Mein, chow-chow, bok choy, soya, tofu, cumquat, lychee, ginseng, dim sum, wok, tea, chin chin

Hitchings uvádza, že asi najjednoduchším spôsobom ako sa môže obohacovať slovná zásoba anglického jazyka je cez žalúdok. Práve preto je jednou z najrozsiahlejších skupín gastronómická oblasť. Slová nečínskeho pôvodu ako napríklad *pizza, spaghetti, burrito* sú toho nemalým dôkazom a čínsky jazyk nie je žiadnou výnimkou. (HITCHINGS 2008: 242) Aj keď sa zrejme väčšina ľudí vybaví pri pomyslení na čínske jedlo slovo „ryža“ (*rice*), v čínštine existuje množstvo ďalších jedál, ktoré sa stali súčasťou anglickej kuchyne a zároveň aj jazyka. Takou nevyhnutnou gastronómickou pomôckou, a teda aj čínskou výpožičkou je podľa Peprníka napríklad slovo „kečup“ (anglicky *ketchup*, americky taktiež *catsup*). (PEPRNÍK 2006: 103) Hitchings ďalej píše, že toto slovo pochádza cez malajský jazyk a americkú angličtinu z južnej čínskej provincie Fujian **ke-tziap, kche-chiap**. (HITCHINGS 2008: 243) Kane sa zmieta vo svojej *Knížke o čínštine* (2009), že originálne sa jedná o akýsi rybací nálev, do ktorého sa pridávala zelenina, konkrétne „lilek, baklažán“ po čínsky 茄汁 **qiézhī** „...doslovné znamená *lilková šťáva*, zde se však vztahuje k *barbarskému lilku*, tedy „rajčeti“.“ (KANE 2009: 176)

Ďalším zaujímavým slovom je **chop**, ktoré sa tiež spája so stravovaním, a to dokonca vo viacerých použitíach. Hitchings vysvetľuje základ slova **chop**, čo znamená „rýchly“ (anglicky *quick*, čínsky 快 **kuài**, z kantonského dialektu **kap**), z toho boli pravdepodobne odvodené aj slová ako „čínske paličky“ (anglicky *chopsticks*), deduplikáciou dalo za vznik anglického slova *chop, chop*, čiže „rýchlo, rýchlo“ alebo anglický názov jedla *chop suey*, ktorým sa nazýva jedlo pripravované z fazuľkových strúčikov, bambusových výhonkov, vodných gaštanov, cibule, hríbov, pridaním mäsa alebo ryby, ryže a sójovej omáčky. Hitchings uvádza aj pôvod slova, ktoré je z kantonského dialektu **tzapsuey, kapsuey** podobne v čínštine 快碎 **kuàisui**, čo doslovne v preklade znamená zmiešané kúsky. (HITCHINGS 2008: 242)

Hitchings ďalej popisuje význam ďalšieho známeho jedla **chow mein** (anglicky *chow Mein*, čínsky 炒面 **chǎomiàn**), čo sú vlastne udusené kúsky mäsa, hríbov a zeleniny podávané so smaženými cestovinami. Hitchings ďalej píše, že toto slovo bolo vypožičané do angličtiny z čínskeho dialektu z oblasti Taishan v okolí Pekingu (炒麵 **chau meing**), odkiaľ prví čínski imigranti prišli do Ameriky. Základ slova **chow** (čínsky 炒 **chǎo**) pochádza z kantonskej reči, **chowchow** (anglicky *chow-chow*) znamenalo „jedlo“, doslovne „smažené“. (HITCHINGS 2008: 243)

Podľa Harpera slovo **bok choy** pochádza z čínskeho slova 白菜 **báicài**, čo doslovne znamená „biela zelenina“, čiže „kapusta“. (HARPER 2010) Kane uvádza medzi spomínané slová aj veľmi často používanú „sójovú omáčku“, či obľúbený „sójový syr“. Podľa Kane sa ďalej píše, že takéto vypožičané slová sú v skutočnosti staré japonské vypožičané slová z čínštiny, a teda slovo **soy** (anglicky *soya*) je

z japonského slova **shoyu** pochádza z čínskeho 酱油 **jiàngyóu**, doslovne „(fazuľová) omáčka“ (čínsky (豆) 酱 **dòu jiàng**) a „olej“ (čínsky 油 **yóu**). Zaujímavý je aj fakt, že v angličtine sa namiesto „sójový syr“ (anglicky *soya cheese*) častejšie používa výraz **tofu** (anglicky *tofu*), čo v preklade znamená to isté (čínsky 豆腐 **dòufu**). Od toho by sa ďalej dali odvodiť aj slová, ako napríklad „sójová fazuľa“ (anglicky *soya-bean*), nakoľko **soy** je vlastne omáčka vyrobená dlhodobým kvasením fazúľ v náleve. (KANE 2009: 176) Podľa Hitchingsa sa vďaka medzinárodnému obchodu do západných zemepisných šírok z východu dostalo aj ovocie so svojim pôvodným názvom, ako napríklad **kumquat** a **lichee**. (HITCHINGS 2008: 243)

Hitchings popisuje históriu slova **kumquat** (anglicky taktiež *cumquat*) ako citrusové ovocie vo vnútri s dužinatou sladkou kyslou šťavou (čínsky 柑橘 **gānjú** – mandarínkový pomaranč, citrus, 金橘 **jīnjú** – tangerína), ktoré preniklo do anglického jazyka približne okolo roku 1699. Okrem toho sa Hitchings zmieňuje aj o slove „mandarínka“ (anglicky *mandarin*), pri ktorom by sa dal očakávať čínsky pôvod, avšak toto slovo bolo prijaté do anglického jazyka zo švédskeho jazyka.

Hitchings ďalej vysvetľuje slovo „ličí“ alebo podľa Kane (2009) „čínska slivka“ (anglicky *lychee*, *lichee*) z kantonského nárečia ako **laitzi** je malé okrúhle ovocie s dužinatou šťavou vo vnútri (čínsky 荔枝 **lìzhī**). (HITCHINGS 2008: 243)

„Čínskeho pôvodu je také „čínska mandragora“ – „žen-šen“ (人參 **rénshēn**).“ (KANE OK, DU 2009: 176) Hitchings popisuje svetovo známu rastlinu „ginseng“ (anglicky *ginseng*), často zamieňaná s výrazom **ginkgo** (japonsky 银杏 **yínxìng**), ktorá pochádza taktiež z Číny (čínsky 人參 **rénshēn**) a doslovne znamená „ľudský koreň“... „referencia k rozštiepenému mäsitému koreňu rastliny, ktorá sa podobá páru nôh...“ (HITCHINGS 2008: 243). Podľa Hitchingsových štúdií sa ďalej tvrdí, že toto slovo preniklo do anglického jazyka prostredníctvom japončiny, hoci v dnešnej dobe 人參 **rénshēn** znamená v japončine výraz pre „mrkvu“ a „ginseng“ sa po japonsky povie 朝鮮人參 **Cháoxiǎnrénshēn**, čiže doslovne „kórejská mrkva“. (HITCHINGS 2008: 165-167) Hitchings uvádza, že v minulom storočí prenikli aj čínske slová spojené s gastronómiou, ktoré sa adaptovali do angličtiny, a to napríklad **dim sum** (anglicky *dim sum*), okolo roku 1948 z kantonského dialektu **dim sam**, čo v preklade znamená tradičné čínske stolovanie pozostávajúce z rôznych kúskov (dusené či smažené knedličky, kura a ryžové guľôčky) všetko podávané v malých porciách, v preklade doslovne malé srdce (čínsky 點心 **diǎnxīn**). (HITCHINGS 2008: 243)

„Nasledujúce slovo „wok“ (anglicky *wok*) pochádzalo tiež z kantonského dialektu a v anglických knihách o čínskom kuchárstve sa začalo objavovať v 50tich a 60tich rokoch.“ (HITCHINGS 2008: 243). Pravdepodobne z čínskeho jazyka malo pôvod zo slova 锅 **guō**, čo v preklade znamená „hrniec, panvica“. (HITCHINGS 2008: 243)

Azda najznámejším čínskym slovom, ktorým sa obohatila slovná zásoba anglického jazyka, a ktoré aj keď nie veľmi by sa dalo zaradiť do gastronomickej oblasti, je výraz pre slovo „čaj“ (anglicky *tea*). „Čaj – slovo zrejme naučené od holandských obchodníkov, ktorí ho získali cez malajský dialekt prostredníctvom amojského nárečia z čínštiny.“ (HITCHINGS 2008: 225). Hitchings píše, že slovo preniklo do angličtiny už okolo roku 1661, ako prvý ho predstavil obchodník Samuel Pepys, okrem toho ho spomína aj anglický spisovateľ Alexander Pope vo svojom diele *The Rape of the Lock* (1712-1714). (HITCHINGS 2008: 243,244)

Podľa Peprníka je toto slovo z amojského dialektu **tey**, **tee**, do čínštiny preniklo prostredníctvom holandčiny. (PEPRNÍK 2006: 103) Hitchings ďalej spomína, že zároveň sa v anglickej hovorovej reči ojedinele používa aj výraz **char** (čínsky 茶 **chá**). (HITCHINGS 2008: 244) „Pitie čaju sa stalo vo Veľkej Británii veľmi populárne vďaka vplyvu portugalskej manželky kráľa Karla II. Čo sa týka samotného termínu pre pitie čaju, tak aj takáto výpožička existuje v anglickom jazyku.“ (HITCHINGS

2008: 244) „*Yam-cha* je pomerně novou výpůjčkou z kantonštiny (饮茶 **yǐnchá** „pít čaj“).“ (KANE 2009: 176)

Hitchings zmieňuje frázu, ktorá sa používa pri prípitku. Hitchings píše, že okrem anglického slova *cheers*, čiže „na zdravie“ sa často hovorí aj *chin chin*. (HITCHINGS 2008: 243) Toto slovo pochádza z čínskeho 卿卿 **qīngqīng** a označuje formu adresovania cisára ministromi alebo vyjadrenie náklonnosti, formálne používané medzi manželom a manželkou alebo blízkymi priateľmi. (HITCHINGS 2008: 243) „Prípitok *chin chin* je (1795) je verziou Mandarínovho salutovania *t'sing t'sing*.“ (HITCHINGS 2008: 243)

Meditatívne slová a čínska filozofia

Confucianism, Taoism, feng shui, yin yang, kowtow, tycoon, cumshaw, Gung ho, brainwashing

Ďalším dobrým zdrojom čínskych slov vypožičaných do angličtiny, ktorého prijímaniu sa anglickí hovoriaci za žiadnu cenu nemôžu vyhnúť sú čínske zvyky a filozofia, ktoré sú späté s dávnou históriou a kultúrou ďalekého východu. Keďže tieto slová sú pre anglický jazyk veľmi špecifické, preto si vo väčšine prípadoch, a to aj vo výslovnosti zachovávajú svoj čínsky pôvodný názov. (HITCHINGS 2008: 245)

Podľa Harperovho etymologického slovníka sa za kolísku čínskeho učenia považuje filozofia dávneho čínskeho učenca Konfucia, ktorý dal za vznik svojmu učeniu, „Konfucianstvu“ (anglicky *Confucianism*). Harper ďalej uvádza, že toto slovo je polatinčené z čínskeho slova **kongfuzi**, čo doslovne znamená „Majster Kong“, a pridaním sufixu *-ism* (anglický sufix označujúci ideológie, dogmy), a teda tento výraz je v podstate odvodený z čínskeho mena **Kongzi** dávneho učenca a čínskeho výrazu pre „Majster“ **fuzi** (čínsky 孔子 **Kǒngzǐ** a 夫子 **fūzǐ**, čiže skrátené 孔夫子 **Kǒngfūzǐ**). (HARPER 2010)

Harper ďalej uvádza podobný príklad čínskeho učenia, čím je filozofia „Taoizmu“ (anglicky *Taoism, Daoism*). Podobne ako *Confucianism*, aj toto slovo vzniklo prijatím čínskeho základu slova „cesta“, čiže **dao** (čínsky 道 **dào**) a pridaním sufixu *-ism* (anglický sufix označujúci ideológie, dogmy). (HARPER 2010)

V modernej dobe je veľmi obľúbené čínske slovo „feng-šuej“, ktoré sa používa aj v angličtine (anglicky *feng shui*) a je spojené s čínskou filozofiou. Podľa Hitchingsa je slovo prijaté priamo z čínskeho slova „vietor“ 风 **fēng** a „voda“ 水 **shuǐ**, ktorého význam vyjadruje esteticky vyvážený objekt so scenériou, často v súčasnosti sa používa v oblasti architektúry a dizajnu interiérov a exteriérov. (HITCHINGS 2008: 245)

Peprník sa ďalej zmieňuje o ďalšom pomerne známom slove čínskej filozofie, ktoré sa bez zmeny, či lexikálnej alebo fonetickej používa v anglickom jazyku, a to slovo **Yin Yang** (anglicky *Yin and Yang*, čínsky 阴阳 **yīnyáng**) (PEPRNÍK 2006: 103) Medzi slová, ktoré patria do skupiny čínskej filozofie nesporne patrí aj „Dalajláma“ (anglicky *Dalai Lama*). Toto slovo je v podstate zložené z čínskeho 班禪喇嘛 **Bānchánlāma**, čiže hlavný duchovný poradca Dalajlámu a do angličtiny sa prekladá z roku 1698. (PEPRNÍK 2006: 104)

Iným čínskym zvykom, ktoré Peprník spomína vo svojej knihe *English Lexicology* (2006) je sloveso **kowtow** prebraté z kantonského dialektu (anglicky *kowtow*), ktoré doslova znamená „klopať hlavou“ (čínsky 磕头 **kētóu**). (PEPRNÍK 2006: 103) Hitchings spomína, že išlo o tradičný čínsky zvyk, pri ktorom podradený človek prejavoval úctu svojmu nadriadenému, tým že poddane kľačal na kolenách a búchal hlavou o zem. (HITCHINGS 2008: 244) „*Kowtow* bolo prijaté v skorom 19.storočí ako podstatné meno, prvý autor, ktorý ho začal používať ako sloveso – a to ho používal obrazne – bol Benjamin Disraeli v roku 1826.“ (HITCHINGS 2008: 244)

Ďalej sa Hitchings vo svojej knihe *The Secret Life of Words* (2008) zmieňuje o veľmi častom slove, ktoré sa používa v modernej angličtine, a to slovo „magnát“ (anglicky *tycoon*). Hitchings ďalej

vysvetľuje etymológiu slova, ktoré je starou čínskou výpožičkou do japonského slova 大官 **dàguān**, čo v doslovnom preklade znamená „vysoký úradník“ alebo 大君 **dàjūn**, doslovne „vysoký šľachtic“. Podobne znie aj kantonský výraz **taipan**, ktoré označuje hlavu veľkej spoločnosti“, čiže „podnikateľ“ (anglicky *a leading business entrepreneur*, čínsky 大班 **dàbān**). (HITCHINGS 2008: 245)

Ako za ďalší čínsky zvyk sa dá považovať aj slovo „vďačnosť“ (anglicky *cumshaw*), ktoré v podľa Harpera predstavuje „pocit obrovskej vďaky“, adaptované z amojského dialektu **kam si** (čínsky 感谢 **gǎnxiè**). (HARPER 2010)

Hitchings vykresľuje situáciu počas druhej svetovej vojny, kedy americký plukovník Evans Carlson prijal z čínštiny slovo **gongho** (anglicky *Gung ho - industrial co-operation*).

Toto slovo je odvodené z čínskej skrátenej verzie 工 **gōng** „práca“ a 合 **hé** „spolu“ (工业合作社 **gōngyèhézuòshè**). (HITCHINGS 2008: 245) „... a Carlsonoví námorní vojaci, usilujúc sa zachovať zjednotený front, prevzali Gung ho ako ich motto.“ (HITCHINGS 2008: 245) Ďalším podobným spôsobom sa ustáľilo v anglickom jazyku aj slovné spojenie „vymývanie mozgov, deformovanie myslenia“ (anglicky *brainwashing*). Tento psychologický termín bol prvýkrát používaný dobrovoľníkmi ľudovej armády. Ide o doslovný preklad z čínštiny (čínsky 洗脑 **xǐnǎo**), kde 洗 **xǐ** znamená „umývať“ a 脑 **nǎo** „mozog“. Pôvod slova prenikol do anglického jazyka vďaka americkým zajatcom počas vojny v južnej Kórei. Tento psychologický koncept poukazuje na násilné naočkovanie myšlienok tak, aby sa ľudia vzdali svojich politických, spoločenských a náboženských názorov a zároveň aby prijali kontrastujúce prísne a zdržanlivé postoje alebo presvedčanie prostredníctvom propagandy. (HARPER 2010)

Povolania, športy a spoločenské hry

Kung fu, Wu shu, Tai chi, Mah-jong, weiqi - go, ping pong

Veľmi častým zdrojom prijímania čínskych slov je pre anglický jazyk aj obľúbená oblasť čínskych bojových umení, spoločenských hier a športov. Hitchings konkretizuje, že tieto vypožičané slová boli vo väčšine prípadoch prevzaté v druhej polovici 20. storočia. Niektoré takéto výrazy sú tak unikátne, že neexistuje pre ne anglický ekvivalent, a tak sú to často priamo vypožičané slová, ktorých čínska forma bola zachovaná so zanedbateľnou zmenou vo výslovnosti. (HITCHINGS 2008: 245)

Hitchings predstavuje čínske sebaobránné športy, ku ktorým patrí aj **Kung fu** (čínsky 功夫 **gōngfu**) alebo v doslovnom zastaranom preklade „zručnosti“ (anglicky *Kung fu - skills*) a **Wu shu**, doslovne „bojové umenie“ (anglicky *Wu shu - shadowboxing, swordplay*, čínsky 武术 **wǔshù**). (HITCHINGS 2008: 245, KANE 2009: 176) „Kung fu je čínska metóda súboja, kde sa používajú ruky a nohy, nie zbrane.“ (PEPRNÍK 2006: 103)

Ako za podobný prípad bojových umení označuje Kane (2009) aj **taiji** (anglicky *Tai chi*, čínsky 太极拳 **tàijíquán**), v preklade 太极 **tàijí**, čiže „absolútne“ a 拳 **quán**, čiže „päť“. Jedná sa o systém meditatívnych fyzických cvičení, ktoré sú založené na rovnováhe, koordinácii a ľahkých pohyboch, vychádzajúc z tradičnej čínskej filozofie a opierajúc sa o absolútne tradičnej čínskej kozmológie, chápanej ako zdroj všetkých stvorených vecí. (KANE 2009: 176)

Hitchings spomína, že veľmi obľúbenou spoločenskou hrou v Číne je „madžong“ (anglicky *mah-jong(g) game*). Jedná sa o starú čínsku spoločenskú hru, založenú na stratégii a určitej dávke šťastia, ktorá bola v anglickom jazyku prvýkrát zaznamenaná etnografom Stewartom Culinom okolo roku 1895. (HITCHINGS 2008: 245) Hitchings ďalej popisuje, že „Madžong“ zvyčajne hrajú štyria hráči so 144 doštičkami, ktoré sú rozložené na hernom poli. Tento termín doslovne znamená „vrabce“ (anglicky *sparrows*, čínsky 麻雀 **máquè**), a to kvôli „...rachotanie doštičiek, s ktorými sa hrá táto hra je podobné zvuku vrabcov hádajúc sa pre kúsok omrvinky.“ (HITCHINGS 2008: 245) Okrem toho Hitchings hovorí, že výraz „vrabce“ alebo **máquè** sa doposiaľ používa v niektorých južných čínskych dialektoch a v kantonskom jazyku. (HITCHINGS 2008: 245)

Ďalšou spoločenskou hrou prevzatou z čínštiny je aj napr. **wéiqí**. Kane vysvetľuje, že tento výraz je v skutočnosti stará japonská výpožička z čínštiny (čínsky 围棋 **wéiqí**) často známa ako „go“, z japonského slova 囲碁 **igo** (anglicky *go*). Hrá sa s čiernymi a bielymi figúrkami na doske pozostávajúcej z 361 krížov. (KANE 2009: 176)

Kane sa zmieňuje aj o športovej hre **pingpong**, ktorá je zaujímavosťou tejto kapitoly.

Aj keď toto slovo sa javí ako čínska výpožička, pretože čínsky výraz pre stolný tenis je 乒乓球 **Pīngpāngqiú**, v skutočnosti sa jedná naopak o anglické vypožičané slovo z americkej angličtiny. „...Pingpong je od roku 1990 ochrannou známkou na výrobu vybavení pro stolní tenis firmy Parker Brothers, obě slova napodobují zvuk míčku při úderu pálkou.“ (KANE, OK, DU 2009: 177)

Čínske tradičné oblečenie

Silk, cheongsam, qipao/chipao, cashmere

V tejto kategórii nie je mnoho vypožičaných slov. Avšak predsa sa nájdu slová, ktoré sa postupne dostali aj do anglického jazyka. Azda medzi najbežnejšie a najpoužívanejšie sem patrí slovo „hodváb“ (anglicky *silk*). (HITCHINGS 2008: 16, 64) Podľa Hitchingsa slúžil pôvodne tento materiál pre čínskych kráľov a ako dar pre ostatných, avšak vďaka „hodvábnej ceste“ sa stal jedným z veľmi vzácných a populárnych produktov pre medzinárodný obchod. (HITCHINGS 2008: 16, 64) Hitchings hovorí, že originálne sa jazykovedci domnievali, že toto slovo pochádza z gréckeho slova *serik-ós*, či latinského slova *sericus*, ale z etymologického hľadiska je história hodvábu oveľa staršia a pochádza práve z čínskeho slova 絲 **sī**, doslovne „trblietavá látka“. (HITCHINGS 2008: 18) „Napríklad slovo *silk* absolvovalo dlhú cestu z čínštiny cez gréčtinu a latinčinu do angličtiny. Putovanie tohto slova v človeku vyvoláva romantické spomienky na hodvábnu cestu a taktiež stojí za povšimnutie aj transformácia z latinského *sericus* do anglickej podoby *silk*, zo spoluhlásky *r* na *l*, čo bolo pravdepodobne spôsobené osvojením slova v slovanských jazykoch vďaka prvým baltským obchodníkom s hodvábnom.“ (HITCHINGS 2008: 18)

Ďalším slovom, ktoré Hitchings spomína, je aj výraz pre dlhé orientálne oblečenie so sukňou s rozparkom a čínskym tradičným golierom. Existujú dva druhy, rozdelené podľa toho, či ich nosili muži alebo ženy. Ženská verzia pre tento výraz je **cheongsam** (anglicky doslovne *long garment, gown, cheongsam*) pochádza z kantonského slova **cheungsaam** 長衫, zo šanghajského **zanze, zansae**, v čínštiny sa prekladá ako 旗袍 **qípáo**. (HITCHINGS 2008: 245) Často sa toto slovo môže zamieňať s čínskym výrazom 长衫 **chángshān**, čo je mužská verzia tohto oblečenia a v doslovnom preklade znamená tento výraz „dlhý nepodšitý odev“. (HITCHINGS 2008: 245)

Za povšimnutie stojí aj slovo, ktoré je v angličtine často používané a pochádza z dnešného územia Číny, respektíve Tibetu ako napríklad „kašmír“ (anglicky *cashmere*). (HITCHINGS 2008: 229) Podľa Hitchingsa pochádza tento výraz z oblasti Jammu a Kashmir, územie medzi Severnou Indiou a Pakistanom. „Slovo *cashmere* je pomenované podľa provincie v západných Himalájach, kde táto jemná bavlna, tak obľúbená molami, bola tradične zberaná.“ (HITCHINGS 2008: 229) Podľa Harpera sa v čínštiny toto slovo používa ako 羊绒 **yángróng**, čo doslovne v preklade znamená kozie jemné vlákna, a to opodstatnene, pretože pravý kašmírový sveter je naozaj vyrobený z jemných kozích chlupov, zvyčajne z kozej briadky. (HARPER 2010)

Prírodné javy

Chow-chow, Shih-Tzu, bonsai, kaolin, typhoon

Pomenovanie tejto kategórie slov sa týka výpožičiek, ktoré sú nejakým spôsobom späté s prírodou. Konkrétne sa jedná o názvy zvierat, rastlín, meteorologických fenoménov a podobne. Táto oblasť slov je taktiež pre anglickú slovnú zásobu tak unikátna, že sa slová nedali preložiť, a tým podľa Hitchingsa sa zachoval s fonetickými zmenami aj ich pôvodný význam. (HITCHINGS 2008: 244)

Podľa Harpera, niektoré rasy psov, ktoré získali popularitu na západe, sú paradoxne čínskeho pôvodu. Jedná sa napríklad o rasu „čau-čau“ (anglicky *chow-chow*). (HARPER 2010) Harper píše, že pôvodne toto slovo referuje k akejkoľvek husto chlpatéj rase psovi, ktorý má širokú hlavu aj ňufák, odlišný od inej rasy svojím špecificky modro-čiernym zafarbeným jazykom. Slovo *Chow-chow* pochádza z kantonského **kau**, čínsky 狗 **gōu**, čo je všeobecným pomenovaním pre psa. (HARPER 2010).

Hitchings okrem toho spomína, že sa v angličtine používa aj slovo *Shih-Tzu*, doslovne „leví pes“, čiže „lev“ (anglicky *lion dog*, čínsky 獅子 **shīzi**). (HITCHINGS 2008: 245) Kane uvádza, že ďalším príkladom anglickej výpožičky z japončiny je slovo „bonsaj“, doslovne „miniatúrny strom v miske“ (anglicky *bonsai*). V skutočnosti sa jedná o starú japonskú výpožičku z čínštiny (čínsky 盆栽 **pénzāi** alebo 盆景 **pénjǐng**). „miniatúrny strom v misce...“ (KANE 2009: 176) Definícia slova „bonsaj“: „Malý japonský strom, úmyselne zakrpatený, filozofia alebo estetika miniatúrnosti“... „Z japonského slova pre rastlinu v kvetináči, ktorá je spojená s čínskym **pénjǐng**, čo znamená 'krajinka na podnose'“. (HITCHINGS 2008: 165)

Kane píše, že keďže miesto nálezu bolo po čínsky 高岭 **gāolǐng**, prevzaté slovo „kaolín“ (anglicky *kaolin*) sa dodnes používa pre túto výrobnú surovinu. „Např. výraz „kaolín“ pochází z čínského 高岭 **gāolǐng** vysoký kopec, což je ale název konkrétního místa, kde se v Číně tato surovina pro výrobu porcelánu těží.“ (KANE, OK, DU 2009: 176)

Zaujímavým slovom v tejto kategórii je aj „tajfún“ (anglicky *typhoon*). Hitchings uvádza, že tento meteorologický výraz pochádza zrejme od čínskych námorníkov (čínsky 台风 **táifēng**). „Slovo „tajfún“ sa z čínštiny pretransformovalo do arabského *tufan* a z toho vznikol anglický výraz.“ (HITCHINGS 2008: 245)

Slová označujúce čínsky jazyk

Pinyin, pidgin, Peking, shanghai, China, yamen, yen, mandarin

Obzvlášť špeciálnou kategóriou vypožičaných slov z čínštiny do anglického jazyka tvorí skupina výrazov, ktoré referujú k čínskemu jazyku samotnému. Buď sa jedná o výrazy používané v lingvistickej terminológii alebo sa tieto slová vzťahujú k oblastiam v Číne, kde ich názov je rovnaký, avšak s pozmeneným lexikálnym významom.

Čínskou výpožičkou, ktorá sa v anglickom jazyku vôbec foneticky nezmenila je slovo **pinyin** (anglicky taktiež *pinyin*). Kane vysvetľuje, že v podstate sa jedná o prepis čínskych znakov do latinky. Tento výraz je nevyhnutný pre študentov čínštiny a znamená v doslovnom preklade „kombinovanie zvukov do slabík“ (čínsky 拼音 **pīnyīn**). (KANE 2009: 21-25)

„*Pinyin* (čínskými znaky 拼音 **pīnyīn**) není „anglický přepis“, jak se někteří lidé mylně domnívají. Byl vyvinut samotnými Číňany. Vznikl v rámci jazykové reformy nastartované brzy po vzniku ČLR.“ (KANE, HT 2009: 25)

Aj keď nie úplnou výpožičkou, ale skôr počínšteným výrazom, ktorý sa znovu začal používať v anglickom jazyku je slovo **pidgin** (anglicky *pidgin*). Tento výraz pochádza z anglického slova *business*, čiže „podnikanie“ a jedná sa o čínsku formu anglického jazyka, ktorá sa využíva na podnikateľské účely pre zjednodušenie komunikácie. (HARPER 2010)

Ďalším výrazom je medzinárodne známe slovo **Peking** (anglicky Peking/Beijing). Nielen, že sa jedná o názov hlavného mesta Číny, ale zároveň označuje aj „vzorkovanú hodvábnu látku“ (čínsky 北京 **běijīng**). (HARPER 2010)

Medzi málo frekventované slovné druhy, ktoré sú čínskou výpožičkou sa radí sloveso **shanghai** (anglicky *to shanghai*, čínsky 伤害 **shānghài**). Hitchings tvrdí, že výraz je pomenovaný podľa čínskeho mesta Šanghaj a má negatívne konotácie. V dávnej dobe znamenalo toto slovo „násilne (pomocou omamných látok alebo podvádzaním) posadiť ľudí nedobrovoľne na loď a vyslať ich na

plavbu“. Podľa Hitchingsa išlo o metódu, ktorou sa nútene získavali námorníci, neskôr sa výraz používal pri akejkolvek nedobrovoľnej situácii, kde sa získavali ľudia pre prácu z donútenia. (HITCHINGS 2008: 245) „Sloveso *shanghai* je atribútom pre veľmi brutálne spôsoby, ktorými boli námorníci odvedení na plavby do Ďalekého Východu.“ (HITCHINGS 2008: 245)

2. Moderná spoločnosť

V súčasnej dobe Hitchings píše, že ľudia sa takmer voľne pohybujú po celom svete a moderné technológie majú prevahu nad vojenskou armádou. Skončila sa doba cisárov a kráľov, ktorí si prísne strážili svoje územné celky. Hitchings ďalej spomína západný svet, ktorý vrátil svoje kolónie východu a Japonsko spolu s Čínou sa stali svetovými veľmocami. (HITCHINGS 2008: 306-308)

„...Avokáda, baklažány a cukety sa stali neúprosne známymi... viac a viac ľudí jazdí na nemeckých autách, chodí na dovolenky k španielskemu pobrežiu, pije francúzske víno a kopíruje najnovšiu taliansku módu. Odvtedy popularizácia zahraničných komodít rozšírila svoj dosah: autá smú byť kórejské, dovolenky v Turecku alebo v Thajsku, víno z Chile, móda japonská, či škandinávská. Xenofóbia pretrváva, ale dokonca aj najviac zaujatí nacionalisti budú jesť zahraničné jedlo a chodiť na dovolenky do zahraničných rezortov.“ (HITCHINGS 2008: 321)

Koniec 20.storočia ukázal, že naša spoločnosť je veľmi multikulturálna, a preto je čím ďalej tým ťažšie rozlíšiť, odkiaľ slová pochádzajú. Hitchings pripomína zvýšenie potreby vytvorenia univerzálneho analytického jazyka pre moderný svet. Autor ďalej uvádza, že flexibilita angličtiny, ktorej slovná zásoba bola otvorená pre prijímanie cudzích slov už od počiatkov jej vzniku, umožnila modernému svetu túto potrebu naplniť.

Podľa Hitchingsa bola naopak flexibilita čínskeho jazyka ešte pred niekoľkými desiatkami rokov veľmi malá a takmer nikto by netušil, že všetky tie vypožičané slová do angličtiny sa raz vrátia do Číny, samozrejme v inej podobe. Hitchings tvrdí, že v súčasnosti sa čím ďalej tým viac nielen Čína otvára svetu, ale aj slovná zásoba čínskeho jazyka prijíma čoraz viac slov z anglického jazyka.

Podľa Kane (2009) sú jedným z najbežnejších spôsobov tvorenia nových slov fonetické výpožičky a vôbec nie je nezvyčajné, keď na vás Číňania predávajúci na ulici pokrikujú slová ako *hello!*, *coca-cola* alebo *bye-bye!*. Hitchings uvádza dôvody, prečo je tomu tak a azda tým najbežnejším je Internet. Aj keď si čínske authority prísne strážia svoje národné informácie, tvrdí Hitchings, slová ako „heker“ (anglicky *hacker*, čínsky 黑客 *hēikè*), „demokracia“ (anglicky *democracy*, čínsky 德谟克拉西 *démòkèlāxī*), či „AIDS“ (anglicky *AIDS*, čínsky 艾滋病 *àizhìbìng*) nie sú v Číne žiadne tabu. Avšak prevažne takéto fonetické výpožičky sú viac menej len súčasťou hovorovej reči. (KANE 2009: 172-176)

Kane uvádza inú možnosť vzájomného obohacovania slovnej zásoby, a tou sú študenti. Jedným z najvýraznejších fenoménov v nedávnej histórii je veľké množstvo mladých ľudí, ktorí vycestovali študovať do zahraničia. „V posledných dvadsiť rokoch sa tisíce mladých Číňanov usídlili v Spojených štátoch, Kanade, Európe, Austrálii, na Novém Zélandu a v ďalších častiach sveta.“ (KANE 2009: 19)

Hitchings upozorňuje aj na šírenie nových slov prostredníctvom počúvania hudby, pozerania filmov, reklám a celkovo zobrazuje konzumnú spoločnosť, ktorá takisto dopomohla k prijímaniu neznámych slov, ktoré pochádzajú z cudzích jazykov a sú pre spoločnosť tak lákavé a atraktívne. (HITCHINGS 2008: 312-317) Peprník tvrdí, že vypožičané termíny spĺňajú čím ďalej tým menej svoje základné funkcie, no o to viac sa stávajú súčasťou jazyka moderných ľudí. (PEPRNÍK 2006: 88)

Hitchings píše, že to isté platí aj o vypožičaných slovách z čínštiny, nakoľko sa momentálne v anglickom jazyku používajú takmer všetky výrazy, ktoré majú niečo spoločné s moderným životným štýlom. „Posledné výpožičky sú pochopiteľne tie, ktoré vyzerajú najviac cudzokrajne a práve teraz, keď vyvolávajú najhluchší protest. Napriek tomu sa ich cudzozemské postavenie rýchlo stráca a v skutočnosti, ako sme videli, práve to môže byť súčasťou ich príťažlivosti – odznak ich postavenia - byť informovaný, vzdelaný a módný.“ (HITCHINGS 2008: 322).

Hitchings uvádza ako príklad slovo *feng shui*, ktoré preniklo do angličtiny už omnoho skôr, avšak v súčasnej dobe je veľmi pokrokové zriaďovať si obydlie podľa tohto výrazu. Hitchings ďalej vysvetľuje, že nielen v Číne, ale aj všade vo svete sa ľudia snažia naučiť žiť a bývať v harmónii,

vyváženom a príjemnom priestore rešpektujúcom rovnováhu v prírode a vesmíre. „Môžeme byť prekvapení ako dlho má tento výraz svoje miesto v anglickom jazyku, prvá citácia v Oxfordskom anglickom slovníku (*OED*) sa datuje od roku 1797 a tento termín bol celkom zvyčajne používaný spisovateľom Rudyardom Kiplingom viac ako 70 rokov nazad.“ (HITCHINGS 2008: 245)

Z vlastných skúseností môžem potvrdiť, že slovo *Yin and Yang*, symbol taoizmu, je v dnešnej dobe čoraz viac obľúbeným výrazom mladých ľudí, ktorí si dávajú vytetovať tento symbol na telo.

Podľa tradičnej čínskej medicíny Hitchens vydvihuje priaznivé účinky slova *ginseng*, ktoré je známe v Číne už niekoľko tisíc rokov. „John Ray to spomína vo svojom diele (*The Wisdom of God Manifested in the Works of the Creation*) z roku 1961, kde tomu dáva meno *nisi*.“ (HITCHINGS 2008: 243) Aj napriek tomu, že prvýkrát bol výraz *ginseng* spomenutý omnoho skôr, v súčasnosti sa bežne používa v anglickej hovorovej reči. Zaujímavá by bola otázka, že čo je vlastne anglický jazyk 21. storočia. Podľa Hitchensa sa nápad o splnení potreby univerzálneho svetového jazyka splnil a stal sa reálnym.

V knihe *The Secret Life of Words* (2008) sa ďalej hovorí: „Anglický jazyk sa stal *lingua franca* v oblasti informačných technológií, vedy, medicíny. Prominentnú pozíciu, ak nie dominantnú má vo vzdelávaní, medzinárodnom podnikaní a žurnalizme. Je pracovným jazykom Organizácie Spojených Národov (OSN).“ (HITCHINGS 2008: 336) Paradoxom teda je, že podľa Hitchensa hovorí v dnešnej dobe anglickým jazykom v Číne, ale aj vo svete viac ľudí, ako obyvatelia, pre ktorých je angličtina materským jazykom. Z toho vyplýva, že mnoho jazykov z toho dôvodu vymiera. (HITCHINGS 2008: 339)

Hitchens zobrazuje situáciu aj z iného pohľadu, kde vystihuje niektoré štáty sveta, ktoré z politických príčin vnímajú angličtinu v negatívnom svetle, pretože je spájaná s konzumnou spoločnosťou, podnikaním, materializmom, módou a zábavou a jej použitie zaostáva za duchovným poznaním sveta. (HITCHINGS 2008: 338) Avšak aj napriek takýmto negatívnym stránkam modernej angličtiny, som na základe Hitchensa uznala, že vďaka poznaniu tohto jazyka aj so všetkými jeho vypožičanými slovami z čínštiny, som mohla čerpať z anglickej písanej literatúry, a tým pádom napísať túto prácu.

Ďalej Hitchens vysvetľuje, že podľa momentálneho vývoja je teda veľmi pravdepodobné, že v budúcnosti sa ich vzájomné ovplyvňovanie môže znásobiť a tieto účinky môžu prelomiť veľkú bariéru medzi východom a západom. Nad zeměmi, kde se mluví čínsky, slunce nikdy nezapadá,“ říkaval už otec Čínske republiky Sunjatsen. (KANE 2009: 19)

Literatura:

English Words from Chinese

<http://www.zompist.com/chinawords.html>, (9.6.2010)

HARPER, Douglas. **Online Etymology Dictionary.**

<http://www.etymonline.com/index.php?search=cashmere&searchmode=none>, (15.6.2010)

HARPER, Douglas. **Online Etymology Dictionary.**

<http://www.etymonline.com/index.php?search=chow+chow&searchmode=none>, (15.6.2010)

HARPER, Douglas. **Online Etymology Dictionary.**

<http://www.etymonline.com/index.php?search=cumshaw&searchmode=none>, (15.6.2010)

HARPER, Douglas. **Online Etymology Dictionary.**

<http://www.etymonline.com/index.php?search=bok+choy&searchmode=none>, (15.6.2010)

HARPER, Douglas. **Online Etymology Dictionary.**

<http://www.etymonline.com/index.php?search=brainwashing&searchmode=none>, (15.6.2010)

HARPER, Douglas. **Online Etymology Dictionary.**

<http://www.etymonline.com/index.php?search=china&searchmode=none>, (15.6.2010)

HARPER, Douglas. **Online Etymology Dictionary.**

<http://www.etymonline.com/index.php?search=confucianism&searchmode=none>, (15.6.2010)

HARPER, Douglas. **Online Etymology Dictionary.**

<http://www.etymonline.com/index.php?search=pidgin&searchmode=none>, (15.6.2010)

HARPER, Douglas. **Online Etymology Dictionary.**

<http://www.etymonline.com/index.php?search=taoism&searchmode=none>, (15.6.2010)

HITCHINGS, Henry. *The Secret Life of Words*. London: John Murray (Publishers), 2008.

KANE, Daniel. *Knižka o čínštině*. Z angl. originálu přel. Lukáš Havlíček, Eva Janková, Ondřej Kučera, Lucie Olivová, Hana Třísková a David Uher. Mirošovice: DesertRose, 2009.

MANSER, Martin H., TURTON, Nigel D. *Advanced Learners' Dictionary*. Ware Hertfordshire, Wordworth Edition: 1998.

ONIONS, C.T. *The Oxford Dictionary of English Etymology*. Oxford: Oxford University Press, 1966.

PEPRNÍK, Jaroslav. *English lexicology*. Olomouc: UP, 2006.

RUBINSTEIN, Murray A. *The Origins of the Anglo-American Missionary Enterprise in China*. London: The Scarecrow Press, 1996.

VACHEK, Josef. *Historický pohled na dnešní angličtinu*. Praha: SPN, 1962.

VESELOVSKÁ, Ludmila. *English Morphology and Morphosyntax: Syllabi, Examples and Exercises*. Olomouc: UP, 2005.

VOCHALA, Jaromír. *Čínsko-Český Česko-Čínský Slovník*. Voznice: LEDA, spol. s.r.o., 2003.

WANG, Y.C. *Chinese Intellectuals and the West*. Durham: The University of North Carolina Press, 1966.

WILTSHIRE, Trea. *Encounters with China*. Hong Kong: FormAsia Books Limited, 2003.

YUNG Judy, CHANG Gordon H., LAI, Him Mark. *Chinese American Voices*. Los Angeles: Regents of the University of California, 2006.

ZHANG, Donghui. *Between Two Generations: Language Maintenance and Acculturation among Chinese Immigrant Families*. El Paso: LFB Scholarly Publishing LLC, 2008.

LOAN WORDS IN CHINESE FROM FOREIGN LANGUAGES

Annotation: *The vocabulary of English language is characterized by accepting many borrowings from other foreign languages. Even if there is a vast majority of English words coming from Latin, French, Greek, Old Norse and other European languages, the influence of Asian languages is also popular. The fact that English language accepted loanwords from Chinese language is related with the English history in which China also played a significant role. In addition, the scientific article **Loan Words from Chinese in Foreign languages (English Language)** deals with a further explanation how the vocabulary of English language was enriched. According to the findings, the lexical meaning of Chinese borrowings enabled to place them in certain categories. This thesis is to prove that the interacting process of accepting new words from Chinese into English and vice versa is still active.*

Key words: *English language; Vocabulary; Word formation; Chinese; Borrowings*

SMYSL ŽIVOTA JAPONSKÝCH ŽEN PŘED VÁLKOU: BÝT DOBRU MANŽELKOU A MOUDROU MATKOU

Kristýna Němcová

Abstrakt: Tento článek pojednává o postavení žen v Japonské společnosti. Ženy v ní nebyly mužům po dlouhá staletí rovnocenné. Až do konce druhé světové války byly ženy legálně vnímány jako nerovnoprávné. Jejich role byla omezena ideologií *rjósai kenbo* (dobrých manželek a moudrých matek), která se během období Meidži začala vyučovat na školách. Ženy tak neměly moc příležitostí stát se něčím jiným než dobrými manželkami a moudrými matkami. Očekávalo se od nich hlavně to, že se po svatbě stanou součástí rodiny manžela, kde budou respektovat patrilineárně nadřazené členy a přivedou na svět dědice.

Klíčová slova: *Rjósai kenbo, sanjó, ie, kadži tecudai, sanšoku hirunecuki, hanajome šugjó*

Je historicky známo, že japonská společnost byla vystavěna podle patrilineární linie. Ženy se od patriarchální revoluce postupně více podřizovaly mužským autoritám a to mělo zásadní vliv na celkové hodnoty japonské společnosti. Díky vlivům buddhismu a konfucianismu byla přijata koncepce podřízenosti ženy, která byla později upevněna díky vojenským hodnotám středověké společnosti. Po revoluci *Meidži* a industrializaci Japonska se rodina stala základem státu. Byl kladen velký důraz na výchovu žen, aby v nich byl posílen duch hodnot patrilineárně vystavěné společnosti.

Industrializace přinesla nové pracovní možnosti a rozdělila domácí role na mužské a ženské. Muži pak byli hlavně živiteli rodiny a ženy manželkami a matkami. Stát přijal ideologii „dobrých manželek a moudrých matek“ a začlenil ji do učebních osnov, aby tak posílil rodinu. Tímto způsobem začal ženám vštěpovat konkrétní představu o ženství, která nebyla rovnocenná s privilegovanou představou o mužství. Tato role upevnila vnímání žen jako méněcenných bytostí. Během předválečné a válečné militarizace Japonska byl pak jediný smysl života ženy omezen jen na roli matky, která rodí vlastní další bojovníky.

Po válce se však japonská společnost demokratizovala. Jenže dřívější a představy o postavení ženy ve společnosti a v rodině přetrvaly. V pozměněné formě se staly základem pro vývoj nového postavení japonské ženy a jejich role v rodině v dnešní době. Během posledních desetiletí však došlo k výrazným změnám role ženy. Díky rozšířeným možnostem některé ženy odmítají být jen dobrými manželkami a moudrými matkami.

S tím souvisí také problém, které Japonsko poslední roky velmi trápí: nízká porodnost. Když v lednu 2007 hovořil ministr zdravotnictví, práce a sociálního zabezpečení Abeho kabinetu, *Hakuo Janagisawa*, o problému klesající porodnosti, označil ženy za „rodící stroje“, které by se měly snažit a víc rodit. To vyvolalo vlnu veřejné nespokojenosti, a proto musel se toto odvolat a omluvit se. Podobné výroky však pouze reflektují smýšlení starší generace a jejich obavy.

Jenže nejen starší generace, ale i média se ptají, jak je možné, že dnes zůstává tolik mladých Japonek svobodných? Sňatkovost klesá a věk uzavření prvního manželství vzrůstá. Zdá se, že Japonky odmítají tradiční ženskou roli a smysl života už nevidí v manželství a v založení rodiny. Na druhou stranu je manželství pořád vnímáno jako něco nevyhnutelného. Většina mladých Japonek se touží v budoucnosti vdát a stát se matkou. Svoji rodinnou roli vnímají zodpovědně a vyčkávají, až nastane ten správný čas.

Cílem tohoto článku je zodpovědět na otázku, kde jsou položeny základy role dobrých manželek a moudrých matek. Po vysvětlení jak došlo k ztrátě vlivu matriarchátu a vystavění společnosti, ve které byly ženy mužům podřízené, se budeme zabývat, jak vypadaly první rodinné struktury v Japonsku a jakou roli v nich sehrály ženy. Dále se dozvíme, jak se vyvinula forma domácností *ie*, která se stala základem státu v období Meidži. Devatenácté století pak dalo vzniknout ideologii „dobrých manželek a moudrých matek“. Poslední část se proto bude zabývat tím, jak toto ideologie zformovala smýšlení japonských žen o jejich smyslu života.

Podřízenost ženy

Ačkoli se u primitivních kultur nedá přímo hovořit o rodině, jak ji známe dnes, byla rodová společenství postavena na matrilineárním vzoru. Za nejdůležitější členy těchto uskupení byly považovány ženy a zejména matky. Tento vzor rodiny dával ženám do rukou velkou sílu jak politickou, tak náboženskou. Svůj vliv pak mohly uplatňovat v různých sférách každodenního života daného společenství.

I na území Japonska žily primitivních společnosti, které uctívaly ženy hlavně jako symbol plodnosti a mateřství. Nálezy sošek z pálené hlíny s patrnými rysy, které znázorňují ženskou postavu, ukazují na důležitost tohoto kultu plodnosti či mateřství (Vasiljevová, 1986). Dalším důkazem toho je i kult bohyně *Amaterasu omikami*, bohyně slunce, která je hlavním božstvem šintoistické mytologie. Z toho je možné usuzovat, že v tomto období stála žena na velmi významné pozici v hierarchii japonské společnosti. V porovnání s ostatními oblastmi světa nebylo zcela běžné, že by slunce bylo považováno za božstvo ženského pohlaví, a proto je Šintó jen jedním z mála takových náboženství (Cherry, 1991).

S příchodem zemědělství však došlo ke změně prvotní matriarchálně vystavěné společnosti a rozhodovat začali muži. Svůj vliv si vydobyli zejména díky vznikající potřebě nové organizace pracovních postupů v rámci obdělávání rýžových polí. Zároveň byly osady u rýžovišť základními společenskými skupinami, pravděpodobně rodovými, které se vnitřně začínaly členit na rodiny. Závahové práce a hospodaření s vodou sice vyžadovaly kooperaci mezi osadami, ale současně mohl být přístup k vodním zdrojům a samotná pole příčinou vzájemných konfliktů (Vasiljevová, 1986). Z důvodu spolupráce a na druhé straně z hrozby střetů se utvářely trvalejší svazky mezi některými osadami a vnikala větší seskupení, v nichž práce a život probíhaly podle zvykových pravidel (Vasiljevová, 1986). V jejich čele už ale stáli mužští členové komunit, protože ti dokázali soupeřící osady bránit. Ženy a děti jakožto slabší členové společenství, se bojů neúčastnily a zůstávaly uvnitř osad závislí na ochraně mužských bojovníků.

Ztráta vlivu matriarchátu se projevila i v oblasti duchovního života a zvyků nejstaršího zemědělského obyvatelstva. Zmizely ženské hliněné sošky, které byly výrazem primitivního kultu plodnosti, a složitější představy o vlastnostech nadpřirozených sil, jako například tvůrčí síla, moudrost, statečnost apod. byly symbolicky znázorněny kopími, zrcadly, meči a korály (Vasiljevová, 1986). Zde je možné pozorovat, že se hodnoty prvních společenství změnily – schopnost ubránit společenství začala být ceněna více než ženská plodnost. Dá se proto předpokládat, že patriarchální revoluce byla ovlivněna postupným vývojem zemědělství a v polovině sedmého století přijetím vzoru společnosti vystavěné na hodnotách buddhismu a konfucianismu, v nichž byla žena podřízena muži (Cherry, 1991).

Japonská společnost se v této době přeměnila na společnost uspořádanou tak, že muž byl ženě nadřazen. Té byla podle čínského vzoru přikázána tzv. *sanjó*, tj. trojice nejsvětějších povinností, která určovala, jak se ženy mají chovat - před svatbou je žena poslušná svému otci; po svatbě svému muži; po smrti svého manžela svému synovi. Takovéto postavení, které ženě vytváří *sanjó*, je popsáno například ve rčení „*Onna wa sangai ni ie naši*“, které znamená, že žena nemá vlastní stálý dům během tří období svého života (protože jednou musí poslouchat otce, pak manžela a nakonec syna). Dalším rčením, které zmiňuje postavení ženy je „*Dansondžohi*“, které říká, že s mužem se zachází s úctou, ale s ženou ne. (Storm, 1992) Na ženy se tedy hledělo jako na osoby, které nejsou v rodinné hierarchii mužům rovnocenné, a jak buddhismus, tak konfucianismus takovéto smýšlení nábožensky i morálně dokázal podpořit (Michaud, 2008). Oba byly pak pevně ustaveny v japonské tradici vydáním Charty o sedmnácti článcích (*Džúšičidžó kempó*), kde hlavním zdrojem reforem, které charta zaváděla, bylo učení o uspořádání společnosti a vztazích mezi lidmi.

Tento patriarchální systém byl upevněn hlavně díky tomu, že na konfucianismu založený *Ricurjó* stát (645 n. l. – 900 n. l.) chápal lidskou společnost jako společenství, v němž je každému vymezeno určité místo a jehož základem je vztah mezi nositelem autority a podřízeným této autoritě. Jeho vrcholným výrazem je vztah vládce (pán) – poddaní, ale při mnohotvárnosti společenských

vazeb nabývá i konkrétních podob v rámci rodinné struktury: prvorozenný – neprvorození, otec – děti, manžel – manželka, apod. (Vasiljevová, 1986)

V Japonsku bylo také přijato konfuciánské pojetí úcty k rodičům a starším. To se ve *Ricurjó* systému projevovalo například při placení daní, které se lišily podle věku. Muži starší 65 let nemuseli platit daně žádné a muži v rozmezí 61 a 65 let platili pouze polovinu daní, které byly vyžadovány na mužích ve věku 22 až 61 (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008). V Japonsku byla v té době všeobecně vysoká úmrtnost, a proto osoby, které se dožily vysokého věku, byly považovány za bohy vyvolené (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008).

Pro nový systém daní bylo důležité zakládání matrik, ve kterých byly vedeny soupisy obyvatelstva. Bohužel se z nich toho o ženách moc nedozvíme, protože stály až na samém konci pořadí důležitosti, a proto se záznamy o nich nevedly (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008). Překvapivě i tak některé ženy zastávaly poměrně váženou společenskou roli, která se nazývala *todži*. Ženy jako *todži* plnily důležitou roli zejména v zemědělských oblastech, kde spravovaly domácnost a dohlížely na dělbou práce (Gender in Early Classical Japan: Marriage, Leadership, and Political Status in Village and Palace, 2005). Společenství si jich vážilo, protože byly jeho důležitou součástí a pro rodinu částečně i živiteli. Termín *todži* byl později nahrazen termínem *šufu* (žena v domácnosti).

Pravomoci *todži* však neznamenal, že by jim bylo dovoleno nahradit role, které zastávali jejich manželé v místním společenství. Aby zavedený systém fungoval, musel každý člověk jednat vždy podle svého postavení a dodržovat vztahy, které mu jsou tímto postavením dány. Každá žena proto byla vždy v podřízeném postavení vůči muži, a tak musela jednat i v rámci rodiny, kde žila. Vztah k postavení manžela a manželky je často vyjádřen v různých rčeních. Například rčení *Fušó fuzui* znamená, že když muž přikazuje, žena poslouchá, anebo rčení *Otto no nanatabi saru made wa ie o denu mono* říká, že ačkoliv manžel ženě přikazuje, aby odešla (protože se chce s ní rozvést), neměla by ho opustit, dokud jí nepřikáže sedmkrát a to poukazuje na sílu oddanosti (Michaud, 2008).

Žena ztratila své nadřazené a později rovnoprávné postavení a to zejména pokud rodina jejího manžela patřila mezi vyšší společenské třídy, které sídlily ve městech a dodržovaly společenské normy. Ženy ze zemědělských oblastí na tom byly stále o něco lépe, jelikož zastávaly důležitou roli v rámci celkových zemědělských prací a zároveň se staraly o domácnost, ale přesto byly nakonec vnímány jako podřízené svému manželovi a ostatním autoritám v rodině.

Snubní vztahy

V období Heian, nehledě na legální změny z období reforem Taika, historické prameny, jako jsou například rodokmeny, dokazují, že japonská společnost nebyla postavena pouze na patriarchální linii, ale přesněji řečeno na obou rodových liniích otce i matky (Gender in Early Classical Japan: Marriage, Leadership, and Political, 2005). Reformy sice upevňovaly patriarchálně vystavěnou společnost, ale i tak měla žena většinou relativně svobodné a vážené postavení. Pokud se dokonce ocitla na císařském dvoře, dostalo se jí téměř stejného vzdělání jako muži (Neumann, 1999). Důkazem toho je například dvorská lyrika dochovaná z tohoto období.

Během 10. a 11. století se postupně mezi aristokracií začal vytvářet koncept *ie*, který se začátkem Tokugawského období vyvinul v uspořádání domácnosti *ie* podle patriarchální linie otců a prvorozenných synů (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008). *Ie* je pojem, který se v současnosti často definuje jako japonská „kmenová rodina“ (Finding Common Ground: Family, Gender, and Burial in, 2003_29), avšak různí antropologové nesouhlasí, protože pojem *ie* často spojovaný s pojmem „domácnost“ je založený na společném soužití, a proto může zahrnovat i členy, kteří nejsou pokrevně spojení (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008).

ie byl základní hospodářskou jednotkou společnosti. V Japonsku se tedy nejednalo o zachování rodu pokrevně, ale spíše o pokračování *ie* v dalších generacích jako ekonomické síly (Nakane, 1967). Pro přetrvání kmenové rodiny bylo proto důležité, aby v čele domácnosti *ie* stáli silní jedinci, kteří ji dokázali úspěšně řídit. Z tohoto důvodu se proto mohlo například stát, že tuto výsadní pozici v *ie* zdědili i adoptovaní synové, pokud byli schopní, navzdory tomu, že existovali přímí dědici (Smith, 2000). Pojem *ie* se proto může zcela lišit od pojmu *kazoku*, který v Japonsku vznikl v 19. století pro potřeby popsání západního konceptu nukleární rodiny (The Stem Family and Its Extension in Present Day Japan, 1964).

Aby byla činnost *ie* zajištěna pro další generaci, bylo důležité upevňovat jednotlivé svazky mezi členy rodinné struktury. Mezi běžným obyvatelstvem byly povoleny polygamní svazky a existovalo jich několik druhů.

Na jedné straně tu byla tzv. snubní forma *jobai* (z *jobawari*, nahlas volat, domáhat se vstupu), která se týkala hlavně zámožných mužů a umožňovala sňatky s více ženami. *Jobai* byl totiž pevný snubní poměr, ve kterém muži své ženy jen navštěvovali v domově, kde ony bydlely a zároveň vychovávaly společné děti. Pokud byl muž dostatečně bohatý, mohl si dovolit takto udržovat několik domů se ženami, u nichž střídavě bydlel. Z této doby také pochází pro manželku název *šinsō*, který znamenal původně novostavba (Neumann, 1999).

Mnohoženství zprvu velký rozdíl mezi ženami nedělalo. Přijímali je do domu ženichova otce a nazývali se všechny *jome*. Sňatek s ženichem se uzavíral bez formalit pohlavním stykem a stejně tak byl bez formalit rozlučitelný (Neumann, 1999).

Později se začala rozeznávat hlavní žena *konami* od dalších žen *uwanari*. Tento rozdíl se pomalu uzákonil hlavně v první polovině 7. století. Počet žen závisel na finančních prostředcích muže. Práva vedlejších žen se však stále omezovala a zákon stanovoval, že mezi hlavní a vedlejší ženou má být takový rozdíl jako mezi paní a služkou.

Na druhé straně v bohatých rodinách, kde chyběl dědic muž, byly čistě mateřsko-právní poměry zachovány pomocí snubní formy *mukoiri*. Ženich touto formou zcela přecházel do nevěstina rodu buď právním aktem adopce, čímž se stal *mukojóši* (muko - ženich, jóši - adopce), nebo tím, že si vzal nevěstu, která byla *koši*, tj. hlavou rodiny. Tato nevěsta si mohla samostatně vybrat ženicha do domu, čímž se i on stal *košu*. Postavení takového muže však bylo chápáno jako velmi nízké a je vyjádřeno například ve rčení *Moko no nonki wa yama ni ari*, které znamená, že takový ženich si může odpočinout jen, když je v horách (nemůže si odpočinout doma, kde vládne žena). Nebo například rčení *Muko no meši kú ka, nata de kubi kiru ka* znamená, že stát se takovým ženichem je zlé jako useknutí hlavy sekýrou. Jak naznačují tyto rčení, měl muko v nové rodině velmi slabé postavení. Avšak nebylo to proto, že by jeho žena byla silnější než ostatní, ale mohl za to vliv bohaté rodiny, která za ženou stála. Tímto vlivem mohla rodina stále ovládat své celkové jmění a udržet si své jméno (Storm, 1992).

Nicméně i když existovala snubní forma *mukoiri*, nebyl to vítaný druh sňatku. Japonská rodina se proto stala hlavně institucí, jejímž hlavním cílem bylo plodit mužské potomky. Důvodem tohoto také bylo, že se postupně přestalo uznávat ženské následnictví rodin. Zároveň protože však existovala velká volnost v milostných poměrech a z ní vzniklé potomstvo mohlo způsobit problémy v určování následnictví, bylo pak manželství úřadem, který stanovoval právoplatného dědice.

Z důvodu dědictví ani rodinný systém nepředpokládal, že se lidé berou z lásky, nýbrž se berou proto, aby měli potomky. Oficiální formou jak domluvit takovéto svazky byl způsob *omiaí*, což znamenalo, že se rodiny dohodly a pomocí zprostředkovatele *nakódo* seznámily dva jedince za účelem svatby.

Zprostředkovatelem byl většinou nějaký dobrý známý nebo dobrá známá, kteří setkání dohodli tak, aby se uskutečnilo formou návštěvy buď v domě dívky, nebo v zahradě zprostředkovatele. Seznamování spolu však nesměli hovořit. Jako další způsob se využívalo příležitosti, kdy se mladí lidé setkali v pronajatém divadelní lóži během představní. Díky tomu, že se v japonských divadlech hrálo celý den a diváci v lóžích jedli, pili a bavili se, mohla se takto mladá dvojice navzájem lépe seznámit než při běžných příležitostech (Neumann, 1999).

Očekávalo se, že seznámený pár se vezme a tím byla zaručena existence rodiny v dalších generacích. Důležitou podporou potom byly ještě dědická práva, která se původně dělila mezi všechny sourozence, ale časem toto právo získal jeden dědic. Ten byl zároveň vázaný povinností postarat se o své rodiče. Kromě rodinného majetku získal dědic i rodinný buddhistický oltář, se kterým se pojila i zodpovědnost za všechny pohřby a zádušní mše v rodině. Dědicem se mohla stát zprvu i žena, ale vzhledem k tomu, že se japonská společnost během středověku (1185 – 1600 n. l.) militarizovala a výsadní postavení získávali samurajové, pozice ženy upadala. Mnoho žen právě proto ztratilo své dědické právo na část rodinného majetku (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008) a nakonec se upevnila tradice, že úplným dědicem se stane pouze nejstarší syn (Imamura, 2003).

V systému domácností potom tento nejstarší syn zůstal v *ie* s rodiči, zatímco ostatní sourozenci většinou museli rodinu opustit. Záviselo na velikosti domácnosti v otázkách, jestli některý z mladších bratrů nakonec v domácnosti zůstane (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008). Jelikož se rodina dělila na kmenovou linii *chokkei* a boční linii *bokei*, nejstarší synové se těšili z nejvyššího postavení ze všech sourozenců (Marriage, Family Labour and the Stem Family Household, 2000). Díky tomu, že svatba nejstaršího syna bylo pro rodinu nejdůležitější a nutnou událostí pro pokračování *ie*, bylo pravděpodobnější, že ti, co zůstali uvnitř *ie* se ožení dříve než ti, kteří *ie* opustí (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008).

K udržení tohoto systému byly děti vychovávány podle svých budoucích rolí – postavení nejstaršího syna jako budoucí hlavy rodiny bylo hned za otcem a před svými mladšími bratry. Postavení žen a dívek bylo značně podřízené a zejména dcery stály v rodině na žebříčku důležitosti až na samém konci, neboť se měly jednoho dne vdát do jiné rodiny. (Imamura, 2003) Proto pro ženu svatba znamenala, že nastal čas, aby opustila rodinu, ve které se narodila, a šla do jiné, kde bude jejím primárním úkolem porodit děti a přijmout novou roli v manželově rodině.

Pokud se žena provdala do jiné rodiny, získala v ní postavení *jome*, nevěsty. Tím se prakticky přetrhaly hlavní vazby na její původní rodinu a ona se stala členem domácnosti manžela. Avšak v prvních letech manželství jí bylo přiděleno nejnižší postavení ze všech členů domácnosti. To se změnilo až ve chvíli, kdy se stala matkou i splnila tak své hlavní poslání, proč byla přijata do nové rodiny. Když navíc porodila syna, získala perspektivu, že se jednoho dne stane *šúto* neboli tchýní manželky svého syna. Takové postavení jí umožňovalo v budoucnosti uplatňovat svoji autoritu vůči další příchozí – nové manželce svého syna. Snad pro tuto nekonečnou snahu po lepším postavení v rámci rodiny zažívaly mladé novomanželky velká napětí ve vztazích právě s tchýněmi *šúto*.

Šúto zacházela s *jome* často velmi přísně. Nejspíš to bylo proto, že kdysi zažívala příkoří pod tvrdou rukou své tchýně, a proto takto se mohla pomstít. Příkladem vztahu *šúto* k *jome* může být rčení „*Akikamasu jome ni kuwasu na,*“ které říká: „*Nenech snachu jíst štiku na podzim (protože je moc chutná).*“ Rčení „*Jome to šútome, inu to saru,*“ pak vysvětluje, že snacha a tchýně jsou jako pes a opice, protože spolu nevycházejí dobře (Storm, 1992).

Nejžádanějšími ctnostmi, které měla *jome* mít, bylo hlavně dokázat se absolutně přizpůsobit zvyklostem nové rodiny a podřídit se své tchýni. Vztahy k manželovi měly být vymezeny postojem s projevem velmi mála citů - to bylo nezbytné, aby se zabránilo konfliktům s *šúto*, které mohly být způsobeny žárlivostí (Masuoka, a další). Dokonce se v prvních dnech po svatbě vyžadovalo, aby *jome* se svým mužem hovořila, jen pokud to bylo nezbytně nutné a na jeho otázky odpovídala jen "ano" nebo "ne" (Neumann, 1999).

Muž si vybíral svoji nastávající podle různých kritérií - očekával, že jeho choť bude nejen (1) obratná co se týká manipulování s rodinným rozpočtem, ale také, (2) že bude zvládat udržovat harmonické vztahy s tchýní *šúto* (Masuoka, a další). Avšak ve skutečnosti nedokázala těmto požadavkům vyhovět jen každá žena, a proto v případech, které neměly jiná řešení, měl manžel právo rozluky. Rovněž se mohl domáhat rozvodu, pokud žena neposlouchala manželovi rodiče či pokud byla do padesáti let bezdětná (Neumann, 1999).

Nicméně rozvést se bylo pro muže z právního hlediska velmi snadné – stačilo jen, aby své ženě poslal zprávu, že se s ní rozvádí, a manželství pozbylo platnosti. Z tohoto důvodu byla rozvodovost značně vysoká – až do období Meidži bylo naprosto běžné se během života rozvést. Více než dvě třetiny prvních manželství se rozpadlo předtím, než manželé dosáhli věku padesáti let (Divorce in Early Modern Rural Japan: Household and Individual Life Course in Northeastern Villages, 1716-1870, 2011). Riziko rozvodu bylo vysoké a na ženy, které jejich vlastní rodina nezabezpečovala, nečekala vsutku slibná budoucnost.

Avšak i tak se některé ženy chtěly rozvést. Nebylo to ale tak jednoduché jako v mužském případě. Manželka sice mohla o rozlučku požádat ale pouze v omezených situacích. Jednalo-li se o manželství, ve kterém byla manželem opuštěna a ve kterém spolu neměli děti, mohla se žena rozvést po třech letech. Avšak pokud tu byly děti, musela pět let počkat. Manželství se údajně muselo rozloučit, pokud žena nějakým způsobem urazila mužovy rodiče nebo se dokonce pokusila urazit svého muže (Neumann, 1999).

Cizoložství ženy bylo vážným přečinem, který muži nejen dovoloval rozvést se, ale i ženu přísně potrestat. Když měla žena sex mimo manželství, neexistovala totiž žádná záruka, že děti, které porodila, jsou právoplatnými dědici muže (Richardson, et al., 1993). V Japonsku se navíc nevěra ženy pokládala za pošpinění celého rodu a trestala se velmi přísně. Podle práva mohl podváděný manžel oba cizoložníky zabít (Gender Inequality in Contemporary Japan, 1987). Na druhou stranu v případě, že se cizoložství dopustil muž, jednalo se o skutek, který nebyl právem nijak stíhatelný, takže nemohl ženě posloužit ani jako důvod k rozvodu.

Mateřství a otcovství

Život ženy získal smysl po té, co se stala v nové rodině matkou. Avšak všechny rodiny nebyly stejné. Během období Tokugawa se rodinné vzory a počty dětí v nich v Japonsku lišily podle několika oblastí. Hayami a Kuros (Regional Diversity in Demographic and Family Patterns in Preindustrial Japan, 2001) rozdělili Japonsko (mimo Hokkaido a Okinawu) na 3 regiony (viz obrázek č. 1) – na severovýchod, střed a jihozápad. Podle dostupných historických zdrojů zkoumali rozdílnosti rodinných vzorů mezi oblastmi podle získaných dat z větších oblastí.

Z jejich výzkumu vyšlo najevo, že pro severovýchodní oblast byl průměrný věk uzavření prvního manželství velmi nízký (19 let pro muže a 13 let pro ženu). Nejpozději se ženy zde vdávaly, když jim bylo 17,1 let. Navíc je pro tuto oblast typické, že žena přestala mít další děti v poměrně nízkém věku (okolo 33 let) a celkově byl i počet narozených potomků poměrně nízký (3 – 4 děti na pár) navzdory uzavření manželství v nízkém věku (Regional Diversity in Demographic and Family Patterns in Preindustrial Japan, 2001). Dalším rysem v tomto regionu je, že se obyvatelstvo během zimy přechodně stěhovalo do jiných oblastí Japonska, aby si tam našli obživu, čemuž se říkalo *dekasegi*.

Tato vnitřní migrace obyvatelstva za obživou v Japonsku překvapivě existovala (Infanticide in Early Modern Japan? Demography, Culture and Population Growth, 1996), i když bylo Japonsko v období izolace (*sakoku*, 1641 n.l. – 1853 n.l.) uzavřené na více než 200 let jakékoliv jiné formě mezinárodní migrace. Protože se lidé stěhovali za prací přechodně, bylo manželství pro mladý manželský pár cestou jak vytvořit vazbu k rodné vesnici a domácnosti *ie*. Termín *dekasegi* naznačuje návrat domů za chvíli a to odráží silnou rodičovskou moc nad dětmi (Marriage, Family Labour and the Stem Family Household, 2000). Neustálé dočasné stěhování v tomto regionu potom snížilo riziko těhotenství a období mezi porodem jednoho dítěte a příchodem dalšího prodloužilo, čímž se snížil celkový počet porodů (Regional Diversity in Demographic and Family Patterns in Preindustrial Japan, 2001). V této době v chudých rolnických rodinách zároveň docházelo i k zabíjení novorozenců - ale tato regulace počtu členů *ie* nebyla rozhodně proto, že by jich bylo příliš, ale z čistě ekonomických důvodů (Marriage, Family Labour and the Stem Family Household, 2000).

Ve střední oblasti, kde se nacházely města, byl průměrný věk uzavření prvního manželství vyšší než na severovýchodě, (přibližně 28let pro muže a 20,5 pro ženu na konci 18. století a 1. polovině 19. století) (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008). Počet narozených dětí

na jeden pár byl také vyšší (5,9 až 6,5 dětí na pár). Třebaže i v této oblasti se některé obyvatelstvo stěhovalo, bylo to na delší dobu než v případě „dočasného stěhování“ na severovýchodě Japonska (Regional Diversity in Demographic and Family Patterns in Preindustrial Japan, 2001). S větší pravděpodobností do jiných míst migrovali lidé z nižších tříd, aby si tak také zajistili svůj příjem (*dekasegi*), ale v porovnání s předchozími oblastmi byla motivace většiny z nich pro stěhování (často do velkých měst) plánované manželství, které si takto chtěli finančně zabezpečit. Pokud se jednalo o chudé rodiny, riskovalo se tím, že rodová linie může být přerušena (*zekke*). A proto v porovnání s nižšími třídami uzavíraly rodiny z vyšších tříd manželství dříve a také měly více potomků, kteří zajistili pokračování rodové linie (Regional Diversity in Demographic and Family Patterns in Preindustrial Japan, 2001).

V oblasti na severozápadě, kde žádná velká města nebyla, byl věk prvního manželství také opět vysoký jako ve střední oblasti. Porodnost v manželství i mimo něj byla vysoká a běžně docházelo k rozvodům, po kterých lidé opětovně uzavírali další manželské svazky (Regional Diversity in Demographic and Family Patterns in Preindustrial Japan, 2001). Lepší životní úroveň dovozovala rolníkům z jihozápadu, aby si určovali, jaký je vyhovující počet členů rodiny pro rozdělení celkové práce (Infanticide, Fertility and 'Population Stagnation': The State of Tokugawa. Historical Demography, 1992).

Z tohoto vyplývá, že během období Tokugawa existovalo třídní i oblastní rozdělení, které nabízelo větší počet různých rodinných vzorů (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008).

rodičovství

Obrázek č. 1

Industriální revoluce

K podstatnému posunu v chápání japonské rodiny a role ženy v ní došlo v období reformy Meidži. V éře Meidži stálo ve středu zájmu budování nového státu, a proto byl vývoj nové japonské rodiny jako jeho základ považován za velmi důležitý (Imamura, 2003). Vláda se snažila zemi

centralizovat, upevnit politickou moc a nastartovat ekonomický růst, aby dohnala vyspělá průmyslová evropská impéria a Ameriku (Fusé, 1975). Přední političtí představitelé podporovali zavádění západních společenských a kulturních vzorů, aby tak dosáhli „osvícenosti a civilizace“ (*bunmei kaika*) (Tipton, 2002).

Zároveň právní systém a nacionální ideologie Japonska v období Meidži podpořily pojetí rodiny jako již známé struktury *ie* s vnitřními rolmi jednotlivých členů určenými věkem, pohlavím a vztahem k patriarchální hlavě rodiny, která celou domácnost značně centralizovala. Podle nového systému domácností získal nejstarší mužský člen domácnosti výhradní oprávnění rozhodovat ve věcech, zda povolí uzavření manželství; měl právo určit místo bydliště již ženatých členů rodiny a celé rodiny; a měl právo spravovat a dědit rodinný majetek (Takahashi, 1999). Kromě toho mohl navíc rozhodovat i o tom, jestli mají být manželky jeho synů součástí *ie* nebo ne (protože by nevyhovovaly požadavkům rodiny) (Gender Inequality in Contemporary Japan, 1987).

Systém *ie* byl zároveň podpořen registrací všech domácností v matrikách *koseki*, které nahrazovaly původní soupisy obyvatelstva *šumon aratamečo* vedené buddhistickými mnichy. Ženy, které se vdaly do nových rodin, přišly automaticky o své rodné jméno a byly registrovány pod rodovým jménem nové domácnosti *ie*.

Toto vše bylo nakonec v roce 1898 plně zakotveno v občanském zákoníku jako systém *ie seido*, kde je žena navíc pokládána za nezpůsobilou provádět jakékoliv právní kroky bez svolení manžela (Gender Inequality in Contemporary Japan, 1987) (Storm, 1992).

Manželství byla domluvená jednotlivými rodinnými autoritami. Manžel měl zároveň právo spravovat všechny majetek, který vyženil, a dále využíval a čerpal všechny zisk, který z majetku plynul. Během éry Taišo (1912 – 1926) se občas ozvaly kritické hlasy v ženských časopisech, které volaly po „svobodnějších svatbách“ (Michiko, 1990). Nicméně takovéto znevýhodňování žen bylo usnesené v zákonech a bylo v platnosti poměrně dlouho až do konce druhé světové války.

Aby se Japonsku stalo skutečně moderním státem, bylo nutné otevřít trhy zahraničnímu obchodu a zakládat nová průmyslová odvětví. Před příchodem industrializace však byla veškerá práce soustředěna na venkově v zemědělství, a tak se každý člen *ie* – muž, žena i děti – zapojoval podle svých možností. Nové pracovní možnosti, které rychle zavedená průmyslová revoluce v Japonsku poskytla, přinesly nejen nové zdroje obživy, ale hlavně rozdělily práci na placenou (v továrnách) a neplacenou (pro *ie*).

Logicky došlo k zásadnímu rozdělení mužských a ženských rolí. Rodinná ideologie říká, že domácnost je přirozenou doménou ženy (Hall, 1982) (Davidoff, a další, 1987), avšak skutečností je, že například až do éry Meidži nebyla manželka nejstaršího syna povinna starat se o jeho stárnoucí rodiče (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008) a domácí práce byly více rozděleny mezi rodinou. Nová doba nicméně určovala, že žena pečuje o všechny členy domácnosti *ie*. Muž byl naopak živitelem, který pracoval mimo domácnost a o její potřeby se příliš nestaral.

Částečná idealizace rozdělení rolí v *ie* mužům umožnila, aby pracovali například ve strojírenském průmyslu a v hutnictví, a tím podpořili rozvíjející se kapitalismus a nacionalismus (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008). Tímto způsobem se zformovala představa, že se ženy starají pouze o chod domácnosti, manžela a děti. Avšak pravdou bylo, že takový luxus si chudé rodiny přirozeně nemohly dovolit.

Navzdory názorům, že patří do domácnosti, zaplnila většina svobodných žen z nemajetných rodin potřebná místa v japonském průmyslu. Podle vládního průzkumu z roku 1909 týkajícího se manufaktur a továren, které zaměstnávaly více než 5 zaměstnanců, 2 procenta žen pracovala ve strojírenství a hutnictví (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008). Je pravděpodobné, že jich ale bylo více, protože se jejich práce často neevidovala (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008).

Pravdou však je, že růst země jako hospodářské velmoci by nezačal tak rychle bez nasazení pracovní síly žen převážně v lehkém průmyslu. Statistiky uvádějí, že 85,2 procenta pracujících žen, většinou svobodných a mladých, pracovala v textilním průmyslu, který byl hlavní oblastí prvotního ekonomického rozvoje (Okada, 1998). Dívky pocházely převážně z chudých farmářských rodin podobně jako mladíci, kteří narukovali z podobných důvodů do složek vojenských sil (Gender Inequality in Contemporary Japan, 1987).

Dívky musely pracovat v továrnách často ve velmi špatných podmínkách za nízké platy, aby finančně podpořily své rodiny. Pracovní podmínky v továrnách byly nesmírně tvrdé a toho je příkladem třeba kniha *Džokó aiši* (žalostné dějiny žen pracujících v továrnách), která byla vydána roku 1925 a zobrazuje tyto velmi špatné podmínky, ve kterých ženy pracovaly v textilních továrnách. Tento termín *džokó aiši* se pak později začal používat pro popis tvrdých podmínek, v jakých ženy musely pracovat.

Někdy šla část jejich výdělků přímo do rukou pracovním náborářům, pro které byly dívky nevyčerpatelným zdrojem dostupným vždy jen na krátkou dobu. Očekávalo se totiž, že se dívky brzy po dvacátých narozeninách vdají. To byl možná důvod, proč mladé Japonky zvládaly pracovat v tak nevyhovujících podmínkách.

Nicméně i pak chudé ženy často zůstávaly v továrnách pracovat po svatbě. Většinou jim nezbývalo nic jiného, než se provdat za muže ze stejné sociální třídy. To většinou neznamenovalo velké zlepšení životních podmínek – často tomu bylo právě naopak. Navíc finanční situace běžných párů nebyla příliš dobrá ve chvílích, kdy jejich rodina rozrůstala o další potomky. Pro uživení všech členů bylo potřeba přinést do rodinného rozpočtu další plat, který mohla žena vydělat v továrně. To bylo jedním z hlavních důvodů, proč se často mladé páry stěhovaly do oblastí, kde ženy získaly pracovní místa (Toshiaki, 2010).

Mimo to byly ženy také najímány jako služky. Odhaduje se, že kolem roku 1930 bylo v Japonsku zaměstnáno 710 tisíc služek a to znamenalo, že přibližně každá sedmnáctá rodina zaměstnávala služku (Okada, 1998).

Avšak ačkoli i před válkou pracovaly ženy během svého života několikrát v zaměstnání, nedalo se hovořit až na výjimky o kariéře (Gender Inequality in Contemporary Japan, 1987). Postupem času se samozřejmě pracovní podmínky zlepšily a nepochybně byl život v továrnách snazší než práce na polích. Díky zlepšení životní úrovně, pokroku v medicíně a hygieně se v Japonsku snížila úmrtnost, kterou převýšila porodnost, a tak se zvýšil populační růst (Kito, 2001). Pojetí domácností *ie* bylo proto pro společnost a posílení její jednoty v Japonsku nezbytný (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008).

Výchova generací *rjósai kenbo*

Systém *ie* začal úspěšně fungovat a vláda tak skrze něj mohla sjednotit a kontrolovat myšlení rostoucí populace Japonska. Kromě fungování struktury *ie* a industrializace byl však kladen nový důraz i na vzdělanost širokých vrstev. Ženy měly sice nízké společenské postavení, a proto i důraz na jejich vzdělání nebyl tak silný jako u mužů, ale přesto si byla vláda vědoma, že vzdělání je i pro ně důležité.

Lidí, kteří by podporovali hnutí za ženská práva a podporovali myšlenku rovnosti mužů a žen, bylo málo. Jedním z nich však byl Fukuzawa Jukiči (1835-1901), který byl významným pedagogem, modernistickým myslitelem a vůdčí osobností společenských hnutí. Avšak i on stále zastával myšlenku, že vztah mezi ženou a mužem je v jistém směru nerovný a že rozdělení působení mezi nimi by mělo být tak, jak říká rčení *Otoko wa soto, onna wa uchi* – místo muže je venku (mimo domov) a místo ženy je uvnitř (doma) (Storm, 1992).

Moderní školní systém proto nabízel dívkám více méně stejné možnosti jako chlapcům, ale zatímco chlapci po dokončení povinné docházky běžně studovali dále na středních a odborných školách, většina dívek už nepokračovala. Pro zajištění fungování *ie* bylo nutné, aby ženy vykonávaly domácí práce, zatímco muži byli zaměstnáni venku. Za to mohl zřejmě i názor, že "studium je pro

ženy nepotřebné" a že příliš vzdělanou ženu si nikdo nebude chtít vzít (Gender Inequality in Contemporary Japan, 1987).

Ačkoli nebyly požadavky na vzdělání žen vysoké, nehledě na společenskou třídu byly ženy ve školách vychovávány do domácích role, kterou upevňovala ideologie tzv. *rjósai kenbo*, volně přeloženo, aby byly „dobrymi manželkami a moudrými matkami“.

Tento pojem vytvořil a poprvé použil Masanao Nakamura ve své eseji v časopisu *Meiroku Zašši* v roce 1875. Představil tam klasický ideál západní ženy, který vyzoroval během svých cest po Evropě. Ženy podle něj byly přirozeně obdarovány silným morálním a náboženským smyslem, a proto by měly být vhodnější pro výchovu dětí než jejich muži (Cherry, 1991). Také prosazoval rovnocenné vzdělání chlapců a dívek.

V té době však byly takové představy samozřejmě revoluční, protože celá výchova dětí spadala převážně na otce a starší bratry. Avšak po nadějném začátku, kdy se relativně moderní myšlenka *rjósai kenbo* objevila, se stala nakonec podpurným pilířem tradičního systému vycházejícího z Konfucianismu.

V roce 1899 schválila japonská vláda návrh na podporu výstavby alespoň jedné dívčí střední školy *kótó džogakkó* v každé prefektuře se standardizovanými osnovami, které dívky učily stát se *rjósai kenbo* – a to hlavně díky omezení počtu hodin, které měly dívky vymezené na běžnou výuku, a pak přidání praktických výukových hodin, kde se mohly ženy také naučit dovednosti později využitelné doma a při výchově svých dětí.

Samozřejmě existovaly rozdíly mezi společenskými třídami. Ženy, které pocházely z bohatých rodin, docházely na *džogakkó*, což byla dívčí škola, která poskytovala i vyšší základní vzdělání, anebo na dívčí střední školu *kótó džogakkó*, která byla obdobou chlapecké střední školy. Na univerzity ve většině případech nechodily a ani se dále nevzdělávaly. Oproti tomu ženy, které vyrůstaly v chudých rodinách nižší třídy, končily své vzdělání už na *šógakkó*, což byla základní škola s šestiletou povinnou docházkou, a pokud dále studovaly, docházely na *kótó šógakkó*, což byla dvouletá nástavba na základní školu. (Toshiaki, 2010 str. 172)

Po absolvování školní docházky na život v manželství připravovaly většinu dívek jejich matky doma a takovéto přípravě se říkalo *hanajome šugjó*. Původně se jednalo hlavně o to, že se mladé dívky učily správnému provedení čajového obřadu a umění aranžování květin. Většina dívek se pak musela do svých dvaceti let obě tyto umění naučit a umět je bezchybně předvést, jelikož byly považovány za součást kulturní tradice, která se datuje až od šestnáctého století. Překvapivě z počátku však byly ženy z provedení čajového obřadu vyloučeny.

Kromě uchovávání tradičních hodnot bylo *hanajome šugjó* chápáno jako způsob, jak se mladá dívka mohla naučit vytríbenému chování manželky. Navíc pokud si rodina mohla dovolit nechat dívku vzdělávat v tradičních obřadech a umění, zvyšovalo to její šanci dobře se vdát (Cherry, 1991).

Postupně se přidávaly i ostatní dovednosti, které měla budoucí novomanželka ovládat. Mezi nimi bylo například *kadži tecudai* neboli pomoc s domácími pracemi. Dívka, která tyto práce dokázala zvládnout, byla v období po dokončení svého vzdělání a před svatbou svým rodičům nápomocná a pokud se nikdy nevdala, zůstala na této pozici po zbytek života.

Nicméně i vysoce vzdělané ženy po dokončení svého vzdělání zůstávaly v domácnosti nějaký čas, aby se naučily domácím pracím. Hlavním důvodem bylo nejspíš přesvědčení, že se stejně jednou každá žena stane ženou v domácnosti na „plný úvazek“.

Dnes se ve spojení žena v domácnosti často říká jedno japonské rčení: *sanšoku hirunecuki* – doslova „tři jídla a zdřímnutí zahrnuto“. Ačkoli by mělo popisovat náročnost práce, kterou musí žena v domácnosti vykonat během celého dne, bylo něco takového jako zdřímnout si během dne pro většinu žen však jen velmi vzdáleným snem. Mohly za to domácí povinnosti žen, z nichž některé tvrdě pracovaly. Navíc v očích společnosti získala žena svoji hodnotu, až když se stala matkou.

S mateřskou rolí byla proto v Japonsku spojována každá dobrá a ctnostná žena. Protože populace rostla a japonská společnost se chtěla vyrovnat jiným vyspělým zemím, bylo nezbytné tuto morální hodnotu ženy pojmenovat a pěstovat mateřství *bosei*. Před érou Meidži však tomu tak běžně nebylo. Součástí japonské kulturní tradice bylo, že žena vůči svým dětem mateřské city

neprojevovala. Ani v rodinách vyšších společenských tříd, kde se očekávalo, že žena bude rodičkou mužského dědice, jí děti do péče svěřeny nebyly (Kano, 2000).

Počínaje érou Meidži se ženy jako *rjósai kenbo* začaly věnovat výchově dětí a dělaly veškeré domácí práce. Díky tomu se manželé nemuseli o domácnost starat a ani svým ženám pomáhat s výchovou dětí. Oni byli ti, kteří tvrdě pracují mimo domov.

Proto bylo jasné, že život chudých žen byl velmi těžký, protože na svých ramenou nesly trojitě břemeno práce doma, mimo domov a výchovy dětí. Avšak v těchto případech měl systém *ie* své výhody. Když žena musela pracovat mimo domov, nezbývalo jí moc času na výchovu dětí, a proto se potřebovala spolehnout na další osoby, které by jí s tím pomohly. V domácnostech, kde společně běžně žily tři generace, pomáhaly prarodiče s výchovou dětí a domácími pracemi. Ačkoli ženy využívaly takovouto podporu, není vůbec pochyb, že jejich životy byly přesto nekončícím koloběhem práce, starání se o domácnost a rodinu a konec konců často i o stárnoucí prarodiče (Toshiaki). Být pouze ženou v domácnosti užívající si *sanšoku hirunecuki* bylo vskutku jenom vzdálenou představou od reality.

Na druhou stranu, ženy, které pocházely z bohatých rodin – z vyšších, ale i ze středních zámožných rodin – všeobecně zůstávaly doma po absolvování povinné školní docházky na *džogakkó* nebo na *kótó džogakkó* a připravovaly se na život, který budou vést, až se vdají. Žena, která ovládala veškeré domácí práce, byla dobře připravena pro manželství a už jen čekala, až jí rodina najde vhodného, vysokoškolsky vzdělaného manžela, který bude pocházet z dobré rodiny na podobné společenské úrovni. Jakmile se jednou žena vdala, jako *rjósai kenbo* se věnovala rodinnému životu tak, že se starala o děti a dělala různé domácí práce. Bohaté rodiny měly i takové výhody, že si mohly najmout služky a chůvy, které ženám v domácnosti pomáhaly (Toshiaki, 2010). Takový život se pak mohl blížít snu o *sanšoku hirunecuki*.

Přestože se během období Meidži a v první polovině 20. století kladl důraz na *rjósai kenbo*, panovalo však stále všeobecné povědomí, že žena má hlavní poslání rodit děti a poslouchat manžela a rodinné autority. Toto smýšlení vyvrcholilo ve 30. letech a během války, kdy byla hlásána hesla jako „*Fukoku Kjohei*“ (obohat zemi a posil vojsko) nebo „*Umejo, fujasejo*“ (porod a navyš populaci) (The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion, 2008). Provádění potratů bylo zákonem zakázané, aby počty narozených dětí neklesaly. Nehledě na potřebu růstu populace byl však v roce 1940 naštěstí schválen Národní eugenický zákon, který povoloval potraty v případě, že těhotenství ohrožovalo život matky nebo se očekávalo, že se dítě narodí postižené¹⁴⁰.

Nicméně vzhledem k tomu, že Japonsko chtělo předběhnout ostatní vyspělé státy, byly ženy státem vychovány jako *rjósai kenbo* a omezeny ve svých právech tak, aby samy neměly jinou možnost, než se jí stát. Takto mohl systém domácností *ie* fungovat a sjednotit národ pod ideou božského císařem (Harrison, 1999).

Závěr

Japonsko bylo společností, která velmi nadřazovala mužství nad ženství. Po revoluci Meidži začaly zákony ženy znevýhodňovat v oblastech rodinného práva. Svatba pak pro ženu znamenala, že opustí rodinu, ve které se narodila, a přijde do jiné, kde bude jejím hlavním úkolem porodit děti. Rozvodovost byla značně vysoká, ale podmínky, za kterých se ženy mohly rozvádět, byly složité. Práce znamenala krátkodobé zaměstnání bez budoucnosti. Přijetí ideálu dobré manželky a moudré matky znamenalo životní jistotu a jeho smysl. Za tím vším stálo smýšlení zakladatelů předválečného státu, kteří spravovali politické, ekonomické a sociální systémy. V jejich očích byla dobrá a početná žena vždy spojována s matkou a manželkou, což pro ni znamenalo značná omezení a nerovnocenné postavení.

¹⁴⁰ Zákon byl nahrazen v roce 1948 Eugenickým ochranným zákonem.

Literatura

- Vasiljevová, Zdeňka.** *Dějiny Japonska.* Praha : Svoboda, 1986.
- Cherry, Kittredge.** *Womansword: what japanese words say about women.* Tokio : Kodanša International, 1991.
- Storm, Hiroko.** Women in Japanese Proverbs. *Asian Folklore Studies, Vol. 51, No. 2.* 1992, stránky 167-182.
- Michaud, Anne.** *Breaking with the Japanese Proverbial phrase. "Good Wife, Wise Mother".* Année : Séminaire Stratégie des Firmes Multinationales, 2008.
- The Shifting Roles of Women in Intergenerational Mutual Caregiving in Japan: The Importance of Peace, Population Growth, and Economic Expansion.* **Tanaka, Kimiko a Johnson, Nan E.** 2008, Journal of Family History January vol. 33 no. 1, stránky 96-120.
- Gender in Early Classical Japan: Marriage, Leadership, and Political Status in Village and Palace.* **Yoshie, Akiko.** 2005, Monumenta Nipponica.
- Gender in Early Classical Japan: Marriage, Leadership, and Political.* **Yoshie, Akiko.** 2005, Monumenta Nipponica 60.
- Neumann, S. K.** *Dějiny ženy: populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly.* Otakar II : Praha, 1999.
- Finding Common Ground: Family, Gender, and Burial in.* **Kawano, Satsuki.** 2003_29, Demographic Change and the Family in Japan's Aging Society.
- Nakane, Chie.** *Kinship and Economic Organization in Rural Japan.* London : Athlone, 1967.
- Smith, Stephen R.** Land of the Rising Son? Domestic Organization, Ancesto. [autor knihy] ed. Sharon K. Houseknecht and Jerry G. Pankhurs. *Family, Religion, and Social Change in Diverse.* New York : Oxford University Press, 2000.
- The Stem Family and Its Extension in Present Day Japan.* **Johnson, Erwin.** 1964, American Antropologist.
- Imamura, Anne.** The Japanese Family Faces Twenty-First Century Challenges. *Education About ASIA* 8.2. 2003.
- Marriage, Family Labour and the Stem Family Household.* **Saito, Osamu.** 2000, Continuity and Change.
- Masuoka, Edna Cooper, Masuoka, Jitsuichi a Kawamura, Nozomu.** *Role conflicts in the modern japanese family.*
- Divorce in Early Modern Rural Japan: Household and Individual Life Course in Northeastern Villages, 1716-1870.* **Kurosu, Satomi.** 2011, Journal of Family History.
- Richardson, Diane a Robinson, Victoria.** *Introducing women's studies: feminist theory and practice.* Londýn : Macmillan, 1993.
- Gender Inequality in Contemporary Japan.* **Smith, Robert J.** 1987, Journal of Japanese Studies, stránky 1-25.
- Regional Diversity in Demographic and Family Patterns in Preindustrial Japan.* **Hayami, Akira a Kurosu, Satomi.** 2001, Journal of Japanese Studies 2, no. 2.
- Infanticide in Early Modern Japan? Demography, Culture and. Population Growth.* **Cornell, Laurel L.** 1996, Journal of Asian Studies 55:1, stránky 22-50.
- Infanticide, Fertility and 'Population Stagnation': The State of Tokugawa.* *Historical Demography.* **Saito, Osamu.** 1992, Japan Forum 4:2.
- Fusé, Toyomasa.** Japan's Economic Development: Success, Stress, and Prospects for the Future. *Modernization and Stress in Japan.* Leiden : BRILL, 1975.
- Tipton, Elise K.** *Modern Japan: A Social and Political History.* New York : Routledge, 2002.
- Takahashi, Junko.** The Japan Times online. *Century of Change: Marriage sheds its traditional shackles.* [Online] 13. Prosinec 1999. <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn19991213a6.html>.
- Michiko, Mizashita.** Kinsei zenki ni okeru ie to josei no seikatsu. *Nihon josei seikatsu shi.* 1990.
- Hall.** 1982.

- Davidoff, Leonore a Hall, Catherine.** *Family fortunes: men and women of the English middle class, 1780-1850.* Chicago : University of Chicago Press, 1987.
- Okada, Kónosuke.** Redundancy Utilized: The Economics of Female Domestic Servants in Pre-War Japan. [autor knihy] Michael Smitka. *Japanese Economic History 1600-1960.* New York : Garland, 1998.
- Toshiaki, Tachibanaki.** *The new paradox for Japanese women : greater choice, greater inequality.* Tokio : International House of Japan, 2010.
- Kito, Hiroshi.** *Jinko Kara Yomu Nihon No Rekishi.* Tokio : Kodanša, 2001.
- Kano, Mikiyo.** Bosei-Shugi to Nationalism. [autor knihy] Chizuko Ueno, Masachi Osawa, Shunsuke Mita, and Toshinari Yoshimi Shun Inoue. *Contemporary Sociology 19: Family Sociology.* Tokio : Iwanami-šoten, 2000.
- Toshiaki, Tachibanaki.** *New Paradox.*
- Harrison, Elizabeth G.** Strands of Complexity: The Emergence of Mizuko Kuyo in Postwar. *Journal of the American Academy of Religion* 67. 1999, stránky 769-796.
- Petrusek, Miloslav a Vodáková, Alena.** *Velký sociologický slovník.* Praha : Karolinum, 1996.
- Michaud, Anne.** *Breaking with the Japanese Proverbial phrase.*
- Imamura, Anne.** *Japanese Family.*
- Neumann, S. K.** *Historie Ženy.*
- Reischauer, Edwin O. a Craig, Albert M.** *Dějiny Japonska.* Brno : Nakladatelství Lidové noviny, 2000.
- Recovering from Codependence in Japan.* **Borovoy, Amy.** 2001, *American Ethnologist*, stránky 94-118.
- Hašková, Hana.** *Fenomén bezdětnosti.* 2010 : SLON, Praha.

PURPOSE IN LIFE OF JAPANESE WOMEN BEFORE WAR: TO BE GOOD WIFE AND WISE MOTHER

Annotation: *The article evaluates the importance of being a good wife and wise mother in lives of Japanese women by the historical context. Since this was the only perspective to achieve, women were disadvantaged by society which was strongly patriarchal.*

Key words: *Ryósai kenbo, sanyó, ie, kaji tecudai, sanshoku hirunetsuki, hanayome shugyó*

ODRAZ ČÍNSKO-JAPONSKÉHO KONFLIKTU V ČESKOSLOVENSKÉM TISKU V ROCE 1937

Markéta Koklarová

Abstrakt: Tento výzkum jsem prováděla v rámci bakalářské práce. Cílem výzkumu bylo zachytit příčiny a průběh čínsko-japonského konfliktu v roce 1937 prostřednictvím dobového tisku. Jak byly v tisku události interpretovány a hodnoceny, kdo byl označen za viníka a jak byl konflikt vnímán na poli celosvětové politiky. Zda byla tomuto konfliktu věnována dostatečná pozornost a jestli byl československým tiskem Východní spor vnímán jako nebezpečí celosvětového rozsahu. Některými historiky je tento konflikt označován za začátek druhé světové války v Asii. Zajímalo mě, jak byl vnímán v době svého vzniku. Zda bylo Japonsko považováno za hrozbu a jak byly Čína a Japonsko v médiích prezentovány. Při výzkumu byly použity k rozboru čtyři periodika - Venkov, České slovo, Národní listy a Lidové noviny. Vzhledem k tomu, že tehdejší periodika byla rozdělena podle příslušnosti k politickým stranám, vybrala periodika tak, aby reflektovala co nejširší politické spektrum. K výzkumu byla použita historicko-srovnávací metoda. V první části jsem se věnovala postavení čínsko-japonského konfliktu v československém tisku, věnovala jsem pozornost četnosti, s jakou bylo o konfliktu informováno, a charakterizovala jsem jednotlivá periodika. Hlavně jsem se zaměřila na to, v čem se periodika lišila z hlediska tematického a zda se názor na danou tematiku v periodikách lišil. V další části jsem se věnovala stanoveným tématům – čínsko-japonskému konfliktu a Společnosti národů a čínsko-japonskému konfliktu na bruselské konferenci.

Klíčová slova: Čína, Japonsko, čínsko-japonský konflikt, Společnost národů, bruselská konference, Venkov, Lidové noviny, České slovo, Národní listy

Československý tisk ve 30. letech

Po volbách v roce 1935 byla v Československu velmi komplikovaná situace. Po hospodářské krizi, se změnilo rozvrstvení obyvatelstva a vliv extremistických stran a skupin rostl.¹⁴¹ V Československu byl tisk těsně navázán na politické strany. Noviny svým aktuálním zpravodajstvím a politickými komentáři ovlivňovaly nejenom členy politické strany, ale i širší veřejnost.¹⁴²

Jedním ze čtyř periodik, které jsem použila při výzkumu, bylo České slovo, které bylo ústředním tiskovým orgánem Československé strany národně socialistické. Strana zastupovala zájmy nižších středních a nižších vrstev, a podporovala hradní politiku a demokracii.¹⁴³ V druhé polovině 30. let byla strana oporou československé zahraniční politiky a obhájcem demokratického Československa.¹⁴⁴ Národní listy byly ústředním tiskovým orgánem Národního sjednocení, které vzniklo v roce 1935 sjednocením Strany Československá národní demokracie a Národní fronty.¹⁴⁵ Reprezentovala majetné vrstvy a od poloviny 30. let svými názory silně inklinovala k pravici. V roce 1937 strana odmítala účast Němců ve vládě a nejdůležitější hodnotou pro ně byl národ.¹⁴⁶ Venkov byl ústředním tiskovým orgánem Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu - agrární

¹⁴¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938). Díl 2, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. s. 490.

¹⁴² MALÍŘ, Jiří, ed. a MAREK, Pavel, ed. *Andros probabilis: sborník prací přátel a spolupracovníků historika prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc., k jeho 70. narozeninám*. 1. vyd. V Brně: Matice moravská, 2005. s. 187.

¹⁴³ KONČELÍK, Jakub, VEČERA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 49.

¹⁴⁴ MAREK, Pavel a kol. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*. Vyd. 1. Rosice u Brna: Gloria, 2000. 130 s.

¹⁴⁵ KONČELÍK, J. - VEČERA, P. - ORSÁG, P.: *Dějiny...*, s. 44.

¹⁴⁶ MAREK, P. a kol.: *Přehled...*, st. 206.

strany. Venkovu bylo vytýkáno, že ne vždy reprezentoval názory strany a že do redakce přicházejí redaktoři z pravicových listů.¹⁴⁷ Ve třicátých letech bylo ve straně pravicové křídlo, které sympatizovalo s krajní pravicí, ale vcelku byla strana oporou prvorepublikové demokracie.¹⁴⁸ A nakonec Lidové noviny, které se řadily do nezávislého tisku. Lidové noviny byly listem pro intelektuály a časem si získaly pověst seriózního deníku, který sympatizoval s hradní politikou.¹⁴⁹

Čínsko-japonský konflikt

Japonsko nahlíželo na Čínu až do roku 1945 jako na jednotlivé samostatné provincie, které mohly být využity proti sobě a postupně se dostávat pod japonský vliv.¹⁵⁰ Japonsko nebylo oslabené 1. světovou válkou, nemělo žádný důvod změnit svou politiku vůči Číně. Japonci odmítali uznat vládu Čankajška a Kuomintangu, a když Američané a Britové změnili postoj k Číně, ocitlo se Japonsko v politické izolaci.¹⁵¹ Velkou ránu zasadila Japoncům také ekonomická krize. Čína se stala pro Japonce jediným zahraničním trhem, který byl k dispozici.¹⁵² V Japonsku zavládl sociální neklid, který se Japonsko rozhodlo vyřešit upevněním moci v Mandžusku.¹⁵³ V japonské společnosti postupem času převládá názor, že jsou předurčení k nadvládě nad asijskou pevninou. Japonský imperialismus a militarismus vyvrcholil válkou v Číně a v Pacifiku.¹⁵⁴ V Číně spolu mezitím válčila o moc nankingská kuomintangská vláda a komunistická Rudá armáda.¹⁵⁵

Konflikt vypukl 7. července 1937 a vešel do dějin jako Incident u mostu Marca Pola nebo Incident u Lu-kou-čchiao. Vypukl konflikt, který do své doby neměl co do brutality měřítek. Konflikt trval celých osm let a skončil až kapitulací Japonska v roce 1945.¹⁵⁶

První reakce po zahájení konfliktu svědčí o tom, že Japonci neměli v úmyslu vyprovokovat konflikt větších rozměrů. Japonci věřili, že se jim podaří ovládnout Severní Čínu za tři měsíce.¹⁵⁷ Čínský odpor, je proto velmi překvapil, protože Čankajšek se rozhodl tentokrát japonským požadavkům neustoupit. Číňané se obávali, že se bude opakovat situace z roku 1931, kdy Japonsko získalo Mandžusko a poslali směrem na sever svou armádu.¹⁵⁸ Japonská armáda, ale i přesto z počátku postupovala velmi rychle. Obsadila Peking, Tiencin a po tříměsíční bitvě i Šanghaj, která byla významným centrem obchodu. Boje o Šanghaj upoutaly pozornost celého světa.¹⁵⁹ Dalším cílem bylo hlavní město Nanking, které padlo 12. prosince 1937.¹⁶⁰ Právě zvěrstva, kterých se japonští vojáci v Nankingu dopouštěli na civilním obyvatelstvu, se staly ukázkovým příkladem japonské brutality.¹⁶¹

Čínská vláda se i přes neúspěch při řešení mandžuské krize, rozhodla podat notu Společnosti národů. V listopadu 1937 byla na popud Společnosti národů svolána do Bruselu konference signatářů Smlouvy devíti mocností o Číně. Němci a Japonci se jí odmítli zúčastnit, italská delegace jednání

¹⁴⁷ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: vzestup a pád agrární strany*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 221.

¹⁴⁸ KONČELÍK, J. - VEČERA, P. - ORSÁG, P.: *Dějiny...*, s. 45.

¹⁴⁹ tamtéž, s. 41.

¹⁵⁰ GORDON, David M. The China-Japan War, 1931-1945. *The Journal of Military History*, leden 2006, roč. 70, č. 1, s. 140.

¹⁵¹ tamtéž, s. 140.

¹⁵² tamtéž, s. 142.

¹⁵³ LIŠČÁK, Vladimír. *Dějiny Číny, Taiwanu a Tibetu v datech*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008. s. 468.

¹⁵⁴ BURKMAN, Thomas. *Japan and the League of Nations: Empire and World Order, 1914-1938*. University of Hawaii Press, 2008. s. 11.

¹⁵⁵ LIŠČÁK, V.: *Dějiny...*, s. 468.

¹⁵⁶ SKŘIVAN, Aleš, ed. *Japonská válka: 1931-1945*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997. s. 128.

¹⁵⁷ GORDON, D.: *The China-Japan War...*, s. 140.

¹⁵⁸ tamtéž, st. 140.

¹⁵⁹ MYSLIVEČEK, Zdeněk. Britský appeasement na Dálném východě v letech. 1937-1939. *Historický obzor*, 2004, č. 3/4, s. 80.

¹⁶⁰ SKŘIVAN, A.: *Japonská válka...*, s. 119.

¹⁶¹ GORDON, D.: *The China-Japan War...*, s. 140.

sabotovala.¹⁶² Konference skončila nezdarem, nebyla přijata žádná resoluce a opět se ukázalo, že státy nejsou schopny zajistit mír a čelit zlu.¹⁶³

Analýza periodik

Ve zkoumaném období byl v československém tisku čínsko-japonský konflikt a občanská válka ve Španělsku prioritou. Informace se objevovaly téměř každý den ve všech zkoumaných periodikách. Objevovaly se informace o novinkách a reakce na japonský postup, spekulovalo se o příčinách konfliktu a o japonských záměrech. Většina zpráv byla přebírána ze zahraničních agentur a byla doplňována o komentáře zvláštních zpravodajů. S výjimkou září, kdy noviny plnily informace o úmrtí prezidenta Tomáše G. Masaryka, se konflikt objevoval na titulních stránkách.

V četnosti, se kterou se o konfliktu informovalo, jsem mezi periodiky nezaznamenala žádné zásadní rozdíly. V denících *Venkov* a *České slovo* vyšlo v celém zkoumaném období kolem 200 článků. V *Lidových novinách* a *Národních listech* byl počet článků vyšší, bylo to přibližně kolem 220-240 článků. Od 9. července do konce měsíce se množství článků ve všech periodikách pohybovalo kolem 30. V srpnu se jejich počet téměř zdvojnásobil. V září články s tematikou čínsko-japonského konfliktu trochu ustoupily do pozadí, jejich počet se pohyboval v rozmezí 20-30 články. V říjnu se jejich počet opět zvýšil na 30-40 článků měsíčně. A v listopadu a prosinci se zase nepatrně snížil a pohyboval se opět kolem 20-30 články měsíčně. Rozdíly jsou často způsobeny rozdílným řazením zpráv, kdy v jednom periodiku mohly být stejné informace rozděleny do více článků. Obecně však lze říci, že byl konflikt sledován se stejnou intenzitou ve všech periodikách.¹⁶⁴

U periodik jsem narazila na několik prvků, ve kterých se vzájemně lišila. Zaměřovala jsem se hlavně na komentáře a na to, jakým tématům se v těchto komentářích věnují. Do deníku *Venkov* nejvíce přispívali známý orientalista Alois Musil a novinář Alois Šašek. Alois Šašek působil jako zpravodaj u Společnosti národů¹⁶⁵, proto se většina jeho článků týkala právě zasedání Společnosti národů v Ženevě a konání konference v Bruselu.

Politická orientace a zaměření periodika *Venkov* na zemědělce a sedláky jsou dány najevo zvýšeným množstvím článků o čínských sedlácích a rolnících. Za jádro národa považuje čínské sedláky a učence. V periodiku *Venkov* se objevilo také několik proněmecky orientovaných článků. Články se týkaly německé pomoci Číně a zásluhy Němců za rozvoj v Číně.¹⁶⁶ Tyto zprávy se objevovaly minimálně a neovlivňovaly postoj periodika ke konfliktu.

Také *České slovo* se některými tématy odlišovalo od ostatních deníků. Zvláštní zpravodajové, kteří psali pro periodikum *České slovo*, byli například Josef Wechsberg, H. R. Knickerbocher a V. J. Hauner.

Objevilo se i několik článků o vnitropolitické situaci v Číně. *České slovo* také informovalo o stavu Baťových závodů v Číně. V červnu 1937 vyslalo vydavatelství deníku *České slovo* akciová společnost Melantrich na cestu kolem světa zvláštního zpravodaje Dr. Emila Synka, který na své cestě dorazil do Šanghaje právě ve chvíli, kdy tam propukl boj. Dr. Emil Synek zasílal telegramy přímo ze Šanghaje, ve kterých informoval o aktuálním válečném dění.¹⁶⁷ *České slovo* se jako jediné periodikum věnovalo vztahu Československa ke konfliktu. Tento vztah byl však omezen pouze na záležitosti mezinárodního obchodu.

Periodikum s nejradiálnějšími názory byly *Národní listy*. Do *Národních listů* patřili přispěvatelé jako Jan Soukenka, Dr. Matoušek nebo Rudolf Procházka. Nejvíce článků psal takzvaný

¹⁶² SKŘIVAN, A.: *Japonská válka...*, s. 140.

¹⁶³ MYSLIVEČEK, Z.: *Britský appeasement...*, s. 84.

¹⁶⁴ KOKLAROVÁ, Markéta. *Odras čínsko-japonského konfliktu v československém tisku v roce 1937*. Olomouc, 2013. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého, s. 24.

¹⁶⁵ VOPRAVIL, Jaroslav Stanislav. *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře, (anagramů, kryptonymů, značek, jmen původních, přijatých, dvojitých, polatinštěných atd.)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. s. 1249.

¹⁶⁶ *Zájmy Německa na Dálném Východě*. *Venkov*, 1937, 11. 9., s. 2.

¹⁶⁷ *Baťovy prodejny ohroženy v Šanghaji*. *České slovo*, 1937, 21. 8., s. 1.

Arbiter, jehož totožnost, se mi nepodařilo zjistit. Termín národ a nacionalismus se v Národních listech často vyskytoval. Komentáře měly mnohdy až útočný charakter směrem k velmocem a Společnosti národů. V článcích byla patrná skepse a nedůvěra, že se podaří konflikt pomocí Společnosti národů vyřešit. I přes to, že by se dalo čekat, že budou mít Národní listy blíže k Japonsku, vyjadřovaly podporu Číně a věřily, že čínský národ bude čelit japonskému útoku jednotně.

Posledním zkoumaným periodikem byly Lidové noviny. Nejvýznamnější přispěvatelé v Lidových novinách byli například J. Ules, který se věnoval japonským cílům v Číně, připomínal snahu Japonců o nastolení hegemonie nad asijskou pevninou¹⁶⁸ nebo Gregor Bienstock, který rekapituloval vztahy čínsko-japonské do vypuknutí konfliktu.

Lidové noviny byly nejvíce seriózním periodikem. Komentáře se nejvíce týkaly vztahu velmocí ke konfliktu. V několika článcích byla obhajována zdrženlivá politika Velké Británie a byly uváděny důvody, proč se k ní Velká Británie uchyluje. Výjimkou byl úvodník italského hraběte Sforny, který v komentáři ostře útočí na velmoci a jejich politiku, kterou uplatňují vůči Číně. Vytýká jim hlavně to, že se o konflikt začaly zajímat více teprve tehdy, když se boje přesunuly k mezinárodním koncesím.¹⁶⁹ Tento komentář vybočoval ze standardu Lidových novin. Zajímavostí je, že se komentáře v Lidových novinách věnovaly více celosvětovou situací než pouze situací v Číně. A poukazovalo se v nich často na obavu, že v případě zásahu velmocí by byla vyvolána válka obecná.

Podle četnosti zpráv a komentářů o konfliktu jsem usoudila, že byl konflikt jednou z klíčových událostí doby a byl pečlivě sledován. Periodika se lišila z hlediska tematického pouze v maličkostech.

Japonské plány a šance na úspěch

Jednou z otázek, které si periodika často kladla, bylo to, jaké vlastně jsou japonské cíle a zda mají šanci uspět. Otázka viníka a agresora konfliktu byla vyřešena velmi rychle. Z počátku se zdálo, že incident bude jen jedním z mnoha dalších, které byly v oblasti poměrně časté.

V počátečních fázích byla srovnávána japonská a čínská armáda. Všechna periodika se shodovala na tom, že japonská armáda je lépe vyzbrojena, naopak čínská armáda má sice velké množství vojáků, ale nejsou pod jednotným vedením.¹⁷⁰ Kritičtěji se k japonské armádě staví v periodiku Venkov, kde je Japonsku vytýkáno přehnané sebevědomí. „*Kdyby stáli dnes Japonci proti opravdovému, vážnému nepříteli, ztratili by velmi rychle povrchní jistotu a dali by se strhnouti ke krkolomným, odvážným, ale takticky neužitečným bravurním kouskům.*“¹⁷¹

Postupem času se spolu s japonskými úspěchy na čínském území vynořovaly otázky o budoucnosti asijského kontinentu a o novém rozložení sil. Všechna periodika se ztotožňovala s názorem, že cílem Japonska je dosadit do Číny vládu, která by byla ochotná spolupracovat s Japonskem. Postupem času by byly vytlačeny všechny velmoci z Číny a jejich vliv na asijském kontinentě by byl odstraněn, nebo velmi omezen. Tvář světové politiky by se změnila.¹⁷² Periodika se ale také shodovala v tom, že vítězství Japonců by bylo pouze dočasné. Číňany podle periodik spojí odpor proti společnému nepříteli. „*Vědomí jednoty, jediný činitel, jenž může čínský, jako i každý jiný národ uchránit od otroctví a ujařmení, roste a dosáhne-li se jednou této jednoty, pak nemohou Japonsku dopomoci k vítězství ani kanony, ani bombardovací letadla, ani námořní nestvůry, ani zrady čínských generálů v severních čínských provinciích.*“¹⁷³ Ve Venkovu Alois Musil také píše, že Japonci nakonec ve válce s Číňany prohrají „*.(japonské) úspěchy nevyváží výloh, urychlí sjednocení Číny a nadchnou k vítězné odvetné válce.*“¹⁷⁴

¹⁶⁸ Japonské cíle v Číně. *Lidové noviny*, 1937, 3. 8., s. 1.

¹⁶⁹ V Číně prohraje Evropa. *Lidové noviny*, 1937, 29. 8., s. 1.

¹⁷⁰ O velikosti a zdatnosti armád. *České slovo*, 1937, 18. 7., s. 4.

¹⁷¹ Porazí Japonsko Čínu?. *Venkov*, 1937, 24. 7., s. 1.

¹⁷² Poměry ve světové politice se mění. *Lidové noviny*, 1937, 9. 12., s. 1.

¹⁷³ Japonské cíle v Číně. *Lidové noviny*, 1937, 3. 8., s. 1.

¹⁷⁴ Japonsko a velmoci. *Venkov*, 1937, 12. 10., s. 1.

Podle Národních listů je jedinou nevýhodou Číny, že nemá vytvořené jednotné národní uvědomění.¹⁷⁵ Dále potom v Národních listech souhlasí s ostatními deníky v tom, že Japonsko svých cílů v Číně nedosáhne. Japonsko se snaží podle nich zničit čínskou morálku bombardováním civilního obyvatelstva, protože není v jeho silách podmanit si vojensky celou Čínu.

Komentáře v denících se shodovaly v tom, že japonská vítězství jsou pouze dočasná. Často se objevoval také názor, že konflikt může trvat velmi dlouho. Japonsko sice mělo lépe vyzbrojenou armádu a poslušnější vojáky, ale v dlouhotrvajícím konfliktu podle názoru deníku nemají Japonci šanci zvítězit.

Čínsko-japonský konflikt na Shromáždění Společnosti národů

Další otázkou, kterou jsem se zabývala, bylo, jak byla v tisku prezentována snaha o ukončení konfliktu na shromáždění Společnosti národů a na konferenci v Bruselu?

Nejvíce informací ze Ženevy přinášel Alois Šašek z deníku Venkov. Podle Šaška využilo Japonsko nestability v Evropě a jejich cílem bylo získat významná území v Číně a dominovat Asii¹⁷⁶ Šašek hodnotil události takto: „*Podrobnosti událostí v Číně působí hrůzou i na otrlé lidi. ... Zákon a právo byly zvráceny na hlavu. Jedině rychlá, společná akce evropských států a Ameriky byla by s to, zastavit válečný požár.*“¹⁷⁷ Podle něho toto násilí nebylo nijak odůvodněno. „*Číňané stále nabízejí smír a koncese. Dobrá vůle však nestačí proti zlým úmyslům. ... „Ozbrojené tažení Japonců proti Číně se vykládá na mnoha stranách jako další následek slabosti a nerozhodnosti S. N. v minulých letech.*“¹⁷⁸ Šašek Společnost národů nekritizuje, ale obává se dalšího zklamání z její strany.

Později už byl kritičtější, jeho reakce na vytvoření výboru SN, který by měl situaci nadále sledovat, byla následovná: „*To je arci málo, až příliš málo v naléhavé tísní a potřebě.*“ ... „*V mezinárodním styku upadl smysl pro právo a solidarita mezi státy byla oslabena. Řada naléhavých problémů čeká na rozřešení. Tento stav nejistoty bude vlečen v Evropě i v následujících měsících.*“¹⁷⁹ V tomto příspěvku je cítit depresi z nejistoty v tehdejší společnosti. Strach z budoucnosti rostl.

V Národních listech bylo už od počátku sporu vidět nedůvěru ve Společnost národů a její schopnost konflikt vyřešit. Hned po začátku krize na Východě se v Národních listech objevilo: „*Ženevská instituce projevila už dříve, při prvním pokusu o trhání Číny, svoji bezmocnost. ... Proč by se tedy Japonci báli!*“¹⁸⁰ Podle Národních listů se Čína musela smířit s tím, že ji Společnost národů, „*hanebně opustila*“¹⁸¹. A byla ponechána svému osudu. „*A Společnost národů? Sejde se v září, usnese se na protestu proti porušování míru a japonskému bezpráví a vysloví politování nad osudem svého člena. Nebude to poprvé!*“¹⁸² Později i Národní listy přiznaly, že za současného stavu nemůže Společnost národů nic víc udělat. Jinak by musela Anglie a Francie válčit s Japonskem¹⁸³ Ale to si z důvodu obav o evropský mír nemohly dovolit. Číně tak muselo stačit, že zástupci padesáti států odsoudili japonské jednání. „*Veřejné mínění světa není věc, kterou může bagatelisovat sebe silnější stát.... Sebe větší síla útočná může nakonec selhat.*“¹⁸⁴

Největší otázkou, kterou si pokládaly všechny deníky, bylo, zda kvůli místnímu konfliktu vyvolat válku všeobecnou. Podle názoru z Národních listů navíc Čína nebojuje jen za sebe, ale bojuje proti novému světovému mezinárodnímu právu, kdy se neberou v potaz uzavřené smlouvy a rovnou dochází k útoku. Z tohoto důvodu je také čínský vzdor velmi důležitý pro ostatní.¹⁸⁵

¹⁷⁵ Japonsko a čínská renesance. *Národní listy*, 1937, 19. 7., s. 4.

¹⁷⁶ Čína volá Evropu o pomoc. *Venkov*, 1937, 19. 9., s. 6.

¹⁷⁷ tamtéž, s. 6.

¹⁷⁸ tamtéž, s. 6.

¹⁷⁹ Válka v Číně a ve Španělsku v mezinárodním osvětlení. *Venkov*, 1937, 6. 10., s. 1.

¹⁸⁰ Japonci vyvolávají novou válku. *Národní listy*, 1937, 12. 7., s. 1.

¹⁸¹ Ve dnech neklidu a bouří. *Národní listy*, 1937, 30. 7., s. 1.

¹⁸² tamtéž, s. 1.

¹⁸³ Morální odsouzení. *Národní listy*, 1937, 30. 9., s. 1.

¹⁸⁴ tamtéž, s. 1.

¹⁸⁵ O co Čína bojuje. *Národní listy*, 1937, 17. 10., s. 1.

V Lidových novinách Vincourt Cecil v komentáři vysvětlil, že za největší problém považuje národní svrchovanost. „*Má-li se totiž omezit nějak právo na válku, musí se nějak kontrolovat národní svrchovanost. Není-li nějaká mezinárodní autorita s právem a mocí zabránit válce, jsou mezinárodní vztahy vydány na pospas rozmarům, kterékoli mocnosti, jež se cítí dost silná, aby vnutila svou vůli slabšímu sousedu.*“¹⁸⁶ Začaly se objevovat komentáře, které byly namířeny proti obecnému bezpráví a které zobrazovaly nejistotu tehdejší Evropy.

Čínsko-japonský konflikt na konferenci v Bruselu

V souvislosti s bruselskou konferencí se také objevovalo mnoho zpráv a komentářů. Nejvíce se upozorňovalo na účast Spojených států, která vzbuzovala velké naděje na vyřešení sporu. Ještě před konáním konference se objevily zprávy o odmítnutí Japonska zúčastnit se konference. Všechna periodika uváděla stejné důvody – japonskou nedůvěru ke Společnosti národů a to, že jsou vztahy mezi konferencí v Bruselu a Společností národů velmi úzké. Pouze v Lidových novinách se objevila zpráva, že hlavní příčinou neúčasti na konferenci v Bruselu bylo, že Japonsko nechce zasedat na konferenci společně s delegací ze Sovětského svazu.¹⁸⁷

Jak už jsem napsala, do účasti Spojených států na konferenci se vkládaly velké naděje. Tyto naděje, ale nebyly naplněny a deníky se začaly plnit kritikou Spojených států a nečinnosti velmocí. Arbitr z Národních listů dokonce označil konferenci jako „bezmocnou“ a americká účast na konferenci podle něho působí „travným dojmem“¹⁸⁸. Pochybuje, že se bruselské konferenci podaří spor vyřešit, protože nikdo není ochotný učinit ráznější opatření než výstrahu směrem k Japonsku. A výstrahy se Japonsko bát nemusí.¹⁸⁹ Procházka taktéž z Národních listů napsal: „*kdo má plnou náruč, nemůže se rozhánět*“¹⁹⁰ a naráží tak na fakt, že v mezinárodní politice, jsou stále některé otázky, které politici nejsou schopni vyřešit a neustále se odkládají. Způsob, jakým se řešila situace na východě, podle něj přispívala ke vzniku nejistoty, nedůvěry a deprese.¹⁹¹

Ani deník Venkov nebyl s průběhem bruselské konference spokojen. Bruselská konference sice vypracovala obširnou resoluci, ale „*positivního zakročení ve prospěch Číny nebylo dosaženo.*“¹⁹² Souhrnem lze říci, že konference v Bruselu končí bez vyhlídek na ukončení konfliktu. „*Čína se stává bojištěm zbraní a smetištěm politických intrik. Všecka další akce prostřednictvím S. N. ocitá se na mrtvém bodě. Pokus o smírné vyřízení konfliktu v Asii končí zklamáním.*“¹⁹³

Jako hlavní důvod neúspěšných jednání je tedy v periodikách zmiňována hlavně neochota Spojených států učinit aktivní krok. Periodika kritizují Spojené státy, které chtěly pouze vzbudit v americké veřejnosti zájem o mezinárodní dění. „*Ukázalo se tím, jak daleko je skutečnost od vzletných slov Rooseveltových, který vyzýval mírumilovné národy, aby se spojily ve společné akci proti porušování smluv.*“¹⁹⁴ Také České slovo se kriticky vyjádřilo k účasti Spojených států na konferenci. Spojeným státům šlo prý hlavně o „*zburcování amerického veřejného mínění, které si ve své většině vůbec neuvědomuje vážnost situace pro Ameriku na Dálném východě.*“¹⁹⁵ A dodává: „*zdá se to jistě neuvěřitelné, uvést v chod takový nákladný aparát pro tak čistě interní americký důvod.*“¹⁹⁶ Za další možnou příčinu neúspěšných jednání uvádí Francii, která se brání tomu, aby se Sovětský svaz zapojil do bojů v japonsko-čínském konfliktu, protože by pak byla nejspíš vtažena do války i sama Francie.¹⁹⁷ Podle periodik v podstatě neměla bruselská konference šanci na úspěch.

¹⁸⁶ Mír a státní svrchovanost. *Lidové noviny*, 1937, 12. 9., s. 2

¹⁸⁷ Japonsko znovu odmítne. *Lidové noviny*, 1937, 11. 11., s. 1.

¹⁸⁸ Bezmocná konference. *Národní listy*, 1937, 17. 11., s. 1.

¹⁸⁹ tamtéž, s. 1.

¹⁹⁰ Příliš mnoho najednou. *Národní listy*, 1937, 6. 11., s. 1.

¹⁹¹ tamtéž, s. 1.

¹⁹² Po konferenci v Bruselu - Čína obětí Japonska. *Venkov*, 1937, 25. 11., s. 2.

¹⁹³ tamtéž, s. 2.

¹⁹⁴ Bezmocná konference. *Národní listy*, 1937, 17. 11., s. 1.

¹⁹⁵ Bruselská konference bude odročena. *České slovo*, 1937, 5. 11., s. 1.

¹⁹⁶ tamtéž, s. 1.

¹⁹⁷ tamtéž, s. 1.

Závěr

Výzkum ukázal, že i přes rozdílné politické názory deníků byl postoj k čínsko-japonskému konfliktu jednotný. Situace v Evropě byla velmi složitá, napětí rostlo a obavy z případné války sílily. Depresivní nálada ve společnosti, která byla způsobená vzrůstající obavou ze strany Německa a celkově neklidné situace se promítala do komentářů v denících. Čínsko-japonský konflikt byl brán velmi vážně. Ale mnohdy ne proto, že by lidé měli velký zájem o Čínu a Číňany jako takové, ale proto, že řešení této krize mohlo být směrodatné do budoucna. Což se také ukázalo jako pravdivé. Obavy, že se ze zásahu do lokálního problému mezi dvěma státy stane celosvětový problém, byly moc velké. Změna mocenského uspořádání světa by měla dopad i na Československo. I Národní listy nakonec připustily, že aktivnější politika by mohla vyvolat válku. Nejúčinnějším řešením by podle periodik bylo postupovat jednotně. Společnost národů již poněkolkáté ve svých snahách o zachování míru ve světě zklamala a ve společnosti bylo patrné zklamání a rozčarování.

Co se týče vztahu Japonska a Číny, oba dva prošly proměnou. Vztah k Japonsku, který byl ještě před několika lety pozitivní, se prudce změnil. Za tuto změnu pravděpodobně mohla japonská expanzivní politika a spolupráce Japonska s Německem a Itálií. Japonsko jako takové nepředstavovalo přímou hrozbu pro Československo. Hrozbou byla hlavně neúcta k uzavřeným smlouvám a k suverenitě jiného států, která se mohla stát příkladem pro jiné státy. Pokud Společnost národů nedokáže zachovat mír a nemá žádné prostředky k tomu, aby agresora donutila k upuštění od svých plánů, pak její existence postrádá smysl. Japonsko je za svou politiku v periodikách kritizováno, stejně jako Společnost národů a velmoci, které nejsou schopny zabránit konfliktu.

Literatura:

BURKMAN, Thomas. *Japan and the League of Nations: Empire and World Order, 1914-1938*. University of Hawaii Press, 2008. 289 p. ISBN-10: 0824829824.

GORDON, David M. **The China-Japan War, 1931-1945**. *The Journal of Military History*, leden 2006, roč. 70, č. 1, s. 137-182.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918-1938). Díl 2, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 577 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-031-4.

KOKLAROVÁ, Markéta. *Odras čínsko-japonského konfliktu v československém tisku v roce 1937*. Olomouc, 2013. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého.

KONČELÍK, Jakub, VEČERA, Pavel a Orság, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8.

LIŠČÁK, Vladimír. *Dějiny Číny, Taiwanu a Tibetu v datech*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008. 782 s., [16] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7277-364-0.

MALÍŘ, Jiří, ed. a MAREK, Pavel, ed. *Andros probabilis: sborník prací přátel a spolupracovníků historika prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc., k jeho 70. narozeninám*. 1. vyd. V Brně: Matice moravská, 2005. 618 s.

MAREK, Pavel a kol. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*. Vyd. 1. Rosice u Brna: Gloria, 2000. 403 s. ISBN 80-86200-25-6.

MYSLIVEČEK, Zdeněk. **Britský appeasement na Dálném východě v letech. 1937-1939**. *Historický obzor*, 2004, č. 3/4, s. 80-91.

ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: vzestup a pád agrární strany*. Vyd. 1.

Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. 901 s. ISBN 978-80-7429-067-1.

SKŘIVAN, Aleš, ed. *Japonská válka: 1931-1945*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997. 553 s. Historická řada. ISBN 80-85983-28-1.

VOPRAVIL, Jaroslav Stanislav. *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře, (anagramů, kryptonymů, značek, jmen původních, přijatých, dvojitych, polatinštěných atd.)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. 1540, [4] s.

Prameny:

Venkov – červenec 1937 – prosinec 1937

České slovo - červenec 1937 – prosinec 1937

Lidové noviny - červenec 1937 – prosinec 1937

Národní listy - červenec 1937 – prosinec 1937

REFLECTION OF THE SINO-JAPANESE CONFLICT IN THE CZECHOSLOVAK PRESS IN 1937

Annotation: *The aim of research is to describe the causes and course of the Sino-Japanese conflict in the year 1937 by means of period press. This consisted of how it was interpreted and evaluated in the press, who was referred to as the aggressor and how the conflict was perceived in terms of overall worldwide politics. It focused on whether sufficient attention was paid to the conflict and whether the Czechoslovak press viewed this Eastern struggle as something dangerous on a worldwide scale. Four periodicals were made use of for analysis in this research: Venkov, České slovo, Národní listy and Lidové noviny. The first chapter of the work examines the historical background of the events, the Czechoslovak press and the initial phase of the conflict. The next sections is focused on the status of the Sino-Japanese conflict in the Czechoslovak press, the frequency the conflict was mentioned along with further characterisations of the individual periodicals. The final part examines the established themes: the Sino-Japanese conflict and the League of Nations and the Sino-Japanese conflict at the Brussels Conference.*

Key words: *China, Japan, Sino-Japanese conflict, League of Nations, Brussels Conference, Venkov, Lidové noviny, České slovo, Národní listy*

PROMĚNY ČÍNSKÉHO ODÍVÁNÍ

Zuzana Přecechtělová

Abstrakt: Článek stručně přibližuje proměny čínského odívání v průběhu věků, počínaje obdobím válčících států a konče současností. Autorka popisuje základní typy oděvů v jednotlivých obdobích a vliv politických a kulturních změn na způsob odívání. V chronologicky řazených podkapitolách se věnuje postupně oděvům v období válčících států a dynastie Han, období Wei a Jin, dynastie Tang, dynastie Song, dynastie Ming, dynastie Qing, období po opiových válkách, období po založení Čínské lidové republiky a v období od roku 1978 po současnost.

Klíčová slova: Čína, dějiny odívání, móda, oděvy

Čínská společnost má velice dlouhou a bohatou historii, v jejímž průběhu došlo k mnoha kulturním, politickým i ekonomickým změnám. Způsob odívání tyto změny bezesporu výrazně zrcadlí.

Čínské odívání mělo vždy svá specifika a bylo ovlivněno filozofiemi a morálním kodexem typickým pro čínskou kulturu. Bylo tedy ve srovnání s Evropou v mnoha ohledech odlišné. V současnosti se jím zabývá mnoho zahraničních publikací, v českém jazyce jich však existuje velice málo. Cílem tohoto článku je tedy stručně přiblížit proměny čínského odívání v průběhu věků a popsat základní typy oděvů v jednotlivých obdobích.

Speciální typy oděvů, jako například oblečení úředníků, zbroj vojáků a císařský oděv, pro stručnost vypouštím.

Období válčících států a dynastie Han

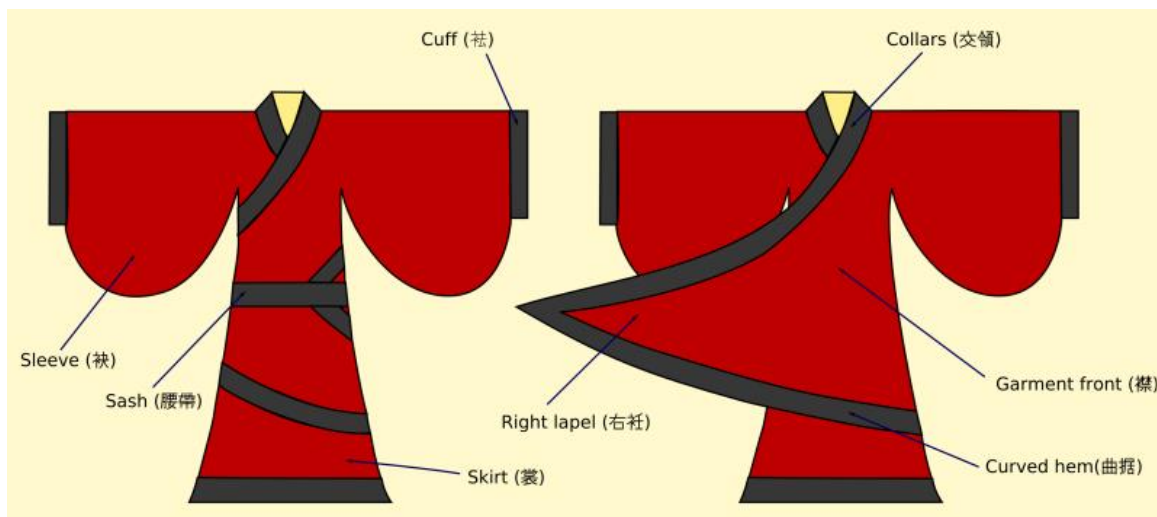
V období válčících států (475-221 př.n.l.) bylo nejběžnějším kusem oděvu *shenyi* (深衣). Jeho název se skládá ze znaků 深 *shēn* „hluboký“ a 衣 *yī* „oděv“, a vychází tedy patrně z dobového přesvědčení, že by tělo mělo být ukryto „hluboko“ v oděvu. Tento zvyk byl obecně v tradiční čínské kultuře hluboce zakořeněn. Pokud například žena šla mimo dům, musela být zcela zahalena.¹⁹⁸

Shenyi se skládalo ze svrchního a spodního oděvu a mělo jedinečné krejčovské provedení. Pravděpodobně vzniklo sešitím dvou kusů oděvu obvykle nošených v dobách dynastií Shang a Zhou, tedy haleny a suknice.¹⁹⁹ O detailech jeho výroby a způsobu nošení pojednává i jedna kapitola Knihy obřadů (*Liji* 禮記).²⁰⁰ Muselo odpovídat pravidlům vyváženosti tvarů a muselo mít přiměřenou délku - tedy být dost dlouhé na to, aby nebyla odhalena kůže, ale zároveň se nemělo dotýkat země. *Shenyi* nosili muži i ženy, u mužů šlo pro jeho jednoduchost a funkčnost o oděv vhodný jak pro úředníky, tak pro válečníky.

¹⁹⁸ WANG, Robin. *Images of women in Chinese thought and culture: writings from the pre-Qin period through the Song dynasty*. Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc., 2003, s. 48-60

¹⁹⁹ HEROLDOVÁ, Helena. *Čína: Země hedvábí*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 35-36

²⁰⁰ <http://www.sacred-texts.com/cfu/liki2/liki236.htm> (18. 3. 2011)

nákres stříhu *shenyi*

Přední část *shenyi* byla většinou protažena do velkého trojúhelníku, přičemž část nad pasem byla střižena rovně a část pod pasem diagonálně pro snazší pohyb. Při oblékání se tento trojúhelníkový cíp obtočil vpravo kolem těla a poté se těsně pod pasem stáhl hedvábnou stuhou. Spodní část rukávů byla velice široká a umožňovala tak snadné ohýbání loktů.²⁰¹ Střih rukávů však nebyl pevně daný, některé typy *shenyi* měly rukávy užší, případně zúžené u zápěstí. Co se vzorů týče, byl tento typ oděvu nejčastěji zdoben tkaným geometrickým dekorem nebo výšivkami se stylizovanými zvířecími a květinovými motivy.²⁰²

Za dynastie Han (206 př.n.l. – 220 n.l.) se *shenyi* vyvinulo v oděv nazývaný *qijupao*, dlouhou róbu s trojúhelníkovitým předním dílem a kulatým spodním lemem, který oděvu propůjčoval výraznou rozšiřující se siluetu. Samotné *shenyi* však nezmizelo, zůstalo jako základ ženského oděvu. Nejrozšířenější byl v této době druh oděvu zvaný *paofu*. Jeho délka se lišila podle toho, kdo jej nosil – vojáci a lidé vykonávající těžkou fyzickou práci nosili většinou *paofu* sahající pouze ke kolenům. Venkovské obyvatelstvo a prostí lidé však podle dobových výjevů nosili spíše haleny a volné, u kotníků stažené kalhoty.²⁰³

Období Wei a Jin

V tomto období (cca 220-420) byla společnost rozdělena na devět tříd podle postavení u dvora a podle majetku, který lidé vlastnili. Podobně jako v Indii byly sňatky přípustné pouze v rámci jednotlivých tříd, nikoli napříč nimi. Toto rozvrstvení se odráželo i v oděvech, které lidé nosili.

Z *paofu* se v období Wei a Jin vyvinula dlouhá roucha s otevřenými rukávy. Ta se nazývala *baoyi bo dai*, neboli volné róby s dlouhými stuhami.²⁰⁴ V této době se také poprvé začala výrazně lišit mužská a ženská roucha. Zatímco mužský oděv byl obecně spíše prostší a nadále se zjednodušoval, ženské róby se stávaly stále propracovanějšími a sofistikovanějšími. Na spodním lemu ženských rób byly našité dekorativní trojúhelníkovité kusy látky se srolovanými okraji, které po přivázání k pasu stuhami tvořily vrstvený efekt.

Nejzajímavější vývoj v ženském odívání je patrný zejména v období východní dynastie Jin. V této době padl etický kodex východní dynastie Han a ženy z aristokratických rodin odmítly být ctnostné po způsobu, který byl do té doby po ženách vyžadován. Namísto toho se často věnovaly cestování, studiu umění či literatury. Tato svobodomyšlnost se promítla i do stylu oblékání, který se stal vzdušnějším a extravagantnějším.

²⁰¹ HUA, Mei. *Chinese Clothing*. Přel. Yu Hong a Zhang Lei. Beijing: China Intercontinental Press, 2004, s. 10

²⁰² HEROLDOVÁ, Helena. *Čína: Země hedvábí*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 38

²⁰³ HEROLDOVÁ, Helena. *Čína: Země hedvábí*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 45

²⁰⁴ HUA, Mei. *Chinese Clothing*. Přel. Yu Hong a Zhang Lei. Beijing: China Intercontinental Press, 2004, s. 14

Období dynastie Tang

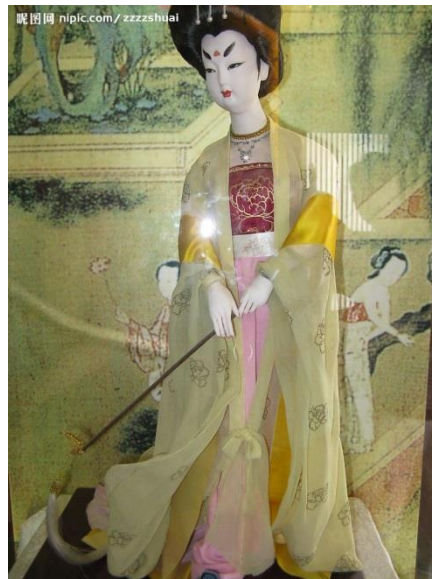
Období vlády dynastie Tang (618-907) je obdobím stability, prosperity a je známé vysokou tolerancí. Na čínské poměry velmi liberální společnost tehdejší doby a vliv cizích kultur, se kterými Tangové udržovali styky, daly vzniknout do té doby nevídanému stylu odívání.

Bohatství tangské říše se promítlo do odívání vyšších vrstev, jejichž příslušníci si libovali v nákladných, bohatě zdobených oděvech. Lidé žijící v tomto období, si obecně na okázalosti a kráse svých rób velice zakládali. Z dochovaných nástěnných maleb je patrné, že v oblíbě byly jasné a živé barvy. Charakter oděvu závisel ve velké míře na osobním vkusu a žádná oficiální nařízení ohledně toho, jaká barva je vhodná či nevhodná, neexistovala.

Ženy v této době upustily od tradičního konfuciánského kodexu, prikazujícího, aby měly zahalené celé tělo. Šaty z této doby odhalují krk, záda, ruce a dokonce mají i ve srovnání s ženskými oděvy z předchozích období poměrně hluboký dekolt. Obecně za dynastie Tang existovaly tři základní druhy oděvu: *hufu*, *ruqun* a mužský oděv. *Ruqun* se skládal ze svrchního kabátku, dlouhých šatů a spodní sukně. Tento styl byl víceméně tradiční, avšak výrazné změny doznal právě límec, který se široce rozevřel a odhalil tak dekolt. Ramena byla většinou zahalená rafinovanými průsvitnými šálami z lehkých materiálů. K oděvu patřila také spousta nejrůznějších doplňků a dámy si libovaly ve výrazném líčení a složitých účesech. Některé ženy v tomto období nosily mužský oděv, a to jak příslušnice vyšších, tak příslušnice nižších vrstev. Jednalo se o dlouhé tuniky a kalhoty inspirované oblečením kočovných kmenů.

Mužský oděv se často skládal z kabátu s kruhovým výstřihem, delší suknice, opasku a vysokých kožených bot. Muži z vyšších společenských vrstev nosili dlouhá volná roucha s velmi dlouhými rukávy.²⁰⁵

Tangské oděvy byly zdobeny batikou nebo výšivkou s různými vzory, v této době se také začalo uplatňovat vyšívání zlatou nebo stříbrnou nití.²⁰⁶

Oděvy tangských žen zachycené na fresce (vlevo) a figurka v dobovém oblečení (vpravo)

Období dynastie Song

Za dynastie Song (960-1279) se společnost vrátila ke střídmosti a nákladná nádhera tangských oděvů se stala minulostí. Obecně lze říci, že lidé žijící za dynastie Song preferovali spíše prostší elegantní styl a nepotrpěli si na přílišnou extravaganci.

²⁰⁵ HEROLDOVÁ, Helena. *Čína: Země hedvábí*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 59

²⁰⁶ HEROLDOVÁ, Helena. *Čína: Země hedvábí*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 59

Nejčastějším oděvem této doby bylo *beizi* (褙子) – splývavý svrchní oděv, který nebyl vpředu zavázaný, a odhaloval tak spodní oděv. Délka *beizi* se lišila, vyskytovaly se varianty, které sahaly ke kolenům, pod kolena i ke kotníkům. Rukávy mohly být široké i úzké.

beizi

Poměrně zvláštním fenoménem ohledně *beizi* je fakt, že bylo oblíbeno u mužů i žen, stejně tak jako lidmi z rozdílných sociálních vrstev. Na malbách z tehdejší doby můžeme najít ženy z aristokratických rodin i jejich služebné, které mají oblečené *beizi* v podstatě stejného stylu. Mei Hua ve své knize *Chinese Clothing* dokonce tvrdí následující: „*Emperor of the Song Dynasty, the emperor himself was seen wearing beizi in a dark colored material.*”²⁰⁷ I přesto ho však častěji nosili spíše příslušníci středních a vyšších vrstev. Muži si oblíbili *beizi* i jako neformální domácí oděv.

Období dynastie Ming

Dynastie Ming (1368-1644) nastoupila po pádu mongolské dynastie Yuan (1279-1368) a toužila tedy po návratu k tradičním čínským hodnotám. V této době se zároveň začala velice rozvíjet města a vznikaly tak nové společenské vrstvy. Tyto skutečnosti opět ovlivnily styl odívání. Charakteristickým rysem bylo, jak konstatuje Heroldová: „*Oděv již neodrážel sociální postavení nositele, ale přímo jej začínal vytvářel [sic!], neboť pomocí oděvu mohl nyní jedinec předstírat vyšší společenské postavení, než jaké skutečně měl.*”²⁰⁸

Tato dynastie byla poslední, za jejíž vlády nosili muži suknice (ty sice najdeme ještě i v pozdějších obdobích, avšak už jen nošené spolu s dlouhými kalhotami). Většina mužů nosila dlouhá volná roucha se širokými rukávy a zapínáním na stranu. Důležitou roli hrála u mužů pokrývka hlavy. Podle různých typů čapek bylo na první pohled patrné společenské postavení jejich nositele.

Ženské oblečení se vyznačovalo něžnou elegantní krásou a často je udáváno jako příklad klasického čínského dámského oděvu. Nejtypičtějším dámským oděvem této doby bylo *bijia*, dlouhý svrchní oděv bez rukávů, sahající minimálně ke kolenům, případně níže. Byl vyšívaný a často i vpředu ozdobený nefritovým ornamentem. Ve srovnání s oděvy z období Tang však tento druh oděvu nebyl zdaleka tak hýřivý, šlo především o pečlivě budovaný dojem elegance.

Období dynastie Qing

Odívání v této době (1644-1911) bylo ovlivněno faktem, že vládnoucí dynastie byla mandžuského původu, tedy jiného než byla většina obyvatelstva říše. Lidem bylo nařízeno začít místo jejich původního oblečení nosit kabátky *duijin*, róby a dlouhé kalhoty. Časem však došlo k určitému kompromisu a některé skupiny obyvatel se mohly oblékat v souladu s původní tradicí národnosti Han.

²⁰⁷ HUA, Mei. *Chinese Clothing*. Přel. Yu Hong a Zhang Lei. Beijing: China Intercontinental Press, 2004, s. 52

²⁰⁸ HEROLDOVÁ, Helena. *Čína: Země hedvábí*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 76

Mandžuské oblečení bylo přizpůsobené jejich původně kočovnému způsobu života, což se do odívání promítlo přidáním prvků, jako jsou kalhoty nebo rozparky po stranách oděvu.

Mandžuský mužský oděv se od hanského příliš nelišil. V obou případech se skládal z dlouhé róby se zapínáním na straně a kalhot, v 19. století pak případně doplněnými vestou nebo kabátkem.²⁰⁹ Na hlavě muži nosili různé typy čapek a později pak i klobouky.

Naproti tomu typické ženské mandžuské oblečení se od oblečení žen národnosti Han lišilo výrazně. Jiné byly i účesy a doplňky. Mandžuské ženy nenosily sukně, ale róby, pod kterými měly už jen kalhoty, zatímco pro hanské ženy byly kalhoty spodním oděvem a oblékaly přes ně ještě zavinovací sukni, ke které nosily různé kabátky. Mandžuské róby byly dlouhé a měly původně velice volný střih, ale postupně se staly upnutějšími. Podobně jako muži doplňovaly mandžuské ženy své róby ještě vestami a krátkými vestičkami. Všechny části oděvu byly většinou bohatě zdobené výšivkou a často měly i našité stužky. Nejzásadnějším rozdílem byly boty. U mandžuských žen neexistovala tradice svazování nohou, jejich boty se tedy od miniaturních botiček hanských žen uzpůsobených pro tzv. „zlaté lilie“ velice lišily. Šlo o charakteristické boty s dřevěným podpatkem umístěným uprostřed podrážky. Ten byl většinou tři až šest centimetrů vysoký, ale existovaly i varianty s patnácticentimetrovým podpatkem.

Rozdíl mezi odíváním mandžuských a hanských žen však postupem času mizely.

Období po opiových válkách

Během období Čínské republiky (1912-1949) se odívání pod vlivem módy přicházející ze Západu změnilo. Muži ze středních a vyšších vrstev nosili uniformu v „sunjatsenovském“ stylu a západní oblečení, stejně tak jako mandarínské kabátky. Muži z nízkých vrstev pak nosili buď jednoduché dlouhé bavlněné oblečení volného střihu a pevné bavlněné kabátky, nebo krátké kabátky do pasu spolu s dlouhými kalhotami a krátkou suknicí.

Během první světové války se do Číny ze Západu dostalo také feministické hnutí. Pod jeho vlivem se některé ženy zřikaly do té doby tradiční poslušnosti rodině a odcházely z domova v touze po vzdělání a kariéře. Tato touha po svobodě se promítla také do způsobu, jakým se oblékaly – mnohé z nich nosily kalhoty a stříhaly si vlasy nakrátko.²¹⁰

Ve dvacátých a třicátých letech byly v ženském odívání velmi populární kabátky v kombinaci se suknicí, které vycházely z tradičnějších čínských oděvů, ale jejich střih byl přizpůsoben západnímu stylu. Některé ženy z vyšších vrstev se přizpůsobily západním módním trendům do té míry, že stejně jako ženy v Americe a Evropě té doby nosily punčochy, lodičky na vysokém podpatku, dlouhé náhrdelníky, kožešinové štóly, kabelky, rukavičky a jiné drahé doplňky. Ženy z nižších vrstev nosily kabátky v čínském stylu, šité ze vzorované bavlněné látky, a vyšívání boty.

Obrovsky populárním módním trendem, který v různých obdobích (byť už ne na běžné denní nošení) přetrval dodnes, bylo *qipao* (旗袍), známé také pod anglickou výpůjčkou z kantonštiny „*cheong-sam*“. Tyto šaty vznikly postupnou modifikací tradičních čínských rób a přidáním stojacího límečku. Přestože na počátku bylo *qipao* spíše volného střihu, později se ujala spíše jeho vypasovaná, přiléhavá verze. *Qipao* mohlo být ušité z různých materiálů, od bavlny po hedvábí, a zdobené jak tradičními, tak moderními dekory.

²⁰⁹ HEROLDOVÁ, Helena. *Čína: Země hedvábí*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 107

²¹⁰ HUA, Mei. *Chinese Clothing*. Přel. Yu Hong a Zhang Lei. Beijing: China Intercontinental Press, 2004, s. 92-93

qipao

Období po založení Čínské lidové republiky

Toto období (tj. po roce 1949) je velice specifické, neboť jej ovlivnila komunistická ideologie. Ačkoli neexistovalo žádné oficiální nařízení ohledně toho, co se má nosit, bylo moudré oblékat se tak, aby oblečení vyjadřovalo sympatie s proletariátem. Zájem o módu a starost o to, jak člověk vypadá, byly považovány za buržoazní tendence.

Ženy nosily leninské oblečky, tj. komplet sestávající se z kabátku a kalhot, obojí jednoduchého neforemného střihu. Kabátek měl většinou malý límeček, 4 knoflíky a dvě jednoduché spodní kapsy. Pod leninské kabátky se nosily neobarvené bavlněné košile. Samotné kabátky byly z vlny, ve většině případů se však jednalo o odpad z továren na zpracování vlny a textilek. Majetnější ženy a ty, které si potrpěly na módu, měly možnost nosit *bulaji*, šaty sovětského stylu. I ty však byly poměrně střídmé. Výjimka pro ženské odívání se mohla vztahovat také na svatební oblečení.²¹¹

Muži nosili modifikované Sunjatsenovy obleky nebo uniformy Čínské lidově osvobozené armády. Oblečení, které později vešlo ve známost jako Sunjatsenův oblek, popř. *Zhongshan zhuang*, se vyvíjelo po dobu více jak padesáti let. Je syntézou japonské studentské uniformy z období Meidži, německé uniformy a západního obleku.

Raná forma tohoto obleku měla uzavřený stojáček, zapínala se na šest knoflíků uprostřed a byla opatřena čtyřmi lištovými kapsami. Poté získal více vojenský vzhled, s malým límečkem, čtyřmi symetricky umístěnými kapsami (dvě horní a dvě spodní) a zapínáním na pět knoflíků. Později doznal ještě drobnějších změn a po roce 1949 ho Mao Zedong přijal jako národní oblečení. O této modifikované variantě pak mluvíme jako o „Maově obleku“.

²¹¹ ROBERTS, Claire. *Evolution & Revolution: Chinese Dress 1700-1990s*. Sydney: Powerhouse Publishing, 1997, s.50-51

Sunjatsenův oblek (vlevo) a leninský obleček (vpravo)

Pro toto období byla specifická střídmá až nevýrazná barevnost oděvů - převažujícími barvami byly tmavě modrá, šedá, khaki a hořčičná. Obecně lze říci, že khaki nosili armádní příslušníci, zatímco tmavě modrá a šedá byly vyhrazeny civilistům – přesto však mnozí z nich nosili khaki, aby tak dali najevo svoji oddanost revoluci. Výraznější barvy a vzory byly považovány za příliš vyzývavé a člověk si za ně snadno vysloužil kritiku. Výjimku měla červená – pouze však jako revoluční prvek na oblečení (tj. např. páska rudých gard) nebo barva svatebního kabátku.

Za paradox lze považovat, že Jiang Qing, čtvrtá manželka Mao Zedonga, nepsaná pravidla tehdejšího oblékání porušovala. Na dobových fotografiích je ke spatření v leninském oblečku, ale i v halenkách, sukních a šatech. Podle některých pramenů se Jiang Qing zajímala o módu do té míry, že v roce 1974 navrhla vlastní šaty, tzv. *Jiang Qing fu*.²¹²

Se zmínkami o odívání za Mao Zedonga se můžeme setkat i v beletrii. Nakolik bylo žádoucí střídmé oblečení, dobře ilustruje například následující úryvek z knihy *Divoké labutě* od spisovatelky Rong Zhang (Jung Chang):

*„Jednou šla matka s paní Tchingovou na trh a koupila si dva metry pěkné růžové květované bavlny z Polska. Viděla tu látku už dřív, ale neodvažovala se ji koupit, aby ji nekritizovali za opovážlivost. Brzy po příchodu do I-pinu musela odevzdat armádní uniformu a vrátit se k „leninskému obleku“. Pod ním nosila neobarvenou hrubou košili z bavlny, jež neměla žádný tvar. Neexistovalo nařízení, že takové oblečení je povinné, ale každý, kdo nedělal totéž, co všichni ostatní, byl kritizován. Matka toužila nosit něco barevného. S paní Tchingovou příběhly celé vzrušené s látkou do domu Čchangových. Velice rychle jim tam ušili čtyři pěkné blůzy, dvě pro každou. Druhý den si je oblékly pod své leninské kabátky. Matka si vyndala růžový límeček a celý den byla strašně rozrušená a nervózní. Paní Tchingová byla ještě odvážnější: nejenže si vyndala límeček, ale ohrnula si i rukávy kabátku, takže jí vykukovaly široké pruhy růžové blůzy. Matku to ohromilo a málem se jí z takové vyzývavosti zmocnila posvátná hrůza. Jak se dalo čekat, vysloužily mnoho odmítavých pohledů.“*²¹³

Přestože se jedná o velice expresivní líčení a lze polemizovat, nakolik jde o vzpomínky, a nakolik o autorčinu fantazii, už pouze samotný fakt, že se v knize vyskytuje několik podobných pasáží pojednávajících o vhodnosti či nevhodnosti oblečení, dokládá, že pravidla oblékání, byť nepsaná, hrála v běžném životě tehdejší doby nezanedbatelnou roli.

²¹² ROBERTS, Claire. *Evolution & Revolution: Chinese Dress 1700-1990s*. Sydney: Powerhouse Publishing, 1997, s. 27

²¹³ CHANG, Jung. *Divoké labutě*. Přel. Kateřina Brabcová a Michaela Ponocná. Praha: Knižní klub, 1996, s. 169-170

Období od roku 1978 po současnost

Po smrti Mao Zedonga (1976) proběhla řada reforem a Čína se postupně liberalizovala. Převratné ekonomické, sociální a kulturní změny se samozřejmě promítly i do odívání jejích obyvatel. Na počátku 80. let byly k vidění jak Maovy obleky, tak trička, džíny a někdy i odvážnější kreace jako například pánské košile s květinovým vzorem nebo kalhoty do zvonu.²¹⁴

Přestože se Maovy obleky stávaly minulostí, existovala i v osmdesátých letech určitá představa o vhodném oblékání. Muže symbolizujícího prostým oděvem svou oddanost straně a revoluci nahradil upravený muž v bílé košili, který pilně studuje a dobře pracuje. Příliš uvolněný a módní styl si tedy nezřídka vysloužil kritiku.

Velký obrat v odívání 80. let přinesla televize. Spolu s ní se do Číny dostaly hongkongské, japonské a korejské televizní programy, které pak sloužily jako módní inspirace. Obdobně jako jinde ve světě kopírovali lidé účesy a styl oblékání svých oblíbených postav.

Od devadesátých let se pak móda uvolnila a rozrůžnila natolik, že zmizel do té doby v čínské společnosti tolik obvyklý oděvní úzus. Přestože určité skupiny více či méně inklinují k určitým módním stylům a typům oděvů a podobně jako na Západě se u některých profesí předpokládá jistý dress code, výraznější rozdíly jsou v dnešní době patrné už pouze mezi městem a venkovem. Venkovské oblečení je prostší a univerzálnější, praktičnost zde stále vítězí nad módními trendy. Tradiční odívání si v poměrně vysoké míře dodnes udržely čínské minority.

Oblečení posledních let je ovlivněno jak západními trendy, tak trendy z Japonska, které se v Číně projevují výrazněji než v Evropě. Obecně však platí, že si v posledních deseti letech zejména mladí Číňané ve městech na módu velice potrpí a za moderní oblečení a doplňky jsou nezřídka ochotní utratit nemalé částky.

Z tradičního odívání zůstaly populární pouze některé typy kabátků a *qipao*, ty jsou dnes však už spíše jen oblíbeným obchodním artiklem pro zahraniční turisty nebo svátečním oblečením. Inspiraci minulými dobami a historizující prvky nicméně můžeme najít i v práci současných čínských módních návrhářů.

Literatura

- BERTIN-GUEST, Josiane. *Chinese Embroidery. Traditional Techniques*. Krause Publications, 2003. „Book XXXVI. Shan í or The Long Dress in One Piece“. <http://www.sacred-texts.com/cfu/liki2/liki236.htm> (18. 3. 2011)
- „Costume in the Tang Dynasty“. http://www.chinaculture.org/gb/en_chinaway/2003-09/24/content_28399.htm
- Dress, sex and text in Chinese culture*. Clayton: Monash Asia Institute, 1999.
- FAIRBANK, John K. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.
- FINNANE, Antonia. *Changing Clothes in China. Fashion, History, Nation*. New York: Columbia University Press, 2008
- HEROLDOVÁ, Helena. *Čína: Země hedvábí*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- HUA, Mei. *Chinese Clothing*. Přel. Yu Hong a Zhang Lei. Beijing: China Intercontinental Press, 2004.
- WANG, Robin. *Images of women in Chinese thought and culture: writings from the pre-Qin period through the Song dynasty*. Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc., 2003.
- CHANG, Jung. *Divoké labutě*. Přel. Kateřina Brabcová a Michaela Ponocná. Praha: Knižní klub, 1996, s. 169-170.
- ROBERTS, Claire. *Evolution & Revolution: Chinese Dress 1700-1990s*. Sydney: Powerhouse Publishing, 1997.
- WU, Juanjuan. *Chinese fashion: from Mao to now*. New York: Berg, 2009. „中国汉服文化--宋代汉服（960年 - 1279年）简介“. <http://www.vartcn.com/art/zgwh/hfwh/200607/10092.html> (1. 2.2010)

²¹⁴ WU, Juanjuan. *Chinese fashion: from Mao to now*. New York: Berg, 2009, s. 9-14

Zdroje vyobrazení

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/af/Shenyi-small.png> (1. 2. 2010)

http://pic.nipic.com/2008-06-02/200862113429182_2.jpg (1. 2. 2010)

<http://www.vartcn.com/art/UploadFiles/200607/20060709120735249.jpg> (1. 2. 2010)

http://www.c2cc.cn/news/images/2008/3/10/11_37_%E9%99%88%E5%A5%BD%E6%97%97%E8%A2%8D.jpg (1. 2. 2010)

<http://www.zrcx.com/Article/UploadPic/200609/20060929142347471.jpg> (1. 2. 2010)

http://tupian.hudong.com/a2_83_71_01000000000000119087190016983.jpg.html (20. 4. 2011)

http://library.kiwix.org:4201/l/250px_Court_Ladies_of_the_Tang.jpg (20. 4. 2011)

fotografie Sunjatsenova obleku a leninského oblečku jsou převzaty k knihy *Evolution & Revolution: Chinese Dress 1700-1990s*

CHANGES OF CHINESE CLOTHING

Annotation: *The article describes changes of Chinese clothing through the ages, from the Warring States Period to the present day. The author describes the basic types of clothes in different periods and the influence of cultural and political changes. The way of clothing is described in separate chronologically listed chapters which deal with the Warring States Period and the Han Dynasty period, the Wei and Jin period, the Tang Dynasty period, the Song Dynasty period, the Ming Dynasty period, the Qing Dynasty period, the period after The Opium Wars, the period after the founding of the People's Republic of China and the period from 1978 to the present day.*

Key words: *China, history of clothing, fashion, clothes*

KURTIZÁNY Z MESTSKÝCH ŠTVRTÍ ZA DYNASTIE SONG A ICH OBRAZ V BÁSŇACH LIU YONGA

Ivona Slúková

Abstrakt: Práca podáva súhrnný obraz kurtizán žijúcich v mestských štvrtiach počas dynastie Song na základe analýzy diel básnika Liu Yonga v kombinácii s ich charakteristikou v sekundárnej literatúre. Práca je rozdelená na niekoľko častí. V prvej časti sa zaoberá kurtizánami, teda ženami, ktorých prácou bolo plniť želania mužov a spríjemňovať im voľné chvíle. Práve nimi sa vo svojej tvorbe zaoberal básnik Liu Yong. Druhá časť práce opisuje jeho život a hlavné rysy poézie ktorú tvoril. Tretia časť práce je rozborom básní Liu Yonga, významného autora obdobia dynastie Song, ktoré sa týkajú samotných kurtizán. Jedná sa o vlastné preklady utorky z klasickej čínštiny, ktoré nemajú umeleckú funkciu a slúžia len ako pracovná verzia pre získanie potrebných informácií a opisov. Na základe prekladov, komentárov v čínskom jazyku a sekundárnej literatúry opisuje básnické prostriedky, metafory či prirovnania. V závere práca podáva súhrnný obraz kurtizány v danom období na základe informácií z preložených a rozobraných básní. Pramene, ktoré sú v práci použité, sú materiály opisujúce život Liu Yonga a tiež zbierky jeho básní v čínštine, alebo európskych jazykoch. Ďalej obsahuje odkazy na literatúru, teoretické články a texty, ktoré sa zaoberajú básnickým žánrom či a tiež ženami a ich postavením v období dynastie Song.

Kľúčové slová: Liu Yong 柳永, Kurtizána, Básne ci

Úvod

Obdobie dynastie Song môžeme bezpochyby charakterizovať ako etapu čínskej histórie, počas ktorej dochádzalo k mnohým zmenám v oblasti spoločenského aj kultúrneho života. V prostredí sociálnoekonomických zmien v krajine dochádzalo k prudkému rozvoju mestských štvrtí. Ich neoddeliteľnou súčasťou sa stali zábavné štvrte, trhy či bazáre, v ktorých si príslušníci prevažne nižšej vrstvy obyvateľov krátili a spríjemňovali svoj voľný čas. Zmeny v spoločnosti, ktoré pozorujeme počas dynastie Song zasiahli aj ženy žijúce na rôznych priečkach spoločenského rebríčka. Spôsob života aký viedli dámy žijúce na cisárskom dvore bol odlišný než život, ktorý viedli dievčatá v prostredí mestských štvrtí. Niet pochýb, že našu pozornosť by si zaslúžili všetky z nich. Práca sa však zameriava na skupinu žien, ktorá vzbudzovala pozornosť nielen u mužov žijúcich v období dynastie Song a túžiacich po ich spoločnosti, ale taktiež u básnikov, pre ktorých boli neraz zdrojom inšpirácie. Preklad a rozbor básni jedného z nich, básnika Liu Yonga, sú taktiež súčasťou práce. Spomínanými ženami sú kurtizány, ženy, ktorých úlohou bolo zabávať a spríjemňovať chvíle mužom.

Kurtizány v zábavných štvrtiach

Diferenciácia mestského obyvateľstva v období dynastie Song sa okrem iného prejavovala aj v oblasti zábavy. Niektoré druhy zábavy sa sústreďovali po celom meste, vrátane mestských hradieb, no súčasne existovali zvláštne ulice a celé mestské štvrte vyhradené na určitý druh zábavy. V takýto špeciálnych bazároch a „zábavných štvrtiach“ bolo možné sa zhromažďovať bez dodržiavania akýchkoľvek formalít vyžadovaných v obvyklom spoločenskom styku. Prvé z týchto štvrtí kvôli svojej pochybnej povesti čoskoro premiestnené za mestské hradby a pre ich kontrolu bolo zriadené oddelenie v mestskej administratíve. Súčasne však existovali aj iné strediská zábavy, ktoré tiež priťahovali široké vrstvy obyvateľstva, no dokázali si uchovať vysokú úroveň a nakoniec našli svojich priaznivcov aj medzi príslušníkmi bohatej a úradníckej vrstvy.²¹⁵ Prítomnosť kurtizán a ich zabávanie boli nevyhnutné pri najrôznejších spoločenských podujatiach, od pokojného popíjania v kruhu

²¹⁵ PALÁT, Augustín-PRŮŠEK, Jaroslav. Středověká Čína : Společnost a zvyky v době dynastií Sung a Jüan. Praha : DharmaGaia, 2001. 376 s. ISBN 80-85905-39-6, s. 275.

priateľov až po obrovské bankety cisárskeho dvora. Povzbudzovali hostí v pití svojim predstavením, hrou na hudobné nástroje, jemným žartovaním a podpichovaním.²¹⁶

Vo väčších mestách sa už počas dynastie Tang (618 – 907) objavovali miesta, kde mali muži možnosť užiť si spoločnosť a sexuálne služby mladých žien. Počas dynastie Song však zábavné štvrte prosperovali oveľa viac. Naprieč celou krajinou sa rozrastali príležitosti pre mužov zaplatiť si za spoločnosť žien.²¹⁷ Vo voľných chvíľach sa obyvatelia miest vydávali za zábavou do rôznych zábavných miestností, čajovní či jedální. Ich vybavenie sa líšilo podľa prostredia a zákazníkov, ktorí ich navštevovali. Tie najluxusnejšie boli vyzdobené drahým nábytkom, krásnymi kvetinami, miniatúrnymi borovicami a cyprusmi, obrazmi slávnych maliarov a ukážkami kaligrafie. Čaj, ryžové víno a iný alkohol boli podávané v šáľkach z najjemnejšieho priesvitného porcelánu a na krásne zdobených lakovaných podnosoch. Program v týchto diskrétnych, luxusných čajovniach odpovedal ich úrovni. Speváčky vystupovali iba v ústraní, neviazaný a prudký tok zábavy sa tomuto prostrediu vyhýbal. Čajovne a kabarety nižšej úrovne boli väčšinou poschodové s centrálnym dvorom, množstvom farebných lampiónov a nápadnou výzdobou. Po chodbách sa zákazníkom neustále predvádzali speváčky a kurtizány v pestrých, zdobených šatách a zabávali hostí. Ponúkali im rôzne alkoholické nápoje, množstvo jedál od zeleniny, cez ryby až po bravčové mäso. Ľudové čajovne a jedálne určené prostým obyvateľom mesta boli takmer vždy spojené s kabaretmi a zábavnými miestnosťami, vybavenie a výzdoba boli veľmi jednoduché. K návštevníkom patrili hlavne nosiči, predavači, remeselníci a služobníctvo, na výber mali iba niekoľko obyčajných alkoholických nápojov a jedál so zeleninou, rybami či sójovou pastou.²¹⁸

Aj keď kurtizány zvyčajne pochádzali z prostredia mestskej chudoby, niektoré z nich sa svojím postavením, finančnými prostriedkami a spoločenským postavením takmer vyrovnali najvyšším mestským vrstvám. Takéto kurtizány boli spoločnicami s dokonalým správaním, ktoré museli vedieť hrať na nejaký hudobný nástroj, výborne spievať a po všetkých stránkach dodať každej intímnej spoločnosti príslušný šmrnc. Pozývali ich na rôzne oficiálne príležitosti, dokonca na významné rodinné oslavy na cisárskom dvore. Najlepšie z nich bývali v krásnych domoch a prijímali iba hostí, ktorí sa preukázali dostatočným odporúčením. Niektoré kurtizány žijúce v týchto „kvetinových domov“ boli dokonca oficiálne registrované v špeciálnych úradných zoznamoch aj s uvedením ich kvalifikácie. Svojimi požiadavkami niekedy dokázali zruinovať aj príslušníkov bohatých rodín, pre nich boli tieto domy prakticky jedinou možnosťou stýkať sa s mladými slečnami pred svadbou.²¹⁹ Počet týchto kurtizán pohybujúcich sa vo vyšších kruhoch však nebol veľmi veľký. Väčšina z nich žila vo veľmi skromných podmienkach a len ťažko si dokázali zarobiť na živobytie. Nežili v nádherných domoch ale v tzv. kvetinových dvoroch, neoplývali talentom v speve a spoločenskom správaní, a nakoniec sa zaoberali skutočne len svojím vlastným remeslom. Žili v prostredí spoločne s lupičmi a podvodníkmi a pre príslušníkov vyšších vrstiev mohla byť návšteva ich domov spojená s istým rizikom. Najnižšiu kategóriu v tomto odbore tvorili pouličné prostitútky nazývané „kvetiny“, ktoré sa schádzali sa na tržniciach alebo pri mostoch v ľudových štvrtiach.²²⁰

Vzťah medzi vydatou ženou a mužom, ktorý nebol jej manželom, bol ťažkým zločinom, za ktorý mohli byť obaja odsúdení až na dva roky nútených prác. Pri označení zločinu cudzoložstva u muža bol však jeho manželský stav irelevantný. Nič teda nebolo ilegálne na jeho milostnom vzťahu s inými ženami, pokiaľ nimi neboli nezadané dcéry z dobrých rodín, či manželky niekoho iného. Inými slovami – vzťah s kurtizánami, speváčkami, prostitútkami, či jeho vlastnými slúžkami a konkubínami nebol ilegálny.²²¹ Obzvlášť dievčatá vo veku od 11 do 16 rokov očividne fascinovali mužov. Čaro

²¹⁶ BOSSLER, Beverly. Courtesans and Literati in Song China. Institute Shifting Identities. In: Harvard Journal of Asiatic Studies, Vol. 62, No. 1 (Jun., 2002), s. 8.

²¹⁷ Tamtiež, s. 217.

²¹⁸ PALÁT, Augustín-PRŮŠEK, Jaroslav. Středověká Čína, s. 93.

²¹⁹ Tamtiež, s. 131.

²²⁰ PALÁT, Augustín-PRŮŠEK, Jaroslav. Středověká Čína, s. 133.

²²¹ EBREY, Patricia B. The inner quarters: marriage and the lives of Chinese women in the Sung Period. Berkeley, CA: University of California Press, 1993. ISBN 0-520-08158-7, s. 250.

týchto mladých dievčat mohlo byť v ich predpokladanej nevinnosti: predvádzali svoj krásny mladý výzor, smiali sa, spievali a rozprávali s prirodzenosťou dieťaťa. Nikto nepokladal ich správanie za útočné, manipulatívne alebo založené na sexuálnej túžbe. No práve muži boli tí, ktorí v nich dokázali tieto túžby prebudiť.²²²

Kurtizány vzbudzovali pozornosť nielen u mužov žijúcich v období dynastie Song, ale taktiež u básnikov, pre ktorých boli zdrojom inšpirácie. Práve im sa vo väčšine svojich básní venoval básnik Liu Yong .

Liu Yong

Liu Yong je často označovaný za bohéma a tuláka. Zložil síce štátne skúšky, nastúpil na úradnícku dráhu, no nakoniec dal prednosť tráveniu svojho voľného času na tržniciach, bazároch a v čajovniach spolu so speváčkami a kurtizánami.²²³ Úplne sa tým odchýlil od predstáv o užitočnom živote úradníka a literáta, tak ako boli zaužívané počas dynastie Song. Nebol len básnikom, ktorý si privyrába tým, že píše o týchto ženách, ale bol to skutočný, hlboký vzťah, v ktorom speváčky nie sú už len kulisou jeho básní, no skutočnými ľuďmi so svojimi citmi, túžbami a bolesťami. Liu Yong dokázal zachytiť atmosféru prostredia miest svojej doby aj nálady dlhých ciest a putovania človeka, ktorý nemá stály domov.²²⁴ Vďaka všetkým znakom typickým pre jeho tvorbu – hĺbke a úprimnosti citu, melodickosti a výraznému ľudovému jazyku – sa dokázal neobyčajne priblížiť ľudu, čím si zaručil rýchle rozšírenie a obľubu, a nakoniec tiež uznanie kritikov – literátov.

Liu Yong písal básne, ktoré boli v období dynastie Song spievané profesionálnymi speváčkami alebo ich poslucháčmi a obdivovateľmi. Neboli však primárnym prostriedkom na vyjadrenie básnikových pocitov. Písal na základe svojich vlastných skúseností, no nie z dôvodu zverejňovania svojho vlastného milostného života. Výnimkou sú niektoré básne, v ktorých je viditeľne zahrnutá básnikova osoba. V Liu Yongových básňach nájdeme témy lásky, cestovania, smútku, oslavy, filozofické úvahy, mytologické či historické námety. Básnik písal piesňovou formou *ci*.²²⁵

Na otázku „*Čo je to ci?*“ by slečna pracujúca ako spoločníčka v období, kedy boli *ci* najpopulárnejšie, teda okolo roku 900 n.l., pravdepodobne odpovedala nasledovne. *Ci* sú slová, teda slová piesní. Sú to čínske básne, ktoré sa spievajú s hudbou a zabávajú návštevníkov z Číny. Ľudia ich milujú, pretože hudba v nich vzbudzuje záujem a slová básní sa výborne hodia pre bankety, kde sa každý po pár pohároch vína cíti romanticky.²²⁶

Básne

V prvej básni opisuje Liu Yong krásu jednej z kurtizán nasledovne:

柳腰輕 *Liu yao qing*

英英妙舞腰肢軟。
章臺柳、昭陽燕。
錦衣冠蓋，
綺堂筵會，
是處千金爭選。
顧香砌、絲管初調。

Ying Ying tancuje krásne, jej driek je ohybný.
Vrba z Zhangtai, lastovička z Zhaoyang
Brokátové šaty, na hlave klobúk,
na slávnosti v hale ozdobenej hodvábom,
ostávajú tam a platia tisíce zlatých, súperia aby si mohli vybrať.
Sledujú voňavé stupienky, na ktorých muzikanti ladia flauty,

²²² Tamtiež, s. 162.

²²³ PALÁT, Augustín-PRŮŠEK, Jaroslav. Středověká Čína, s. 192.

²²⁴ ČERNÁ, Zlata-VLADISLAV, Jan. Jara a podzimy:devět básníků ze staré Číny.Praha:Mladá fronta,1961, s. 187.

²²⁵ Cai vo svojej knihe *How to Read Chinese Poetry: A Guided Anthology* (2008, 245) uvádza typické znaky básní *ci* - nepravidelnú dĺžku veršov a prísne stanovený rým a schéma tónov. Ďalej upozorňuje, že aj keď sú verše básní nepravidelné, nemožno si ich zamieňať s voľným veršom. Básne boli písané na stovky melódií, ktoré im striktné určovali počet znakov vo verši, umiestnenie rýmu, či pozíciu tónov. V skorých básňach *ci* môžeme vidieť tematický vzťah medzi ich obsahom a názvom melódie, v neskorších *ci* už tento vzťah takmer úplne zaniká.

²²⁶ MAIR, Victor H.,ed.(2010).The Columbia history of Chinese literature.Tz'u.(Sargent,Stuart).New York:Columbia University Press,2010, s. 314.

倚輕風、佩環微顫。 opretá v jemnom vánku, nefritové prívesky sa zľahka natriasajú.

乍入霓裳促遍。 Zrazu sa zapojí do rýchlej piesne Nichang.
逞盈盈、漸催檀板。 Ukazuje pôvab, klopkanie o zem postupne zrýchľuje.
慢垂霞袖，急趨蓮步， Hmlisté rukávy pomaly padajú, ponáhľa sa lotosovými krokmi,
進退奇容千變。 mení tisíce zvláštnych pozícií.
算何止、傾國傾城， Považujú ju za ničiteľku krajín a miest,
暫回眸、萬人腸斷。²²⁷ náhle otočí pohľad a tisíckam mužov zlomí srdce.

Vo veršoch básne nám autor opisuje vzhľad kurtizány, atmosféru jej vystúpenia a taktiež pocity, ktoré vyvoláva v mužoch, ktorí ju sledujú. Pri tanci ju sprevádzajú hudobníci, ktorí hrajú na strunové a trúbkové nástroje, ako sú napríklad flauta alebo citara. Ako ozdoby má na sebe nefritové prívesky v tvare krúžkov. Pri tanci klepká nohami o zem, tak ako sa zrýchľuje tempo piesne sa zrýchľujú aj jej kroky. Tie básnik opisuje ako lotosové – krásne a pôvabné.²²⁸ Lotos vyvoláva pocit nadzemskej čistoty a posvätnosti, a práve takú videli krásnu kurtizánu jej obdivovatelia.²²⁹ Slovné spojenie „ničiteľka krajín a miest“ je staré klišé, ktoré označuje krásu žien.²³⁰ Ying Ying je meno kurtizány.²³¹ Pochádzala z ulice Zhangtai, jej priezvisko bolo „Vrba“ a pracovala v paláci Zhaoyang. V básni tancuje na pieseň *Nichang* „Dúhová sukňa a kabát z peria“, ktorá hovorí o tangskom vládcovi Xuanzongovi a jeho obľúbenej konkubíne Yang Guifei.²³²

Druhá Liu Yongova báseň je napísaná z pohľadu mladíka, ktorý vyjadruje svoju ľútosť nad tým, že sa kvôli divokej mladosti s kurtizánou neoznámil skôr.

惜春郎 *Xi chun lang*

玉肌瓊艷新妝飾。 Nefritová pokožka, krásne zafarbená, čerstvo namaľovaná.
好壯觀歌席。 Okrášlila veľkolepú hudobnú slávnosť.
潘妃寶釧，阿嬌金屋， Vzácny náramok konkubíny Pan, zlatá komnata Ajiao,
應也消得。 to si zaslúži.

屬和新詞多峻格。 Zložila nové piesne, všetky na vysokej úrovni.
敢共我勍敵。 S nimi sa odváži byť mojim silným nepriateľom.
恨少年、枉費疏狂， Ľutujem mladosť, strácal som čas rozptýlením a pobláznením,
不早與伊相識。²³³ nezoznámil som sa s ňou skôr.

Autor prirovnáva tvár speváčky k bledému a čistému nefritu. Práve bledá tvár bola ideálom krásy a nefrit obrazným pomenovaním pre krásne predmety.²³⁴ Pravý nefrit býva na dotyk chladný, preto sa k nemu prirovnáva pokožka krásnej ženy. Zároveň je symbolom čistoty. Slovné spojenia v ktorých je použité slovo nefrit sa používajú dodnes v pozitívnych súvislostiach a často so sexuálnym

²²⁷ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu. Taipei: Liming Wenhua Gongsi, 1995. 574 s. ISBN 957-16-0373-2, s. 42.

²²⁸ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 42.

²²⁹ HRDLIČKOVÁ, Věna-TRNKA, Aleš. Rostliny jako symbol v čínské a japonské kultuře. Praha: Grada, 2010. 153 s. ISBN 978-80-247-1985-6, s. 87.

²³⁰ HIGHTOWER, James R. The Songwriter Liu Yong: Part I. In: Harvard Journal of Asiatic Studies, Vol. 41, No. 2 (Dec., 1981), pp. 323-376, s. 342.

²³¹ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 42.

²³² HIGHTOWER, James R. The Songwriter Liu Yong: Part I., s. 342.

²³³ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 111.

²³⁴ Tamtiež, s. 112.

zafarbením.²³⁵ Na konci básne mladík smúti nad tým, že pobláznená mladosť bez kurtizány bola iba stratou času.

V básni autor využíva dve veľmi známe narážky. Konkubína Pan Yuer bola cisárska konkubína posledného vládcu Qi, známa svojimi extravagantnými ozdobami. A Jiao bola žena, ktorú budúci vládca Wu z Han obdivoval natoľko, že už ako malý chlapec jej chcel postaviť zlatú komnatu. Týmito historickými narážkami mladík v básni vyjadruje, že aj kurtizána ktorú tak obdivuje, by si zaslúžila rovnaké dary.²³⁶

Z ďalšej Liu Yongovej básne sa dozvedáme o správaní kurtizány v prítomnosti muža.

木蘭花令 *Mulanhua ling*

有個人人真攀羨。
問著洋洋回卻面。
你若無意向他人，
為甚夢中頻相見。

Niektorí ľudia skutočne vyvolávajú závisť.
Keď sa ťa na niečo opýtam, samolúbo odvrátiš tvár.
Ak sa o mňa nezaujímaš,
prečo sa často stretávame v snoch?

不如聞早還卻願。
免使牽人虛魂亂。
風流腸肚不堅牢，
隻恐被伊牽引斷。²³⁷

Ak sa čo najskôr dopyčujem, že nemám nádej.
Zabrániš tomu, že sa zbláznim.
Romantické srdce nie je silné,
obávam sa, že mi ho vytrhneš.

Žena, do ktorej sa mladík z básne zaľúbil, oňho podľa druhého verša očividne nemá záujem. To, že slečna pri každej otázke odvráti tvár, je znakom jej namyslenosti a samolúbosti. Pri slovách o romantickom srdci myslí muž na to, ako sa po prvý krát stretli v jej tajnej komnate. Keď mu slečna vytrhne srdce, ostane popletené, zlomené.²³⁸ Mladé speváčky mužom prejavovať náklonnosť, no tí im aj napriek tomu museli zaplatiť. Dievčatá si mohli vybrať či so svojimi nápadníkmi budú flirtovať alebo budú naopak hanblivé.²³⁹

V nasledujúcej básni Liu Yong okrem tanečnice píše aj o mužovi, v ktorom jej vystúpenie vyvolá smutné pocity.

河傳 *He chuan*

翠深紅淺。
愁娥黛蹙，
嬌波刀翦。
奇容妙伎，
爭逞舞裊歌扇。
妝光生粉面。

Zelená je hlboká, červená je svetlá.
Obáva sa, pekne namaľované mole má zvráštené,
vystrihnuté z jemných vlín.
Krásne vyzerá, má skvelé pohyby,
snaží sa o obdiv, tancuje na podložke, spieva s vejárom.
Jej líčenie žiari na napudrovanej tvári.

坐中醉客風流慣。
尊前見。
特地驚狂眼。
不似少年時節，
千金爭選。

Medzi opitými hosťami bol jeden, čo kedysi zvykol byť zhýralý.
Vidí ju pred sebou.
Je osamelý a vystrašene sa pozerá.
Už to nie je tak, ako keď bol mladý
A ponúkol by tisíce aby získal to, čo si vybral.

²³⁵ EBERHARD, Wolfram. Lexikon čínských symbolů. Obrázková řeč Číny. Praha: Volvox Globator, 2001. 292 s. ISBN 80-7207-401-6, s. 92-93.

²³⁶ HIGHTOWER, James R. The Songwriter Liu Yong: Part I., s. 343.

²³⁷ LAI, Qiaoben., ed. (1995). Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 472.

²³⁸ Tamtiež, s. 473.

²³⁹ HIGHTOWER, James R. The Songwriter Liu Yong: Part I., s. 344.

相逢何太晚。²⁴⁰ Stretnutie prišlo príliš neskoro.

Prvý verš je opisom farieb a scenérie jarného večera, básnik ho vidí ako tmavo zelený a slabo červený. Namaľované mole predstavujú čierne obočie speváčky. To, že ho má zvráštené naznačuje, že na niečoho bojí, s niečím nie je spokojná. Oči má tak krásne, akoby boli vyrezané z morských vln. Je to krásna a talentovaná žena, ktorá si svojimi pohybmi a talentom dokáže získať a očariť svojich divákov.²⁴¹ Každý ctiteľ a divák nemusí byť vždy potenciálnym zákazníkom. Pri vstupe do verejného domu sa síce k ničomu nezaväzujú, no vyplývajúc zo situácie si pár takmer vždy nájde cestu do spálne.²⁴²

Nasleduje báseň kde okrem opisu krásy nájdeme aj niekoľko veršov o spoločných chvíľach milencov.

促拍滿路花 (cu pai) Man lu hua

香靨融春雪，	Voňavé jamky v lícach roztápajú jarný sneh，
翠鬢彈秋煙。	tmavé vlasy visia v jesennej hmle。
楚腰纖細正笄年。	Zreteľný pás ma štíhly a je veľmi mladá。
鳳幃夜短，	Noci pod fénixovými závesmi sú krátke，
偏愛日高眠。	rada spí až kým slnko nie je vysoko。
起來貪顛耍，	Keď sa zobudí, chce hrať bláznivé hry，
只恁殘卻黛眉，	len tak s rozmazaným obočím，
不整花鈿。	nedáva na poriadok kvetinové ozdoby。

有時攜手閒坐，	Niekedy ruka v ruke nečinne sedíme，
偎倚綠窗前。	schúlení vedľa seba pred zeleným oknom。
溫柔情態盡人憐。	Kvôli jej jemnej duši ju ľudia milujú。
畫堂春過，	Maľovanou halou prechádza jar，
悄悄落花天。	deň, kedy potichu opadávajú kvety。
最是嬌疑處，	Najkrajšia je keď je plná obáv，
尤帶檀郎，	zadržiava svojho drahého，
未教拆了秋千。 ²⁴³	aby nezložil hojdačku。

Autor opisuje krásu dievčiny na jar aj na jeseň, čím vyjadruje, že je krásna po celý rok. Jar je ročné obdobie, kedy je mužský element na vzostupe, ľudia aj príroda prechádzajú do plodného obdobia. V básňach preto často vyjadruje obdobie, kedy je dvojica šťastná a zamilovaná.²⁴⁴ Noci strávené s milenkou sa mužovi zdajú byť krátke, trávia ich pod „fénixovými závesmi“, ktoré symbolizujú milencov. Dievčina sa po nich zobúda až na obed, kedy je už slnko vysoko. Rada s hráva hry, v ktorých si môžu vyjadriť romantické pocity, či svoju nespútanosť. Rozmazané obočie naznačuje, že sa ráno po noci s mužom nepotrebuje upraviť a namaľovať si tvár; podobný význam majú aj kvetinové ozdoby – pred spaním si ich nestihla zložiť a upratať. Zeleným oknom autor naznačuje, že sú stále v izbe dievčaťa. Tú neskôr nazýva maľovanou halou.²⁴⁵ Hojdačka v záhrade bola obľúbenou

²⁴⁰ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 483.

²⁴¹ Tamtiež, s. 484.

²⁴² HIGHTOWER, James R. The Songwriter Liu Yong: Part I., s. 346.

²⁴³ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 450.

²⁴⁴ EBERHARD, Wolfram. Lexikon čínských symbolů, s. 94.

²⁴⁵ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 450.

zábavou mladých žien. Bolo zvykom zvesiť ju na konci jari dole, čomu sa dievčina v básni snaží zabrániť. Chce tak oddialiť koniec obdobia, kedy je dvojica šťastná a zamilovaná.²⁴⁶

V ďalšej básni nájdeme okrem opisu krásky aj opis miesta, kde sa stretávala so svojim milencom.

兩同心 Liang tong xin

嫩臉修蛾， 淡勻輕掃。 最愛學、宮體梳妝， 偏能做、文人談笑。 綺筵前、 舞燕歌雲， 別有輕妙。	Nežná tvár, namaľované mole, pekne upravené, jemne načesané. Najradšej sa učí maľovať a obliekať ako dámy v palácoch, Dokáže sa zapojiť do diskusie a žartov s učenými mužmi. Na slávnosti je pre divákov krásna, tancuje ako lastovička, jej spev zastavuje oblaky, oproti ostatným je nežná a krásna.
--	---

飲散玉爐煙裊。 洞房悄悄。 錦帳裡、低語偏濃， 銀燭下、細看俱好。 那人人、昨夜分明， 許伊偕老。 ²⁴⁷	Po oslave, z nefritovej piecky sa krúti dym. Tajná izba je tichá. Vo vnútri brokátovej záclony, jej šepot spojený s dôvernosťami, pod striebornou lampou, úplne všetko čo vidí sa mu páči. Tá dievčina minulú noc veľmi jasne, sľúbila, že s ním zostarne.
---	---

V úvode autor opisuje krásnu tvár dievčaťa a jej „namaľované mole“, teda upravené obočie. Podľa ďalších riadkov pracuje ako kurtizána a spoločníčka, všetko sa učí od dám žijúcich v paláci. Jej tancu, spevu ani vzhľadu sa však žiadna iná nevyrovná. Ďalej sa odohráva scéne v jej izbe, ktorú nazýva tajnou. Brokátový baldachýn a strieborná lampa naznačujú romantické a dôverné chvíle dvojice, ktorá si nakoniec sľúbi vernosť až do konca života.²⁴⁸

V nasledujúcej básni LiuYong opisuje ťažkosti života kurtizány .

合歡帶	He	huan	dai
身材兒、早是妖嬈。 算風措、實難描。 一個肌膚渾似玉， 更都來、佔了千嬌。 妍歌艷舞，鶯慚巧舌， 柳妒纖腰。 自相逢，便覺韓價減， 飛燕聲消。 桃花零落，溪水潺湲， 重尋仙徑非遙。 莫道千酬一笑， 便明珠、萬斛須邀。 況當年，便好相攜，	Jej telo, už od dávna je čarovné. Spôsob akým jedná je skutočne ťažké vylíčiť. Pokožka ako nefrit, tým všetkým ovláda tisíc pôvabov. Krásna pieseň, skvelý tanec, aj slávika zahanbí jej šikovný jazyk, vrba jej závidí jej štíhly pás. Po stretnutí s ňou je cítiť, že cena Han klesá, hlas lietajúcej lastovičky zaniká. Broskyňové kvety vädnú a padajú, voda rieky sa valí, cesta, ktorú znovu hľadajú už nie je ďaleko. Nehovor, že tisíce stojí jeden úsmev, hneď po tom si zapýta hromadu šperkov. A čo viac, v takom období je správne, že sa držia za ruky,		

²⁴⁶ HIGHTOWER, James R. The Songwriter Liu Yong: Part I., s. 348.

²⁴⁷ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 91.

²⁴⁸ Tamtiež, s. 92.

鳳樓深處吹簫。²⁴⁹

hlboko vo Fénixovej hale hrajú na flautu.

V tejto básni použil Liu Yong na opis krásavice niekoľko obrazných pomenovaní a prirovnaní. Čistú a svetlú pokožku dievčiny, ktorá je v Číne dodnes symbolom krásy, prirovnáva autor k nefritu. Vírba bola ďalším symbolom jari, taktiež bola spájaná s erotickým očakávaním.²⁵⁰ V tejto básni Liu Yong prirovnáva pás krásnej dievčiny k štíhlemu vrbovému prútiku. Jej spev je tak vábivý že sa mu nevyrovná ani štebot slávika, dokonca popri ňom zaniká aj hlas slávnej speváčky Han O. Jej hlas sa údajne ozýval v hradbách paláca ešte tri dni po tom, ako z neho odišla. Lietajúca lastovička odkazuje na hansku cisárovnú, preslávenú svojim tancovaním.²⁵¹ Ďalšou metaforou pre krásnu tvár mladej dievčiny je broskyňový kvet, ktorý môže poukazovať na ľahkovážnu ženu, ktorá sa nechá ľahko zviešť.²⁵² Zobrazenie ženy hrajúcej na flautu pre potešenie muža má dvojzmyselný význam a sexuálny podtext, môže tiež odkazovať na erotické hry milencov.²⁵³ Posledné dvojveršie naznačuje, že sa mladý pár zoberie, odkazuje na zaľúbencov, ktorí kedysi spolu žili vo Fénixovej hale.²⁵⁴

Ďalej opisuje Liu Yong krásnu, mladú kurtizánu, ktorej sú muži ochotní platiť tisíce za jediný úsmev. Báseň je písaná z pohľadu dievčiny. Odhalenie jej duše, ako ho uvidíme v nasledujúcich veršoch, je kontrastné s bedákaním vo väčšine básní. U Liu Yonga treba vyzdvihnúť fakt, že sa dokáže zďaleka vyhnúť očakávaným stereotypom pri písaní zo ženského uhla pohľadu. Vyjadruje tak skutočné pochopenie ťažkostí života kurtizány, ako napríklad práve v tejto básni.²⁵⁵

迷仙引 *Mi xian yin*

才過笄年，初縮雲鬟，

Práve som dosiahla vek dospelosti, oblaky si začínam česať dohora,

便學歌舞。

čoskoro sa naučím spievať a tancovať.

席上尊前，

Na slávnosti som úctivá k svojim divákovi,

王孫隨分相許。

mám moc nad mužmi, dovoľím im aby ma medzi sebou chválili.

算等閒、酬一笑，

Považujú ma za ďalšiu tých voľných, ktorej zaplatia za úsmev,

便千金慵覷。

za tisíce zlatých ma môžu pozorovať.

常隻恐、容易蕩華偷換

Často mám strach, aké ľahké je ukradnúť kvet ibišu a zmeniť ho

光陰虛度。

a svetlo a mesiac pokorne plynú.

已受君恩顧。

Prijala som milostivý pohľad svojho vládcu.

好與花為主。

Bol to ten správny, kto sa stane pánom kvetov.

萬裡丹霄，

Desaťtisíc míľ k červenému nebu,

何妨攜手同歸去。

vrúcne by som šla za ruku spolu s ním.

永棄卻、煙花伴侶。

Navždy ma opúšťa, v spoločnosti hmľistých kvetov.

免教人見妾，朝雲暮雨。²⁵⁶

Nenechám ich aby ma sledovali, ranné oblaky, večerný dážď.

²⁴⁹ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 290.

²⁵⁰ EBERHARD, Wolfram. Lexikon čínských symbolů, s. 272.

²⁵¹ HIGHTOWER, James R.. The Songwriter Liu Yong: PartII, s. 33.

²⁵² EBERHARD, Wolfram. Lexikon čínských symbolů, s. 27.

²⁵³ Tamtiež, s. 65.

²⁵⁴ HIGHTOWER, James R.. The Songwriter Liu Yong: PartII, s. 33.

²⁵⁵ HIGHTOWER, James R.. The Songwriter Liu Yong: PartI, s. 353

²⁵⁶ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 139.

Mladé dievča práve dosiahlo 15 rokov, stáva sa z nej žena. „Oblaky“, teda vlasy, si začína upravovať do rôznych účesov. Podľa toho, že sa začína učiť tancovať a spievať, je jasné, že ju čaká kariéra kurtizány a spoločníčky. Za tisíc zlatých si muži môžu kúpiť jej pozornosť, no ona nimi bude napriek tomu pohŕdať; jej srdce v tejto básni patrí cisárovi. Básnik prirovnáva krásu a vôňu ibišteka ku príťažlivosti mladej dievčiny. Básnik tento kvet prirovnáva k jej práci, ráno rozkvitá v celej svojej kráse, no večer opadáva. Metafora svetla a mesiaca odkazuje na plynutie času. Kurtizána svojich divákov a obdivovateľov nazýva kvetmi; vládca, ktorý ju jediný očaril je „pánom kvetov“. Držanie sa za ruky je v básni prejavom intimity a blízkosti medzi nimi dvoma.²⁵⁷ Báseň končí častou metaforou o oblakoch a daždi. Tie sú symbolom spojenia, pričom oblaky znamenajú spojenie mužského elementu so ženským a dážd' potom vyvrcholenie aktu.²⁵⁸

Túžba po stretnutí, šťastie a zaľúbenosť mladých ľudí sú popri milovanej dievčine témou nasledujúcej básne.

洞仙歌 Dong xian ge

佳景留心慣。	Pekné prostredie pritiahne srdce.
況少年彼此，	Obzvlášť keď sú dvaja mladí ľudia
風情非淺。	viac než zamilovaní.
有笙歌巷陌，	Na ulici s muzikantmi,
綺羅庭院。	na nádvorí s hodvábnymi šatami.
傾城巧笑如花面。	Bola tam tvár s úsmevom ako kvetina, ktorá by zničila krajinu.
恣雅態、	Správanie a držanie tela mala elegantné,
明眸回美盼。	žiarivé oči hľadeli šibalsky a krásne.
同心縮。	Spriaznené duše sú zviazané.
算國豔仙材，	Považujú ju za krásku celej krajiny, nesmrteľnú,
翻恨相逢晚。	ale ľutujem, že sme sa stretli tak neskoro.

繾綣。	Zaľúbení a neoddeliteľní.
洞房悄悄，	Potichu v tajnej odľahlej izbe,
繡被重重，	pod vyšívanými vrstvami prikrývky,
夜永歡餘，	v noci máme vždy prebytok šťastia,
共有海約山盟，	spolu sme si prisahali na moria a hory,
記得翠雲偷翦。	pamätám si, že si si odstrihla oblak tmavých vlasov.
和鳴彩鳳於飛燕。	Spojila si pár fénixov, lietajúce lastovičky.
間柳徑花陰攜手遍。	Pozdĺž vrbovej cestičky ukrytej v kvetoch sme kráčali za ruky.
情眷戀。	S túžbou spomínam na tú vášeň.

向其間、	Keď sa vraciam k tomu obdobiu,
密約輕憐事何限。	ako mohla skončiť tajná dohoda nežnej lásky?
忍聚散。	Znášam to, že sme sa stretli a rozdelili.
況已結深深願。	Už som vzdal hlboké nádeje.
願人間天上，	Dúfam, že ľudia na zemi aj na nebi,
暮雲朝雨長相見。 ²⁵⁹	sa navždy stretávajú vo večerných oblakoch a rannom daždi.

V básni mladík spomína na zaľúbené chvíle, ktoré kedysi trávil s krásnou dievčinou. Báseň je výnimočná tým, že v nej prevládajú šťastné spomienky a pocity nad depresívnymi. Kvetina je ku krásnej tvári kurtizány. Vo svojich básňach často opisuje ženy ako ničiteľky krajín; kedysi ich kvôli ich

²⁵⁷ Tamtiež, s. 141.

²⁵⁸ EBERHARD, Wolfram. Lexikon čínských symbolů, s. 177.

²⁵⁹ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 344.

kráse považovali za potvory, ktoré si dokázali podmaniť cisára, a práve kvôli tomu mohlo dôjsť k porážke ich krajiny. V tejto básni o nej ďalej hovorí ako o najkrajšej v krajine, jej krásu pokladá za nesmrteľnú. Milenci si navzájom prisahali večnú lásku, na ktorej dôkaz dostal mladý muž „tmavý oblak“, teda prameň jej vlasov.²⁶⁰ Keď má žena tmavé, lesklé vlasy, nazývajú sa „oblakmi vlasov“, či „oblačnými vlasmi“. Práve veľké a vzdušné vlasy boli ideálom krásy. Dámy ich dopĺňali ihlicami, kvetinami, či inými ozdobami.²⁶¹ Básnik ďalej prirovnáva spojenie a zaľúbené pocity milencov k páru fénixov a lastovičiek. Fénix je podobne ako mandarínske kačičky symbolom manželského šťastia a radosti,²⁶² tiež môže symbolizovať milencov.²⁶³ Liu Yong nemal vždy úmysel zmeniť stretnutie na pevnejší vzťah, no predmetom jeho niektorých básní je práve skutočná láska.²⁶⁴

Tretia báseň opisuje spomienky na spoločné chvíle zaľúbeného páru, ich opätovné stretnutie a obavy z ďalšieho rozlúčenia.

帶人嬌 Ti ren jiao

當日相逢，	V ten deň, keď sme sa stretli,
便有憐才深意。	ľúbila si ma za hlboké nápady o tom, čo by som dokázal urobiť.
歌筵罷、	Po hostine
偶同鴛被。	sme sa spolu prikryli ako mandarínske kačičky.
別來光景，	Nechali sme odísť všetko svetlo,
看看經歲。	vidím, že už prešiel rok.
昨夜里、	Minulú noc
方把舊歡重繼。	sme obnovili staré potešenie.

曉月將沈，	Na úsvite, chvíľu predtým, než sa mesiac chystá zapadnúť,
征驂已驕。	kone sú už osedlané na cestu.
愁腸亂、	Zmietame sa v obavách,
又還分袂。	akoby sme sa mali znova rozlúčiť.
良辰好景，	Krásne obdobie a pekné miesto,
恨浮名牽系。	ľutujem, že som priviazaný k premenlivej sláve.
無分得、	Nenechajú ma zdieľať,
與你恣情濃睡。 ²⁶⁵	dopriať si spoločný spánok s tebou.

Autor v tejto básni prirovnáva milencov k mandarínskych kačičkám. Toto prirovnanie nájdeme v jeho básňach niekoľkokrát, v Číne symbolom manželskej lásky a vernosti.²⁶⁶ V druhej časti básne sa opäť schýľuje k rozlúčeniu zamilovaného páru. Práve o odlúčení je väčšina Llu Yongových milostných básní. Práve táto scéna však nepatrí medzi básnikove obľúbené; hovorí o dievčati, ktoré kedysi poznal a opustil. Spojením „putá premenlivej slávy“ vyjadruje potrebu po inej práci než je návšteva verejného domu - pravdepodobne je to želanie, že mal nastúpiť do úradu.²⁶⁷

Po odlúčení mladíkovi ostávajú aspoň radostné spomienky. V nasledujúcich veršoch uňho vyvolávajú erotické sny.

小镇西 Xiao zhen xi

意中有個人，芳顏二八。	Myslím na niekoho, voňavá tvár, má 16 rokov.
-------------	--

²⁶⁰ Tamtiež, s. 346.

²⁶¹ EBERHARD, Wolfram. Lexikon čínských symbolů, s. 267.

²⁶² ZHAO, Chungzuo (ed.). Among the Flowers, s. 212.

²⁶³ OBUCHOVÁ, Ľubica. Čínské symboly. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 112.

²⁶⁴ HIGHTOWER, James R.. The Songwriter Liu Yong: PartI, s. 347.

²⁶⁵ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 283.

²⁶⁶ Tamtiež, s. 284.

²⁶⁷ HIGHTOWER, James R.. The Songwriter Liu Yong: PartI, s. 349.

天然俏、自來妍黠。
最奇絕，
是笑時、媚靨深深，
百態千嬌，再三偎著，
再三香滑。

Prirodzene múdra, vždy bola zlou a prešibanou.
Najzvláštnejšia je,
keď sa smeje a prehľbia sa jej krásne jamky v lícach,
má sto postojov a tisíce pôvabov, znovu a znovu ju objímam,
znovu a znovu je sladká a neistá.

久離缺。
夜來魂夢里，
尤花帶雪。
分明似舊家時節。
正歡悅。
被鄰雞喚起，一場寂寥，
無眠向曉，空有半窗殘月。²⁶⁸

Dlho som bol ďaleko a nevenoval som sa jej.
V noci prišla jej duša do môjho sna,
krásna ako kvetina, ustráchaná ako sneh.
Zdieľali sme svetlo ako za starých čias.
Tak radi a šťastní.
Susedov kohút ma zobudil, všetko bolo osamelé,
nemohol som znovu zaspáť, prázdnota za oknom zničila
mesiac.

Opäť sa stretávame s opisom prešibanej ženy, ktorá si dokázala každého muža omotať okolo prsta. Básnik ju opisuje niekoľkými prirovnaniami, napr. zdieľali sme svetlo ako za starých čias, krásna ako kvetina, ustráchaná ako sneh. Význam snehu sa spája s pomínutelnosťou.²⁶⁹ Zmienkou o mesiaci môžeme vysvetliť ako metaforu pre označenie dievčiny; mesiac je spojený so ženským elementom.²⁷⁰

Nasledujúce dve básne sa od ostatných odlišujú tým, že sú napísané z pohľadu ženy.

晝夜樂 *Zhou ye le*

洞房記得初相遇。
便隻合、長相聚。
何期小會幽歡，
變作離情別緒。
況值闌珊春色暮。
對滿目、亂花狂絮。
直恐好風光，盡隨伊歸去。

V tajnej izbe spomínam ako sme sa prvýkrát stretli.
Mali sme byť pár, navždy spolu.
Kedy sa krátka príležitosť tajného potešenia,
zmenila na žiaľ z odlúčenia.
Stalo sa to večer, keď sa jar v krajine blížila ku koncu.
Dvojica zapíňala oči, divoko poletujúce kvety a bahniatka.
Ja som sa bála, že krásna scéna, skončí a odíde spolu s tebou.

一場寂寞憑誰訴。
算前言，總輕負。
早知恁地難拚，
悔不當時留住。
其奈風流端正外，
更別有、系人心處。
一日不思量，也攢眉千度。²⁷¹

Na tomto osamelom mieste nie je nikto komu sa pošťazujem.
Vyzerá to, že predošlé sľuby, je vždy ľahké porušiť.
Mala som vedieť skôr, že ťa ľahko prehliadnem,
ľutujem že som ťa nepožiadala aby si ostal.
Nie len preto, že si bol tak romantický a starostlivý,
mal si aj niečo ďalšie, čo ostalo v mojom srdci.
Nemyslím na teba celý deň, aj tak tisíc krát spájam obočie.

V básni mladá žena smúti za svojím milencom. V závere básne ľutuje, že mu dovolila odísť. Nebol to iba romantický a starostlivý muž, no bol v niečom výnimočný a práve tým si získal srdce dievčiny. Poletujúce kvety a bahniatka dokresľujú atmosféru jarného večera.²⁷² Aj keď na milenca dievča nemyslí celé dni, neustále ma zvrátené obočie, ktoré naznačuje aká je smutná. Obočie je zvláštne znamenie krásy, ktoré si ženy často holili a potom domaľovali. Pekne tvarované obočie

²⁶⁸ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 440.

²⁶⁹ EBERHARD, Wolfram. Lexikon čínských symbolů, s. 232.

²⁷⁰ Tamtiež, s. 155.

²⁷¹ LAI, Qiaoben.,ed.(1995).Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 37.

²⁷² Tamtiež, s. 38.

vyzerá ako mole, v tvare jemného oblúku a husté, niekedy tiež prirovnávané ku motýľom.²⁷³ Verše tejto básne nám potvrdzujú, že v bohatej tvorbe Liu Yonga nemusí byť z rozchodu nešťastný iba muž.²⁷⁴ S Liu Yongom získali texty básní po prvý krát schopnosť prezentovať v jej vlastných slovách kompletnú ženskú povahu. Dlhé básne poskytli dostatok priestoru nevyhnutného pre dosiahnutie psychologickkej jemnosti.²⁷⁵

Nasleduje ďalšia báseň, taktiež napísaná z pohľadu ženy. Tento krát v nej smúti kvôli milencovi, ktorý porušil sľub vernosti.

錦堂春 Jin tang chun

墜髻慵梳，	Spadnutý účes, chabo učesaný,
愁蛾嫩畫，	úzkostlivé mole len slabo namaľované,
心緒是事闌珊。	náladu mám zo všetkého unavenú.
覺新來憔悴，	Cítim že blednem a som zničená,
金縷衣寬。	šaty so zlatými ozdobami mám široké.
認得這疏狂意下，	Pod tými nespútanými myšlienkami som si uvedomila,
向人詭譬如閒。	že obviňuje ľudí akoby im na to nezáležalo.
把芳容整頓，	Keď okrášlim svoju tvár,
恁地輕孤，爭忍心安。	nezáleží mu na tom, ako môže byť jeho kruté srdce v pokoji?

依前過了舊約，	Už kedysi porušil náš sľub,
甚當初賺我，	tak ako predtým ma podvádza,
偷翦雲鬟。	odstrihol a vzal oblak mojich vlasov.
幾時得歸來，	Kedy sa vráti späť,
春閣深關。	budeme šťastní, zavretí hlboko v mojej komnate.
待伊要、尤雲殢雨，	Ak chce ostať, oblaky viny a dážď úzkosti,
纏繡衾、不與同歡。	zabalím vyšívajú prikrývku, nebudem s ním zdieľať potešenie.
盡更深、款款問伊，	Keď končí hlboká noc, opatrne sa ho opýtam,
今後敢更無端。 ²⁷⁶	či sa po tom všetkom ešte odváži byť necitlivý.

V básni dokázal Liu Yong navodiť melancholickú náladu; v prvej časti sa mu to podarilo opisom výzoru nešťastnice, v druhej časti jej pocitmi. Je pohoršená z nezáujmu svojho milenca a pripravená ukázať mu svoju nespokojnosť, ak sa ku nej znova vráti. Neupravené vlasy a nenamaľované obočie sú znakom toho, že dievča je smutné, nemá potrebu sa upraviť, šaty sú jej priveľké. Vie, že napriek sľubu, ktorý si kedysi dali s milencom, a ktorý potvrdila odstrihnutím prameňa svojich vlasov, ju podvádza. Presviedča samú seba, že keď sa vráti, za trest mu neopätuje jeho vášeň; odmietne „oblaky a dážď“, ktoré sú obrazným pomenovaním milostného aktu.²⁷⁷ Dôvodom odlúčenia a ukončenia vzťahu mladého páru bola najčastejšie cestovanie alebo pracovná cesta, ktorú musel muž absolvovať. Práve on v Liu Yongových básňach prežíva smútok z rozlúčky natoľko, že sa nakoniec rozhodne k milenke vrátiť. Niektoré také básne dokážu navodiť atmosféru smútku, strachu a túžby po domove aj bez zmienky o opustenej dievčine.

²⁷³ EBERHARD, Wolfram. Lexikon čínských symbolů, s. 178.

²⁷⁴ HIGHTOWER, James R.. The Songwriter Liu Yong: Part I, s. 355.

²⁷⁵ Tamtiež, s. 352.

²⁷⁶ LAI, Qiaoben., ed. (1995). Liu Yong Ci Jiao Zhu, s. 254.

²⁷⁷ Tamtiež, s. 255 – 256.

Obraz kurtizány v básňach

Pri opise vzhľadu žien básnik priamo pomenúva časti tela, napr. obočie, vlasy, tvár, jamky v lícach, pás, pokožka. Symbolickými sa stávajú pri spojení s prídavnými menami alebo ako súčasť metafory, napr.:

- nefritová pokožka, krásne zafarbená, čerstvo namaľovaná,
- voňavé jamky v lícach,
- tmavé vlasy visia v jesennej hmle,
- jej telo už oddávna je čarovné,
- vrba jej závidí jej štíhly pás,
- žiarivé oči,
- spadnutý účes, chabo učesaný.

Symbolické opisy častí tela sú zriedkavé, napr.:

- pekne namaľované mole (obočie),
- oblaky si češe dohora (vlasy).

Predstaviť si krásavicu nám pomáha aj opis jej oblečenia, ozdôb, či vlasových doplnkov, ktoré sa však v básňach tiež vyskytujú len občas, napr.:

- nefritové prívesky,
- šaty so zlatými ozdobami.

S výnimkou jedinej básne, kedy kurtizána vidí samú seba nepeknú a zničenú, sú vo všetkých kurtizány opísané ako krásne ženy, napr.:

- jej líčenie žiari,
- náhle otočí pohľad a tisíckam mužov zlomí srdce,
- oproti ostatným je nežná a krásna,
- okrášlila veľkolepú slávnosť,
- má sto postojov a tisíce pôvabov.

Básnik sa okrem vzhľadu venoval aj samotnému vystúpeniu mladých dievčat. Opisoval spôsob akým spievajú, tancujú, zvädzajú svojich nápadníkov:

- tancuje krásne,
- jej driek je ohybný,
- ukazuje pôvab,
- tancuje na podložke, spieva s vejárom,
- tancuje ako lastovička,
- zložila nové piesne, všetky na vysokej úrovni.

Vďaka tomu, že Liu Yong žil v rovnakom prostredí ako kurtizány a priatelil sa s nimi, poznal spôsob ich života, rozumel ich emóciám a dokázal imitovať ich jazyk. Venoval sa pocitom lásky zaľúbených párov, samote, ľútosti či obavám. Dokázal písať v náznakoch a nechať tak priestor predstavivosti čitateľa, no nevyhýbal sa ani odvážnym opisom milostných scén zo zábavných štvrtí či verejných domov:

- vo vnútri brokátovej záclony, jej šepot spojený s dôvernosťami,
- pod striebornou lampou, úplne všetko čo vidí, sa mu páči,
- hlboko vo Fénixovej hale hrajú na flautu,
- v noci máme vždy prebytok šťastia,
- prikryli sme sa ako mandarínske kačičky,
- dopriať si spoločný spánok s tebou,
- voňavá a horúca prikrývka mandarínskych kačičiek.

Na základě rozboru básnickové tvorby možno usúdiť, že spôsob života kurtizán nemal mnoho spoločného so životom poslušných a zdržanlivých žien v prostredí mestských štvrtí za dynastie Song. Domácnosti fungujúce podľa prísnych pravidiel v jeho básňach vystriedalo uvoľnené prostredie zábavných domov, v ktorých si muži spríjemňovali voľné chvíle. Ženy v Liu Yongových básňach boli pre mužov stelesnením krásy, objektom ich túžby. Podľa pocitov, ktoré v básňach svojim vzhlľadom a správaním u mužoch vyvolávali, niet divu, že si niektoré z nich dokázali získať srdce aj najmocnejších mužov v krajine.

Odlíšnosť postavenia a vnímania žien v Liu Yongových básňach v porovnaní s dobovými predstavami nám dokazuje niekoľko veršov z vybraných básní, napr.:

- Považujú ju za ničiteľku krajín a miest, náhle otočí pohľad a tisíckam mužov zlomí srdce.
- S nimi sa odváži byť mojim silným nepriateľom.
- Ľutujem mladosť, strácal som čas rozptýlením a pobláznením, nezoznámil som sa s ňou skôr.
- Romantické srdce nie je silné, obávam sa, že mi ho vytrhneš.
- Mám moc nad mužmi, dovoľím im aby ma medzi sebou chválili.
- Za tisíce zlatých ma môžu pozorovať.
- Bola tam tvár s úsmevom ako kvetina, ktorá by zničila krajinu.
- S túžbou spomínam na tú vášeň.
- Už som vzdal hlboké nádeje.
- Nebolo nič čo by som pre ňu nespravil, všetko som jej dovolil.
- Robila si čo chcela, až priveľmi.
- Ľutujem, že som priviazaný k premenlivej sláve.
- Porazený krásnou ženou, koľko sľubov, musím znášať to, že šťastie minulosti, skončilo a zmenilo sa na žiaľ.
- Často v chlade na ňu ešte viac spomínam.

Všetky vyššie uvedené príklady opisujú pocity a emócie muža. Na základe nich možno konštatovať, že vo svete Liu Yongových básní sú práve muži tými citovo podradenými, oni milujú a uctievať krásne kurtizány a svoje milenky. Práve preto možno tento vzťah považovať za priam kontrastný voči dobovým predstavám o vzťahu muža a ženy. Liu Yong veľmi odvážne opisoval vzťahy a emócie medzi ženami a mužmi, nevyhýbal sa ani milostným scénam. Niet pochyb o tom, že sa vo svojej tvorbe dokázal priblížiť ľudu. Práve to mu zaručilo rýchle rozšírenie, obľubu a v neposlednom rade aj uznanie kritikov.

Literatúra

BOSSLER, Beverly. *Courtesans and Literati in Song China. Institute Shifting Identities.* In: Harvard Journal of Asiatic Studies, Vol. 62, No. 1 (Jun., 2002), pp. 5-37, [cit.23.7.2013]. Published by: Harvard-Yenching Institute. Stable URL. Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/4126583>>

CAI, Zong-Qi. *How to Read Chinese Poetry: A Guided Anthology.* New York: Columbia University Press, 2008. 426 s.

ČERNÁ, Zlata-VLADISLAV, Jan. *Jara a podzimy: devět básníků ze staré Číny.* Praha: Mladá fronta, 1961. 212 s.

EBERHARD, Wolfram. *Lexikon čínských symbolů.* Obrázková řeč Číny. Praha: Volvox Globator, 2001. 292 s. ISBN 80-7207-401-6.

EBREY, Patricia B. *The inner quarters: marriage and the lives of Chinese women in the Sung Period.* Berkeley, CA: University of California Press, 1993. 332 s. ISBN 0-520-08158-7.

HIGHTOWER, James R. *The Songwriter Liu Yong: Part I.* In: Harvard Journal of Asiatic Studies, Vol. 41, No. 2 (Dec., 1981), pp. 323-376.

- HIGHTOWER, James R.. *The Songwriter Liu Yong: Part II*. In: Harvard Journal of Asiatic Studies, Vol. 42, No. 1 (Jun., 1982), pp. 5-66.
- HRDLIČKOVÁ, Věna-TRNKA, Aleš. *Rostliny jako symbol v čínské a japonské kultuře*. Praha: Grada, 2010. 153 s. ISBN 978-80-247-1985-6.
- LAI, Qiaoben.,ed.(1995).*Liu Yong Ci Jiao Zhu*. Taipei: Liming Wenhua Gongsi, 1995. 574 s. ISBN 957-16-0373-2.
- MAIR, Victor H.,ed.(2010).*The Columbia history of Chinese literature*.Tz'ü.(Sargent,Stuart).New York:Columbia University Press,2010, pp.314-336.
- OBUCHOVÁ, Lúbia. *Čínské symboly*. Praha: Grada Publishing, 2000.
- PALÁT, Augustín-PRŮŠEK, Jaroslav. *Středověká Čína : Společnost a zvyky v době dynastií Sung a Jüan*. Praha : DharmaGaia, 2001. 376 s. ISBN 80-85905-39-6.
- ZHAO, Chungzuo (ed.). *Among the Flowers: The Hua-chien chi*. Prekl. Lois Fusek. New York: Columbia University Press, 1982.

COURTESANS LIVING IN TOWN DISTRICTS DURING THE SONG DYNASTY AND THEIR IMAGE IN THE WORKS OF LIU YONG

Annotation: Paper aims to describe the courtesans living in town districts during the Song Dynasty and evaluate their depiction in the works of the poet Liu Yong. The study is based on author's own translations as well as poetry analysis. First part describe a distinct social group of courtesans in the Song Dynasty era according to secondary literature. The second part treats basic information about the poet Liu Yong. The third part, practical, deals with the analysis of poems. The study is concluded by the overall view on courtesans in the works of Liu Yong living on town districts during the Song dynasty.

Key words: Liu Yong 柳永, Courtesan, Ci 詞 poetry

CENTRÁLNÍ BANKA

Barbora Blšáková

Abstrakt: Práce se skládá z 3 tematických okruhů. První část se zaměřuje na centrální banku, její cíle, funkce a úkoly. Dále uvádí stručný přehled odlišností centrálního bankovníctví ve vybraných zemích světa. Druhá část práce pojednává o centrálním bankovníctví v České republice, o jeho vývoji od roku 1993 po současnost a ukotvení v českém právním řádu. Třetí část práce hovoří o České národní bance, jejím postavení a výhledu do budoucna.

Klíčová slova: Centrální bankovníctví, centrální banka, Česká národní banka.

1 Centrální banka jako monetární²⁷⁸ autorita

Pro správný chod národního hospodářství kterékoliv země je nezbytné zajistit řádné fungování peněžní sféry, finanční a bankovní soustavy. Centrální banka je jednou z velmi důležitých institucí, které o toto fungování usilují.

Rozvoj dělbý práce spojený s rozvojem peněžní sféry a vznikem finančních trhů vedl ke vzniku bankovníctví jako zvláštního druhu podnikání. V evropských zemích dochází k tomuto vývoji počátkem 16. - 17. století. Banky začínají fungovat jako specifické podniky, které zajišťují pohyb finančních prostředků mezi jednotlivými ekonomickými subjekty. Mezi bankami působícími na určitém území se postupně vytvářely finanční vztahy. Vzájemným propojováním bank následně vznikla bankovní soustava.²⁷⁹

Proces vzniku bankovních soustav probíhal v různých zemích v závislosti na odlišných historických podmínkách. Tím se vysvětluje postupný vznik bankovních soustav lišících se řadou znaků. Všechny bankovní systémy však měly společný fakt, že poskytovaly určité služby i státu (panovníkovi země, státním institucím apod.), což bylo obvykle spojeno s udělením určitých privilegií. Banky, kterým byla udělena příslušná privilegia, v dané oblasti činnosti (např. při emisi peněz) zaujímaly zvláštní postavení, neboť kromě své základní funkce finančního zprostředkovatele plnily i specifické úkoly pro stát. Tyto banky později začaly být označovány za emisní nebo centrální banky.²⁸⁰

Centrální banky vznikaly zejména z důvodu řešení problémů státu či panovníka. Zájem vlády, resp. panovníka byl mít vlastní banku, která by kdykoliv doplnila chybějící zdroje ve státní pokladně. Druhou příčinou byla také potřeba vedení a správy státních účtů. Nejčastěji vznikaly centrální banky dvěma způsoby: již existujícím obchodním bankám byly svěřeny nové úkoly jako správa státních účtů a řešení nedostatečných zdrojů na krytí státních výdajů. Druhým způsobem bylo založení nové banky se statutem centrální banky. První takto samostatně vytvořenou institucí byla Bank of England v roce 1694.²⁸¹ Někteří autoři na tomto místě samostatně vyčleňují třetí způsob vzniku centrální banky, kterým je přidělení práva na emisi bankovek (od 19.stol).²⁸²

²⁷⁸ „Monetární politika je součástí a nástrojem hospodářské politiky. Je souhrnem opatření a zásad, které mají prostřednictvím měnových nástrojů prosazovat plnění měnových cílů. **Monetární politika** je nástroj centrální banky.“ (zdroj: www.finance.cz)

²⁷⁹ PAVLÁT, V. *Centrální bankovníctví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004, s. 6. ISBN 80-86754-29-4.

²⁸⁰ PAVLÁT, V. *Centrální bankovníctví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004, s. 6. ISBN 80-86754-29-4.

²⁸¹ POSPÍŠIL, R., V. HOBZA a Z. PUCHINGER. *Finance a bankovníctví*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 22. ISBN 80-244-1297-7.

²⁸² PALOUČEK, S. a kol. *Bankovníctví*. Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN: 80-717-9462-7.

Jak vyplývá z předchozího textu, centrální banky jsou poměrně mladou institucí, to jim však neubírá na významu, především proto, že s jejich vznikem souvisí také vznik dvoustupňového bankovního systému²⁸³, který dnes existuje v převážné většině vyspělých zemí. Existence pouze jedné centrální banky není však zlatým pravidlem.

Centrální banku tedy můžeme definovat jako banku, která má emisní monopol, tj. výsadní právo k emisi hotovostních bankovek nebo mincí na území daného státu, provádí měnovou politiku stanovenou tímto státem a reguluje bankovní soustavu.²⁸⁴ V současnosti jsou centrální banky ve většině vyspělých tržních ekonomik již samostatnými institucemi, nezávislými na rozhodnutí vlády. Přesto čas od času nalezneme snahy podřídit centrální banky rozhodnutí vlád.²⁸⁵

Cíle a základní funkce centrální banky

Základní úkoly a definici centrální banky jsme si již vymezili, přejdeme tedy k cílům. Obecné cíle činnosti centrální banky bývají stanoveny tak, aby ji orientovaly na klíčové ekonomické otázky daného historického období. Tyto cíle tedy nejsou zcela neměnné, nicméně jejich časté úpravy nejsou žádoucí, neboť by svými důsledky mohly vést k rozkolísání bankovní soustavy. V posledních deseti letech se obecně činnost centrálních bank vymezuje v těchto oblastech: udržování stability cenové hladiny, měnového kurzu domácí měny, finančních trhů a úrokových sazeb dále udržování rovnováhy platební bilance, podpora ekonomického růstu a podpora zaměstnanosti obyvatelstva. Na první pohled je zřejmé, že centrální bance nelze uložit, aby usilovala o realizaci všech výše uvedených cílů současně, neboť některé z nich jsou ve vzájemném rozporu. České národní bance byl platnou legislativou primárně stanoven cíl zabezpečovat stabilitu cen.²⁸⁶

S obecnými cíly centrální banky je úzce spjato i vymezení funkcí banky, jelikož plněním příslušných funkcí se tyto cíle realizují. Funkce centrální banky lze všeobecně vymezit z hlediska makroekonomického, ta spočívá v emisní činnosti, v devizové činnosti a v provádění měnové politiky. A z hlediska mikroekonomického, kdy se jedná o regulaci bankovního systému a dohledu nad ním, spočívající ve stanovení základních povinností a pravidel činnosti bank fungujících v rámci bankovní soustavy dané země.²⁸⁷

Funkce centrální banky se dají obecně vymezit jako 6 základních činností. Jedná se o emisní funkci centrální banky, která je jednou z historicky nejstarších funkcí. Centrální banka je zpravidla jedinou institucí v zemi, která má oprávnění emitovat hotovostní peníze. Emisní monopol je těsně spjat s existencí peněz, tedy platidla, které mají všechny subjekty ze zákona povinnost přijímat k úhradě svých pohledávek.²⁸⁸ Je důležité zdůraznit, že centrální banka nemá monopol na emisi bezhotovostních peněz, jejichž podíl v celkovém peněžním obratu současné doby roste, čímž dochází ke změně struktury peněz.²⁸⁹ Nejdůležitější funkcí vzhledem k cíli centrální banky je měnová funkce. „*Měnová politika je proces, ve kterém se centrální banka snaží o dosažení stanovených cílů.*“²⁹⁰ Jde o

²⁸³ „Dvoustupňový systém je charakteristický pro dnešní demokratická zřízení. Je založen na oddělení centrálního a obchodního bankovníctví. Centrální banka, až na výjimky, neprovádí činnosti spadající do oblasti působení obchodních bank.“ (In: SURKOVÁ, K. *Bankovní regulace a dohled v České republice*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně.)

²⁸⁴ PAVLÁT, V. *Centrální bankovníctví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004, s. 6. ISBN 80-86754-29-4.

²⁸⁵ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 27-28. ISBN 978-80-7261-230-7.

²⁸⁶ PAVLÁT, V. *Centrální bankovníctví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004, s. 13-14. ISBN 80-86754-29-4.

²⁸⁷ PAVLÁT, V. *Centrální bankovníctví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004, s. 8. ISBN 80-86754-29-4.

²⁸⁸ PALOUČEK, S. *Peníze, banky a finanční trhy*. Slezská univerzita v Opavě: Karviná, 2000, 244 s. ISBN 80-7248-074-X.

²⁸⁹ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 33. ISBN 978-80-7261-230-7.

²⁹⁰ POSPÍŠIL, R., V. HOBZA a Z. PUCHINGER. *Finance a bankovníctví*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 23. ISBN 80-244-1297-7.

to, zabezpečit v ekonomice optimální množství peněz. Snahou o regulaci množství peněz v oběhu může centrální banka působit na udržování stability cenové hladiny.²⁹¹ „Protože právě cenová stabilita umožňuje nastavit podmínky pro dlouhodobě udržitelný rozvoj ekonomiky podpořený vysokou investiční aktivitou. Lze s vysokou pravděpodobností předpokládat, že cíl cenové stability zůstane nadále hlavním cílem měnové politiky pro 21. století.“²⁹² Devizová funkce centrální banky zahrnuje shromažďování devizových rezerv státu, čímž zajišťuje devizovou likviditu a operace na devizovém trhu. Centrální banka se snaží zabezpečit potřebnou výši a vhodnou měnovou skladbu devizových rezerv. Struktura těchto rezerv v podstatě musí odpovídat struktuře vývozu a dovozu dané země. Centrální banky jsou v devizové oblasti hlavním regulátorem, vydávají závazné předpisy pro disponování se zahraničními měnami, jimiž se musí řídit veškeré subjekty na území daného státu.²⁹³ Další funkcí centrální banky je regulace a dohled nad bankovní soustavou země. Dvoustupňový bankovní systém je mimo jiné charakteristický tím, že činnost druhého stupně (obchodních bank) je regulována a kontrolována prvním stupněm, nejčastěji centrální bankou. Regulace spočívá v koncipování a prosazování pravidel činnosti bankovních institucí a také v kontrole dodržování těchto pravidel.²⁹⁴ Cílem regulační činnosti je podporovat výkonnost, spolehlivost a bezpečnost fungování bankovní soustavy v dané zemi.²⁹⁵ Centrální banka plní také funkci obsluhy bankovní soustavy (tzv. banka bank). Prostřednictvím této funkce vystupuje centrální banka vůči obchodním bankám jako bankéř: přijímá od nich peníze, poskytuje jim úvěry, provádí s bankami operace s cennými papíry a vede jim účty.²⁹⁶ Obchodní banky si mohou u centrální banky ukládat část svých prostředků, které slouží jako rezervy. Tyto rezervy mohou být povinné nebo dobrovolné, v domácí nebo zahraniční měně. Povinné minimální rezervy může centrální banka použít k regulaci množství peněžních prostředků v ekonomice. Dobrovolné rezervy pak slouží k zachování likvidity obchodních bank při mezibankovních platebních styčích.²⁹⁷ Úvěry poskytované centrální bankou představují emisi bezhotovostních peněz. Obchodní banky tyto úvěry poptávají, protože mají buď nízkou úrokovou sazbu, nebo je potřebují při problémech s likviditou.²⁹⁸ Centrální banka slouží zároveň jako banka státu, jejím úkolem je vedení účtů a některých operací pro vládu, centrální orgány, orgány místní správy a některé podniky veřejného sektoru. Centrální banka má na starosti pokladní plnění státního rozpočtu v daném roce, správu státního dluhu (ve většině zemí je tímto úkolem pověřena jiná instituce, sřet zájmů). Dále centrální banka poskytuje úvěry státnímu rozpočtu prostřednictvím státních cenných papírů, přímé úvěrování je ze zákona zakázáno.²⁹⁹

Mezi dalšími činnostmi centrální banky vyjmenujeme informovanost. Je vhodné a nezbytné, aby měla centrální banka široký přehled o dění v bankovním sektoru i ekonomice obecně. Od centrální banky se zároveň očekává komunikace s širokou veřejností, ve které vysvětluje své postupy a přesvědčuje o jejich správnosti. Prostřednictvím transparentní politiky by měla také upevňovat svou

²⁹¹ PAVLÁT, V. *Centrální bankovníctví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004, s. 9. ISBN 80-86754-29-4.

²⁹² PIKHART, Z. Proč právě cenová stabilita jako hlavní cíl měnové politiky. *Blog o ekonomii a financích* [online]. 2010, č. 1 [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <http://brightside.blog.cz/1008/proc-prave-cenova-stabilita-jako-hlavni-cil-menove-politiky>

²⁹³ PAVLÁT, V. *Centrální bankovníctví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004, s. 9-10. ISBN 80-86754-29-4.

²⁹⁴ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 35. ISBN 978-80-7261-230-7.

²⁹⁵ PAVLÁT, V. *Centrální bankovníctví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004, s. 10-11. ISBN 80-86754-29-4.

²⁹⁶ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 35. ISBN 978-80-7261-230-7.

²⁹⁷ PAVLÁT, V. *Centrální bankovníctví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004, s. 11-12. ISBN 80-86754-29-4.

²⁹⁸ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 35. ISBN 978-80-7261-230-7.

²⁹⁹ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 36. ISBN 978-80-7261-230-7.

důvěryhodnost. Součástí činností centrální banky je reprezentace na mezinárodní úrovni, kdy se vedení účastní důležitých zasedání a konferencí mezinárodních organizací.³⁰⁰

Výše uvedené funkce je dobré chápat jako provázané a navzájem se doplňující. Funkce centrální banky se s postupem času vyvíjí v závislosti na prostředí - na státní i mezinárodní úrovni.

Centrální banky ve světě, jejich základní rozdíly

Nejčastějším modelem je existence pouze jedné centrální banky v zemi. Avšak nalezneme také výjimky, uveďme si jaké. Centrální banka neexistuje. Příkladem jsou státy, jako San Marino, Vatikán, Andorra či Lichtenštejnsko. Těmto zemím zabezpečují činnost centrální banky jiné státy. V minulosti tomu bylo obdobně například v Lucembursku, kde určité funkce centrální banky zajišťovala belgická centrální banka společně s Lucemburským měnovým institutem. Formálně se Lucemburský měnový institut přeměnil na centrální banku až v 90. letech 20. století. Centrální banky v měnové unii. Základními znaky takové unie jsou společná měna a společná centrální banka, která byla nově zřízena nebo zvolena z bank členských států. Tato banka provádí společnou měnovou politiku, národní banky si však ponechávají některé pravomoci. Uveďme si naši zemi nejbližší příklad, tedy Evropskou měnovou unii, kde je společnou měnou euro s Evropskou centrální bankou v čele.³⁰¹ Dalším příkladem může být Východokaribská měnová unie (Východokaribská centrální bankou) a Západoafrická hospodářská a měnová unie (Banque Centrale des Etats de L'Afrique de l'Ouest).³⁰² V některých zemích existuje tzv. měnová rada, která plní některé funkce centrální banky. „*Emise domácí měny je v zásadě závislá na množství zahraniční měny, na kterou je v pevném kurzu napojena domácí měna. Měnová politika je omezena především na stanovení pravidel směny zahraniční měny za měnu domácí, a je tak výrazně závislá na měnové politice příslušné zahraniční centrální banky.*“³⁰³ Měnová rada může v zemi existovat samostatně, jak je tomu například v Hongkongu, na Maldivách a v Singapuru anebo vedle centrální banky jako v Argentině.³⁰⁴ Dalším příkladem je tzv. dolarizace. Jedná se o země, v nichž je zákonným platidlem zahraniční měna (nejde nezbytně o dolar). Plně dolarizovaných je dnes asi 30 zemí světa, mezi nimi například Ekvádor a Salvador. V některých dolarizovaných ekonomikách může paralelně obíhat také domácí měna s pevným kurzem k měně zahraniční (př. Panama). Příčinou oběhu zahraniční měny může být také ztráta důvěry v domácí měnu a její spontánní nahrazování (neoficiální dolarizace). Spíše institucionální než funkční výjimku stále najdeme ve Spojených státech amerických, kde existuje větší počet centrálních bank. Jedná se o dvanáct Federálních rezervních bank (a jejich pobočky), které sice mají určitou samostatnost, ale v naprosté většině případů vystupují jednotně. Rozhodující pravomoci má výbor guvernérů, který je ústředním orgánem celého tělesa.³⁰⁵ Tento systém je označován zkratkou FED.

2 Novodobá historie českého bankovníctví

Jelikož je historie českých zemí dlouhá a pohnutá a o centrálním bankovníctví by se daly psát celé knihy, v následující části se především zaměříme na novodobou historii centrální banky. Přesto si uveďme krátký přehled vývoje centrálního bankovníctví na našem území, tak jak jej uvádí prof. Ing. Zbyněk Revenda, CSc. ve své knize Centrální bankovníctví.

³⁰⁰ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 36-39. ISBN 978-80-7261-230-7.

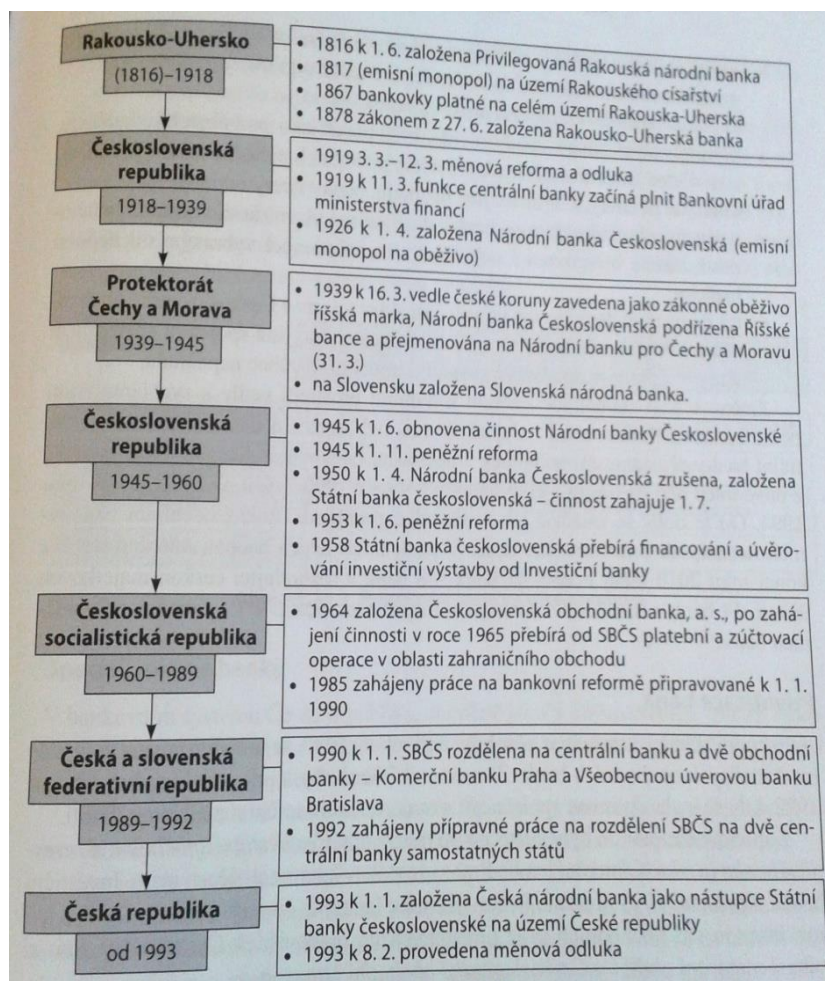
³⁰¹ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 31. ISBN 978-80-7261-230-7.

³⁰² DYMÁČKOVÁ, P. *Vývoj centrálního bankovníctví a postavení centrálních bank*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně.

³⁰³ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 31. ISBN 978-80-7261-230-7.

³⁰⁴ DYMÁČKOVÁ, P. *Vývoj centrálního bankovníctví a postavení centrálních bank*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně.

³⁰⁵ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 31. ISBN 978-80-7261-230-7.

Obr. 1: Historický vývoj centrálního bankovníctví v českých zemích.³⁰⁶

Rok 1992 a dále

Narůstající nesoulad mezi českou a slovenskou politickou reprezentací vyvrchol po květnových volbách roku 1992. Na základě jejich výsledků vyhlásila 17. července 1992 Slovenská národní rada deklaraci o svrchovanosti Slovenské republiky a později se leadeři politických stran dohodli na ukončení existence stávající federativní republiky.³⁰⁷

Přijetím zákona č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské federativní republiky došlo k 1. lednu 1993 k rozdělení Československa na dva samostatné státy, zániku společné centrální banky, jejíž činnosti převzala Česká národní banka a Národní banka Slovenska, a vývoji samostatného českého bankovníctví.³⁰⁸

Vznik nové emisní instituce k 1. lednu 1993 byl upraven Ústavou České republiky a zákonem o České národní bance č. 6/1993 Sb. (zákon byl schválen 17. prosince 1992). Na základě tohoto zákona bylo České národní bance vymezeno rozhodovat o měnové politice, o vydávání bankovek a mincí, řídit peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, dohlížet na provádění bankovních činností a pečovat o bezpečné fungování a rozvoj bankovního systému v ČR. Podle znění tohoto zákona se zároveň stala novou peněžní jednotkou České republiky koruna česká (Kč). „*Za nejvyšší řídicí orgán ČNB byla ustavena bankovní rada, jejímiž členy jsou guvernér, dva viceguvernéři a další čtyři členové*

³⁰⁶ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 455. ISBN 978-80-7261-230-7.

³⁰⁷ Česká národní banka, 1993 - současnost. *Česká národní banka* [online]. 2003-2013, č. 1 [cit. 2013-11-09]. Dostupné z: http://www.historie.cnb.cz/cs/dejiny_instituce/ceska_narodni_banky/index.html

³⁰⁸ PAPOUŠKOVÁ, H. *Historický vývoj bankovníctví v ČR*. Brno, 2006. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

bankovní rady, kteří zastávají funkce vrchních ředitelů.“ Jmenování všech členů bankovní rady je v kompetenci prezidenta ČR. Bankovní rada vystupuje jako kolektivní orgán. V souladu s hlavním cílem ČNB, kterým je péče o cenovou stabilitu, určuje měnovou politiku, přijímá klíčová rozhodnutí a schvaluje opatření týkající se dohledu nad finančním trhem.³⁰⁹ Zákon v § 9 stanovuje, že při zabezpečování svého hlavního cíle je ČNB nezávislá na pokynech prezidenta republiky, Parlamentu, vlády a jiných orgánech ČR i EU.³¹⁰ Za nejvýznamnější osobu reprezentující ČNB navenek stanovil zákon guvernéra. Ten také podepisuje jménem centrální banky zásadní dokumenty, které jsou určeny všem institucím v České republice a zahraničí, a předkládá zprávy a materiály Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. „Vznikem ČNB v roce 1993 došlo také k vytvoření nové organizační struktury s ústředím v Praze a sedmi pobočkami (Praha, Plzeň, České Budějovice, Ústí nad Labem, Hradec Králové, Brno a Ostrava).“³¹¹

Měnová odluka

Měnová odluka v zásadě spočívala na třech základních pilířích – rozdělení bilance Státní banky československé mezi nástupnické banky, vyrovnání vzájemných vztahů ČR a SR prostřednictvím clearingů v clearingových ECU (probíhalo až do 30. Zář 1995, kdy byla vypovězena Platební smlouva a Protokol o vzájemném vypořádání plateb se Slovenskou republikou) a samotné oddělení měny, s nímž byl spojen vznik samostatné české měnové jednotky- koruny české.³¹²

Fyzické oddělení federálního oběživa bylo z logického hlediska nepochybně nejnáročnější částí měnové odluky. Úvahy a přípravné práce pro oddělení československých peněz probíhaly již od července 1992. Řešení samotné odluky však mohlo oficiálně přijít na pořad dne teprve v době, kdy se obě strany dosavadní federativní republiky dohodly na měnovém uspořádání po 1. Lednu 1993. K tomuto aktu došlo na ruzyňském letišti 28. Října 1992.

Z výše zmiňovaných důvodů byla již v roce 1992 zahájena příprava balíku právních norem vytvářejících právní rámec „oddělení měny“. Jejich následné schválení v únoru 1993 mělo velmi rychlý průběh. Zákon byl předložen ke schválení Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky 2. Února 1993 (zákon č. 60/1993 Sb. O oddělení měny). Zde však chybělo konkrétní datum odluky. Pro stanovení přesného postupu akce podepsal guvernér ČNB vyhlášku č. 62/1993 a ještě týž den ve 20:07 oznámil předseda české vlády Václav Klaus oddělení měny. Ta pak proběhla během nocí na 8. února 1993.³¹³

³⁰⁹ KUNERT, J. a J. NOVOTNÝ. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. Praha: JEROME s.r.o., 2008, s. 124. ISBN 978-80-87225-06-6.

³¹⁰ Úplné znění zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/legislativa/zakony/download/zakon_o_cnb.pdf

³¹¹ KUNERT, J. a J. NOVOTNÝ. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. Praha: JEROME s.r.o., 2008, s. 124. ISBN 978-80-87225-06-6.

³¹² KUNERT, J. a J. NOVOTNÝ. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. Praha: JEROME s.r.o., 2008, s. 125. ISBN 978-80-87225-06-6.

³¹³ KUNERT, J. a J. NOVOTNÝ. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. Praha: JEROME s.r.o., 2008, s. 125-126. ISBN 978-80-87225-06-6.

Měnová odluka	
Den D - 7 dní	Ukončení přípravy emise nových peněz.
Den D - 7 až 5 dní	Rozvoz nových bankovek do výdejních míst.
Den D - 6 dní	Zablokování bezhotovostních převodů mezi ČR a SR.
Den D - 6 až 5 dní	Informační kampaň a instruktáže o výměně v médiích.
Den D - 4 dny až 1 den	Výměna bankovek u obyvatelstva ve výdejních místech.
Den D - 1 den	Ukončení platnosti starých bankovek (24.00 hod.).
Den D: 8. února 1993	Zahájení platnosti nových bankovek (00.00 hod.).
Den D - 1 den až + 1 den	Výměna bankovek u institucí v bankách.
Den D + 1 den až 180 dní	Výměna bankovek u obyvatelstva.

Obr. 2: Časový průběh měnové odluky v ČR.³¹⁴

Inspirace Rašínovou reformou z roku 1919 nakonec vedla k rozhodnutí přistoupit k časově a fyzicky náročnému kolkování bankovek vyšších nominálních hodnot (od 100 Kčs výše), ponechání nižších bankovek a mincí beze změny v oběhu, zaznamenání výměny peněz v občanském průkazu.³¹⁵ Obyvatelé měli pouze čtyřdenní lhůtu na výměnu bankovek v objemu do 4000 Kčs, resp. u osob do 15 let do 1000Kčs. Částky nad tento limit museli lidé předem uložit u bank nebo si je nechat poslat poštou na adresu bydliště (odeslali staré a vyplaceny jim byly nové bankovky nebo okolkované staré bankovky). Okolkované staré bankovky byly postupně vyměněny v běžném maloobchodním styku.³¹⁶

O hladký průběh kolkovací akce se nepochybně zasloužila Česká národní banka, která ji koordinovala, ale i disciplína občanů, kteří své nadbytečné hotovosti uložili přechodně v bankách. Výměnu hotovosti pro občany zajišťovaly pobočky České spořitelny a České pošty, kolkování bankovek prováděli pracovníci Komerční banky. Příprava, organizace a vůbec celý průběh odluky byly vysoce kladně hodnoceny jak v naší zemi, tak za hranicemi země a sloužily jako vzor při měnových odlukách v některých bývalých sovětských republikách a dalších zemích. Pro ČNB jakožto novou instituci bylo důležité, že touto akcí získala značnou kredibilitu v očích veřejnosti.³¹⁷

Doba trvání výměny oběživa	4 dny
Staženo federálních bankovek (vč. okolkovaných)	495 mil. kusů
Staženo mincí (z celkového počtu 3,2 mld. kusů)	761 mil. kusů
Dovezeno kolků	160 mil. kusů
Limit výměny hotovosti pro fyzickou osobu	4 000 Kč

Obr. 3: Některé parametry měnové odluky.³¹⁸

V souvislosti s měnovou odlukou došlo následně k úpravě mezibankovního platebního styku mezi Českou a Slovenskou republikou, který se 8. února změnil v oblasti zúčtování z domácího na mezinárodní.³¹⁹

³¹⁴ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 458. ISBN 978-80-7261-230-7.

³¹⁵ KUNERT, J. a J. NOVOTNÝ. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. Praha: JEROME s.r.o., 2008, s. 125. ISBN 978-80-87225-06-6.

³¹⁶ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 458. ISBN 978-80-7261-230-7.

³¹⁷ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Česká národní banka 1993-2003*. Praha: JEROME s.r.o., 2003. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/publikace/download/cnb_1993-2003_cz.pdf

³¹⁸ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Česká národní banka 1993-2003*. Praha: JEROME s.r.o., 2003. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/publikace/download/cnb_1993-2003_cz.pdf

³¹⁹ KUNERT, J. a J. NOVOTNÝ. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. Praha: JEROME s.r.o., 2008, s. 127. ISBN 978-80-87225-06-6.

Výše uvedené principy a znění zákona zůstaly po mnoho dalších let existence ČNB téměř beze změny, což kontrastovalo s mnohdy překotnými změnami zákonů upravujících jiné oblasti ekonomiky. K drobné úpravě došlo až v letech 2001-2002 v souvislosti s dokončováním harmonizace českého právního řádu s evropským.³²⁰

Uvedme si, pouze ve zkratkách, nejdůležitější ekonomické zvraty v bankovní sféře následujících let existence samostatné České republiky a České národní banky, tak jak je uceleně předkládá sama ČNB.

1994 – 1996 narůstání nerovnováhy v makroekonomice, vážné problémy bankovního sektoru, liberalizace v oblasti deviz, zpřísnění měnové politiky. Novela zákona o bankách z r. 1994 značně posílila pravomoci bankovního dohledu. V roce 1996 byly další novelou uzákoněny povinnosti bank vztahující se k bankovnímu tajemství a zavedena oznamovací povinnost v souvislosti s legalizací výnosů z trestné činnosti. Zároveň bylo omezeno propojení bank s podnikovou sférou.

1997 – 1998 měnový otřes, stabilizační a ozdravná opatření, ekonomická recese, režim cílování inflace. K útoku na korunu, tzn. k hromadnému výprodeji korunových aktiv a nákupu deviz, došlo v květnu 1997. Již 26. května guvernér ČNB a předseda vlády vyhlásili opuštění pevného kurzu a zavedení režimu řízeného plovoucího kurzu. Následně vláda přijala návrh stabilizačního a ozdravného programu. Dalším diskutovaným aktem bylo také zavedení režimu cílování inflace, které bankovní rada přijala koncem roku 1997. „K úspěchu cílování inflace přispěla také rostoucí transparentnost měnověpolitického rozhodování ČNB.“

1999 – 2001 pozvolné ožívání ekonomiky, dokončení privatizace bank, spory o míru nezávislosti ČNB. Zrychlování inflace směrem k cíli ČNB v souvislosti s růstem dovozních cen, v druhém pololetí roku 2000 pak v souvislosti s růstem cen potravin. Stanovení dlouhodobého inflačního cíle v návaznosti na politiku EU. 1999 – 2001 privatizace tří velkých českých bank: Československé obchodní banky, České spořitelny a Komerční banky, státní podíly prodány zahraničním investorům. V těchto letech byl finanční sektor velmi výrazně poškozen kolapsem družstevních záložen. I když nešlo o banky, lidé uvěřili naivní představě vysokého zúročení, následné vytunelování kampeliček je tedy ve hno do ulic protestovat proti bankovnímu systému. Stát nakonec ustoupil a z peněz daňových poplatníků ztráty vkladatelů uhradil.³²¹

V důsledku některých událostí, hodnocených v politických kruzích negativně a přičítaných ČNB přinesl rok 2000 četné polemiky týkající se nezávislého postavení centrální banky. Jednalo se o sérii krachů několika menších bank ve druhé polovině 90. let minulého století, především však o krach Investiční a poštovní banky v červnu 2000 jakožto třetí největší banky v zemi.³²² Součástí intenzivních legislativních prací na přizpůsobení právního řádu České republiky právu Evropských společenství byl i vládní návrh novely zákona o České národní bance, předložený vládou Poslanecké sněmovně koncem roku 1999. Pozměňovací návrhy však daleko přesáhly hranice vládního návrhu a celkově objektivně znamenaly v rozporu s Ústavou zhoršení postavení ČNB a výrazné oslabení její nezávislosti. Poslanecká sněmovna i přes veto prezidenta republiky návrh novely schválila, následně podal prezident návrh na zrušení některých opatření k Ústavnímu soudu, který napadená ustanovení zrušil nálezem z 20. června 2001 č. 278/2001 Sb.³²³

Novely tohoto zákona přinesly v dalších letech pouze drobné dílčí úpravy, uvedme si pár příkladů. V roce 2002 novela definovala cíle ČNB jako cenovou stabilitu v souladu s právem ES, zdůraznila nezávislost ČNB a také možnost odvolání guvernéra pouze pokud nesplňuje podmínky pro

³²⁰ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Česká národní banka 1993-2003*. Praha: JEROME s.r.o., 2003. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/publikace/download/cnb_1993-2003_cz.pdf

³²¹ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Česká národní banka 1993-2003*. Praha: JEROME s.r.o., 2003. s. 11 - 27 Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/publikace/download/cnb_1993-2003_cz.pdf

³²² ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Česká národní banka 1993-2003*. Praha: JEROME s.r.o., 2003. s. 26 Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/publikace/download/cnb_1993-2003_cz.pdf

³²³ Změny zákona o ČNB v roce 2000. *Česká národní banka* [online]. 2013, č. 1 [cit. 2013-11-27]. Dostupné z: http://www.historie.cnb.cz/cs/dejiny_institute/ceska_narodni_banky/zmeny_zakona_o_cnb_v_roce_2000.html

výkon jeho funkce. Další novely přišly v letech 2004 a 2006, kde byl zakotven úplný dohled nad finančním trhem, zároveň ČNB uložila povinnost každoročně vypracovat zprávu o výkonu tohoto dohledu a předložit ji Poslanecké sněmovně, Senátu i vládě.³²⁴ V roce 2006 také došlo k významnému posílení postavení ČNB, kdy se stala jednotným regulátorem a supervizorem finančního trhu.³²⁵

Vzhledem k významu centrální banky v ekonomice a společnosti vůbec je pochopitelné, že media i veřejnost diskutovala a stále diskutují o činnosti centrální banky a jejich jednotlivých opatřeních. ČNB je vedle vlády institucí, která ovlivňuje patrně nejvíc ekonomický vývoj. Vzhledem k cílům a prioritám národní banky je logické, že se její činnost občas setká s nepochopením ze strany veřejnosti, médií i představitelů politického života. Někdy je pohled na ČNB zkreslován jedinou, třeba i okrajovou událostí. Klíčové pro celkové hodnocení však musí být, jak centrální banka plnila v uplynulých letech své hlavní úkoly dané Ústavou a příslušnými zákony.³²⁶

3 Postavení České národní banky a její výhled do budoucna

V současnosti nic nenasvědčuje předpokladu, že by se měla existence dvoustupňových bankovních systémů s centrální bankou v čele blížit ke konci. Naopak, v některých oblastech činnosti dochází neustále k nárůstu jejich významu. Připomeňme si, že rozmach centrálních bank, a nejen z hlediska jejich počtu, přineslo až 20. století. Tento rozvoj byl spojen jednak s uznáním nutnosti existence centrální banky v řadě zemí – zejména po rozpadu brettonwoodského systému, a jednak se samostatným růstem počtu suverénních států.³²⁷

Česká národní banka má v národním hospodářství České republiky i v soustavě státních orgánů velmi význačné postavení, jelikož je nejvýznamnější institucí ve finanční sféře. Je hlavním (prvním) článkem v dvoustupňové bankovní soustavě regulujícím a dohlížejícím nad její činností.³²⁸

V poslední době je největší změnou novela zákona o ČNB platná od 1. 7. 2013, která redefinovala hlavní cíl této banky a zavedla další drobné úpravy. Ve výše zmiňované novele zákona, § 2 tedy stanovuje: „Česká národní banka dále pečuje o finanční stabilitu a o bezpečné fungování finančního systému v České republice. Pokud tím není dotčen její hlavní cíl, Česká národní banka podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu a obecné hospodářské politiky v Evropské unii se záměrem přispět k dosažení cílů Evropské unie.“³²⁹ Tento požadavek byl do zákona prosazen ještě před vstupem do EU, měl ale odloženou účinnost.³³⁰ Dále se novelou zákona odstraňují některé nekompatibility platného zákona s právem Evropské unie, které byly opakovaně kritizovány v konvergenčních zprávách Evropské komise a Evropské centrální

³²⁴ DYMÁČKOVÁ, P. *Vývoj centrálního bankovníctví a postavení centrálních bank*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

³²⁵ KUNERT, J. a J. NOVOTNÝ. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. Praha: JEROME s.r.o., 2008, s. 130. ISBN 978-80-87225-06-6.

³²⁶ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Česká národní banka 1993-2003*. Praha: JEROME s.r.o., 2003. s. 31 Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/publikace/download/cnb_1993-2003_cz.pdf

³²⁷ REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 532. ISBN 978-80-7261-230-7.

³²⁸ PAVLÁT, V. *Centrální bankovníctví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004, s. 92. ISBN 80-86754-29-4.

³²⁹ Úplné znění zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů, s vyznačením změn provedených zákonem č. 227/2013 Sb. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2013. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/zakony/download/zakon_o_cnb_vyznace_ni_zmen.pdf

³³⁰ Rozpočtový výbor doporučil schválit změnu zákona o ČNB. *Investicniweb.cz* [online]. 2013, č. 1 [cit. 2013-11-26]. Dostupné z: <http://www.investicniweb.cz/zpravy-z-trhu/2013/4/10/rozpoctovy-vybor-doporučil-schvalit-zmenu-zakona-o-cnb/>

banky.³³¹ A také umožňuje ČNB, aby na základě dohody s ministerstvem financí investovala jeho peníze na finančním trhu.³³²

Integrace Evropy hraje klíčovou úlohu se všemi pozitivními i negativními dopady pro budoucí formování postavení a výkonu činností centrální banky v České republice. Vstupem do Evropské unie k 1. 5. 2004 se Česká republika stala členem Hospodářské a měnové unie jako stát, na který se vztahuje výjimka na zavedení eura. Tímto vstupem se však začala psát zcela nová kapitola v historii České národní banky. ČNB se stala součástí Evropského systému centrálních bank, který je tvořen Evropskou centrální bankou a centrálními bankami jednotlivých členských států.³³³ Nejvýznamnější změny v činnosti ČNB lze v budoucnosti předpokládat právě ve spojitosti s naplněním konvergenčních kritérií a především následným přijetím společné měny euro. Jakmile totiž tato situace nastane, bude nutné zajistit potřebné legislativní úpravy, ale také fakticky modifikovat dosavadní činnost ČNB.

Česká národní banka tedy především ztratí své výsadní postavení při rozhodování o měnové politice země, jelikož se bude spolupodílet na jejím definování a provádění v souladu s politikou Evropské centrální banky. ČNB tedy bude jednat v souladu se zásadami a pokyny Evropské centrální banky. Nejzásadnější změnou bude ztráta emisní funkce, jelikož monopol na vydávání hotovostních peněz má pouze Evropská centrální banka.³³⁴ Ztrátou vlastních bankovek a mincí, které mají velmi pevné historické a národní kořeny, ztrácí občané České republiky jakýsi symbol národní hrdosti a identity. Vždyť české bankovky patří v současnosti ke světové špičce, navíc jsou na nich vyobrazeny přední osobnosti naší historie. Oproti tomu jsou eurobankovky striktně unifikovány, s výjimkou eurových mincí.³³⁵ Dále se při dokončení poslední fáze integrace do hospodářské a měnové unie změní kontrola hospodaření ČNB, jelikož auditory vybraní k jejímu provádění, bude muset doporučit Rada guvernérů ECB a schválit Rada EU.³³⁶

Na závěr celé práce záměrně uvádíme události posledních dní. Jakkoliv se totiž mohla činnost ČNB zdát mimo dosah či zájem obyčejných lidí, tyto události rozhodně pozornost vzbudily. Česká národní banka sklízí za svůj útok na oslabení koruny řádnou dávku reakcí, téměř jako by si lidé až teď uvědomili, že máme centrální banku a že ta centrálně plánuje, co se bude dít s českou měnou.³³⁷ Oslabení koruny k hranici 27 korun za euro má podpořit ekonomiku, která je především exportně orientována. Slabší koruna dělá české zboží v zahraničí atraktivnějším, protože je díky intervenci až o 5 % levnější. Shodou okolností ve stejném týdnu Evropská centrální banka nečekaně snížila úrokovou sazbu na nové minimum 0,25 procenta, aby také podpořila růst ekonomiky. Obojí zní v oficiálních vyjádřeních docela líbivě, člověk by si téměř řekl, že je dobře, když s tím centrální banky něco dělají.³³⁸ Avšak jak celá situace dopadne a jaké výhody či nevýhody přinese, to ukáže čas a další vývoj

³³¹ Senát schválil novelu zákona o České národní bance. *Stránky Ministerstva financí České republiky* [online]. 2013, č. 1 [cit. 2013-11-26]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/aktuality/2013/senat-schvalil-novelu-zakona-o-ceske-nar-13324>

³³² Rozpočtový výbor doporučil schválit změnu zákona o ČNB. *Investicniweb.cz* [online]. 2013, č. 1 [cit. 2013-11-26]. Dostupné z: <http://www.investicniweb.cz/zpravy-z-trhu/2013/4/10/rozpocetovy-vybor-doporucil-schvalit-zmenu-zakona-o-cnb/>

³³³ DYMÁČKOVÁ, P. *Vývoj centrálního bankovníctví a postavení centrálních bank*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

³³⁴ DYMÁČKOVÁ, P. *Vývoj centrálního bankovníctví a postavení centrálních bank*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

³³⁵ CIMBUREK, J. a P. ŘEŽÁBEK. Centrální bankovníctví v kontextu právního řádu na území České republiky. *Český finanční a účetní časopis* [online]. 2010, 5. ročník, 2. číslo [cit. 2013-11-30]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/cfuc/abstrakt.php3?IDcl=64>

³³⁶ DYMÁČKOVÁ, P. *Vývoj centrálního bankovníctví a postavení centrálních bank*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

³³⁷ PÁNEK, M. Pár slov k intervenci ČNB. In: *Intervence ČNB: Obr s rukou ve vaší kapse*. Praha: Ludwig von Mises Institut, o. s., 2013, s. 28-41. ISBN online vydání. Dostupné z: http://www.mises.cz/database/clanky/1293_1257_inside_final_color_1.pdf

³³⁸ ŠEBL, R. ČNB jen následuje trend centrálních bankéřů. *Blog.iDNES.cz* [online]. 2013, 1. [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://sebl.blog.idnes.cz/c/378899/CNB-jen-nasleduje-trend-centralnich-banekeru.html>

ekonomické situace. Závěrem si dovolíme použít citát samotné České národní banky z knihy o historii ČNB, která byla vydána již před 10 lety. Jeho text však natolik vystihuje události posledních dní, že nám přijde nezbytné jej na tomto místě uvést: „Vzhledem k významu centrální banky v ekonomice a společnosti vůbec je pochopitelné, že média i veřejnost diskutovali a stále diskutují o činnosti centrální banky a jejích jednotlivých opatřeních. Někdy je pohled na ČNB zkreslován jedinou, třeba i okrajovou událostí. Klíčové pro celkové hodnocení však musí být, jak centrální banka plnila v uplynulých letech své hlavní úkoly dané Ústavou a příslušnými zákony.“³³⁹

Literatura

- CIMBUREK, J. a P. ŘEŽÁBEK. Centrální bankovníctví v kontextu právního řádu na území České republiky. *Český finanční a účetní časopis* [online]. 2010, 5. ročník, 2. číslo [cit. 2013-11-30]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/cfuc/abstrakt.php3?IDcl=64>
- ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Česká národní banka 1993-2003*. Praha: JEROME s.r.o., 2003. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/publikace/download/cnb_1993-2003_cz.pdf
- ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA, 1993 - současnost. *Česká národní banka* [online]. 2003-2013, č. 1 [cit. 2013-11-09]. Dostupné z: http://www.historie.cnb.cz/cs/dejiny_institute/ceska_narodni_bank/index.html
- DYMÁČKOVÁ, P. *Vývoj centrálního bankovníctví a postavení centrálních bank*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně.
- KUNERT, J. a J. NOVOTNÝ. *Centrální bankovníctví v českých zemích*. Praha: JEROME s.r.o., 2008, s. 124. ISBN 978-80-87225-06-6.
- PALOUČEK, S. *Peníze, banky a finanční trhy*. Slezská univerzita v Opavě: Karviná, 2000, 244 s. ISBN 80-7248-074-X.
- PALOUČEK, S. a kol. *Bankovníctví*. Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN: 80-717-9462-7.
- PAPOUŠKOVÁ, H. *Historický vývoj bankovníctví v ČR*. Brno, 2006. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.
- PÁNEK, M. Pár slov k intervenci ČNB. In: *Intervence ČNB: Obr s rukou ve vaší kapse*. Praha: Ludwig von Mises Institut, o. s., 2013, s. 28-41. ISBN online vydání. Dostupné z: http://www.mises.cz/database/clanky/1293_1257_inside_final_color_1.pdf
- PAVLÁT, V. *Centrální bankovníctví*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004, s. 9. ISBN 80-86754-29-4.
- PIKHART, Z. Proč právě cenová stabilita jako hlavní cíl měnové politiky. *Blog o ekonomii a financích* [online]. 2010, č. 1 [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <http://brightside.blog.cz/1008/proc-prave-cenova-stabilita-jako-hlavni-cil-menove-politiky>
- PÍRKO, Š. Nesmyslnost záchran aneb Kdy krize skončí?. *Blog.aktuálně.cz* [online]. 2009, 1. [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/stepan-pirko.php?itemid=7562>
- POSPÍŠIL, R., V. HOBZA a Z. PUCHINGER. *Finance a bankovníctví*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 23. ISBN 80-244-1297-7.
- REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, s.r.o., 2011, s. 31. ISBN 978-80-7261-230-7.
- Rozpočtový výbor doporučil schválit změnu zákona o ČNB. *Investicniweb.cz* [online]. 2013, č. 1 [cit. 2013-11-26]. Dostupné z: <http://www.investicniweb.cz/zpravy-z-trhu/2013/4/10/rozpocetovy-vybor-doporucil-schvalit-zmenu-zakona-o-cnb/>
- Senát schválil novelu zákona o České národní bance. *Stránky Ministerstva financí České republiky* [online]. 2013, č. 1 [cit. 2013-11-26]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/aktuality/2013/senat-schvalil-novelu-zakona-o-ceske-nar-13324>
- SURKOVÁ, K. *Bankovní regulace a dohled v České republice*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně.

³³⁹ ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Česká národní banka 1993-2003*. Praha: JEROME s.r.o., 2003

ŠEBL, R. ČNB jen následuje trend centrálních bankéřů. *Blog.iDNES.cz* [online]. 2013, 1. [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://sebl.blog.idnes.cz/c/378899/CNB-jen-nasleduje-trend-centralnich-bankeru.html>

Úplné znění zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993. Dostupné z:

http://www.cnb.cz/cs/legislativa/zakony/download/zakon_o_cnb.pdf

Změny zákona o ČNB v roce 2000. *Česká národní banka* [online]. 2013, č. 1 [cit. 2013-11-27]. Dostupné z:

http://www.historie.cnb.cz/cs/dejiny_institute/ceska_narodni_bank/zmeny_zakona_o_cnb_v_roce_2000.html

<http://www.ceskatelevize.cz/specialy/hydepark/14.11.2013/>

CENTRAL BANK

Annotation: *The thesis consists of three thematic areas. The first part focuses on the central bank's objectives, functions and tasks. Furthermore provides a brief overview of the differences of central banking in chosen countries. The second part deals with the central banking in the Czech Republic, its development mainly from 1993 to the present and laws concerning the central bank. The third part talks about the Czech National Bank, its status and perspective for the future.*

Key words: *Central banking, central bank, the Czech National Bank*

PRŮZKUM TRHU V OBLASTI VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

Veronika Friedlová

Abstrakt: V mém příspěvku bych Vás ráda seznámila s regionem Slovácko. Tato práce má podat obrázek o způsobu života obyvatel tohoto regionu, vyzdvihnout kvality tohoto regionu a analyzovat jeho nedostatky. Hlavní cíl příspěvku je jmenování volnočasových aktivit a jejich dostatečný či nedostatečný výskyt v regionu Slovácko.

Klíčová slova: volnočasové aktivity, region Slovácko, analýza, obec, tradice

1. Úvod

Volnočasové aktivity jsou součástí každodenního života. Každý jedinec by měl mít možnost vybrat si, čemu se bude věnovat mimo rámec svých povinností. Nezáleží na věku, odpočinout si od starostí potřebuje zkrátka každý od batolete, přes studenty a pracující až po důchodce. Volnočasové aktivity mohou být individuální, skupinové, můžeme je provozovat s rodinou, s přáteli. Často jen zatoužíme po „něčem novém“. Je tedy výhodné, pokud si má člověk z čeho vybrat, i když se už k dané aktivitě rozhodne nevrátit.

Volnočasové aktivity jsou zajisté i nedílnou součástí naší ekonomiky. Vždyť od různých kulturních, sportovních či jiných akcí se odvíjí turismus a cestovní ruch. Tato oblast ale rozšiřuje například i zaměstnanost. Je tedy zajímavé zkoumat, do jaké míry se jaké odvětví v určitých oblastech rozvíjí. Pocházím z regionu Slovácko, konkrétně ze Starého Města u Uherského Hradiště, proto jsem se rozhodla pro zkoumání této geografické oblasti.

V první části bych ráda geograficky vymezila region Slovácko, pro ilustraci jmenuji jeho hlavní obce a nejvýznamnější lokality. Poté jednotlivé aktivity rozčlením a uvedu ty, které jsou v regionu hojně zastoupeny.

Praktickou částí mé práce bude uvedení výsledků dotazníku, zodpovědaném obyvateli Slovácka. Tento dotazník je univerzální pro všechny věkové skupiny, zaměřen na poznatky obyvatel v oblasti volnočasových aktivit – které události/akce oceňují, využívají, které zařízení/aktivity by do budoucna uvítali. Z tohoto dotazníku bude vyplývat obecný zájem obyvatel regionu Slovácko na rozvoji volnočasových aktivit.

Geografické vymezení regionu Slovácko

Region Slovácko se nachází na jihovýchodě Moravy. Je součástí Jihomoravského i Zlínského kraje a mezi hlavní obce patří například:

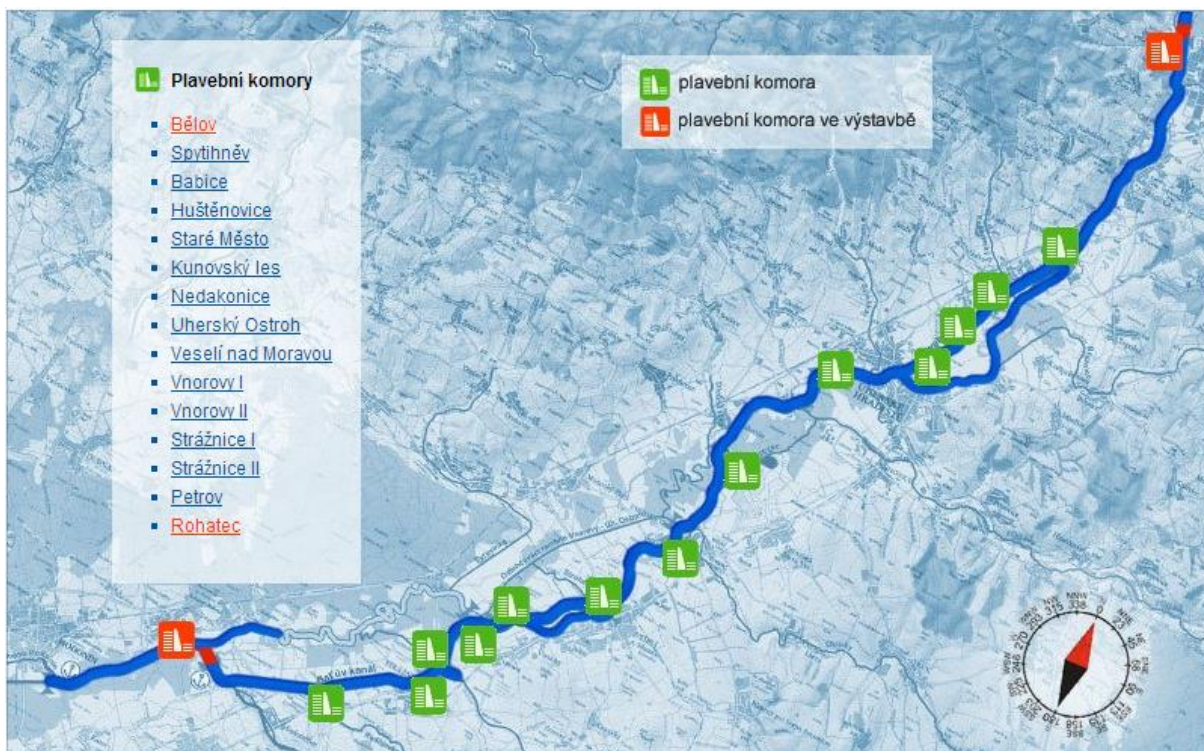
- Zlín
- Otrokovice
- Uherské Hradiště
- Luhačovice
- Uherský Brod
- Veselí nad Moravou
- Kyjov
- Hodonín
- Břeclav

Rozlehlé cíle tohoto regionu jsou Baťův kanál, Bílé Karpaty a Chřiby.³⁴⁰

- **Baťův kanál:** historická vodní cesta v délce 52 km. Tato cesta vede po řece Moravě, nadále pak uměle vybudovanými kanály, na kterých je dnes 13 plavebních komor, čímž je zajištěn

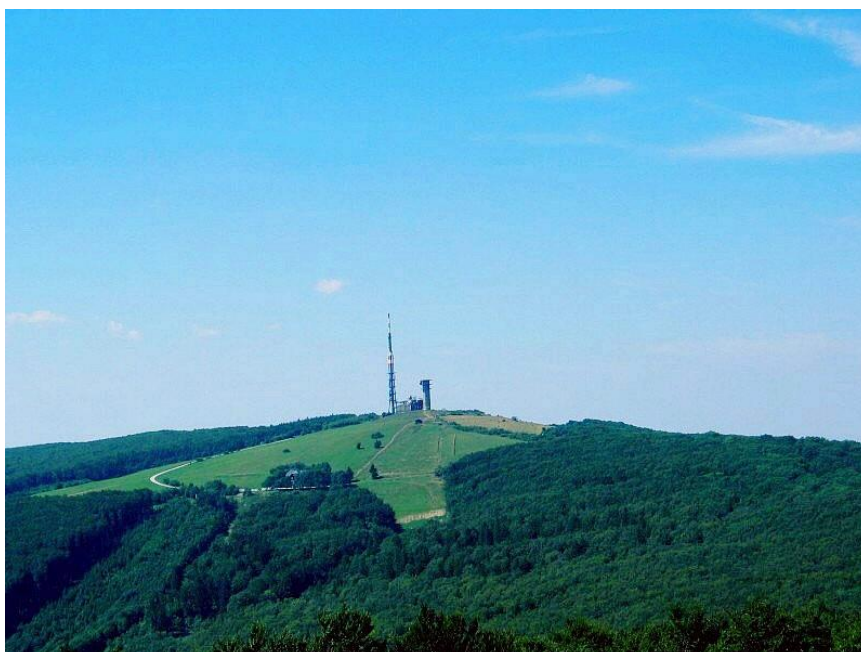
³⁴⁰ SLOVÁCKO ÚPLNÝ PRŮVODCE REGIONEM [online] 2008 [čerpáno 4.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/>

vodní turismus. Na následujícím obrázku můžeme přehledně vidět plavební komory Baťova kanálu, který spojuje úsek mezi Rohatcem a Otrokovicemi.³⁴¹

Zdroj: www.batakanal.info

- **Bílé Karpaty:** pohoří na česko-slovenských hranicích. Oblíbenou destinací Bílých Karpat je nejvyšší vrchol tohoto pohoří – Velká Javořina (970 m). Nachází se zde televizní vysílač a od něj otevřený pohled na krásy Moravy i Slovenska.³⁴²

³⁴¹ Baťův kanál [online] 2013 [čerpáno 4.11.2013] dostupné z <http://www.batuvkanal.info/O-vodnim-toku/Historie-plavebniho-kanalu/2P-7.article.aspx>

³⁴² CHKO Bílé Karpaty [online] 2008 [čerpáno 4.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/cil/731/chko-bile-karpaty>

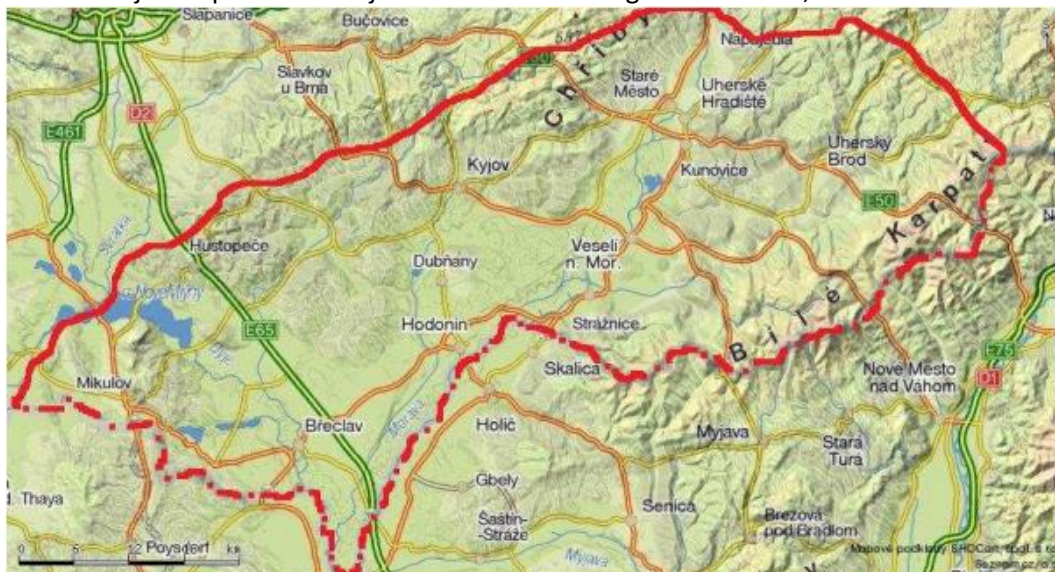
Velká Javořina, zdroj: nivnicka-riviera.ic.cz

- **Chřiby:** pohoří jižní Moravy, turistický region. Jsou zde převážně zalesněné plochy, ale také velké množství památek, hradů a zámků. Nejvyšším bodem Chřibů je Brdo (586,7 m), které je lákavým místem pro pěší turisty i cyklisty.³⁴³

Mezi nejvýznamnější turistické oblasti Slovácka patří:

- Břeclavsko
- Hodonínsko
- Uherskohradištsko
- Zlínsko³⁴⁴

Na následující mapce znázorňují celkovou rozlohu regionu Slovácko, která činí zhruba 2 150 km².

Zdroj: www.mapy.cz

Základní členění volnočasových aktivit

Volnočasových aktivit je celá řada. Jako první kategorii uvedu aktivity pořádané organizacemi, například základní umělecké školy. Na základní umělecké škole se vyučuje zpěv, tanec, hra na hudební nástroj, dramatický a výtvarný obor.³⁴⁵ Tyto kroužky jsou plánovány v odpoledních hodinách ve všední dny, navštěvovány dětmi zhruba od 5 do 19 let. Troufám si říct, že základních uměleckých škol je na Slovácku dostatek. V každé z hlavních jmenovaných obcí tohoto regionu se totiž tato organizace nachází.

Další kategorii volnočasových aktivit, veřejné, rozdělím na podkategorie:

- sport
- kultura
- pobyt v přírodě
- společenské akce
- lázeňství a wellness
- restaurační zařízení

Sport: do této podkategorie zahrnuji zejména cyklistiku, vzhledem k fenoménu budování cyklostezek. Dále potom sportovní areály (squash, badminton, volleyball,...), posilovny.

³⁴³ O CHŘIBECH [online] 2013 [čerpáno 4.11.2013] dostupné z <http://www.chriby.cz/chriby.php?page=poloha>

³⁴⁴ SLOVÁCKO ÚPLNÝ PRŮVODCE REGIONEM [online] 2008 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/>

³⁴⁵ Základní umělecká škola Uherské Hradiště [online] 2013 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.zusuh.cz/?page=uvodni-strana/cenlk-skolneho-pro-skolni-rok-2009-2010>

Mezi specifika cykloturistiky na Slovácku patří známé vinařské stezky, které představují jednotlivé oblasti pěstování vína. Existuje celkem 8 oficiálních tras s touto tematikou. Všechny trasy jsou uvedeny a popsány na internetových stránkách regionu Slovácko.³⁴⁶

Tyto stezky přispívají k rozvoji cestovního ruchu a jsou rok od roku stále hojněji navštěvovány. Jsou podporovány obcemi, regionálními sdruženími, pěstiteli a producenty vína.

Následující příloha zobrazuje typický slovácký vinný sklep – destinace vinařských cyklostezek.

Zdroj: <http://www.slovackysklep.cz/>

Kultura: sem je zahrnuto divadlo, kino, muzeum, divadelní soubor, folklorní soubor, knihovna.

Region Slovácko je kulturně velmi rozmanitý. Nejen, že je sídlem slavných hradů a zámků (např. hrad Buchlov, zámek Lednice, zámek Valtice, zámek Slavkov), disponuje mnoha významnými muzei a galeriemi. Ve Starém Městě se nachází Památník Velké Moravy, v Uherském Hradišti potom Slovácké muzeum, které informuje o lidových tradicích a způsobu života na Slovácku. Neodmyslitelnou součástí regionu je folklor a lidové tradice. Mnoho obcí každoročně pořádá hody, masopustní obchůzky („Fašaňk“), funguje zde nesčetné množství folklorních souborů, ať už tanečních nebo hudebních. Typickým hudebním tělesem Slovácka je cimbálová muzika.

Měsíc	Místo konání hodů
Květen	Dolní Němčí, Pitín
Červen	Hovorany, Starý Poddvorov
Červenec	Moravská Nová Ves, Radějov, Tvarožná Lhota, Věteřov, Želetice
Srpen	Čejkovice, Hrušky, Mikulčice, Prušánky
Září	Dolní Bojanovice, Jalubí, Kostelec, Kunovice, Lanžhot, Ostrožská Nová Ves, Petrov, Staré Město, Tvrdonice, Uherské Hradiště
Říjen	Boršice, Dubňany, Jarošov, Ježov, Kněžpole, Louka, Nedakonice, Osvětimany, Polešovice, Ratiškovice, Spytihněv, Stará Břeclav, Uherský Ostroh, Vracov, Ždánice
Listopad	Bavory, Bílovice, Blatnice pod sv. Antonínkem, Březolupy, Buchlovice, Bukovany, Hrubá Vrbka, Huštěnovice, Kyjov, Milotice, Mutěnice, Strážnice, Vnorovy

Hody na Slovácku, zdroj: Slovácké muzeum

Za zmínku stojí Slovácké divadlo, otevřené v roce 1945, které se během let tak vypracovalo, že se dostalo do podvědomí široké veřejnosti a řadí se mezi nejvýznamnější profesionální divadelní soubory České republiky.³⁴⁷ Hostuje zde významná česká herečka Květa Fialová.

³⁴⁶ Vyhledávání tras [online] 2008 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/search/trasy/?tag=249&lokalita=6484>

³⁴⁷ Slovácké divadlo [online] 2008 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/search/trasy/?tag=249&lokalita=6484>

Na následujícím obrázku vidíme lidovou slavnost „Jízda králů“, která se dnes provozuje pouze na Hané a na Slovácku. Tato událost byla v roce 2011 zapsána organizací UNESCO na seznam Mistrovských děl ústního a nehmotného dědictví lidstva.³⁴⁸

Zdroj: www.lidovky.cz

Pobyt v přírodě: tato podkategorie zahrnuje též cyklistiku, dále přírodní parky, lesy, přírodní koupání, pěší turistiku, vodní turistiku, rekreace.

Nádherné prostředí nabízí Lednicko-valtický areál, který byl v roce 1996 zapsán do Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO.³⁴⁹ Dále potom chráněná krajinná oblast Bílé Karpaty, vyhlášena v roce 1980. Téměř 45% z tohoto území pokrývají lesy, místo zde ale mají i památky, jako například skanzen ve Strážnici.³⁵⁰ Chráněná krajinná oblast Pálava potom nabízí známé Pavlovské vrchy. Na severu Pálavy, v okrese Mikulov se nachází známé archeologické naleziště Dolní Věstonice, kde byla nalezena soška Věstonické venuše.³⁵¹ Pálava je oblíbeným turistickým cílem českých i zahraničních návštěvníků.

Pro pobyt u vody jsou ideální například jezera v Ostrožské Nové Vsi nebo četné přehrady např. v Luhačovicích.

Společenské akce: asi nejširší odvětví. Spadají sem vystoupení, koncerty, plesy, zábavy, festivaly a další menší či větší akce dle potřeb obyvatel obcí.

Mezi nejvýznamnější akce Slovácka patří Mezinárodní folklorní festival Strážnice, pořádaný každoročně poslední týden v červnu už od roku 1946. Program se tu během tří dnů odehrává v zámeckém parku a za účelem shlédnout program sem přijíždí tisíce návštěvníků.³⁵²

Lázeňství a wellness: koupaliště, aquaparky, sauny, kosmetika, masáže.

Na Slovácku se nachází více léčivých pramenů, tradovaných již od 16. století. Moderně vybavená lázeňská centra najdeme v oblíbených Luhačovicích, Ostrožské Nové Vsi či v Lednici.

Na Slovácku najdeme i spoustu koupališť, například v Uherském Hradišti je velmi moderní aquapark se širokou nabídkou wellness.

Restaurační zařízení: tímto pojmem mám na mysli zejména otázku, jestli se mají obyvatelé určité obce jít kam kvalitně najíst, posedět s přáteli u večeře nebo jen tak zajít na skleničku.

³⁴⁸ Klub sportu a kultury Vlčnov [online] 2013 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.jizdakralu.cz/jizda-kralu-vlcnov/jizda-kralu-2013/program-2013/>

³⁴⁹ Mikroregion Lednicko-valtický areál [online] 2011 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.lva.cz/cs/lva/mikroregion/>

³⁵⁰ CHKO Bílé karpaty [online] 2008 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/cil/731/>

³⁵¹ CHKO Pálava [online] 2008 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/cil/1434/chko-palava>

³⁵² Mezinárodní folklorní festival- Strážnice [online] 2008 [čerpáno 6.11.2013] dostupné z <http://www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=387&em=12>

Slovácká kuchyně se stejně jako například kultura odvíjí od místních tradic. Díky velkému množství vinic a vinařů je v regionu spousta vinařství a vinných sklípků.

Analýza volnočasových aktivit v konkrétních obcích

Vypracovala jsem dotazník, obsahující otázky zaměřené na volnočasové aktivity ve Slováckých obcích. Tento dotazník byl rozeslán on-line komunikací obyvatelům těchto obcí:

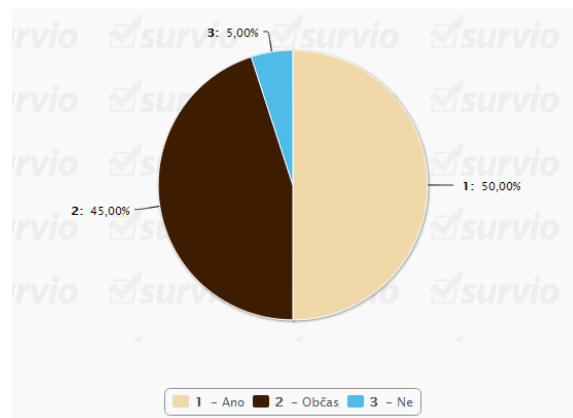
- Uherské Hradiště
- Staré Město u Uherského Hradiště
- Kunovice
- Boršice
- Buchlovice
- Polešovice
- Velehrad
- Jalubí
- Hostějov

V následující části uvedu vždy znění otázky a analýzu odpovědí na položenou otázku:

1) Máte pocit, že to ve Vaší obci „žije“?

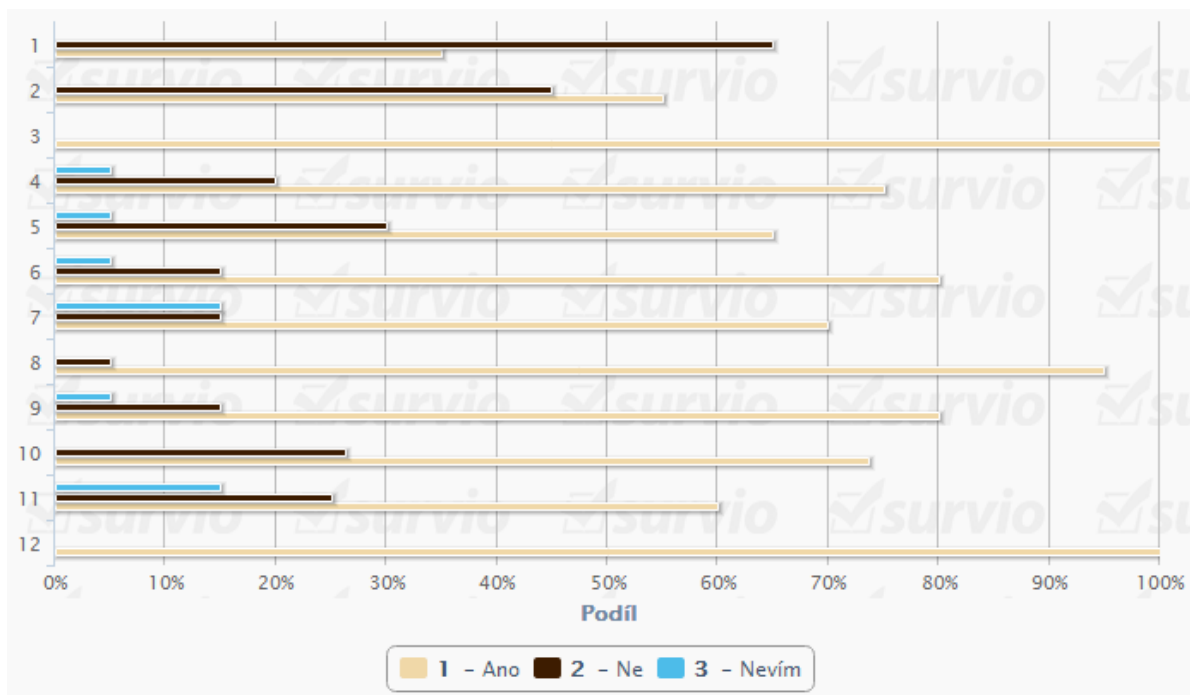
Na tuto otázku 50% tázaných odpovědělo ANO, 45% OBČAS a zbylých 5% NE.

Nejvíce kladných odpovědí bylo od obyvatel obcí Staré Město a Uherské Hradiště. Uherské Hradiště je však mnohem větší město v porovnání s ostatními, je tedy logické, že volnočasové vyžití je tam zajisté pestřejší.

2) Nachází se ve Vaší obci: divadlo, kino, knihovna, muzeum, divadelní soubor, folklórní soubor, posilovna, sportovní areál, cyklostezky, koupaliště, lázeňství a wellness, ubytování a restaurační zařízení? (jednotlivé možnosti byly uvedeny v tabulce pod sebou, bylo možné vybrat mezi ANO, NE nebo NEVÍM)

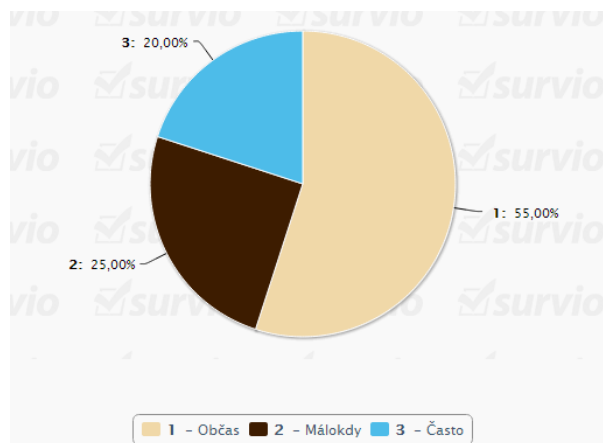
Následující graf je sestaven z odpovědí na 2. otázku. Z grafu vyplývá, že nejvíce „NEVÍM“ bylo zodpovězeno na posilovnu, lázeňství a wellness. Z toho vyplývá, že tyto aktivity nejsou v těchto obcích příliš žádané, nebo vystačují zařízení v okolních obcích.

3) Jak často vyrazíte za zábavou ve Vaší obci?

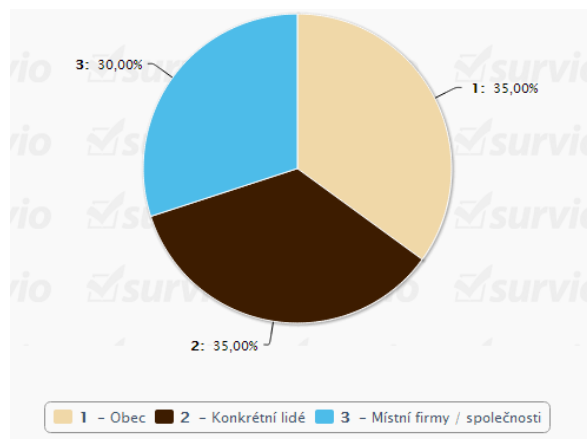
Nejčtenější odpověď na tuto otázku byla OBČAS s 55%, následně 25% odpověď MÁLOKDY a nakonec 20% dotazovaných odpovědělo ČASTO. Bylo možno zvolit ještě odpověď NIKDY, kterou ale nikdo neoznačil.

Nejčastěji za zábavou ve své obci vyrazí obyvatelé Starého Města, málokdy potom obyvatelé Kunovic.

4) Kulturní akce ve Vaší obci pořádá nejčastěji: obec, konkrétní lidé, místní firmy/společnosti, mikroregion (sdružení obcí).

Na prvním místě se v odpovědích potkává odpověď obec a konkrétní lidé, po 35%. Následují místní firmy s 30%. Odpověď mikroregion nebyla tázanými označena.

5) Který typ volnočasové aktivity ve Vaší obci nejčastěji využíváte?

70% tázaných nejvíce využívá kulturních akcí, za nimi s 55% jsou akce společenské. Následující procenta jsou již nižší – 15% sportovní vyžití, po 10% potom aktivity v přírodě a programy pro děti

6) Které zařízení/druh akcí podle Vás ve Vaší obci schází?

Tato otázka byla otevřená, bez nabízených možností. Na první místo se dostala nekuřácká kavárna s večerním provozem. Následovaly, už po jednom, návrhy na kino, bazén, sportovní akce, kulturní sál, nákupní centrum, cenově dostupnější sportovní aktivity. Několik dotazovaných odpovědělo, že jejich obci nechybí žádné aktivity, bylo to zejména ve Starém Městě a Uherském Hradišti.

7) Jste spokojen/a s podporou volnočasových aktivit ve Vaší obci?

80% uvedlo spokojenost, 20% nespokojenost.

Dotazovaný/á z obce Buchlovice uvedl/a nedostatečnou podporu obecního zastupitelstva při pořádání veřejných akcí. Existuje zde mnoho lidí, ochotných uspořádat událost, kvůli chybějící podpoře ze strany vedení obce nejsou ale dostatečně dobře organizovány, což způsobuje malou návštěvnost.

Poslední otázka dotazníku byla věnována připomínkám k volnočasovým aktivitám obce. Nejvíce poznatků vedlo ke špatné organizaci či propagaci daných událostí, z čehož plyne malá návštěvnost. Dále mě zaujala připomínka obyvatele obce Hostějov. Obec má pouze kolem 1 000 obyvatel, jezdí sem však mnoho lidí za účelem pobytu na chatě, bylo by tedy vhodné zlepšit místní a okolní infrastrukturu.

Na základě vyplněných dotazníků jsem došla k závěru, že nejvíce spokojení jsou obyvatelé větších měst – Uherské Hradiště, Staré Město. Souvisí to s výskytem jmenovaných aktivit a zařízení, které na malých vesnicích nejsou samozřejmě vždy zastoupeny. Někde je však nabídka pestrá a zájem obyvatel nízký. To může vyplývat ze špatné organizace, propagace, nebo zkrátka nezájmu. Největším nedostatkem jsou pro obyvatele těchto obcí nekuřácké podniky, kde by bylo možné večer posedět s přáteli. Na druhém místě jsou to potom sportovní akce. Je však nutno dodat, že většina dotazovaných tíhne ke kulturním a společenským událostem.

2. Závěr

Region Slovácko je zajisté jedno z těch míst, na která se rádi vracíme. Přívětiví lidé, malebné vesnice, rozmanitá příroda, vybraná gastronomie. Z dotazníkového šetření lze konstatovat, že

obyvatelé tohoto regionu jsou s vyžitím ve svých obcích spokojeni. Region se v roce 2011 dokonce stal vítězem soutěže Evropské komise o evropskou excelentní destinaci.³⁵³ Bude ale zajisté vyžadovat mnoho úsilí, aby se spokojenost obyvatel udržovala, popřípadě ještě zlepšovala a Slovácko se tak vyvarovalo fenoménu urbanizace. Je třeba udržovat (zlepšovat) dobrou infrastrukturu. Pevné kořeny má tento region především v lidových tradicích, folklóru nebo i ve zmiňovaném vinařství. Případné hrozby pro tento region by tedy mohl v budoucnu představovat klesající zájem mládeže o tyto aktivity a svolení z tradic. Důležitá je také spolupráce regionu s jednotlivými vedeními větších i menších obcí a v neposlední řadě s orgány podporujícími rozvoj volnočasových aktivit.

Literatura

- Baťův kanál [online] 2013 [čerpáno 4.11.2013] dostupné z <http://www.batuvkanal.info/O-vodnim-toku/Historie-plavebniho-kanalu/2P-7.article.aspx>
- CHKO Bílé karpáty [online] 2008 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/cil/731/>
- CHKO Bílé Karpáty [online] 2008 [čerpáno 4.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/cil/731/chko-bile-karpaty>
- CHKO Pálava [online] 2008 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/cil/1434/chko-palava>
- Klub sportu a kultury Vlčnov [online] 2013 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.jizdakralu.cz/jizda-kralu-vlcnov/jizda-kralu-2013/program-2013/>
- Mezinárodní folklorní festival- Strážnice [online] 2008 [čerpáno 6.11.2013] dostupné z <http://www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=387&em=12>
- Mikroregion Lednicko-valtický areál [online] 2011 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.lva.cz/cs/lva/mikroregion/>
- O CHRÍBECH [online] 2013 [čerpáno 4.11.2013] dostupné z <http://www.chriby.cz/chriby.php?page=poloha>
- Slovácké divadlo [online] 2008 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/search/trasy/?tag=249&lokalita=6484>
- SLOVÁCKO ÚPLNÝ PRŮVODCE REGIONEM [online] 2008 [čerpáno 4.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/>
- Vyhledávání tras [online] 2008 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/search/trasy/?tag=249&lokalita=6484>
- Základní umělecká škola Uherské Hradiště [online] 2013 [čerpáno 5.11.2013] dostupné z <http://www.zusuh.cz/?page=uvodni-strana/cenlk-skolneho-pro-skolni-rok-2009-2010>

MARKET RESEARCH IN FIELD OF LEISURE TIME ACTIVITIES

Annotation: *In my contribution, I would like to present you the region Slovácko. This work gives an image about lifes of people which live there, highlight qualities of this region and analyse its imperfections. The general object of my contribution is a designation of leisure time activities a their sufficient or deficiency in the region Slovácko.*

Key words: *leisure time activities, region Slovácko, analyse, community, tradition*

³⁵³ SLOVÁCKO ÚPLNÝ PRŮVODCE REGIONEM [online] 2008 [čerpáno 7.11.2013] dostupné z <http://www.slovacko.cz/>

VLIV VOLEBNÍHO CYKLU NA FISKÁLNÍ POLITIKU ČESKÉ REPUBLIKY V LETECH 1996–2012 S DŮRAZEM NA DAŇOVOU POLITIKU

Kamila Hrušková

Abstrakt: Tento příspěvek se zabývá možnou tendencí vlády k záměrnému načasování realizace fiskálních opatření, a to především opatření daňových, za účelem zajištění znovuzvolení v nadcházejících volbách. Cílem tohoto příspěvku je analyzovat vliv volebního cyklu na fiskální politiku v České republice v období let 1996–2012 v rámci státního rozpočtu, a to specificky s důrazem na politiku daňovou. Úvodní část představuje fenomén politicko-rozpočtového cyklu, jenž je důsledkem působení volebního cyklu na fiskální politiku, uvádí stručný přehled vývoje teorií a studií politicko-rozpočtového cyklu a prezentuje vybrané závěry těchto studií relevantních pro případ České republiky. Příspěvek dále popisuje specifika volebních období Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (dále jen PS PČR), politickou orientaci jednotlivých vlád ve sledovaném období a poukazuje na jejich koaliční charakter (zejména pak na jejich nestabilitu, která komplikuje následující analýzu dat). Ve druhé části příspěvku je provedena analýza charakteru fiskální politiky v průběhu jednotlivých volebních období v závislosti na termínu voleb do PS PČR a rovněž ověření, zda se možná vládní manipulace fiskální politikou projevovala spíše na příjmové, či výdajové stránce státního rozpočtu. Ve zkoumaných volebních obdobích je sledován vývoj daňové zátěže, výše daňových příjmů a výše neinvestičních transferů obyvatelstvu v závislosti na rozdílné politické orientaci vlád. Následně je uveden také přehled vybraných významných vládních opatření, a to především v daňové oblasti.

Klíčová slova: fiskální politika, daňová politika, volební cyklus, politicko-rozpočtový cyklus, daňová zátěž, volební období

Úvod

Výkon politické funkce staví členy vlády před nelehkou volbu, zda činit rozhodnutí na základě zájmů obyvatelstva za účelem maximalizace všeobecného blahobytu, či zda jednat striktně racionálně za účelem maximalizace osobního užitku – tedy zda radit kýžený osobní prospěch nad zájmy obyvatelstva dané země. Rozhodování politiků, jejich motivy a možná špatná vládní rozhodnutí či špatná provedení vhodných opatření, tedy tzv. vládní selhání, jež vedou k neefektivnímu přerozdělení zdrojů v ekonomice, se staly předmětem zkoumání ekonomů školy veřejné volby. Mezi významné přínosy školy veřejné volby patří i teorie politicko-rozpočtového cyklu. Politicko-rozpočtový cyklus, jakožto projev a důsledek působení volebního cyklu³⁵⁴ na fiskální politiku, je jedním z možných vládních selhání, které se vyznačuje tendencí vlád k záměrné manipulaci ekonomiky za účelem znovuzvolení v nadcházejících volbách; jinými slovy, jde o snahu přizpůsobit hospodářský cyklus cyklu volebnímu.

Hlavním cílem tohoto článku je analyzovat fiskální politiku České republiky v daném období a popsat její dílčí opatření, a to zejména opatření daňová, a ověřit, zda fiskální politika podléhala vlivu volebního cyklu (tj. zda politici usilovali o prosazení voličsky nepopulárních opatření v období po volbách a realizaci opatření populárních naopak v předvolebním období). Dalším cílem je otestovat, zda se účelová vládní manipulace fiskální politikou projevovala spíše na příjmové, či výdajové stránce státního rozpočtu, zjistit, jak se v čase vyvíjela výše rozpočtového deficitu a analyzovat, jak se měnila

³⁵⁴ Volební cyklus je dán délkou volebního období (tj. v případě vlády vzešlé z voleb do PS PČR odpovídá jeho délka 4 roků) a je založen na skutečnosti, že v průběhu funkčního období vlády dochází k výkyvům popularity této vlády v očích voličů (upuštění podpory vlády ze strany voličů) (Freie, 2003). Vycházíme-li z předpokladu, že vládní politici chtějí dosáhnout znovuzvolení v nadcházejících volbách, pro vládu je výhodné získat si přízeň voličů v předvolebním období. Z tohoto důvodu bude vláda prosazovat voličsky populární opatření právě v období před volbami a méně populární opatření po svém zvolení.

daňová zátěž, výše daňových příjmů a výše neinvestičních transferů obyvatelstvu v závislosti na rozdílné politické orientaci vlád. Dílčím cílem je pak nastínit vývoj teorií a empirických studií politicko-ekonomického cyklu, jejich aktuální zaměření a představit závěry vybraných studií aplikovatelných na případ České republiky. Dalším dílčím cílem je stručně představit specifika jednotlivých volebních období PS PČR.

V článku budou proto zodpovězeny následující výzkumné otázky:

Jaký vliv má termín voleb do PS PČR na výši daňové zátěže a výdajů státního rozpočtu (zdali v předvolebním období dochází k fiskální expanzi a po volbách k fiskální restrikci)?

Jak se mění daňová zátěž, výše daňových příjmů a výše neinvestičních transferů obyvatelstvu v rámci státního rozpočtu ve volebním roce v závislosti na odlišných vládních většinách (levice či pravice)?

Příspěvek se zaměří rovněž na ověření následujících hypotéz:

Ve volebních rocích dochází k poklesu daňové zátěže a k poklesu podílu daňových příjmů státního rozpočtu (včetně pojistného na sociální zabezpečení) na HDP v porovnání s předchozími (nevolebními) lety daných volebních období.

S přibývajícím historickou zkušeností České republiky s demokratickým zřízením se snižují rozdíly mezi deficitem státního rozpočtu (vyjádřeným v % HDP) ve volebním roce a rozpočtovými deficity v předchozích (nevolebních) letech volebního období.

Článek sestává ze dvou částí; zatímco první dvě kapitoly tvoří teoretický rámec textu, ve třetí kapitole se zaměřuji na verifikaci výše uvedených hypotéz prostřednictvím analýzy fiskálních opatření a dostupných dat pro jednotlivá volební období.

3. Politicko-rozpočtový cyklus

Politicko-rozpočtový cyklus lze definovat jako „opakované cílené zneužití fiskální politiky vládou za účelem jejího znovuzvolení“³⁵⁵. Vláda před volbami uplatňuje expanzivní fiskální politiku (tedy zpravidla různá populární opatření; dochází např. k růstu veřejných výdajů či snížení daňové zátěže), zatímco po volbách se uchyluje k fiskální restrikci a prosazuje nepopulární opatření (dochází např. k poklesu veřejných výdajů či zvýšení daňové zátěže). Délka politicko-rozpočtového cyklu odpovídá délce volebního období v dané zemi.

První model politicko-rozpočtového cyklu představila studie K. Rogoffa a A. Siberta (1988), dle nichž mají vlády tendenci signalizovat svou kompetentnost³⁵⁶ (např. zvýšením vládních výdajů), a to zejména během posledního roku jejich volebního období. Rogoff a Sibert se domnívají, že fungování politicko-ekonomického cyklu je založeno na asymetrii informací mezi voliči a vládnoucími politiky, tedy na skutečnosti, že vláda disponuje aktuálnějšími a přesnějšími informacemi o své (ne)kompetentnosti než racionální voliči, čehož může zneužít a učinit taková fiskální opatření, aby se do budoucna jevila kompetentnější³⁵⁷. V následné studii z roku 1990 pak Rogoff poprvé zavádí pojem „politicko-rozpočtový cyklus“ a diskutuje možnosti zamezení jeho výskytu³⁵⁸. Tento „signalizační kompetenční model“ sice předpokládá racionalitu voličů, avšak Rogoff a Sibert se domnívají, že racionální voliči nejsou schopni v důsledku asymetrie informací upozorovat změnu v celkové výši výdajů či ve výši rozpočtového deficitu v předvolebním období³⁵⁹.

³⁵⁵ DOLEŽALOVÁ, J. *Politicko-rozpočtový cyklus v České republice a v Rakousku* [online]. cit. 2013-01-20. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/econ/soubory/oddeleni/centrum/papers/04Dolezalova.pdf>.

³⁵⁶ Kompetentnost vlády v tomto pojetí znamená schopnost zajistit veřejné služby a statky za co nejnižší příjmy z daní (nebo zajistit vyšší úroveň veřejných služeb a statků, tedy větší blahobyt, přičemž míra zdanění zůstane nezměněna). Voliči ve volbách upřednostní politiky, kteří signalizují co nejvyšší míru kompetence.

³⁵⁷ ROGOFF, K., SIBERT, A. *Elections and Macroeconomic Policy Cycles* [online]. cit. 2013-01-21. Dostupné z: http://www.nber.org/papers/w1838.pdf?new_window=1.

³⁵⁸ ROGOFF, K. *Equilibrium Political Budget Cycles* [online]. cit. 2012-12-27. Dostupné z: http://www.nber.org/papers/w2428.pdf?new_window=1.

³⁵⁹ DRAZEN, A. *Political Budget Cycles* [online]. cit. 2012-12-28. Dostupné z: http://econweb.umd.edu/~drazen/working_papers/palgrave_pbudgetcycle.pdf.

Pozdější modely Perssona a Tabellini (2000) a Shi a Svenssona (2002) jsou na rozdíl od studie Rogoffa a Siberta (1988) založeny na předpokladu, že se vládnoucí politici dopouštějí morálního hazardu. Tyto teorie uvažují, že vládnoucí politici nedisponují informacemi ohledně své (ne)kompetentnosti, ale i přesto mají tendenci svou kompetentnost předstírat. I v případě těchto modelů jsou voliči racionální, avšak na rozdíl od předchozího modelu očekávají, že vlády v předvolebním období zvýší deficit v důsledku vyšších veřejných výdajů, a zajímají se tak spíše, za jakým účelem budou výdaje vynaloženy³⁶⁰.

Výsledky vybraných empirických studií

Empirické studie (např. Shi a Svensson, 2002) testující výskyt politicko-rozpočtového cyklu v různých zemích světa, zejména na nadnárodní úrovni, potvrzují výskyt nejvýraznějších politicko-rozpočtových cyklů zejména v ekonomicky zaostalých a méně rozvinutých zemích světa, přičemž přítomnost těchto cyklů byla potvrzena jak v zemích s demokratickým systémem, tak v zemích, s nedemokratickou formou vlády³⁶¹.

Co se týče zemí s demokratickým zřízením, účelová vládní manipulace za využití fiskální politiky je dle studie Brendera a Drazena (2004) fenoménem nových demokracií³⁶² (mezi které řadí i Českou republiku). Brender a Drazen (2004) zároveň zjistili, že v nových demokraciích dochází ve volebním roce k velmi výraznému nárůstu veřejných výdajů (v této souvislosti autoři studie hovoří o tzv. politicko-výdajovém cyklu), což se pochopitelně projeví ve výši rozpočtového deficitu. Výrazný cyklický průběh rozpočtového deficitu je tedy dle autorů v nových demokraciích zapříčiněn nárůstem veřejných výdajů ve volebním roce, a to bez ohledu na to, zda se jedná o volby v řádném termínu, či volby předčasné. Velmi výrazný politicko-rozpočtový cyklus v nových demokraciích se dle Brendera a Drazena (2006) po prvních čtyřech volbách po přechodu k demokracii vytrácí³⁶³ (nárůst deficitu ve volebním roce v porovnání s předešlými roky volebního období je dle autorů statisticky nevýznamný). Tuto skutečnost autoři vysvětlují větší zkušeností voličů s volebním systémem, lepší dostupností informací (tedy lepší informovaností voličů) či větší transparentností při hospodaření s veřejnými prostředky.

4. Politická situace a vlády v období let 1996–2012

Státní rozpočet, jenž představuje klíčový nástroj fiskální politiky, je schvalován na období jednoho kalendářního roku v podobě zákona výhradně dolní komorou Parlamentu České republiky na návrh vlády v tzv. rozpočtovém procesu. Vláda, obvykle sestavená z jednoho či více politických uskupení po volbách do Poslanecké sněmovny, je tak klíčovým aktérem v oblasti fiskální politiky. Volby do Poslanecké sněmovny se konají podle zásady poměrného zastoupení³⁶⁴ na čtyřleté funkční období. Poměrný volební systém, který je uplatňován v případě voleb do PS PČR, vychází z politické tradice z dob první Československé republiky³⁶⁵. Ačkoli je zřejmé, že poměrný volební systém

³⁶⁰ HANUSCH, M. *The Economy and Political Budget Cycles* [online]. cit. 2012-12-27. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID1542103_code880387.pdf?abstractid=1456795&mirid=1.

³⁶¹ SHI, M.; SVENSSON, J. *Political Budget Cycles in Developed and Developing Countries* [online]. cit. 2012-12-28. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.202.8595&rep=rep1&type=pdf>.

³⁶² Brender a Drazen označují stát pojmem „nová demokracie“ do proběhnutí prvních čtyř voleb po přechodu k demokracii. Země, ve kterých proběhly více než čtyři volby po převratu režimu, označují autoři jako „staré demokracie“ či „zavedené demokracie“. Tyto pojmy však nelze zaměňovat, neboť v případě zemí označovaných jako „staré demokracie“ není na rozdíl od „zavedených demokracií“ demokracie konsolidována.

³⁶³ BRENDER, A., DRAZEN, A. *Electoral Economics in New Democracies: Affecting Attitudes About Democracy* [online]. cit. 2012-12-28. Dostupné z: <https://tad.colman.ac.il/paper-all/126476.pdf>.

³⁶⁴ *Ústava České republiky*. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. cit. 2013-02-15. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>, čl. 18.

³⁶⁵ VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2007, s. 210.

zaručuje větší reprezentativnost než volební systém většinový, vláda, jež je po volbách do Poslanecké sněmovny v případě České republiky mnohdy tvořena koalicí více politických stran, postrádá silný politický mandát a bývá nestabilní v důsledku programových odlišností koaličních partají a nedostatku výrazné většiny hlasů ve Sněmovně. Českou politickou kulturu navíc provází četné finanční skandály a korupční aféry, které pochopitelně ubírají vládě a politické reprezentaci na popularitě. Za velmi nepopulární mnozí voliči považují rovněž fiskální opatření zaváděná v důsledku aktuální nepříznivé ekonomické situace.

Ve zkoumaném období proběhly od vzniku samostatné České republiky volby do Poslanecké sněmovny celkem pětkrát, a to v letech 1996, 1998, 2002, 2006 a v roce 2010. Všechny jmenované sněmovní volby, které se v těchto letech uskutečnily, byly do ověřování výskytu politicko-rozpočtového cyklu a zkoumání jeho specifika zahrnuty.

V prvních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1996 přišla dosavadní vládnoucí pravicová koalice ODS, ODA a KDU-ČSL o většinové zastoupení v zákonodárném sboru. S celkem 99 získanými mandáty tak koalice v totožném složení vytvořila menšinovou pravicově orientovanou vládu v čele s předsedou ODS Václavem Klausem. V roce 1997 se v ekonomice projevil krizový jev a společností rovněž otrásl četné finanční skandály jak v politickém prostředí, tak i v privátním sektoru. Korupční kauzy zejména ve vládních stranách ODS a ODA vedly k odchodu dvou koaličních stran, KDU-ČSL a ODA, z vlády, k rozštěpení ODS a založení nového politického subjektu Unie Svobody (US). Výše zmíněné skutečnosti tak společně s vládní krizí vyústily v pád koaliční vlády.³⁶⁶ Počátkem roku 1998 tak byla ustavena menšinová prozatímní poloúřednická vláda.³⁶⁷

Po předčasných volbách v roce 1998 do PS PČR došlo po dohodě s ODS na základě tzv. opoziční smlouvy k sestavení jednobarevné levicové menšinové vlády ČSSD v čele s premiérem Milošem Zemanem. ČSSD tak jakožto jediná vládní strana mohla navrhnout opatření v oblasti fiskální politiky zcela na základě svého programu.

Následující parlamentní volby do PS PČR se konaly v řádném termínu, tedy v červnu roku 2002. Z těchto voleb vzešla jako vítězná strana opět ČSSD, která následně sestavila koaliční vládu s KDU-ČSL a US-DEU. Vzhledem k odlišné ideologické orientaci dvou menších koaličních partají ve srovnání s levicovou sociální demokracií (v níž v průběhu tohoto volebního období navíc došlo k vnitrostranickému štěpení a nahrazení dvou předsedů v jejím čele³⁶⁸) a těsné většině 101 hlasů ve Sněmovně lze tuto vládu klasifikovat opět jako nestabilní.

Výsledky voleb v roce 2006 nastolily ve Sněmovně patovou situaci, kdy poměr mandátů levicových stran ČSSD a KSČM vůči počtu mandátů možné středo-pravé koalice ODS, KDU-ČSL a Strany zelených (SZ) byl 100:100. Po několika neúspěšných vládních variantách byla koaliční vláda, pod vedením tehdejšího předsedy ODS Mirka Topolánka, složené z ODS, KDU-ČSL a SZ v lednu roku 2007 vyslovena důvěra díky dvěma opozičním přeběhlíkům, kteří před hlasováním o důvěře této vládě opustili sál. Velmi křehkou a nejistou vládní většinu založenou na hlasech nezařazených poslanců oslabilo navíc vzrůstající nejednotnost a roztržičnost poslaneckých klubů občanských demokratů i zelených³⁶⁹. V pořadí již pátý pokus opoziční ČSSD o vyslovení nedůvěry Topolánkově vládě skončil v březnu roku 2009 úspěšně. Po pádu koaličního kabinetu byla sestavena prozatímní úřednická vláda, jíž předsedal Jan Fischer, a navzdory snaze Parlamentu o uspořádání předčasných

³⁶⁶ VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2007, s. 213.

³⁶⁷ NOVÁK, M., LEBEDA T. a kol. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2004, s. 329.

³⁶⁸ Předsedou nové vlády se stal Vladimír Špidla; v roce 2004 byl v důsledku nelichotivého volebního výsledku v prvních volbách do Evropského parlamentu v čele vlády nahrazen Stanislavem Grossem. Toho o rok později z důvodu nevyjasněné finanční aféry na tomto postu vystřídal Jiří Paroubek.

³⁶⁹ BALÍK, S. a kol. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010, s. 14.

sněmovních voleb se následující volby v důsledku rozhodnutí Ústavního soudu konaly až v řádném termínu, tedy v červnu 2010.³⁷⁰

Byť z voleb v roce 2010 vzešla sociální demokracie jako vítěz, v důsledku volebního výsledku však původně plánovaná varianta menšinové vlády ČSSD tolerované KSČM nebyla realizovatelná. ODS se navzdory svému historicky nejnižšímu volebnímu zisku podařilo vyjednat pravicovou vládní koalici se dvěma novými subjekty v Poslanecké sněmovně – stranou TOP 09 a stranou Věci veřejné (VV). Tato vláda navíc měla výraznou většinu 118 mandátů ve Sněmovně. Ani v tomto případě však nešlo vládu považovat za stabilní: zjištěnou náladu ve společnosti vyvolanou nepopulárními úspornými opatřeními a zásadními reformami provázely navíc rozpory mezi vedoucími představiteli vládních stran, korupční kauzy vládních politiků a některých koaličních poslanců i názorová nejednotnost v rámci poslaneckých klubů VV a ODS. Vnitrostranická krize VV vyvrcholila oddělením frakce okolo vicepremiérky Karolíny Peake, která založila politickou platformu LIDEM - liberální demokraté, jež namísto VV vyjádřila vládním stranám ODS a TOP 09 podporu. Následující tabulka shrnuje politickou orientaci jednotlivých vlád v období let 1996–2012.

Tabulka 1: Přehled vládních stran a politické orientace vlády v letech 1996–2012

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Vládní strana (koalice)	ODS + KDU-ČSL + ODA + (US)		ČSSD*				ČSSD + KDU-ČSL + US-DEU				ODS + KDU-ČSL + SZ				ODS + TOP 09 + VV/LIDEM		

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: modrá barva – pravicová orientace vlády, oranžová barva – levicová orientace vlády

*období tzv. opoziční smlouvy (levicová vláda za tiché podpory pravicové ODS)

Fiskální politika vlády v letech 1996–1998

Státní rozpočet za první Klausovy vlády pro volební rok 1996 skončil schodkem -1,6 mld. Kč (tj. -0,1 % HDP, přičemž meziročně poklesl o 0,6 procentního bodu)³⁷¹. Z vývoje fiskálního impulsu v tomto roce³⁷² je zřejmé, že vláda uplatňovala v průběhu roku 1996 expanzivní fiskální politiku. Tento vývoj potvrzuje výchozí předpoklad teorie politicko-rozpočtového cyklu o předvolební fiskální expanzi za účelem ovlivnění rozhodnutí voličů. Jak dokládá např. Schwarz (2003), tehdejší pravicová vládní koalice v čele s premiérem Klausem kvůli obavám z možného debaklu v nadcházejících volbách upustila od původních dlouhodobých bolestných cílů přesahujících délku funkčního období vlády (jako např. dokončení cenové liberalizace, privatizace a deregulace vybraných odvětví) na úkor cílů krátkodobých a o poznání populárnějších opatření v podobě nesystémové valorizace starobních důchodů, zvýšení výdajů na další formy sociálního zabezpečení a jiných neadekvátních rozpočtových výdajů³⁷³. Z vývoje meziročního tempa růstu reálného HDP³⁷⁴ a expanzivní fiskální politiky v roce 1996 plyne, že vláda ve volebním roce prováděla procyklickou fiskální politiku. S ohledem na stabilizační funkci hospodářské politiky v podobě cyklicky vyrovnaného rozpočtu v keynesiánském pojetí

³⁷⁰ BALÍK, S. a kol. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010, s. 54–56.

³⁷¹ HRUŠKOVÁ, K. *Vliv volebního cyklu na fiskální politiku České republiky v letech 1996–2012 s důrazem na daňovou politiku* [online]. cit. 2013-11-08. Dostupné z: http://theses.cz/id/wr74mp/BP_Hrukov_Kamila_Vliv_volebnho_cyklu_na_fiskln_politiku_e.pdf.

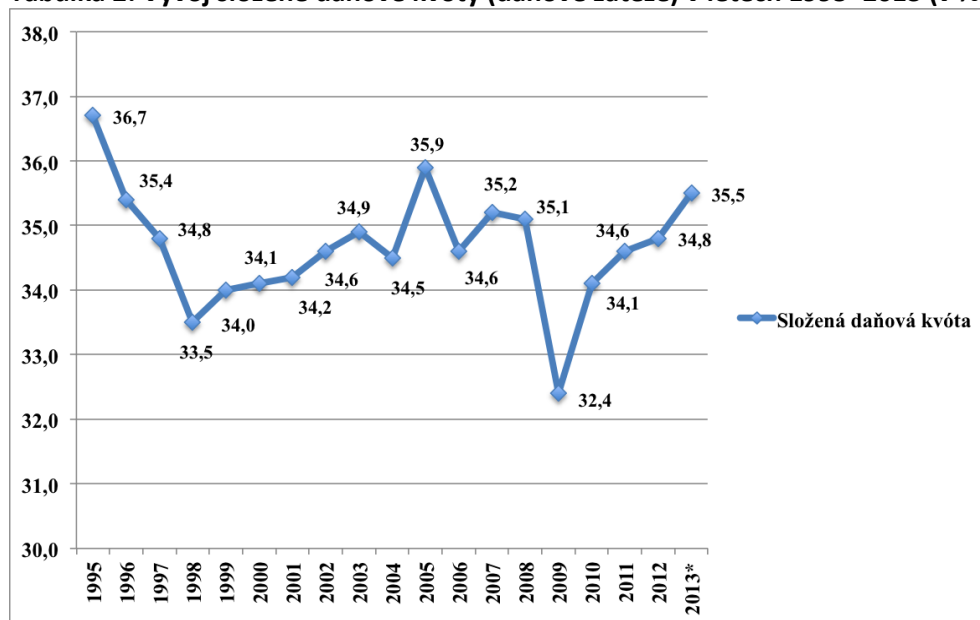
³⁷² SLANÝ, A. a kol. *Konkurenceschopnost české ekonomiky (vývojové trendy)*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 158.

³⁷³ SCHWARZ, J. *Za liberální řád: výběr ze studií, statí a článků*. Praha: Liberální institut, 2003, s. 83.

³⁷⁴ HRUŠKOVÁ, K. *Vliv volebního cyklu na fiskální politiku České republiky v letech 1996–2012 s důrazem na daňovou politiku* [online]. cit. 2013-11-08. Dostupné z: http://theses.cz/id/wr74mp/BP_Hrukov_Kamila_Vliv_volebnho_cyklu_na_fiskln_politiku_e.pdf.

Klausova vláda namísto fiskální restrikce v období konjunktury realizovala fiskální expanzi, což dokládá vliv volebního cyklu na vládní fiskální politiku v tomto období. Dle teorie politicko-rozpočtového cyklu by ve volebním roce mělo dojít ke snížení daňové zátěže a nárůstu výdajů státního rozpočtu, a to zejména neinvestičních transferů obyvatelstvu v rámci výdajů běžných.

Tabulka 2: Vývoj složené daňové kvóty (daňové zátěže) v letech 1995–2013 (v % HDP)

Zdroj: MF ČR, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí

*predikce MF ČR

Z tabulky 2, uvádějící přehled vývoje daňové kvóty ve zkoumaných letech, je zřejmé, že ve volebním roce 1996 došlo ke snížení daňového břemene oproti roku předchozímu. Rovněž podíl celkových daňových příjmů státního rozpočtu na HDP zaznamenal v roce 1996 pokles 0,7 procentního bodu³⁷⁵. S ohledem na teorii politicko-rozpočtového cyklu je vhodné zaměřit se na výši jednotlivých daňových příjmů (vyjádřených v % HDP). S výjimkou příjmů z DPH a ostatních daňových příjmů, zaznamenaly všechny další složky daňových příjmů (a to zejména daně z příjmů a spotřební daně) meziroční pokles, což odpovídá předpokladu v oblasti daňové politiky pro výskyt politicko-rozpočtového cyklu.

Přestože vývoj daňového zatížení i přijatá opatření v letech 1995–1996 (např. změny v oblasti daní z příjmů, DPH i majetkových daní) dokládají vliv volebního cyklu na daňovou politiku, musíme brát v potaz i jeden z dlouhodobých cílů vlády v rámci přijaté strategie transformace v 90. letech, a to snahu o postupný pokles velikosti příjmů ve vztahu k HDP (ústup státu z ekonomiky)³⁷⁶. Analýza výskytu politicko-rozpočtového cyklu na příjmové stránce státního rozpočtu je proto v tomto období s ohledem na tento deklarovaný vládní cíl problematická a nejednoznačná. Naproti tomu vývoj sledované části výdajové stránky státního rozpočtu vliv volebního cyklu na výdajová opatření jednoznačně dokládá: přestože běžné výdaje mezi lety 1995–1996 vykázaly pokles podílu na celkových výdajích státního rozpočtu (o 1,6 procentního bodu) i na HDP (o 1 procentní bod), neinvestiční transfery obyvatelstvu, jež představují nejdostupnější výdajový nástroj vlády za účelem předvolebního ovlivnění voličů, vykázaly opačný vývoj a ve volebním roce 1996 jejich podíl na

³⁷⁵ HRUŠKOVÁ, K. *Vliv volebního cyklu na fiskální politiku České republiky v letech 1996–2012 s důrazem na daňovou politiku* [online]. cit. 2013-11-08. Dostupné z:

http://theses.cz/id/wr74mp/BP_Hrukov_Kamila_Vliv_volebnho_cyklu_na_fiskln_politiku_e.pdf.

³⁷⁶ *Zpráva vlády o stavu české společnosti*. Vláda České republiky [online]. cit. 2013-03-12. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/-zprava-vlady-o-stavu-ceske-spolecnosti---oddil-3--3-2-2130/>.

celkových výdajích i HDP vzrostl, a to o 1,4, respektive 0,2 procentního bodu³⁷⁷. Na výdajové stránce státního rozpočtu se tedy projevil politicko-rozpočtový cyklus. Populární opatření týkající se výše sociálních transferů byla realizována zejména na základě zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře³⁷⁸. Mezi nejvýznamnější změny na základě těchto zákonů z pohledu voličů patří např. výrazná valorizace důchodů (o 8 % v dubnu a o dalších 6 % v říjnu roku 1996)³⁷⁹ či podstatné navýšení dávek státní sociální podpory³⁸⁰.

Fiskální politika druhé Klausovy vlády, vzešlé z voleb roku 1996, byla vzhledem k její menšinové podpoře ve Sněmovně kompromisem programových preferencí vládních stran, a do jisté míry musela reflektovat i požadavky opozice. Ekonomický vývoj v roce 1997 neodpovídal prognózám, z nichž vycházel návrh státního rozpočtu pro tento rok, a ekonomickou recesi provázenou propadem příjmů státního rozpočtu a růstem jeho deficitu zhoršoval rovněž vzrůstající schodek obchodní bilance. Jak je patrné z vývoje fiskálního impulsu³⁸¹ (Voráčková, In: Slaný, 2006), fiskální politika vlády měla v průběhu roku 1997 restriktivní charakter a usilovala o stabilizaci ekonomického vývoje. Vláda v tomto roce představila fiskální opatření v podobě dvou reformních balíčků³⁸² za účelem omezení vzrůstajících rozpočtových výdajů. Jak ovšem uvádí např. Kotlán (2001), tato opatření nevedla k realizaci efektivních reforem, jež by zamezily budoucímu růstu státních výdajů a prohlubování deficitu státního rozpočtu³⁸³. Pád Klausovy pravicové vlády a nástup prozatímní poloúřednické Tošovského vlády počátkem roku 1998 vylučuje záměrnou fiskální politiku vlády v předvolebním období za účelem znovuzvolení. Dle Slaného (2006) bylo úkolem Tošovského vlády stabilizovat vývoj ekonomiky³⁸⁴. Jak navíc potvrzuje Horská (In: Spěváček, 2002) v roce 1998 zaznamenáváme poměrně silnou fiskální restrikcí, která však nebyla doprovázena poklesem schodku státního rozpočtu, který oproti schodku z roku 1997 ve výši -15,7 mld. Kč (-0,8% HDP) skončil na úrovni -29,3 mld. Kč (-1,4% HDP, přičemž zaznamenal propad oproti předchozímu roku o 0,6 procentního bodu)³⁸⁵.

Jak dokládá vývoj daňové kvóty, daňová zátěž uvalená na obyvatele v povolebním období poklesla o více než půl procentního bodu a v roce předčasných parlamentních voleb poklesla na druhou nejnižší hodnotu v celé sledované časové řadě, a to na 33,5 %. Zatímco vývoj daňové zátěže v povolebním roce je v rozporu s předpoklady teorie politicko-rozpočtového cyklu, její vývoj ve volebním roce naopak naznačuje možný vliv volebního cyklu na daňová opatření, avšak jak již bylo uvedeno, Tošovského prozatímní vláda neměla důvod usilovat o přízeň voličů v nadcházejících předčasných volbách. Pokles daňové kvóty lze v tomto období spíše opět vysvětlit dlouhodobým záměrem vlády o snižování daní za účelem poklesu podílu veřejných rozpočtů na HDP. Podíl daňových příjmů státního rozpočtu na HDP měl i v průběhu tohoto volebního období nadále klesající tendenci.

³⁷⁷ HRUŠKOVÁ, K. *Vliv volebního cyklu na fiskální politiku České republiky v letech 1996–2012 s důrazem na daňovou politiku* [online]. cit. 2013-11-08. Dostupné z: http://theses.cz/id/wr74mp/BP_Hrukov_Kamila_Vliv_volebnho_cyklu_na_fiskln_politiku_e.pdf.

³⁷⁸ *Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 1996*. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. cit. 2013-03-12. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t018500d.htm>.

³⁷⁹ *Podkladový materiál pro rozhodnutí o zavedení možnosti opt out ze základního důchodového pojištění*. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. cit. 2013-03-12. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/6279/material.pdf>.

³⁸⁰ Výdaje na dávky státní sociální podpory z veřejných rozpočtů ve volebním roce 1996 vzrostly o 11,4 % (Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 1996).

³⁸¹ SLANÝ, A. a kol. *Konkurenceschopnost české ekonomiky (vývojové trendy)*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 158.

³⁸² První z reformních balíčků, nazvaný Korekce hospodářské politiky a další transformační opatření, byl přijat 16. 4. 1997. Kvůli kritice opozice vláda schválila 28. 5. 1997 i druhý balíček, nazvaný Stabilizační a ozdravný program.

³⁸³ KOTLÁN, I. a kol. *Aplikovaná hospodářská politika*. Ostrava: SOKRATES, 2001, s. 95.

³⁸⁴ SLANÝ, A. a kol. *Konkurenceschopnost české ekonomiky (vývojové trendy)*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 87.

³⁸⁵ SPĚVÁČEK, V. a kol. *Transformace české ekonomiky: politické ekonomické a sociální aspekty*. Praha: Linde, 2002, s. 204.

Podíl jednotlivých složek daňových příjmů státního rozpočtu na HDP v povolebním roce 1997, s výjimkou pojistného na sociální zabezpečení a příjmů z DPH, meziročně poklesl. V roce 1998 pak vykázaly všechny složky daňových příjmů státního rozpočtu pokles (v poměru k HDP) pouze vyjma daní z příjmů. V rámci struktury příjmové stránky státního rozpočtu došlo v roce 1998 k výraznější změně (nárůstu podílu na celkových příjmech) pouze v případě daní z příjmů.

Jak již bylo uvedeno, v roce 1997 přijala vláda v důsledku nepříznivého ekonomického vývoje a vzrůstajícího rozpočtového deficitu postupně dva reformní balíčky, jež se týkaly zejména omezení výdajů státního rozpočtu. Tyto navrhované škrty se ještě téhož roku projeví výrazně v případě kapitálových výdajů a s ročním časovým zpožděním došlo i k mírnějšímu poklesu běžných výdajů a specificky i transferů obyvatelstvu (meziroční tempo růstu běžných výdajů pokleslo z 11 % v roce 1997 na 8,9 % v roce 1998; meziroční tempo růstu transferů obyvatelstvu se rovněž snížilo, a to z 13,8 % v roce 1997 na 8,2 % v roce 1998)³⁸⁶. Zároveň pokles podílu běžných výdajů a konkrétně i neinvestičních transferů obyvatelům na HDP v roce předčasných voleb dokládá nezáměr úřednické vlády o zavádění populárních předvolebních opatření ve fiskální oblasti, a tudíž rovněž v tomto období vylučuje vliv volebního cyklu i v případě výdajů státního rozpočtu.

Ve volebním období 1996–1998 se tak vliv volebního cyklu jednoznačně neprojevil ani v příjmech, ani ve výdajích státního rozpočtu. Přestože v případě daňové politiky došlo k prosazení některých populárních opatření v oblasti důchodových daní, jak již bylo uvedeno, prozatímní vláda nezaváděla tyto změny za účelem zisku popularity v nadcházejících volbách, nýbrž opět spíše ze zájmu na snížení podílu veřejných rozpočtů na HDP (již výše zmíněný ústup státu z ekonomiky).

Fiskální politika vlády v letech 1999–2002

V průběhu první poloviny volebního období Zemanovy menšinové levicové vlády (roky 1999, 2000) došlo k rozvolnění fiskální politiky. Růst rozpočtových výdajů vedl k sestavení nevyrovnaných státních rozpočtů, jejichž hospodaření skončilo schodky ve výši postupně -1,4 % HDP, -2 % HDP, -2,8 % HDP a -1,8 % HDP (rozdíl mezi deficitem státního rozpočtu ve volebním a předvolebním roce činil 1 procentní bod, přičemž tento rozdíl byl rovněž nejvyšším v daném volebním období). Zemanova vláda i během posledních dvou let jejího funkčního období uplatňovala expanzivní fiskální politiku³⁸⁷. Přestože fiskální politika realizovaná v první polovině volebního období 1998–2002 nesplňuje předpoklad teorie politicko-rozpočtového cyklu, fiskální politika realizovaná v předvolebním období, tedy v letech 2001–2002 již naznačuje možné účelové chování vlády. Navzdory skutečnosti, že v letech 2000 až 2002 již zaznamenávala česká ekonomika růstovou tendenci, fiskální politika Zemanovy vlády byla v tomto období expanzivní, tedy procyklická. S ohledem na fakt, že tehdejší předseda vlády i jeho vládní strana se v rámci hospodářské politiky tradičně hlásí ke keynesiánské doktríně, lze již nyní deklarovat, že v tomto období byla fiskální politika podstatně ovlivněna blížícím se termínem voleb. Možnou záměrnou fiskální manipulaci ověří následující analýza dat.

Celková daňová zátěž v povolebním roce 1999 vzrostla o 0,5 procentního bodu, což potvrzuje předpoklad vlivu volebního cyklu na daňová opatření, avšak až do nadcházejících voleb v roce 2002 vykazovala mírně vzrůstající tendenci, což je v rozporu s teorií politicko-rozpočtového cyklu. Vývoj podílu daňových příjmů státního rozpočtu na HDP zaznamenal v první polovině volebního období Zemanovy vlády nárůst z 24,7 % HDP na 25,1 % HDP³⁸⁸, avšak ve volebním roce 2002 nevykázal

³⁸⁶ HRUŠKOVÁ, K. *Vliv volebního cyklu na fiskální politiku České republiky v letech 1996–2012 s důrazem na daňovou politiku* [online]. cit. 2013-11-08. Dostupné z: http://theses.cz/id/wr74mp/BP_Hrukov_Kamila_Vliv_volebnho_cyklu_na_fiskln_politiku_e.pdf.

³⁸⁷ SLANÝ, A. a kol. *Konkurenceschopnost české ekonomiky (vývojové trendy)*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 158.

³⁸⁸ HRUŠKOVÁ, K. *Vliv volebního cyklu na fiskální politiku České republiky v letech 1996–2012 s důrazem na daňovou politiku* [online]. cit. 2013-11-08. Dostupné z: http://theses.cz/id/wr74mp/BP_Hrukov_Kamila_Vliv_volebnho_cyklu_na_fiskln_politiku_e.pdf.

pokles oproti předchozímu roku, a vylučuje tak vliv volebního cyklu na daňovou politiku v tomto období.

Ve volebním roce 2002 sice došlo k nárůstu podílu příjmů státního rozpočtu nedaňového charakteru na celkových příjmech státního rozpočtu (jejich podíl na celkových příjmech státního rozpočtu vzrostl o 6,5 procentních bodů; v roce 2002 představovaly 3 % HDP v porovnání s 1,3 % HDP na začátku volebního období), avšak ve volebním roce zaznamenaly daňové příjmy nárůst dvou jejich stěžejních složek, a to podílu daní z příjmů a pojistného na sociální zabezpečení na HDP. Tento vývoj rovněž vyvrací možný vliv termínu voleb na realizaci populárních daňových opatření. V tomto volebním období tedy nebyl prokázán vliv termínu voleb na daňovou politiku. Přestože došlo za Zemanovy vlády k některým populárním opatřením v oblasti daňové politiky (změny se týkaly důchodových, majetkových i spotřebních daní), tato opatření nebyla realizována v předvolebním období (tj. především v roce voleb), a dle teorie politicko-rozpočtového cyklu je tudíž nelze považovat za záměrná opatření prosazená za účelem bezprostředního zisku popularity v nadcházejících volbách.

Přestože byl v případě příjmové stránky státního rozpočtu vliv termínu voleb na realizaci voličsky populárních daňových opatření vyloučen, výdajová stránka státního rozpočtu zaznamenala odlišný vývoj. Ve volebním roce 2002 došlo, v souladu s teorií politicko-rozpočtového cyklu, k růstu podílu běžných výdajů a konkrétně i transferů obyvatelstvu na HDP oproti předchozím rokům funkčního období Zemanovy vlády (např. zatímco výše transferů v roce 1998 dosahovala 10,8 % HDP, ve volebním roce představovala již 12 % HDP; nominální výše těchto transferů v roce 2002 oproti roku 1998 vzrostla o 38,7 %) ³⁸⁹. Vliv volebního cyklu na výši výdajů státního rozpočtu je tudíž prokazatelný. V předvolebním období došlo v rámci neinvestičních transferů obyvatelstvu mj. k následujícím významným účelovým opatřením: výrazně vzrostl objem vyplácených důchodů, k čemuž došlo zejména v důsledku jejich průběžné valorizace v tomto volebním období; rovněž bylo posíleno zvýhodnění výše starobního důchodu při odkladu odchodu do důchodu; dále došlo k významnému navýšení prostředků vynakládaných na ostatní druhy dávek v důsledku valorizace hranic denního vyměřovacího základu pro stanovení nemocenských dávek a dalších dávek závislých na mzdě; navýšena byla rovněž i úroveň částek životního minima a minimální mzdy ³⁹⁰.

V letech 1999–2002 došlo k výskytu politicko-rozpočtového cyklu pouze v rámci výdajové stránky státního rozpočtu. Vývoj daňového zatížení v tomto období i realizace voličsky populárních daňových opatření zejména v první polovině volebního období nepotvrdily vliv volebního cyklu na daňovou politiku.

Fiskální politika vlády v letech 2003–2006

V souladu s očekávaným vstupem České republiky do Evropské unie se stalo jeho dovršení hlavním cílem vládního programu společně se zrychlením tempa ekonomického růstu, jež by umožnilo rychlé sblížení české ekonomiky a podnikatelského prostředí s ekonomicky vyspělejšími zeměmi evropského společenství. Deficit státního rozpočtu měl v letech 2003–2006 klesající tendenci a dosáhl postupně úrovně -4,1, -3,2, -1,8 a -2,9 % HDP (rozdíl mezi deficitem státního rozpočtu ve volebním a předvolebním roce činil 1,1 procentního bodu; nejvyšší rozdíl mezi deficitem rozpočtu ve volebním roce vůči ostatním letem volebního období pak činil 1,2 procentního bodu).

Jak je patrné z vývoje fiskálního impulsu ³⁹¹ (Voráčková, In: Slaný, 2006) či analýzy ČNB ³⁹², v povolebním období, tedy v roce 2003, měla fiskální politika vlády restriktivní charakter. Restrikce

³⁸⁹ Tamtéž.

³⁹⁰ *Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 2001*. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. cit. 2013-04-11. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=11&CT1=0>, s. 61, 69.

³⁹¹ SLANÝ, A. a kol. *Konkurenceschopnost české ekonomiky (vývojové trendy)*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 158.

³⁹² *Analýza dopadů fiskálních opatření v ČR v letech 2001–2011*. Česká národní banka [online]. cit. 2013-03-11. Dostupné z:

byla uplatňována i v průběhu roku 2004 avšak v předvolebním roce 2005 došlo k rozvolnění rozpočtové politiky, po níž následovala fiskální expanze. Z uvedených skutečností je s ohledem na teorii politicko-ekonomického cyklu možné, že i v tomto období došlo k záměrné fiskální manipulaci. S ohledem na meziroční tempa růstu reálného HDP měla fiskální politika pod taktovkou koaliční vlády ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU v předvolebním období, tedy v letech 2005–2006 procyklický charakter. Dle mého názoru již tato skutečnost dokládá výskyt politicko-rozpočtového cyklu v tomto volebním období.

Jak je patrné z tabulky 2, celková daňová zátěž vykázala v daném volebním období fluktuaci: bezprostředně po volbách vzrostla na 34,9 %, v následujícím roce mírně poklesla, v roce 2005 vykázala nejvyšší hodnotu od roku 1996, a to 35,9 %, avšak ve volebním roce 2006 se propadla o 1,3 procentního bodu. Vývoj daňového břemene byl v letech 2002–2004 výrazně ovlivněn snahou vlády o dokončení aproximace českého daňového systému evropským standardům, což dle mého názoru značně omezilo možnosti vlády v prosazování účelových daňových opatření. Avšak pokles daňové kvóty ve volebním roce 2006 již, dle mého názoru, dokládá vliv termínu voleb na realizaci voličsky populárních daňových opatření, k nimž také skutečně došlo.

Podíl daňových příjmů státního rozpočtu (včetně pojistného na sociální zabezpečení) na HDP v průběhu let 2003–2006 následoval trend vývoje složené daňové kvóty a ve volebním roce 2006 taktéž zaznamenal výraznější pokles, a to o 0,8 procentního bodu. Vyjma příjmů ze spotřebních daní zaznamenaly v roce 2006 pokles či alespoň stagnaci všechny zbývající složky daňových příjmů státního rozpočtu. Ve druhé polovině volebního období došlo rovněž k výraznému nárůstu podílu nedaňových a ostatních příjmů na celkových příjmech státního rozpočtu, a to zejména v důsledku přílivu dotací a prostředků z rozpočtu EU. Počínaje rokem 2005 tak pravidelně až do současnosti nedaňová složka příjmů tvoří více než 10 % celkových příjmů státního rozpočtu. Výraznější pokles ostatních daňových příjmů v rámci celkových daňových příjmů státního rozpočtu byl důsledkem omezení celních poplatků.

Jak již bylo uvedeno, s dokončováním příprav na vstup České republiky do EU došlo k četným úpravám daňové legislativy, a to zejména v oblasti nepřímých daní. V případě DPH došlo od 1. 5. 2004 ke snížení základní sazby z 22 % na 19 %. V případě spotřebních daní došlo k výraznému navýšení hodnot sazeb, a to zejména u paliv pro různé účely, lihu a alkoholických nápojů.³⁹³

Významná opatření zavedená ve volebním roce, která považuji za voličsky populární, se týkala zejména osobní důchodové daně, jež mj. zůstala ve výhradní kompetenci národních vlád všech členských zemí EU. V rámci daně z příjmů fyzických osob došlo v roce 2006 k nahrazení nezdánitelných částí základu daně slevami na dani, o něž se snižuje daňová povinnost poplatníků³⁹⁴. Došlo k rozšíření daňového pásma s nejnižší daňovou sazbou, a to nově na 121 200 Kč, a zároveň také ke snížení nejnižší mezní sazby daně na 12 % a sazby v druhém pásmu z 20 % na 19%. Od roku 2005 (až do roku 2007) navíc umožňoval zákon v rámci zdanění příjmů fyzických osob uplatnit tzv. manželský splitting (společné zdanění manželů).³⁹⁵ Sazba daně z příjmů právnických osob v byla v průběhu tohoto funkčního období levicové vlády snížena celkem třikrát - naposledy právě v roce nadcházejících voleb do Sněmovny, a to na 24 %. Výše uvedené změny v důchodových daních, jež byly realizovány ve volebním roce, i tehdejší vývoj daňové zátěže jednoznačně dokládají snahu vlády o znovuzvolení v nadcházejících volbách. Vůbec poprvé ve sledované časové řadě tak pozorujeme jednoznačný projev vlivu volebního cyklu na příjmovou stránku státního rozpočtu.

Přestože v rámci výdajové stránky státního rozpočtu došlo ve volebním roce 2006 k poklesu transferů obyvatelstvu na 11,2 % HDP oproti 12 % HDP z roku 2002, stalo se tak pravděpodobně v důsledku reformy veřejných financí z roku 2003. Naproti tomu běžné výdaje a konkrétně

http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2012/2012_I/boxy_a_prilohy/zoi_2012_I_box_3.html

³⁹³ ŠIROKÝ, J. *Daňové teorie s praktickou aplikací*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 194, 237.

³⁹⁴ Proces nahrazování nezdánitelných částí základu daně slevami na dani byl zahájen již v roce 2005 (Široký, 2008, s. 149).

³⁹⁵ Tamtéž, s. 154.

neinvestiční transfery obyvatelstvu ve volebním roce 2006 vykázaly meziroční tempo růstu ve shodné výši 8,5 % (příloha 8)³⁹⁶. Ve volebním roce došlo k valorizaci starobních, invalidních a pozůstalostních důchodů o 6 %, přičemž byla navýšena i základní výměra těchto důchodů o 70 Kč (v předvolebním roce 2005 byly důchody rovněž valorizovány, a to 5,4 %, přičemž již tehdy došlo k navýšení základní výměry důchodů o 90 Kč)³⁹⁷. Částečné invalidní důchody nebyly počínaje rokem 2006 kráceny v závislosti

na výši příjmu z výdělečné činnosti. Došlo také ke zvýšení částek pro stanovení denního vyměřovacího základu u dávek nemocenského pojištění či dále ke zvýšení částek životního minima a minimální mzdy. Co se týče dávek státní sociální podpory, ve volebním roce 2006 byl navýšen rodičovský příspěvek, porodné, dávky péčovské péče a vláda rovněž zavedla nový příspěvek v podobě dávky na školní pomůcky (tzv. pastelkovné). V případě dávek sociální péče vláda prosadila zvýšení příspěvku na péči o blízkou či jinou osobu a zmírnila podmínky nároku na tento příspěvek, zvýšila rovněž příspěvek na provoz motorového vozidla i na individuální dopravu.³⁹⁸

Z uvedených skutečností a legislativních opatření prosazených v předvolebním období lze konstatovat, že došlo k záměrné fiskální manipulaci také na straně výdajů v důsledku blížícího se termínu voleb. S ohledem na růstovou tendenci ekonomiky i vládní snahu o ozdravení veřejných financí se předvolební fiskální expanze jeví jako neopodstatněná. Vliv volebního cyklu na fiskální politiku vlády byl tedy v tomto období prokázán na příjmové i výdajové straně státního rozpočtu, a to zejména ve druhé polovině funkčního období vlády.

Fiskální politika vlády v letech 2007–2010

Deficit státního rozpočtu za Topolánkovy středopravicové vlády v letech 2007–2010 se na HDP podílel postupně -1,8 %, -0,5 %, -5,1 % a -4,1 % (rozdíl mezi schodkem státního rozpočtu ve volebním a předvolebním roce činil 1 procentní bod; nejvyšší rozdíl mezi deficitem rozpočtu ve volebním roce vůči ostatním letem volebního období pak činil 3,6 procentního bodu). Po pádu Topolánkovy vlády byla ustavena prozatímní úřednická vláda, jež měla dle Balíka (2010) zprvu dva zásadní úkoly, a to důstojné dokončení českého předsednictví EU a dovedení země k předčasným podzimním volbám.

Jak je zřejmé z vývoje fiskálního impulsu v letech 1998–2009³⁹⁹, v povolebním roce 2007 vláda uplatňovala restriktivní fiskální politiku, kterou však v letech 2008 až 2009 vystřídala fiskální expanze. Ve volebním roce 2010 již fiskální pozice vykazovala kladné hodnoty⁴⁰⁰, a dokládala tedy restriktivní charakter rozpočtové politiky. Fischerův prozatímní úřednický kabinet, jenž byl ustaven v roce 2009 v důsledku pádu Topolánkovy vlády, neměl důvod uchýlit se k předvolební fiskální expanzi za účelem znovuzvolení, čemuž také odpovídal charakter vládní rozpočtové politiky v závěru

³⁹⁶ HRUŠKOVÁ, K. *Vliv volebního cyklu na fiskální politiku České republiky v letech 1996–2012 s důrazem na daňovou politiku* [online]. cit. 2013-11-08. Dostupné z:

http://theses.cz/id/wr74mp/BP_Hrukov_Kamila_Vliv_volebnho_cyklu_na_fiskln_politiku_e.pdf.

³⁹⁷ *Podkladový materiál pro rozhodnutí o zavedení možnosti opt out ze základního důchodového pojištění*. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. cit. 2013-03-12. Dostupné z:

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/6279/material.pdf>, s. 20.

³⁹⁸ *Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 2006*. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. cit. 2013-04-11. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=198&CT1=0>, s. 64.

³⁹⁹ TOMŠÍK, V. *Implikace fiskální politiky pro politiku měnovou* [online]. cit. 2013-03-10. Dostupné z:

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/Tomsik_20100504_smilovice.pdf.

⁴⁰⁰ *Analýza dopadů fiskálních opatření v ČR v letech 2001–2011*. Česká národní banka [online]. cit. 2013-03-11. Dostupné z:

http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2012/2012_I/boxy_a_prilohy/zoi_2012_I_box_3.html

tohoto volebního období. Zatímco vývoj fiskální politiky po volbách v roce 2006 je v souladu s teorií politicko-rozpočtového cyklu, vládní fiskální politika v samotném závěru tohoto volebního období je naopak v rozporu s předpoklady této teorie.

Jak je zřejmé z vývoje tempa růstu reálného HDP⁴⁰¹ a výše zmíněného vývoje fiskálního impulsu, fiskální politika Topolánkovy vlády byla v roce 2007 proticyklická, v roce 2008 již však procyklická (došlo k fiskální expanzi navzdory, byť mírnějšímu meziročnímu tempu růstu reálného HDP). Ve druhé polovině tohoto volebního období pak vláda prováděla proticyklickou fiskální politiku, která odpovídá keynesiánskému pojetí cyklické vyrovnanosti státního rozpočtu. Tento vývoj rovněž vyvrací možnost vlivu volebního cyklu na vládní fiskální politiku v předvolebním období.

Celková daňová zátěž (tabulka 2) se vyjma období ustavení úřednické vlády vyvíjela v souladu s předpoklady teorie politicko-rozpočtového cyklu, tedy v povolebním roce 2007 podíl celkových daňových příjmů veřejných rozpočtů na HDP zaznamenal mírný nárůst a v letech následujících vykázal vůbec největší propad (o 2,7 procentních bodů) v rámci celé sledované časové řady, a to na úroveň 32,4 % HDP v roce 2009. Daňové příjmy státního rozpočtu (včetně pojistného na sociální zabezpečení) v poměru k HDP tento vývojový trend kopírovaly a v období let 2007–2009 zaznamenaly pokles o 2,4 procentních bodů. S výjimkou příjmů z DPH, jež vzrostly, a spotřebních daní, které vykázaly mírnou fluktuaci, v tomto období ostatní složky daňových příjmů státního rozpočtu zaznamenaly pokles. V roce 2010, kdy byla vládou do řádného termínu voleb pověřena úřednická vláda, došlo k nárůstu daňové zátěže o 1,7 procentního bodu a vyjma ostatních daňových příjmů došlo k nárůstu všech zbylých složek příjmů daňového charakteru. V roce 2009 se projevil výraznější nárůst podílu příjmů nedaňové povahy na struktuře příjmové stránky státního rozpočtu, což mohlo společně s výše zmíněným vývojem daňové zátěže poukázat na zahájení období, během něhož mělo až do následujících voleb docházet k realizaci populárních daňových opatření. Pád Topolánkovy vlády však tuto tendenci, byla-li vládou zamýšlena, znemožnil a vliv volebního cyklu na daňovou politiku v následujícím, volebním roce byl následkem toho omezen.

Mezi voličsky populární a významná daňová opatření tohoto volebního období lze bezpochyby řadit změnu týkající se daně z příjmů fyzických osob. V roce 2008 došlo k zásadní změně výpočtu této daně zavedením jednotné sazby ve výši 15 %, jež se počítá ze základu tvořeného tzv. superhrubou mzdou (do daňového základu jsou zahrnuty i platby sociálního pojištění placené zaměstnancem i zaměstnavatelem za zaměstnance).⁴⁰² V roce 2008 i 2009 došlo dále v rámci osobní důchodové daně ke značnému nárůstu možných slev na dani. V důsledku nepříznivého ekonomického vývoje bylo v roce 2009 přijato opatření, jež rušilo daňové osvobození náhrad některých ústavních činitelů.⁴⁰³ Snížení sazby se týkalo i daně z příjmů právnických osob, která byla v letech 2008, 2009 a 2010 postupně snížena na 21 %, 20 %, respektive 19 %. V případě daně dědické a darovací došlo od roku 2008 k osvobození od této daně osob spadajících do I. a II. skupiny (manželé a příbuzní v řadě přímé; příbuzní v řadě pobočné a osoby žijící déle než 1 rok ve společné domácnosti) v rámci rozdělení osob pro vymezení trojdaně.⁴⁰⁴

Vliv volebního cyklu se v tomto volebním období na příjmové stránce státního rozpočtu projevil pouze v letech 2007–2009, nikoli pak v klíčovém, volebním roce. Vlivem ekonomické recese byla navíc vláda počínaje rokem 2009 nucena zavádět některá protikrizová opatření. V důsledku absence silného politického mandátu prozatímní úřednické vlády, jež je předpokladem pro záměrnou fiskální manipulaci, neměl kabinet Jana Fischera důvod pro zavádění populárních opatření v daňové oblasti. Vliv termínu voleb na vládní fiskální politiku se neprojevil v rozsahu celého volebního období

⁴⁰¹ HRUŠKOVÁ, K. *Vliv volebního cyklu na fiskální politiku České republiky v letech 1996–2012 s důrazem na daňovou politiku* [online]. cit. 2013-11-08. Dostupné z:

http://theses.cz/id/wr74mp/BP_Hrukov_Kamila_Vliv_volebnho_cyklu_na_fiskln_politiku_e.pdf.

⁴⁰² ŠIROKÝ, J. *Daňové teorie s praktickou aplikací*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 151.

⁴⁰³ VÝBORNÁ, K. *Fiskální politika a její nástroje v ČR v letech 1990–2009 a její ekonomický a sociální dopad* [online]. cit. 2013-04-04. Dostupné z:

http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/48507/3/VybornaK_FiskalniPolitikaCR_BS_2012.pdf, s. 84-85.

⁴⁰⁴ ŠIROKÝ, J. *Daňové teorie s praktickou aplikací*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 167.

ani na výdajové stránce státního rozpočtu, když běžné výdaje a transfery obyvatelstvu ve volebním roce 2010 za Fischerovy úřednické vlády vykázaly meziroční pokles. Ani v případě výdajové stránky tedy ve volebním roce nedošlo k účelové fiskální manipulaci, jež by byla vedena snahou vlády o znovuzvolení v nadcházejících volbách.

Fiskální politika vlády v letech 2011–2012

Fiskální politika Nečasovy pravicové vlády měla v povolebním období, tedy v letech 2011 a 2012, restriktivní charakter⁴⁰⁵, což odpovídá předpokladu teorie politicko-rozpočtového cyklu. Vliv volebního cyklu na fiskální politiku byl v důsledku důrazu vlády na rozpočtovou odpovědnost s ohledem na přetrvávající ekonomickou recesi značně omezen. S ohledem na vývoj HDP⁴⁰⁶ a restriktivní charakter fiskální politiky v období po volebním roce 2010 lze konstatovat, že zatímco fiskální politika Nečasovy pravicové vlády byla v roce 2011 proticyklická, v roce 2012 byla již procyklická. Deficit státního rozpočtu v letech 2011 a 2012 vykázal hodnoty -3,7 % HDP a -2,6 % HDP⁴⁰⁷.

V povolebním období, tedy v roce 2011 a 2012, došlo k nárůstu celkové daňové zátěže, a to o 0,5 procentního bodu oproti volebnímu roku 2010, což je v souladu s teorií politicko-rozpočtového cyklu. Vývoj podílu daňových příjmů státního rozpočtu na HDP tento trend následoval – mezi lety 2010 a 2011 došlo k nárůstu podílu daňových příjmů státního rozpočtu na HDP o 0,5 procentního bodu, mezi lety 2011 a 2012 je pak tento nárůst odhadován na 1,4 procentního bodu. Všechny složky daňových příjmů státního rozpočtu vykázaly v letech 2010–2012 nárůst, s výjimkou daní z příjmů, které ve jmenovaném období fluktovaly. Ve struktuře příjmové stránky státního rozpočtu výrazněji posílil podíl DPH a naopak v tomto volebním období poklesl podíl důchodových daní na celkových příjmech.

Na výdajové stránce došlo v letech 2010–2011 k meziročnímu růstu běžných výdajů i neinvestičních transferů obyvatelstvu, a to o 1 % a 2,6 %. Výraznější nárůst pak zaznamenal rok následující, v němž běžné výdaje a transfery obyvatelstvu nominálně vzrostly o 5,4 %, respektive 6,7 %. V poměru k HDP běžné výdaje vykázaly nárůst až v roce 2012, kdy představovaly celkem 28,4 % HDP; neinvestiční transfery obyvatelstvu v rámci běžných výdajů se pak v roce 2012 na HDP podílely 12,8 %. Z pohledu teorie politicko-rozpočtového cyklu je však zásadní nárůst výdajů státního rozpočtu až v roce nadcházejících voleb. Vládní fiskální politika a její dílčí opatření na příjmové i výdajové straně státního rozpočtu v letech 2011–2012 byly v souladu s teorií politicko-rozpočtového cyklu. Vzhledem k pádu Nečasovy vlády v červnu roku 2013, ustavení prozatímního kabinetu Jiřího Rusnoka a konání předčasných voleb v říjnovém termínu však opět nebude možné analyzovat možný vliv volebního cyklu na fiskální politiku vlády v průběhu souvislého čtyřletého volebního období 2010–2014.

5. Závěr

S ohledem na výše provedenou analýzu fiskální politiky vlád ve zkoumaných volebních obdobích nebyla platnost první hypotézy potvrzena. Přestože analýzu vlivu termínu voleb do PS PČR na charakter vládní fiskální politiky komplikují období dvou prozatímních vlád i případná časová zpoždění projevu účinnosti fiskálních opatření, bylo prokázáno, že volební cyklus ovlivnil vládní

⁴⁰⁵ LOBOTKA, M. *Strategie financování ČR na rok 2013* [online]. cit. 2013-04-03. Dostupné z:

<http://www.quote.cz/analyza/burza-cennych-papiru-praha/text/30-strategie-financovani-cr-na-rok-2013>.

⁴⁰⁶ HRUŠKOVÁ, K. *Vliv volebního cyklu na fiskální politiku České republiky v letech 1996–2012 s důrazem na daňovou politiku* [online]. cit. 2013-11-08. Dostupné z:

http://theses.cz/id/wr74mp/BP_Hrukov_Kamila_Vliv_volebnho_cyklu_na_fiskln_politiku_e.pdf.

⁴⁰⁷ HRUŠKOVÁ, K. *Vliv volebního cyklu na fiskální politiku České republiky v letech 1996–2012 s důrazem na daňovou politiku* [online]. cit. 2013-11-08. Dostupné z:

http://theses.cz/id/wr74mp/BP_Hrukov_Kamila_Vliv_volebnho_cyklu_na_fiskln_politiku_e.pdf.

fiskální politiku v každém ze sledovaných volebních období (byť se v některých případech tento vliv projevil pouze v určité části daného volebního období).

Analýza rozdílů mezi deficitem státního rozpočtu ve volebním roce a deficity v předchozích letech jednotlivých volebních období (s výjimkou volebního období 2010–2014) nedoložila, že by s přibývajícím historickou zkušeností České republiky s demokratickým zřízením docházelo ke snižování těchto rozdílů. Druhou hypotézu se tedy také nepodařilo potvrdit.

V případě změn daňové zátěže, výše daňových příjmů a neinvestičních transferů obyvatelstvu ve volebním roce v závislosti na odlišné politické orientaci vlády lze na základě provedené analýzy dojít k následujícímu závěru: levicové vlády v obdobích 1998–2002 a 2002–2006 shodně využily v předvolebním období k ovlivnění voličů výdajovou stránku státního rozpočtu. V případě pravicových vlád není vyvození jednoznačného závěru možné, jelikož všechny tři pravicové vlády ve sledované časové řadě byly nahrazeny prozatímními vládami a navíc pokles daňové zátěže ve volebním roce za první Klausovy vlády nelze, s ohledem na dlouhodobý cíl vlády v této oblasti, jednoznačně prohlásit za účelový.

Daňová politika podléhala vlivu volebního cyklu především ve druhé polovině funkčního období koaliční vlády ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU (tedy v letech 2005–2006) a během mandátu Topolánkovy vlády (tj. v letech 2007–2009). Daňová politika Nečasovy vlády v letech 2011 a 2012, dle mého názoru, rovněž podléhala vlivu volebního cyklu. Závěry týkající se zkoumání vlivu volebního cyklu na vládní fiskální politiku by však v případě analýzy delší časové řady byly nepochybně relevantnější. Budoucí výzkum v této oblasti by rovněž mohl ověřit, zda dle teorie Brendera a Drazena výrazný politicko-rozpočtový cyklus v České republice, jakožto zemi s krátkou demokratickou historií, v následujících volebních obdobích opravdu vymizí, či zda se bude např. výrazněji projevovat na příjmové stránce státního rozpočtu.

Literatura

- Analýza dopadů fiskálních opatření v ČR v letech 2001–2011*. Česká národní banka [online]. cit. 2013-03-11. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2012/2012_I/boxy_a_prilohy/zoi_2012_I_box_3.html.
- BALÍK, S. a kol. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010. ISBN 978-80-7325-224-3.
- BOHUTÍNSKÁ, J. *Od ledna 2012 roste DPH. Čtěte, co tato změna ovlivní* [online]. cit. 2013-04-10. Dostupné z: <http://ohrozeny.podnikatel.cz/clanky/od-ledna-2012-roste-dph-ctete-co-tato-zmena-ovlivni/>.
- BRENDER, A., DRAZEN, A. *Electoral Economics in New Democracies: Affecting Attitudes About Democracy* [online]. cit. 2012-12-28. Dostupné z: <https://tad.colman.ac.il/paper-all/126476.pdf>.
- BRENDER, A., DRAZEN, A. *How Do Budget Deficits and Economic Growth Affect Reelection Prospects? Evidence from a Large Cross-section of Countries* [online]. cit. 2012-12-28. Dostupné z: http://www.nber.org/papers/w11862.pdf?new_window=1.
- BRENDER, A., DRAZEN, A. *Political Budget Cycle in New Versus Established Democracies* [online]. cit. 2012-12-28. Dostupné z: http://www.nber.org/papers/w10539.pdf?new_window=1.
- DOLEŽALOVÁ, J. *Politicko-rozpočtový cyklus v České republice a v Rakousku* [online]. cit. 2013-01-20. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/econ/soubory/oddeleni/centrum/papers/04Dolezalova.pdf>.
- DOWNS, A. *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper Collins Publishers, 1957. ISBN 0-06-041750-1.
- DRAZEN, A. *Political Budget Cycles* [online]. cit. 2012-12-28. Dostupné z: http://econweb.umd.edu/~drazen/working_papers/palgrave_pbudgetcycle.pdf.
- DRAZEN, A. *The Political Business Cycle After 25 Years* [online]. cit. 2013-01-20. Dostupné z: <http://www.nber.org/chapters/c11055.pdf>.
- FREIE, A. *Second Order Elections and Electoral Cycles in Democratic Portugal, 1975–2002* [online]. cit. 2013-01-20. Dostupné z: <http://www.ics.ul.pt/publicacoes/workingpapers/wp2003/WP3-2003.pdf>.
- GOLA, P. *Solidární daň v roce 2013*. [online]. cit. 2013-04-10. Dostupné z:

<http://www.finance.cz/zpravy/finance/371902-solidarni-dan-v-roce-2013/>.
HANUSCH, M. *The Economy and Political Budget Cycles* [online]. cit. 2012-12-27. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID1542103_code880387.pdf?abstractid=1456795&mirid=1.
Hlavní makroekonomické ukazatele. Český statistický úřad [online]. cit. 2012-03-11. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje/\\$File/HLMAKRO.xls](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje/$File/HLMAKRO.xls).
HOLMAN, R. a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-631-X.
HOLUB, M. *Změny v zákoně o důchodovém pojištění účinné po 30. 9. 2011* [online]. cit. 2013-04-15. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=770&.
HRUŠKOVÁ, K. *Vliv volebního cyklu na fiskální politiku České republiky v letech 1996–2012 s důrazem na daňovou politiku* [online]. cit. 2013-11-08. Dostupné z: http://theses.cz/id/wr74mp/BP_Hrukov_Kamila_Vliv_volebnho_cyklu_na_fiskln_politiku_e.pdf.
KADERÁBKOVÁ, A. *Úvod do ekonomické analýzy*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2002. ISBN 80-245-0280-1.
Koalice ve Sněmovně prosadila zvýšení DPH. Novinky.cz. [online]. cit. 2013-04-10. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/284011-koalice-ve-snemovne-prosadila-zvyseni-dph.html>.
KOHOUT, P. *Nechme centrální banky jednat* [online]. cit. 2013-01-20. Dostupné z: <http://dialog.ihned.cz/machacek/c1-57342370-v-cem-tkvi-nezavislost-centralni-banky>.
KOTLÁN, I. a kol. *Aplikovaná hospodářská politika*. Ostrava: SOKRATES, 2001. ISBN 80-86572-01-3.
LEBEDA, T. a kol. *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2007. ISBN 978-80-7330-126-2.
LOBOTKA, M. *Strategie financování ČR na rok 2013* [online]. cit. 2013-04-03. Dostupné z: <http://www.quote.cz/analyza/burza-cennych-papiru-praha/text/30-strategie-financovani-cr-na-rok-2013>.
MUELLER, D. *Perspectives on Public Choice: A Handbook*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. ISBN 0-521-55654-6.
NAHODIL, F. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-162-5.
Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 1996. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. cit. 2013-03-12. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t018500d.htm>.
Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 2001. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. cit. 2013-04-11. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=11&CT1=0>.
Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 2003. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. cit. 2013-04-10. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=651&CT1=0>.
Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 2005. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. cit. 2013-04-10. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=1&CT1=0>.
Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 2006. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. cit. 2013-04-11. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=198&CT1=0>.
Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 2009. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. cit. 2013-04-12. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=1&CT1=0>.
Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 2010. Ministerstvo financí České republiky [online]. cit. 2013-04-10. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/SZU2010_C_pdf.pdf.
Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 2011. Ministerstvo financí České republiky [online]. cit. 2013-04-15. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/statni_zav_ucet_70192.html?year=PRESENT.

NORDHAUS, W. *The Political Business Cycle*. [online]. cit. 2012-12-27. Dostupné z: <http://www.ekonpol.wne.uw.edu.pl/uploads/Dydaktyka/Ekonomia%20polityczna%20bezrobociaNordhaus.pdf>.

NOVÁK, M., LEBEDA T. a kol. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-88-0.

PAVLÁSEK, V., HEJDUKOVÁ, P. *Veřejné finance a daně v České republice*. 2., přepracované vydání. Plzeň: NAVA, 2011. ISBN 978-80-7211-395-8.

Podkladový materiál pro rozhodnutí o zavedení možnosti opt out ze základního důchodového pojištění. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky [online]. cit. 2013-03-12. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/6279/material.pdf>.

Pokladní plnění státního rozpočtu. Ministerstvo financí České republiky [online]. cit. 2013-04-15. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ctvrt_poklpln_73906.html.

Programové prohlášení vlády. Vláda České republiky [online]. cit. 2013-03-12. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf.

Programové prohlášení vlády. Vláda České republiky [online]. cit. 2013-03-10. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/mirek-topolaneck-2/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf.

Programové prohlášení vlády. Vláda České republiky [online]. cit. 2013-03-12. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vaclav-klaus-2/Programove-prohlaseni-vlady.pdf>.

Programové prohlášení vlády. Vláda České republiky [online]. cit. 2013-03-09. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vladimir-spidla/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf.

Programové prohlášení Vlády České republiky. Vláda České republiky [online]. cit. 2013-03-10. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf.

Programové prohlášení Vlády České republiky ze dne 13.7.1992. Vláda České republiky [online]. cit. 2013-03-12. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vaclav-klaus-1/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf.

Příjmy státního rozpočtu. Český statistický úřad [online]. cit. 2012-03-15. Dostupné z: www.czso.cz/cz/cisla/1/10/2001/data/06/0603.xls.

ROGOFF, K. *Equilibrium Political Budget Cycles* [online]. cit. 2012-12-27. Dostupné z: http://www.nber.org/papers/w2428.pdf?new_window=1.

ROGOFF, K., SIBERT, A. *Elections and Macroeconomic Policy Cycles* [online]. cit. 2013-01-21. Dostupné z: http://www.nber.org/papers/w1838.pdf?new_window=1.

SAMULESON, P., NORDHAUS, W. *Ekonomie*. 18. vydání. Praha: NS Svoboda, 2007, ISBN 978-80-205-0590-3.

SHI, M., SVENSSON, J. *Political Budget Cycles in Developed and Developing Countries* [online]. cit. 2012-12-28. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.202.8595&rep=rep1&type=pdf>.

Schéma rozdělení rozpočtového určení daní. Ministerstvo financí České republiky [online]. cit. 2013-04-15. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Schema_RUD_2013-2015.pdf.

SCHWARZ, J. *Za liberální řád: výběr ze studií, statí a článků*. Praha: Liberální institut, 2003. ISBN 80-86389-30-8.

SLANÝ, A. a kol. *Ekonomické prostředí a konkurenceschopnost*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5056-3.

SLANÝ, A. a kol. *Konkurenceschopnost české ekonomiky (vývojové trendy)*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4157-9.

SOJKA, M., KONEČNÝ, B. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*. Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-05-2.

SPĚVÁČEK, V. a kol. *Transformace české ekonomiky: politické ekonomické a sociální aspekty*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-86131-32-7.

Společně prohlášení delegací ODS a ČSSD ze dne 14. 1. 2000. Vláda České republiky [online]. cit. 2013-02-15. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Spolecne-prohlaseni-delegaci-ODS-a-CSSD.pdf>.

Státní závěrečný účet za rok 2008. Ministerstvo financí České republiky [online]. cit. 2012-03-16. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/statni_zav_ucet.html.

Stavební spoření 2013 a snížení státní podpory. Aktuálně.cz [online]. cit. 2013-04-10. Dostupné z: <http://wiki.aktualne.centrum.cz/finance/stavebni-sporeni-snizeni-statni-podpory/>.

ŠIROKÝ, J. *Daňové teorie s praktickou aplikací*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-005-8.

Tisková informace z výzkumu STEM Trendy 1/2013. STEM – Středisko empirických výzkumů [online]. cit. 2013-02-15. Dostupné z: <http://www.stem.cz/clanek/2684>.

TOMANOVÁ, V. *Reverse charge – hojně využívaný daňový mechanismus* [online]. cit. 2013-04-18. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/298968--reverse-charge-hojne-vyuzivany-danovy-mechanismus/>.

TOMŠÍK, V. *Implikace fiskální politiky pro politiku měnovou* [online]. cit. 2013-03-10. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/Tomsik_20100504_smilovice.pdf.

URBAN, J. *Teorie národního hospodářství*. 2., doplněné a rozšířené vydání. Praha: ASPI, 2006. ISBN 80-7357-188-9.

Ústava České republiky. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. cit. 2013-02-15. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>.

Vláda prosadila daňový balíček. Podívejte se, co obsahuje. Aktuálně.cz [online]. cit. 2013-04-10. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/finance/grafika/2012/11/07/vladni-danovy-balicek-prehled/?cid=766742#4>.

VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-337-6.

VÝBORNÁ, K. *Fiskální politika a její nástroje v ČR v letech 1990–2009 a její ekonomický a sociální dopad* [online]. cit. 2013-04-04. Dostupné z: http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/48507/3/VybornaK_FiskalnipolitikaCR_BS_2012.pdf.

Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů České republiky 1990–2009. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí [online]. cit. 2012-03-10. Dostupné z: http://www.vupsv.cz/sites/File/publikacni_cinnost/bulletiny/bullNo25.pdf.

Změny účetních a daňových předpisů pro rok 1998. Audit účetnictví [online]. cit. 2013-04-12. Dostupné z: www.auditucetnictvi.cz/web/smernice/Zmeny98.doc.

Zpráva k návrhu zákona o státním rozpočtu ČR na rok 2013. Ministerstvo financí České republiky [online]. cit. 2012-03-10. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=123469.

Zpráva vlády o stavu české společnosti. Vláda České republiky [online]. cit. 2013-03-12. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/-zprava-vlady-o-stavu-ceske-spolecnosti---oddil-3--3-2-2130/>.

ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006. ISBN 80-86730-04-2.

ŽÁK, M. Politicko-ekonomický cyklus. *Politická ekonomie*, 1998, roč. 46, č. 4, s. 471–480. ISSN 0032-3233.

ŽÁK, M. a kol. *Velká ekonomická encyklopedie*. Praha: Linde, 1999. ISBN 80-7201-172-3.

ŽÁK, M. a kol. *Vnitřní a vnější podmínky restrukturalizace a hospodářská politika v ČR*. Praha: Oeconomica, 2001. ISBN 80-245-0257-7.

THE INFLUENCE OF ELECTORAL CYCLE ON FISCAL POLICY OF THE CZECH REPUBLIC BETWEEN 1996 AND 2012 WITH AN EMPHASIS ON TAX POLICY

Annotation: *This article focuses on the possible tendency of the Czech national government to time the implementation of fiscal measures (especially tax measures) in a way as to maximise its chances of re-election. The aim of the article is to analyse the influence of electoral cycle on fiscal policy of the Czech Republic between 1996 and 2012 in terms of its state budget. The first part of the article provides a brief overview of the theories concerned with the political business cycle (more specifically the political budget cycle, which results from the influence of electoral cycle on fiscal policy) and presents the chosen findings relevant to the case of the Czech Republic. Moreover, it provides a description of the different electoral periods within the Chamber of Deputies of the Czech Republic and sums up the political orientation of the different Czech national governments (mostly unstable coalition governments). The second part of the article contains an analysis of the influence of election date on fiscal policy, a verification of occurrence of a political budget cycle in the course of the different electoral periods and provides an overview of the most significant fiscal measures, with an emphasis on tax measures. The electoral cycle influenced either the budget revenues or the budget expenses in every electoral period between 1996 and 2012. The left-wing governments both used primarily the budget expenses to influence voters' support. Tax policy was influenced by the electoral cycle mainly between the years 2005–2006 and 2007–2009. The resulting political budget cycle may also occur under the current government.*

Key words: *fiscal policy, tax policy, electoral cycle, political budget cycle, tax burden, electoral period*

INOVAČNÍ POSTUPY V REKLAMĚ S PŘÍHLÉDNUTÍM NA REKLAMNÍ KAMPANĚ

Jolana Klímková

Abstrakt: *Bakalářská práce na téma Vývoj reklamy ve 21. století pojednává o historii, rozdělení a druzích reklamy. Důležitým marketingovým faktorem je vnímání reklamy potenciálními zákazníky. Tento faktor zohledňuje praktická část bakalářské práce tvořená dotazníkovým šetřením. Nedílnou součástí vývoje reklamy je i technický pokrok, rozmach internetu a rozvoj technologií. S tím související inovativní přístupy firem ve tvoření reklamy, její zprostředkování a zpřístupnění veřejnosti. Příspěvek pro Studentskou vědeckou konferenci bude zaměřen právě na Inovační postupy používané v reklamě s přihlédnutím na konkrétní reklamní kampaně vybraných společností.*

Klíčová slova: *Reklama, Inovace, Reklamní banner, Captcha, Qr kód, Pop-Up, Twitter, Coca-Cola, Marks & Spencer, Air New Zealand*

Bilboard, reklamní spot v televizi, upoutávka na nový film v kině, reklamní leták s aktuálními slevami, nevyžádaná reklama v emailové schránce nebo třeba plakát kina. Ať se ocitneme kdekoli, svět reklamy je nám vždy v patách. Ať ji vyhledáváme, či se jí snažíme vyhnout, což se v dnešním moderním světě snad ani nedá.

Reklama má mnoho forem a podob. Nejrozšířenějším druhem reklamy je tištěná reklama. Nachází se v novinách, časopisech, také na plakátech, reklamních letácích či bilboardech. Důležitým faktorem v oblasti reklamy jsou média, která ji zprostředkovávají. Ta jsou složena z komunikačních kanálů, které přenáší zprávu přímo k cílové skupině. Je několik možností, mezi nimi například tzv. televizní spoty, internetová reklama, inzerce v tisku, reklama v kinech, rozhlasová reklama.

Můžeme se řadit mezi aktivní reklamní spotřebitele, to znamená reklamy sami vyhledávat. Sem spadá například prohlížení reklamních letáků, sledování reklam v televizi. Pasivní spotřebitel je možná ještě širší skupina, řadí se sem v podstatě každý; stačí projít kolem výlohy obchodu, která láká na letní slevy. V reklamním průmyslu jde především o to, aby naše kampaň zaujala či oslovila co nejvíce lidí. Každý z druhů médií útočí na jiné smyslové vnímání člověka. Tištěná reklama musí být vizuálně nápaditá, je zde kladen důraz na barvy, typ písma, rozložení textu a jeho umístění, apod., dále může být cílena na čichovou a hmatovou stránku a to například použitím materiálu, či přiložením vzorku. Rozhlasová reklama naproti tomu používá akustickou složku, mluvené slovo, zvukový podkres, hlasitost. Reklama televizní a internetová pak kombinuje všechny zmíněné složky. Pak už nezáleží na tom, jestli někoho rozesměje či naopak rozpláče, vyděsí, šokuje, ale hlavně, že v uživateli zanechá jakýkoliv dojem či myšlenku.

1) Reklama

V České republice je forma reklamy upravena legislativním zákonem. A to přesně zákonem, který reguluje činnost médií nezbytných pro tvorbu a šíření reklamy. Je to zákon z roku 2005, kterým se mění zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 132/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Reklamu dále upravuje rada pro Rozhlasové a televizní vysílání.

Výše zmíněný legislativní zákon reklamu přesně definuje: „*Reklamou se rozumí oznámení, předvedení či jiná prezentace šířená zejména komunikačními médii, mající za cíl podporu podnikatelské činnosti, zejména podporu spotřeby nebo prodeje zboží, výstavby, pronájmu nebo prodeje nemovitostí, prodeje*

nebo využití práv nebo závazků, podporu poskytování služeb, propagaci ochranné známky, pokud není dále stanoveno jinak.“408

2) Inovace

Nesmíme opomíjet ani důležitý faktor dnešní doby, tím máme na mysli pojem Globalizace. Pojmem globalizace rozumíme propojování světa ve všech jeho oblastech. Obsahuje množství různorodých aspektů a to jak ekonomické (propojení světových trhů, vytvoření společné měny), kulturní (šíření kulturních vzorů, průnik kultur), sociální (migrace, turismus) a také politické (propojování států do větších celků-OSN, EU,..). Všechny tyto procesy jsou spolu navzájem svázány. Globalizaci obecně vnímáme jako otevírání/posouvání hranic, nebo jejich úplné rušení, čímž je umožněn volný pohyb zboží, kapitálu, technologií, růst pohybu informací - to díky rozšíření internetu.

Rozmach internetu měl na reklamu velký vliv a to hlavně v rychlosti jejího šíření. Všechny informace byly najednou dostupné hned a všude, kde jen člověka napadlo, nemusel ani moc dlouho hledat. Reklama si nás prostě našla všude. U internetové reklamy pak šlo spíše o to, jak upoutat pozornost, aby ji člověk nepřehlížel. Hlavním oříškem bylo vymyslet neokoukané reklamní triky, využít všech možností nabízených internetem, čerpat z technického pokroku.

Proto se mnoho firem specializujících právě na tvorbu reklamy (Reklamní agentury) snaží přijít stále s něčím novým, neokoukaným, co na první pohled zaujme. Můžeme tedy hovořit o tzv. Inovacích. Inovaci chápeme jako určitou aktivitu, která veze ke změnám. Změnou může být nový nápad, myšlenka či provedení. Definice pojmu inovace je rozličná, záleží na tom, jak lze inovace chápat. Nejcitovanější definicí je však bezesporu ta Evropské komise. *„Inovace je obnova a rozšíření škály výrobků a služeb a s nimi spojených trhů, vytvoření nových metod výroby, dodávek a distribuce, zavedení změn řízení, organizace práce, pracovních podmínek a kvalifikace pracovní síly.“409* Národní inovační strategie ČR pojem inovace dále rozvádí. *„Inovace je více než pouhá idea nebo nápad, je to implementace, uvedení nápadu v život. Rovněž se nedá zaměňovat s kreativitou. Kreativita je v podstatě dovednost, zatímco inovace představuje proces, který začíná nápadem nebo představou, následují různé stupně vývoje, které vyústí do samotné implementace. Jak idea, tak kreativita jsou jistě nedílnými součástmi inovace, nicméně ani jedna z nich sama o sobě nepostačuje podniku či organizaci úspěšně rozvinout tvůrčí myšlenky k naplnění inovace.“410*

Vymezení inovace, respektive inovačních procesů, přináší i Evropská unie v publikaci Evropská unie a inovace, kde je tento proces chápán jako: *„soubor činností, které vedou k úspěšné výrobě, vstřebávání a využití novinek v ekonomické a sociální sféře“ 411*

Pro porovnání všech těchto rozličných definicí je možno dodat ještě legislativní usnesení Ministerstva obchodu a průmyslu Velké Británie. Jejich pojetí je na rozdíl od českého a evropského zcela jasné a zřetelné: *„Inovace je úspěšné využívání nových myšlenek“412*

408 Zákon z roku 2005, kterým se mění zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 132/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání § 1 odstavec 2)

409 Commission of the European communities, 2003, COM (2003) 112, kterou přebrala za své také Národní inovační strategie. Online na <<http://www.mpo.cz/dokument11662.html>>

410 Ministerstvo obchodu a průmyslu: Podpora inovací. JASANSKÝ, Jaroslav. *Ministerstvo obchodu a průmyslu: Národní inovační strategie České republiky* [online]. 23.1.2006. [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument11662.html>

411 PRNKA Tasilo, HRONEK František, ZPERLINK Karel. Česká společnost pro nové materiály a technologie, 2003. *Inovace v Evropské unii: Evropská Unie a inovace*. Druhé, aktualizované vydání. ISBN 80-7329-042-1

412 *Příručka pro rozvojová partnerství - Inovace*, CIP EQUAL, 2006, str. 2; Definice inovace Ministerstva obchodu a průmyslu Velké Británie

Inovace můžeme dělit na technické a netechnické. Oba tyto typy inovací jsou vymezeny v dokumentu OECD „Oslo manual“ (Innovation). „*Technické inovace jsou výrobové a technologické inovace sestávající ze zavedení nových výrobků a technologií a podstatného technického zlepšení vyráběných výrobků a používaných technologií. Inovace se pokládá za realizovanou uplatněním nového nebo zlepšeného výrobku na trhu, nebo použitím nové nebo zlepšené výrobní technologie. Technická inovace zahrnuje soubor vědeckých, technických, organizačních, finančních a obchodních aktivit. Netechnické inovace jsou zejména organizační a podnikatelské (manažerské) inovace (např. implementace pokrokových metod řízení (QTM, certifikace), zavedení významných změn organizační struktury, implementace nových nebo podstatných změn ve strategické orientaci společnosti či firmy), sociální inovace.*“⁴¹³ Technické inovace jsou tedy především založené na výzkumu, naopak netechnické jsou spíše organizační a manažerské inovace.

Oslo manual inovace dále dělí na inovace produktové, inovace procesní, inovace marketingové a inovace organizační.

Jak je z výše uvedených definic a materiálů patrné, pojem inovace nemá jen jedno přesné vymezení. Záleží tedy na jeho interpretaci.

3) Ilustrativní příklady

Ted' se zaměřím na konkrétní inovace využívané v reklamě vytvořené firmami pro zviditelnění jejich produktů a tím také k zvětšení zisků. Některé inovace jsou využívány hromadně, jiné jsou doménou určité společnosti, která na ní vystavěla svou kampaň a image.

Jednou z možností společností jak propagovat svoji značku na internetu jsou tzv. **Reklamní bannery**. Webové bannery se zprvu používaly na webových stránkách s vysokou návštěvností, kde se banner zobrazil jako součást stránky. Dnes jsou bannery v mnoha případech nedílnou součástí stránky a to například na neplacených doménách, kvůli ziskovosti takovýchto stránek. Webové reklamní bannery mohou být statické obrázky nebo animace vložené do internetové stránky. Kliknutí na banner uživatele automaticky přenesou na inzerovanou stránku. Banner by neměl výrazným způsobem snižovat rychlost načítání webové stránky ani jinak brzdil její chod. Nejčastěji používané formáty při tvorbě bannerů jsou JPEG, GIF a FLASH. Nevýhodou této reklamní strategie je rychlé naučení uživatelů stránek reklamní bannery přehlížet či nakonec úplně ignorovat.⁴¹⁴

Hned dalším příkladem internetové reklamy a jejího možného využití je takzvané vyskakovací okno, nebo-li **Pop-Up**, které se může objevit kdekoli na webové stránce. Název vychází z anglického pop up nebo-li vynořit se, objevit se. Má několik podob, například místo očekávané stránky přes celý obsah najednou vyskočí reklamní sdělení, které s obsahem stránky nemá evidentně nic společného. Stejnou formu, ale jiný obsah má Pop-up okno upozorňující návštěvníka například na nevhodný obsah webové stránky a tedy na potvrzení vstupu nebo naopak opuštění takovéto stránky. Nebo naopak sám návštěvník stránky si může zvolit, zda chce vyskakovací okno vidět, či nikoliv. Tato varianta se používá pro zobrazení obrázku nebo stránky s dalšími informacemi. Podobnou formou jsou také Pop-under okna, která se nevyskytují přes otevřenou stránku, ale naopak, otevřou se v úplně novém okně prohlížeče. Uživatel o něm většinou nemá tušení. Při jeho objevení na stránce hledá informace, že stránku otevíral a tak zkoumáním obsahu pop-okna stráví větší množství času, než u klasické verze Pop-upu. Proto je také v poslední době forma Pop-under rozšířenější. Pokud jste se ještě s žádným vyskakovacím oknem nesetkali, může za to váš prohlížeč, který okna sám blokuje nebo je možné nainstalovat tzv. Pop-up blockery nebo speciální filtry bránící vyskočení okna. Většinu

413 Oslo manuál, OECD/EC (Eurostat) 2002 – Obecná metodika vymezení inovace pro účely programu OPPP Inovace. *Oslo manuál je rámcový soubor pokynů používající se při tvorbě mezinárodně srovnatelných ukazatelů o inovacích.*

414 Adaptic: Internetový slovníček. ADAPTIC, s. r. o. – tvorba webu, webdesign. *Adaptic: Banner* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <http://www.adaptic.cz/znalosti/slovnicek/banner/>

uživatelů tato okna nesmírně obtěžují a proto někdy raději celou stránku vypínají dříve, než zjistí její obsah.⁴¹⁵

Jako další bych ráda zmínila tzv. **QR kódy**, které jsou obdobou čárkových kódů. Technologie QR Code pochází z Japonska, v roce 1994 ji navrhla společnost Denso-Wave. Její rozšíření je však otázkou až několika posledních let a to díky rozšířenosti mobilních telefonů s fotoaparátem.⁴¹⁶

Zkratka QR pochází z anglického „*quick response*“, překladu to znamená rychlá odpověď. Mají podobu černobílých čtverečků, které jsou složené do různých obrazců, přesněji do matice. Zatímco čárový kód pojme 12 cifer, QR kód je schopen uložit ve své největší velikosti až 4300 znaků. Velikost obrázku je závislá na velikosti uložené informace. Pro přečtení QR kódu je nutné mít mobilní telefon s fotoaparátem a nainstalovanou aplikaci - čtečku QR kódů. Po naskenování kódu do telefonu získáte množství informací, které byly zakódovány v daném obrazci. Obrazec tak nese textovou zprávu, kontaktní informace nebo odkaz na webové či mobilní stránky. Mimo těchto dat jsou ale v obrazcích zakódovány další informace. Pro prohlížení odkazů webových či mobilních stránek je nutností aktivované připojení k internetu.^{417 418}

S obrazovými kódy se setkáváme na plakátech, na obalech zboží, v časopisech. Jsou celkem rozšířené, avšak většina lidí si s nimi stále neví rady. Je to pro ně spíše černobílý zmatek než informační či reklamní záležitost. Důvodem je malý, téměř zanedbatelný praktický přínos této technologie. Je hezké, že lze do obrázku ukryt internetovou adresu, ale stejného efektu lze dosáhnout i přímým napsáním této adresy. Řada společností, jako například Google nebo Seznam, se snaží být průkopníky v používání QR kódů. Avšak bez nějakého závažného dopadu na společnost.

V souvislosti s touto technologií je nutno dodat, že opravdový pokrok v jejím užívání nastal v České republice v květnu letošního roku, kdy Česká spořitelna spustila tzv. **platbomaty**, s jejichž pomocí lze platby faktur provádět právě přes QR kódy (firma na fakturu umístí QR kód odpovídající standardům České bankovní asociace, platbomat načte informace z kódu a převede do formátu příkazu k úhradě). Platba faktur se tak stává rychlejší a snadnější. Česká spořitelna se tak zařadila po bok dalších bank, které se rozhodly QR kódy k platbě využívat. Jako průkopníka v tomto oboru bychom mohly zmínit Raiffeisenbank, která stála u zrodu platebních QR kódů v České republice.⁴¹⁹

Sociální webová stránka www.Twitter.com (nejpopulárnější mikrobloginový systém na světě) je založená na sdílení textových příspěvků (tweetů) dlouhých maximálně 140 znaků. Ty se zobrazují na profilu uživatele a na stránkách jeho odběratelů. Tweety je možno zasílat i pomocí SMS zpráv. Twitter založila v březnu roku 2006 společnost Obvious. Od srpna 2012 je Twitter dostupný také v češtině. Avšak uživatelsky je u nás stále oblíbenější Facebook, na rozdíl od USA, kde patří mezi nejpopulárnější sociální síť. Reklama na Twitteru známa jako „**Promoted tweet**“ vypadá stejně, jako jiné tweety, jen je dole označena jako „Promoted“. Reklamní panel se tak dostává do konverzace mezi ostatními tweety. Reklamu mohou využívat firmy, společnosti, které mají na

415 Adaptic: Internetový slovníček. ADAPTIC, s. r. o. – tvorba webu, webdesign. *Adaptic: Pop-up okno* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <http://www.adaptic.cz/znalosti/slovnicek/pop-up-okno/>

416 QR kódy: Tipy pro PC. VISION BY TOMAS TREJBAL. *QR kódy: CO JE QR KÓD?* [online]. 19. 1. 2012. QR-KODY.cz 2009 - 2013 | [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <http://www.qr-kody.cz/qr-kod>

417 Magazín Stahuj: QR kódy. POLÁŠEK, Roman. *Magazín Stahuj: QR kódy - na co jsou, jak je vytvářet, číst a používat* [online]. 16. 01. 2011. [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <http://magazin.stahuj.centrum.cz/qr-kody-na-co-jsou-jak-je-vytvaret-cist-a-pouzivat/>

418 Jak na počítač: Tipy pro PC. ČIČÁK, Matěj Čičák. *Jak na počítač: QR kódy: Jak fungují a co s nimi?* [online]. 19. 1. 2012. [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <http://jnp.zive.cz/qr-kody-jak-funguji-a-co-s-nimi>

419 Marketing Sales Media: Trhy. CHUCHVALCOVA, Jana. EMPRESA MEDIA, a.s. *Marketing Sales Media: Česká spořitelna má platbomaty. Faktury zaplatíte přes QR kód* [online]. 13.05.2013. [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: http://marketingsales.tyden.cz/rubriky/trhy/ceska-sporitelna-ma-platbomaty-faktury-zaplatite-pres-qr-kod_270027.html

Twitteru svůj účet. Uživatelé však mají možnost odmítnout nevyžádané tweety od značek, které nesledují.⁴²⁰

S novým využitím tweetů přišla společnost Coca-Cola v Rumunsku. Vycházela z informací, že 6 z 10 lidí jí večer u televize o samotě. Proto do svých televizních spotů zařadila online tweety s heslem *Pojďme jíst společně* zaslané kamarádem, sousedem, který nechtěl jíst sám. Kampaň se těšila velké oblíbenosti, lidé se dokonce na reklamu těšili, což není obvyklé.⁴²¹

V květnu letošního roku Twitter spustil další novinku tzv. „*lead generation cards*“. U reklamního tweetu je tlačítko, jehož prostřednictvím může uživatel zaslat firmě své kontaktní informace. V praxi má vše fungovat následovně: „*Twitter novou funkci testoval s několika vybranými partnery, například slevovou společností Priceline. Na jejím profilu tak najdete například tweet, v němž nabízí zaslání slevového kódu na ubytování v hotelu. Pokud jej rozbalíte, najdete u něj tlačítko „Registrujte se a ušetřete!“ (Sign Up and Save!) a odkaz na Pravidla ochrany osobních údajů. Když na tlačítko kliknete, zašlete firmě své kontaktní údaje: jméno, uživatelské jméno na Twitteru a e-mailovou adresu. Firma vám pak zašle slíbenou slevu.*“⁴²² Funkce je teprve na svém začátku funkčnosti, proto je dostupná jen pro velké klienty. Teprve po zkušebním období bude jasná její budoucnost.

Captcha nebo-li ověřovací kód je další možností pro reklamu. Již celkem standardní ošetření pro rozpoznání robotů od normálních uživatelů, které však uživatele jen zdržuje a rozčiluje. Slovo Captcha je složeno z těchto slov: „*Completely Automated Public Turing test to tell Computers and Humans Apart*“. Je to tzv. Turingův test, spočívající v zobrazení textu/písmen/číslic v deformovaném stavu. Uživatel má za úkol daný text správně opsat do vstupního políčka. Lidský mozek dokáže zdeformovaný text rozeznat, internetový robot nikoliv. Proč ale z těchto náhodně vybraných písmen neudělat reklamu? Společnost Solve Media využívá této možnosti jako první a místo písmen zadáváte značku s reklamním sloganem. Tím se vám „nevtíravým způsobem“ připomene, protože uživatel celý slogan velmi ochotně opíše. Solve Media proto nabízí službu, kde je klasická captcha nahrazena libovolným bannerem.⁴²³

Všechny výše uvedené inovační způsoby jsou vytvořeny vývojáři a může se s nimi setkat každý. V následujících příkladech vám představím specifické reklamní kampaně několika světových značek.

První variantu přinesla celkem nedávno společnost **Coca-Cola** (výrobce nejprodávanějšího nealkoholického nápoje na světě), která využila lidského narcismu, ve své reklamní kampani s názvem „**Poděl se o radost!**“. Vše začalo nenápadně, místo obvyklého potisku a loga firmy se na láhvi Coca-Cola začala objevovat jména. A tak každý začal hledat právě to své. Nové obaly tak od května dostaly láhve Coca-Cola, Coca-cola light a Coca-cola zero. Klasické logo značky Coca-Cola bylo přes léto nahrazeno vybranými nejoblíbenějšími českými křestními jmény a přezdívkami. Láhve tak získaly jedinečný a osobitý vzhled. Kampaň vyzývá k uvážení výběru nápisu na láhvi, nápisem dáváte

420 Ataxo blog: Social Media Marketing. ZBIEJCZUK, Adam. *Ataxo blog: TWITTER SPOUŠTÍ NOVÝ REKLAMNÍ MODEL - PROMOTED TWEETS* [online]. 16.04.2010. [cit. 2013-11-06]. Dostupné z:

<http://blog.ataxo.cz/article/twitter-spousti-novy-reklamni-model-128>

421 Marketing Journal. BEDNÁŘOVÁ DANIELA, Daniela. *Marketing Journal: Technologie v propagaci - živé tweety v rumunské reklamě na Coca-Colu a interaktivní lahve Heineken* [online]. 13. 9. 2013. [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: http://www.m-journal.cz/cs/aktuality/technologie-v-propagaci---zive-tweety-v-rumunske-reklame-na-coca-colu-a-interaktivni-lahve-heineken__s288x10096.html

422 Lupa.cz: Server o českém internetu. SLÍŽEK, David Slížek. *Lupa.cz: Twitter zavádí nový reklamní formát: lead generation cards. Bude fungovat?* [online]. 22. 5. 2013. [cit. 2013-11-06]. Dostupné z:

<http://www.lupa.cz/clanky/twitter-zavadi-novy-reklamni-format-lead-generation-cards-bude-fungovat/>

423 Ty internety. BEDNÁŘ, Vojta. *Ty internety: Konec klikyháků? Captcha reklama se chytá v praxi* [online]. 21. 09. 2010. [cit. 2013-11-06]. Dostupné z: <http://www.tyinternety.cz/2010/09/21/clanek/konec-klikyhaku-captcha-reklama-se-chyta-v-praxi/>

najevo kdo jste nebo koho chcete obdarovat, udělat mu radost. Každý si tak může najít láhev přesně pro něj.⁴²⁴

Kampaň v Evropě navazuje na tu, která v roce 2011 proběhla v Austrálii a byla oceněna řadou marketingových cen. Tímto tahem chce firma oslovit hlavně mladé lidi ve věku 13-30 let. V Evropě má jít o první a celosvětově o největší personalizovanou produktovou kampaň. Kampaň je podpořena TV reklamou, online podporou (nový web www.podelseoradost.com), kde si uživatelé mohou pojmenovat virtuální plechovku a sdílet ji se svými přáteli na sociálních sítích), outdoorová kampaň (využití interaktivních outdoorových ploch – pomocí dotykové klávesnice či mobilního telefonu je možné měnit zobrazené jméno- např. velkoplošná LED obrazovka na OD Kotva, Praha), doprovodné akce (pojízdný vůz Coca-Cola, který vám na plechovku vytiskl libovolný nápis).

Švédská společnost **Ikea** v České republice představila svůj nový produktový katalog v netradiční formě. Kromě klasické tištěné formy podpořila kampaň televizní reklamou, ale nově také v outdoorových médiích, které jsou na dosah v každodenním životě. Volba tedy padla na interaktivní prostředek ve formě **City light vitríny**, kde představily reálný maxi katalog v nadživotní velikosti. Vitríny byly použity u zastávek MHD. Kolemjdoucí zde mohli listovat v tomto interaktivním katalogu jako by to byl katalog tištěný. Reklama byla velmi kladně přijata širokou veřejností, firma Ikea za tuto kampaň *I malá změna může váš domov nečekaně rozsvítit* obdržela v soutěži Flema Media Awards pro rok 2013 cenu za první místo v kategorii Nejlepší využití OOH (out of home).⁴²⁵

Britská firma Marks & Spencer je v České republice známa spíše jako oděvní značka. Ve světě se ale nespécializuje jen na toto odvětví. Povědomí o svém širokém záběru se rozhodla firma změnit specifickou reklamní kampaní. Do pražských ulic (přesněji před obchody, kde jsou k dostání produkty tohoto řetězce) v září postavila **M&S Talking fridge** plnou čerstvých potravin Marks & Spencer. Lednice samy vyzývaly kolemjdoucí, aby si vybrali, na co jen mají chuť. Pro její otevření a odebrání vybraného produktu však bylo nutno objednat si produkt v angličtině a říci heslo: „Fresh“, tedy čerstvý.⁴²⁶

Na podobném principu funguje mnoho jiných značek, které využívají automaty pro svou propagaci. Automat je používám více než 100 let, ale jeho služby jsou pořád aktuální. Používá se většinou na doprovodné akce, kdy zákazník dostává „něco“ zadarmo. Ale vždy musí zákazník splnit danou podmínku. Tyto automaty se objevují po celém světě a vždy zaznamenají velký úspěch a větší zisky pro danou společnost. Příkladem může být automat na kávu značky **Douwe Egberts**, který byl umístěn na mezinárodním letišti O.R. Tambo (Johannesburg, Jihoafrická republika) a vydával zdarma kávu pouze lidem u kterých vyhodnotil únavu, tedy, že kávu nutně potřebují. Automat aktivovalo k přípravě nápoje zívnutí. Celá kampaň nesla název Bye Bye Red Eye.⁴²⁷

Společnost BOS vsadila na rozšířenost sociálních sítí. Pro získání ledového čaje z jejich automatu stačilo jen „zatweetovat“, k čemuž automat sám vyzýval.⁴²⁸

Dalším možným využitím automatů je nejen v kreativě způsobu získání produktu či umístěním samotného automatu, ale v samotném nabízeném produktu. Stálý sortiment vyměnit za něco neobvyklého, šokujícího. Tento trend podpořila společnost Nike, která v Singapuru umístila na ulici automat s fotbalovými míči. Agentura Grey přišla s vynalézavým způsobem jak přesvědčit

424 Hellenic Coca-Cola: Coca-Cola HBC Česká republika - člen skupiny Coca-Cola Hellenic. 2013 COCA-COLA HBC ČESKÁ REPUBLIKA, s.r.o. *Hellenic Coca-Cola: Letní design lahví Coca-Cola: Poděl se o radost!* [online]. 19. 5. 2013. [cit. 2013-11-01]. Dostupné z: <http://www.coca-colahellenic.cz/Hlavnistrana/letnidesign/>

425 Flema Media Awards: Vítězové 2013. FAIRBROTHER LENZ ELE. *Flema Media Awards: Ikea - I malá změna může váš domov nečekaně rozsvítit* [online]. 21. 09. 2010. [cit. 2013-11-06]. Dostupné z: http://www.flema.cz/flema-2013/fle.kampan_verejne_hlasovani.php?kaID=20

426 BuzzMag: BLOG O INTERNETU, MÉDIÍCH, SKÚTRECH A VŠEM CO MĚ BAVÍ.... *BuzzMag: Nová kampaň Marks & Spencer – mluvicí lednice* [online]. 16.10.2013. [cit. 2013-11-01]. Dostupné z: <http://buzzmag.cz/nov-kampa-marks-spencer-mluvc-lednice-16-10-2013>

427 Media guru: Reklama. *Media guru: Automaty marketéry stále baví* [online]. 29.9.2013. [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/09/automaty-marketery-stale-bavi/#.UqBYgsTZvsu>

428 Media guru: Reklama. *Media guru: Automaty marketéry stále baví* [online]. 29.9.2013. [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2013/09/automaty-marketery-stale-bavi/#.UqBYgsTZvsu>

zákazníka o kvalitách nerozbitného nádobí. Své automaty vybavila právě takovými talíři. To německá agentura Publicis se v kampani pro neziskovou organizaci nebála opřít do závažnějšího tématu. Své automaty vybavila živými slepicemi. Tímto krokem chtěla poukázat na problematiku chovu drůbeže v malých prostorách.⁴²⁹

Pozadu se svou reklamní kampaní v letošním roce nezůstala ani belgická síť pivovarů Anheuser-Busch InBev pod kterou spadá také známá značka **Stella Artois**. Právě cidre značky Stella Artois oslňoval obyvatele Velké Británie svou zbrusu novou kreativní kampaní. Některé produkty jsou závislé na ročním období a venkovní teplotě. Do této kategorie spadá právě také Cidre. Pro jeho zviditelnění a zvýšení prodeje byly v ulicích nainstalovány chytré Citylighty. Celá kampaň byla cílena na vhodné počasí pro pití Cidru značky Stella Artois, tudíž vitríny byly opatřeny systémem, který zaznamenává venkovní teplotu a zároveň ji vyhodnocuje. Porovnávají se tedy aktuální údaje s těmi dlouhodobými - s národním průměrem na daný den. Je-li aktuální teplota vyšší o dva stupně než průměr, reklama se objeví v celé kráse. Není-li potřebné teplo, cidre ve vitríně je nahrazen jiným produktem dané značky odpovídající potřebám. Tento způsob outdoorové reklamy je pouze zkušební, pokud se však osvědčí, chce její společnost Anheuser-Busch InBev využít i pro propagaci dalších svých produktů.⁴³⁰

Zvláštní kategorií jsou aerolinky a společnosti propagující destinace cestovního ruchu. Snaží se v člověku vyvolat pocit spolehlivosti, cílí na naši představitost. Vše musí podávat zajímavou a nejlépe neokoukanou formou. To platí nejvíce u leteckého instruktážního videa. Letecké společnosti již nesázejí pouze na manuální ukázky, ale na dobře zpracovaná bezpečnostní videa. Jedno velmi populární vytvořila v loňském roce Novozélandská letecká společnost **Air New Zealand**. Nový Zéland je pro mnohé svázán s filmovou trilogií Pán prstenů a z toho také společnost vycházela. Aerolinky se ve videu označují za Leteckou společnost Středozemě, takže je logické, že veškerý personál je oblečen do tématických kostýmů. Role hostesky provázející instrukcemi se ujala sličná elfka, na palubě se ocitli všichni obyvatelé Středozemě a to jak hobiti, trpaslíci tak i skřeti a nazghúlové. Pilotování letadla se ujal čaroděj Gandalf, ve spotu si dokonce zahrál i sám režisér Pána prstenů Peter Jackson. Celé video se stalo velmi rychle populární a to nejen díky tomu, že jeho uvedení předcházelo celosvětové premiéře nového filmu Hobit: Neočekávaná cesta, jenž chronologicky zapadá před první díl této úspěšné a velmi populární trilogii. Pro novozélandské aerolinie to nebylo první nápadité instruktážní video. V roce 2011 natočili spot ve spolupráci s americkým instruktorem fitness Richardem Simmonsem, který celým videem protančil s letuškami přímo na palubě.⁴³¹

Ani automobilový průmysl nezůstává pozadu ve své propagaci. Ale jak se zdá, většinu kreativity a tvůrčích myšlenek vkládají zaměstnanci do výrobků. I zde se však dá objevit inovativní řešení v oblasti reklamy a propagace. V soutěži Internet Effectiveness Awards (ocenění udílená nejefektivnějším internetovým řešením na českém internetu) získala ocenění za inovace v roce 2012 kampaň na **Nový Peugeot 208: Let your body drive!** probíhající na webové stránce. Kampaň představuje automobil unikátním způsobem. Potenciálním zákazníkům nabízí virtuální projížďku vymodelovaným 3D městem. Automobil uživatel řídí pouze svým tělem a emocemi. To vše pomocí webkamery. Tuto aplikaci si vyzkoušelo během šesti týdnů přes 43 tisíc lidí.⁴³²

429 Media guru: Reklama. *Media guru: Zábavné automaty v reklamě* [online]. 9.10.2012. [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2012/10/zabavne-automaty-v-reklame/#.UnzHifnZvst>;

430 Marketing Journal. MICHL, Petr. *Marketing Journal: Inovace: Venkovní reklama od Stella Artois se zobrazuje jen ve vedrech* [online]. 16.10.2013. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: http://www.marketingjournal.cz/cs/aktuality/inovace--venkovni-reklama-od-stella-artois-se-zobrazuje-jen-ve-vedrech__s288x9935.html

431 Vimeo: Air New Zealand. *Media guru: Air New Zealand - An Unexpected Briefing* [online]. 2012. vyd. [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: <http://vimeo.com/52665250>

432 Internet Effectiveness Awards 2012, Internetová stránka soutěže, <http://www.iea.cz>, *Internet Effectiveness Awards: IEA 2012. Internet Effectiveness Awards: Nový Peugeot 208. Let your body drive!* [online]. [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <http://www.iea.cz/cs/site/iea2012/nominovani-2012.htm?id=103>

K problematice vnímání reklamy a inovativních řešení propagujících společnosti jsem vytvořila krátký dotazník pro širokou veřejnost. Celý dotazník je tvořen jedenácti stručnými otázkami s předem definovanými odpověďmi (kromě otázky číslo devět-*Která reklamní kampaň vás v poslední době nejvíce zaujala?*, která je zaměřena na individuální vnímání, vkus respondenta a jeho pohled na svět reklamy), ale také s volbou vlastní odpovědi. Jak dotazník ukázal, většina reklam je spotřebiteli vnímána na internetu (až 80% respondentů), ale reklama, která zaujme se podle výzkumu nachází spíše v televizi (až 40%). Co se technických inovací týče, 30% respondentů nemá zdání co je QR kód a dalších 30% v něm nevidí reálné uplatnění.

Jak je vidět, inovativních způsobů, jak cílit reklamu je spousta. Některé jsou všeobecné, využívané velkým množstvím firem pro svou propagaci. Jiné společnosti sází na osobitý způsob propagace, specifický právě pro ni. Ale ani zde není zaručené, že zůstane navždy v jedné ruce. Pokud určitá metoda funguje, proč by ji nevyužil někdo další. A proto se jistě můžeme dočkat množství obměn na již známé způsoby, ale pokrok se nedá zastavit a tak ani toto nejsou poslední inovativní způsoby, které se nám snaží reklamu originálně podat.

Literatura

- Adaptic: Internetový slovníček. ADAPTIC, s. r. o. – tvorba webu, webdesign. *Adaptic: Pop-up okno* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <http://www.adaptic.cz/znalosti/slovnicek/pop-up-okno/>
- Adaptic: Internetový slovníček. ADAPTIC, s. r. o. – tvorba webu, webdesign. *Adaptic: Banner* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: <http://www.adaptic.cz/znalosti/slovnicek/banner/>
- Ataxo blog: Social Media Marketing. ZBIEJCZUK, Adam. *Ataxo blog: TWITTER SPOUŠTÍ NOVÝ REKLAMNÍ MODEL - PROMOTED TWEETS* [online]. 16.04.2010. [cit. 2013-11-06]. Dostupné z: <http://blog.ataxo.cz/article/twitter-spousti-novy-reklamni-model-128>
- BuzzMag: BLOG O INTERNETU, MÉDIÍCH, SKÚTRECH A VŠEM CO MĚ BAVÍ.... *BuzzMag: Nová kampaň Marks & Spencer – mluvící lednice* [online]. 16.10.2013. [cit. 2013-11-01]. Dostupné z: <http://buzzmag.cz/nov-kampa-marks-spencer-mluvc-lednice-16-10-2013>
- Flema Media Awards: Vítězové 2013. FAIRBROTHER LENZ ELE. *Flema Media Awards: Ikea - I malá změna může váš domov nečekaně rozsvítit* [online]. 21. 09. 2010. [cit. 2013-11-06]. Dostupné z: http://www.flema.cz/flema-2013/fle.kampan_verejne_hlasovani.php?kaID=20
- Hellenic Coca-Cola: Coca-Cola HBC Česká republika - člen skupiny Coca-Cola Hellenic. 2013 COCA-COLA HBC ČESKÁ REPUBLIKA, s.r.o. *Hellenic Coca-Cola: Letní design lahví Coca-Cola: Poděl se o radost!* [online]. 19. 5. 2013. [cit. 2013-11-01]. Dostupné z: <http://www.coca-colahellenic.cz/Hlavnistrana/letnidesign/>
- Internet Effectiveness Awards: IEA 2012. *Internet Effectiveness Awards: Nový Peugeot 208. Let your body drive!* [online]. [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <http://www.iea.cz/cs/site/iea2012/nominovani-2012.htm?id=103>
- Informace o aplikaci na Twitteru <http://www.lupa.cz/clanky/twitter-zavadi-novy-reklamni-format-lead-generation-cards-bude-fungovat/>
- Jak na počítač: Tipy pro PC. ČIČÁK, Matěj Čičák. *Jak na počítač: QR kódy: Jak fungují a co s nimi?* [online]. 19. 1. 2012. [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <http://jnp.zive.cz/qr-kody-jak-funguji-a-co-s-nimi>
- Lupa.cz: Server o českém internetu. SLÍŽEK, David Slížek. *Lupa.cz: Twitter zavádí nový reklamní formát: lead generation cards. Bude fungovat?* [online]. 22. 5. 2013. [cit. 2013-11-06]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/twitter-zavadi-novy-reklamni-format-lead-generation-cards-bude-fungovat/>
- Magazín Stahuj: QR kódy. POLÁŠEK, Roman. *Magazín Stahuj: QR kódy - na co jsou, jak je vytvářet, číst a používat* [online]. 16. 01. 2011. [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <http://magazin.stahuj.centrum.cz/qr-kody-na-co-jsou-jak-je-vytvaret-cist-a-pouzivat/>
- Marketing Sales Media: Trhy. CHUCHVALCOVA, Jana. EMPRESA MEDIA, a.s. *Marketing Sales Media:*

Česká spořitelna má platbomaty. Faktury zaplatíte přes QR kód [online]. 13.05.2013. [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: http://marketingsales.tyden.cz/rubriky/trhy/ceska-sporitelna-ma-platbomaty-faktury-zaplatite-pres-qr-kod_270027.html

Marketing Journal. MICHL, Petr. *Marketing Journal: Inovace: Venkovní reklama od Stella Artois se zobrazuje jen ve vedrech* [online]. 16.10.2013. [cit. 2013-11-07]. Dostupné z: http://www.m-journal.cz/cs/aktuality/inovace--venkovni-reklama-od-stella-artois-se-zobrazuje-jen-ve-vedrech__s288x9935.html

Marketing Journal. BEDNÁŘOVÁ, Daniela. *Marketing Journal: Technologie v propagaci - živé tweety v rumunské reklamě na Coca-Colu a interaktivní lahve Heineken* [online]. 13. 9. 2013. [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: http://www.m-journal.cz/cs/aktuality/technologie-v-propagaci---zive-tweety-v-rumunske-reklame-na-coca-colu-a-interaktivni-lahve-heineken__s288x10096.html

Media Guru, Rubrika Reklama, internetový portál [online] - Reklamní automaty: <http://www.mediaguru.cz/2013/09/automaty-markety-stale-bavi/#.UnwgZPnZvst>; <http://www.mediaguru.cz/2012/10/zabavne-automaty-v-reklame/#.UnzHifnZvst>;

Metodika: Oslo manual: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/metodika_statistika_inovaci

Ministerstvo obchodu a průmyslu: Podpora inovací. JASANSKÝ, Jaroslav. *Ministerstvo obchodu a průmyslu: Národní inovační strategie České republiky* [online]. 23.1.2006. [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument11662.html>

Oslo manuál, OECD/EC (Eurostat) 2002 – *Obecná metodika vymezení inovace pro účely programu OPPP Inovace*

Ověřovací kódy Captcha <http://captcha.net/>

PRNKA Tasilo, HRONEK František, ZPERLINK Karel. *Česká společnost pro nové materiály a technologie, 2003. Inovace v Evropské unii: Evropská Unie a inovace. Druhé, aktualizované vydání. ISBN ISBN 80-7329-042-1*

Příručka pro rozvojová partnerství - Inovace, CIP EQUAL, 2006, str. 2; Definice inovace Ministerstva obchodu a průmyslu Velké Británie

QR kódy: Typy pro PC. VISION BY TOMAS TREJBAL. *QR kódy: CO JE QR KÓD?* [online]. 19. 1. 2012. QR-KODY.cz 2009 - 2013 | [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <http://www.qr-kody.cz/qr-kod>

Qr kódy <http://www.qrcode.com/en/index.html>

Sbírka zákonů ČR <http://www.rrtv.cz/cz/static/cim-se-ridime/stavajici-pravni-predpisy/pdf/40-1995.pdf>

Ty internety. BEDNÁŘ, Vojta. *Ty internety: Konec klikyháků? Captcha reklama se chytá v praxi* [online]. 21. 09. 2010. [cit. 2013-11-06]. Dostupné z: <http://www.tyinternety.cz/2010/09/21/clanek/konec-klikyhaku-captcha-reklama-se-chyta-v-praxi/>

Zákon z roku 2005, kterým se mění zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č.132/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání § 1 odstavec 2

Vimeo: Air New Zealand. *Media guru: Air New Zealand - An Unexpected Briefing* [online]. 2012. vyd. [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: <http://vimeo.com/52665250>

INNOVATIVE APPROACHES IN AN ADVERTISEMENT TAKING ACCOUNT OF ADVERTISING CAMPAIGNS

Annotation: Bachelor thesis on the topic "The evolution of advertisement in the 21st century" discusses in the history, divisions and types of advertisement. The important marketing factor is a perception of an advertisement by potential customers. On this factor is focused a practical part of the thesis made by a questionnaire survey. Technical progress, the Internet expansion and technological development connected with innovative approaches of companies in creating of an

advertisement are inseparable parts of evolution of advertisement and its mediation and accessibility to the public. Contribution for Student scientific conference is focused exactly on the innovative approaches in advertisement with use of concrete examples.

Key words: *Advertisement, Innovations, Banner, Captcha, Qr codes, Twitter, Pop-Up, Coca-Cola, Marks & Spencer, Air New Zealand*

ANALÝZA VSTUPU FRANKOFONNÍ FRANCHISY BUFFALO GRILL NA ČESKÝ TRH

Tereza Králová

Abstrakt: Práce se zabývá analýzou možného vstupu frankofonní franchisy Buffalo Grill na český trh. Cílem práce je zjistit rentabilitu takového projektu na základě teoretického i praktického výzkumu. První část práce se zabývá sběrem teoretických znalostí v oblasti franchisingu. Dochází ke zkoumání primárních zdrojů práce - Etického kodexu franchisingu a Obchodního zákoníku České republiky. Ve druhé části se zaměříme na realizaci projektu tedy otevření sítě restaurací Buffalo Grill v České republice. Zde se promítnou náklady, rizika a časová náročnost, z nichž bude později možné vyvodit, zda je tento projekt rentabilní.

Klíčová slova: Franchising, Etický kodex franchisingu, Obchodní zákoník ČR, projekt

Úvod

Franchising je v dnešní době velmi skloňovaným pojmem. Neustále vznikají nové a nové řetězce a obchodní sítě založené právě na franchisingu. Mezi poslední franchisy, které se dostaly na výsluní, můžeme jmenovat například českou síť fastfoodů Bageterie Boulevard specializovanou na bagety, jak už napovídá samotný název. Právě do prostředí gastronomie fastfoodů bychom zařadili i francouzskou společnost Buffalo Grill, jejíž vstup na český trh je předmětem této práce. V prvním bodu tohoto příspěvku se zaměříme na to, co je to franchising, jaká je jeho historie, jak se vyvíjel, a uvedeme si několik příkladů firem, které jsou na franchisingu založeny. Po té je třeba říct něco k samotné společnosti Buffalo Grill, která v dnešní době čítá už přes 320 restaurací převážně ve frankofonním světě, přičemž výjimku zde tvoří několik poboček ve Španělsku. V rámci samotné analýzy vstupu Buffalo Grillu na český trh vytvoříme časový harmonogram přípravné fáze projektu a podíváme se i na rozpočet. Co se týče rozpočtu, bude naším hlavním záměrem spočítat, kolik by stála pouhá příprava takto velkého projektu. Primárními zdroji pro náš výzkum budou Evropský kodex etiky franchisingu a Obchodní zákoník České republiky. Dále si pomůžeme publikací „Pět kroků k vlastnímu franchisingovému podnikání“ napsaného RNDr. Jaroslavem Tamchynem, který je ředitelem Českého institutu pro franchising.

Co je to franchising?

Pro vysvětlení pojmu franchising si vypůjčíme část článku od neznámého autora publikovaného v roce 2008 odborným časopisem „Franchising“: „Franchising je ověřenou metodou vydělávání peněz, kterou s úspěchem používají v mnoha oborech tisíce a tisíce podnikatelů na celém světě. Samotné slovo „franchising“ znamená doslova „býti svobodným“. V tomto smyslu franchising nabízí svobodu ve vedení, spravování a řízení vlastní firmy. Ale – tady pozor – tam, kde je svoboda, musí být i odpovědnost za vlastní rozhodnutí. Ve franchisingu odpovědnost držitele franchisové licence spočívá v podřízení se podmínkám uzavřeným ve smlouvě s tím, kdo franchisovou licenci poskytuje (franchisor, popřípadě tzv. master franchisor). On je vlastníkem značky zboží a obchodní značky franchisové sítě.“⁴³³ Z této části také vyplývá, že nejenom franchisantovi vznikají povinnosti a franchisor (tedy vlastník licence) má z celé akce prospěch. Franchisor (nebo také master franchisor) má také jakési ochranné povinnosti vůči subjektu, kterému prodal licenci na svůj produkt. Řekněme, že pokud bychom si otevřeli pobočku McDonald's (celosvětově známého řetězce fastfoodů) a byli bychom obviněni, že přísady, které používáme, nejsou dostatečně kvalitní, dalo by se říci, že se jedná o zásah nejenom na naši soukromou prodejnu, ale o zásah na celosvětovou síť. Je

⁴³³ <http://franchising.cz/abc-franchisingu/2/franchising-co-to-je/>

tedy více než pravděpodobné, že při podobném obvinění by na scénu vyšel franchisor, který by tak bránil celý svůj koncern. Slovy laika: útok na jednotlivce by tak byl útokem na celé stádo.

Předchozí odstavec byl plný pojmů a my se nyní alespoň část z nich pokusíme vysvětlit:

Co je to franchising už tedy víme. Ale co je to vlastně franchisa? Česká franchisingová asociace na svých webových stránkách uvádí, že franchisa je „*licence (právo) opravňující franchisanta k provozování odbytové koncepce franchisora vlastním jménem na vlastní účet*“.⁴³⁴

Co nebo spíše kdo je to franchisor? „*Franchisor vlastní zastřešující společnosti, obchodní značky a produkty, ale dává franchisantovi právo k jejich využívání výměnou za dohodnutou odměnu*“.⁴³⁵ Můžeme se však setkat i s pojmem master franchisor. O tomto pojmu hovoříme, pokud působení franchisy zasáhne i do zahraničí.

Dalším pojmem je franchisant. Zkráceně řečeno je to příjemce franchisingové licence. Je to subjekt, který si za určitý podíl ze zisku pronajal od franchisora právo prodávat jeho výrobky.

Pokud se jedná o samotnou smlouvu uzavřenou s franchisorem, v České republice nemáme pro toto odvětví vhodnou legislativu. Bohužel je nutné konstatovat, že kromě Francie, Belgie, Velké Británie a Nizozemska nemají ani další evropské státy vytvořen právní předpis upravující vztah mezi franchisorem a franchisantem. Stejně tak nejsou závazně dána pravidla pro koncept smlouvy. V takovémto případě se firmy řídí tzv. Evropským kodex etiky franchisingu, který byl vytvořen na počátku 70. let 20. století. Základy pro tuto jakousi Bibli franchisingu položil právě Francouzský etický kodex, jelikož, jak již bylo řečeno, je to jeden z mála evropských států, který má pro toto odvětví dlouhodobě zakořeněnou legislativu.

Historie franchisingu

Historii franchisingu můžeme datovat již do původního středověku, kdy byla poskytována feudální privilegia k výrobě nebo prodeji. Stále se jedná o pronájem práv k podnikání. Jako příklad bychom mohli uvést privilegium ražení mincí. Od nepaměti si toto právo přivlastňoval panovník a k ražbě bylo třeba jeho povolení, což můžeme považovat za jakýsi druh licence.

Hlavním centrem novodobého franchisingu se na konci 19. století staly Spojené státy americké. V roce 1899 to byla Coca-Cola, která prodávala licence na výrobu svého nápoje. Později (zhruba v roce 1913) ji následoval Henry Ford, slavný výrobce automobilů a hlavně tzv. modelu T. „*Nové možnosti cestování a dopravy zboží postupně vyvolaly vznik sítí prodejen aut, čerpacích stanic, opraváren, drugstorů a motelů. A ty se rychle začaly rozšiřovat - právě na základě franchisingového partnerství*“.⁴³⁶

Druhá a největší vlna se spustila po 2. světové válce. Franchising se rozšířil i do Evropy. Nejznámějším franchisingovým řetězcem z této doby je fastfoodový řetězec McDonald's. Ten vznikl v roce 1955 v USA a rozšířil se do celého světa. V současné době má zhruba 30 000 prodejen.

Stěžejním bodem historie franchisingu je také rok 1972, kdy vznikl již zmiňovaný Evropský kodex etiky franchisingu. Ten byl sepsán za podpory Evropské federace franchisingu (European Franchise Federation). V době rozmachu franchisingu se evropské země opíraly primárně o etický kodex Francouzské franchisové federace. Ten se po té stal jedním ze základních pilířů kodexu evropského. Česká asociace franchisingu na svých webových stránkách uvádí: „*Kodex etiky by měl být praktickým souborem základních ustanovení slušného jednání po účastníky franchisingu v Evropě. Je samoregulačním kodexem etického chování pro ty, kteří se v Evropě zabývají franchisingem*.“

Pokud se zaměříme na Českou republiku, zjistíme, že většina franchise u nás začala vznikat až v 90. letech minulého století. Franchisy zabývajících se gastronomií jsou buď amerického původu (McDonald's, BurgerKing, Subway...) nebo se jedná o lokální franchisy (Forty's Pizza, EFEF...). Nenalezneme zde žádnou původem francouzskou franchisu. To bychom se v rámci projektu chtěli pokusit změnit.

⁴³⁴ <http://www.czech-franchise.cz/franchising/definice-a-pojmy-ve-franchisingu>

⁴³⁵ <http://www.businessdictionary.com/definition/franchisor.html>

⁴³⁶ <http://www.ifranchising.cz/franchising.php?id=pocatky>

Buffalo Grill

První restaurace Buffalo Grill byla založena ve Francii v roce 1980. Jednalo se o restauraci inspirovanou americkým západem a to v plném významu. Duch Nového světa na vás dýchne už při vstupu. Interiér je jako vystřížený z amerického steakhouse a i menu plně odpovídá. Nalezneme zde převážně steaky (kuřecí, hovězí, vepřové), grilovaná žebírka, to vše doplněné řádnou porcí hranolků.

V roce 1990 už Buffalo Grill čítal 40 prodejen po celé Francii. Roku 1997 se stal tzv. master franchisou, jelikož řetězec se rozrostl o restaurace ve Španělsku. První prodejna byla otevřena v Madridu a momentálně se rozrostla už na sedm prodejen po celém Španělsku. Dnes nalezneme celkem 328 restaurací ve frankofonních státech (Francie, Belgie, Lucembursko a Švýcarsko). Výjimku tvoří pouze pobočky ve Španělsku.⁴³⁷

Obrázek 1 pobočka Buffalo Grill

Časový harmonogram projektu

Časový harmonogram je důležitou součástí projektu a také rozpočtu, jelikož na délce fází závisí náklady. Není také na škodu vědět z větší perspektivy, jak dlouho bude projekt trvat a hlavně kolik času mu musí hlavní projektant věnovat. Pro lepší orientaci v časovém harmonogramu byla vytvořena přehledná tabulka s popisem všech nezbytných úkonů. V této tabulce je vždy uvedena fáze, popis, doba trvání a předběžně jsou zde uvedena data, ve kterých je žádoucí dosáhnout požadovaných výsledků. Pro tuto práci je momentálně nejdůležitější délka přípravné fáze, která dle odhadů činí čtyři měsíce.

Fáze	Délka	Popis	Datum	Doba
<u>Přípravná fáze</u>	D	Vše, co je třeba udělat. To znamená: výzkumy, rešerše, analýza konkurence, hledání vhodných donátorů (sponzoři, partneři, podmínky bank...).	1.9.2013 - 31.12.2013	4 měsíce
<u>Základní kapitál</u>	K	Sjednat schůzku v bankách a odprezentovat nezbytné dokumenty.	1.-14.1.2014	2 týdny
<u>Kapitál pro zbytek operací</u>	D	Kredit v bance, samofinancování, spojení s jiným investorem.	1.2.2014 - 30.6.2014	4 měsíce
<u>Založit společnost (ideálně společnost s ručením omezeným)</u>	K	Zařídít schůzku u notáře, předložit mu nezbytné dokumenty, zapsat novou společnost do Obchodního registru (je třeba vyčkat 30 dnů, než bude firma oficiálně	2.1.2014	1 den

⁴³⁷ <http://www.buffalo-grill.com/lenseigne/historique>

		zaevidována).		
<u>Existence společnosti</u>	K	Datum založení společnosti	2.2.2014	1 den
<u>Výběr místa</u>	K	Je třeba pečlivě vybrat lokalizaci budoucích prodejen. Smluvit si schůzky s pronajimateli a během co nejkratší doby vybrat nejvhodnější místa.	14.2. - 28.2.2014	2 týdny
<u>Pronájem/Nákup místa</u>	D	Pronájem, případně nákup prostor, ve kterých budou kanceláře a také prostory pro restaurace.	1.3.2014 - 31.8.2014	6 měsíců
<u>Rešerše v regionech Francie</u>	S	Průzkum fungování restaurací Buffalo Grill v jejich domovském prostředí čili ve Francii.	1.3. - 31.3.2014	1 měsíc
<u>Zákony české/francouzské</u>	D	Studium a pochopení zákonů týkajících se obchodních vztahů a franchisingu.	11.2.2014 - 30.9.2014	8 měsíců
<u>Výběr dodavatelů</u>	S	Výběr nezbytných dodavatelů. Je třeba hledět na kvalitu, cenu a renomé dodavatele.	18.3. - 18.4.2014	1 měsíc
<u>Podmínky spolupráce</u>	K	Vytvořit a podepsat kontrakty s dodavateli.	19.4.2014 - 23.4.2014	4 dny
<u>Menu</u>	K	Vytvořit menu i s předběžnými cenami. Je třeba pečlivě propočítat ceny tak, aby vše bylo rentabilní.	23.4. - 30.4.	1 týden
<u>Marketingová koncepce</u>	D	Bude se tvořit dlouhodobě... Nejprve je třeba provést důkladnou analýzu našich cílových skupin (ideálně formou dotazníků).	26.3.2014 - 30.9.2014	6 mois
<u>Zaměstnanci</u>	S	Když je přípravná fáze hotová, je třeba doplnit stavy zaměstnanců o další personál. Tentokrát je třeba najmout stálou účetní, servírky, kuchaře, manažery restaurací...	25.3. - 20.4.2014	1 měsíc
<u>Vize do budoucna</u>	D	Neustále je třeba se zlepšovat : hledat nové dodavatele (se stejnou kvalitou jako u předchozích, ale za lepší ceny), lákat další a další zákazníky...	1.10.2014 - 31.12.2014	3 měsíce

Náklady na přípravnou fázi projektu

Nyní se dostáváme k hlavní fázi tedy k vyčíslení nákladů přípravné fáze projektu tzn. kolik stojí vůbec připravit tak zdouhavý projekt. Nejprve se podíváme na lidské zdroje a cestovní náklady, které budou největší položkou rozpočtu. Poté budeme pokračovat náklady na materiál.

Lidské zdroje (Human Ressources)

Lidské zdroje bývají hlavní položkou rozpočtu. Mohou tvořit až 60% veškerých nákladů. Do tzv. human resources řadíme všechny lidi podílející se na práci na projektu. Nepatří sem pouze projektový manažer a jeho podřízení, ale jsou zde i další jako například externí analytici či experti. Níže vidíme přehlednou tabulku pracovníků, kteří jsou nezbytní k rozběhnutí přípravné fáze:

Profese	Počet	Popis funkce	Úvazek	Náklady/ měsíc⁴³⁸ (CZK)	Nákladpo celou dobu (CZK)
Projektový manažer	1	Řídí celý projekt a musí mít všeobecný přehled.	1	26.600,-	106.400,-
Asistent projektového manažera	1	Dohlíží převážně na administrativu, organizuje schůzky.	1	20.000,-	80.000,-
Účetní	1 (externí)	Dává pozor na všechny finanční operace (vede účetní knihy).	0,2	15,- / položka Odhad: 5.000,-	20.000,-
Programátor	1 (externí)	Vytváří webové stránky.	0,5	20.000,-	80.000,-
Právník	1 (externí)	Připravuje smlouvy a pomáhá vyjednat podmínky v nich uvedené.	0,2	10.000,-	40.000,-
Finanční poradce	1 (konzultant)	Je s ním konzultována finanční situace projektu. Může navrhnout vhodné změny v rozpočtu nebo pomoci s hledáním relevantního investora.	0,1	5.000,-	20.000,-
CELKEM				86.600 CZK	346.400 CZK

Cestovní náklady

Přejdeme dále k cestovním nákladům. Za normálních okolností by nebyly uváděny hned na druhém místě, po tak velké položce jako jsou lidské zdroje. V tomto případě však uděláme výjimku, jelikož cestovní náklady budou v našem případě poměrně velkou položkou.

Jelikož zde hovoříme o frankofonní franchise, která bohužel nemá bližší pobočky než švýcarské a francouzské. Abychom co nejlépe porozuměli tomu, jak tato síť restaurací funguje, je nezbytné navštívit několik poboček po celé západní Evropě. Tyto cesty si tedy vyžádají nemalé finanční náklady:

⁴³⁸ náklady na mzdy jsou počítány v CZK jsou zde již předem započítány odvody za zaměstnance

Cestovné	Destinace		Náklady na osobu	Náklady celkem (CZK)
Letenky ⁴³⁹	Praha – Paříž		4.550 CZK	9.100,-
	Praha – Madrid		5.616 CZK	11.232,-
Cestovné zahraničí	Paříž ⁴⁴⁰	MHD	25 € (685 CZK) ⁴⁴¹	1.370,-
	Paříž – Lyon ⁴⁴²	vlak TGV	240 € (6.574 CZK)	13.148,-
	Lyon ⁴⁴³	MHD	5 € (137 CZK)	274,-
Domácí cestovné	Praha – Olomouc ⁴⁴⁴	200 CZK/ zpáteční cesta	1.600 CZK	3.200,-
	Olomouc – Ostrava ⁴⁴⁵		150 CZK	300,-
	Olomouc – Brno ⁴⁴⁶		210 CZK	420,-
CELKEM			19.522 CZK	39.044 CZK

Ubytovací náklady

Další položkou v kategorii nákladů jsou ty, které se týkají ubytování ve zvolených destinacích.

Lokalita	Počet nocí	Náklady na dvoulůžkový pokoj ⁴⁴⁷ (CZK)
Paříž	2 noci	11.500,-
Madrid	2 noci	7.000,-
CELKEM		18.500 CZK

Náklady na materiál

V projektu dělíme materiál na několik odvětví. První částí je tzv. spotřební materiál. Jedná se o materiál do 3.000,- CZK. Zde bude materiál jako třeba tiskárna, fotoaparát, mobilní telefony a mimo jiné sem také můžeme zařadit i knihy.

Další částí materiálu je drobný hmotný materiál, který je v hodnotě od 3.000 do 40.000,-. Mezi takovéto náklady bude patřit například notebook, který bude určitě třeba ke zpracovávání dat, elektronické komunikaci s Buffalo Grillem stejně tak jako s budoucími dodavateli. Přehlednější seznam nezbytného materiálu nalezneme v další tabulce:

⁴³⁹ Ceny za zpáteční letenky u společnosti Air France k 2.12.2013 (<http://www.letenky.cz/>).

⁴⁴⁰ http://www.ratp.fr/fr/ratp/r_92914/les-forfaits-et-billets-pour-les-actifs/

⁴⁴¹ K datu 29.11.2013 činí kurz eura 27,39 CZK dle údajů ČNB (<http://www.cnb.cz>).

⁴⁴² <http://www.sncf.com/en/trains/tgv>

⁴⁴³ <http://www.tcl.fr/Tarifs/Tickets>

⁴⁴⁴ <http://le.cz/>

⁴⁴⁵ <http://regiojet.cz/cs/index.html>

⁴⁴⁶ <http://www.studentagency.cz/>

⁴⁴⁷ <http://www.booking.com/>

Materiál		Kusů	Náklady ⁴⁴⁸ (CZK)
Spotřební materiál	Tiskárna	1	1.200,-
	Toner	5	3.000,-
	Mobilní telefon	2	6.000,-
	Fotoaparát	1	3.000,-
	Kancelářské potřeby		3.000,-
	Flashdisk	3	1.000,-
	Odborná literatura		3.000,-
Drobný hmotný majetek	Notebook	2	40.000,-
CELKEM			60.200 CZK

Celkové náklady

Níže můžeme vidět tabulku s celkovými náklady na přípravnou fázi projektu, které by neměly přesáhnout částku 464.144 CZK za předpokladu, že tato fáze nepřesáhne dobu čtyř měsíců:

NÁKLADY	
Lidské zdroje	346.400,-
Cestovní náklady	39.044,-
Ubytování	18.500,-
Materiál	60.200,-
CELKEM	464.144 CZK

Závěr

Pro shrnutí je nutné zopakovat několik základních pojmů: Franchisa je tedy jakýsi druh licenční smlouvy, kdy franchisor (nebo také master franchisor) propůjčuje franchisantovi práva podnikat s produktem franchisora. Zřejmě nejznámější franchisou je od druhé poloviny 20. století síť fastfoodových restaurací McDonald's pocházející původně ze Spojených států amerických. Počátky franchisy každopádně datujeme už do středověku, kde jsme jakýsi druh licenční smlouvy mohli pozorovat při udělování práva razit mince.

Dále jsme si ukázali, co je potřeba naplánovat, pokud se rozhodneme do projektu jako je franchisa pustit. Musíme počítat se spoustou nepřehlédnutelných skutečností jako je dodržování zákonů hned několika zemí. V tomto případě je obzvláště důležité dodržet francouzské zákony, jelikož franchising je ve Francii legislativně upraven. V České republice se v tomto případě řídíme Evropským kodexem etiky franchisingu a hlavně Obchodním zákoníkem České republiky.

V poslední řadě jsme si udělali hrubý nástin rozpočtu přípravné fáze. Největší položkou budou personální náklady, které tvoří 74,6% z celkové sumy nákladů. Další velkou položkou byly v tomto případě cestovní náklady spojené s analýzou franchisy Buffalo Grill, kterou nalezneme nejbližší v zemích jako je Francie, Belgie a Švýcarsko. Celkové náklady na pouhou přípravnou fázi dosáhnou téměř půl milionu korun. Tyto finance by měly prvoplánově pocházet od soukromého investora. V průběhu publikace tohoto příspěvku jednání s případnými investory.

Literatura

ECO, Umberto: *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc 1997.

EUROPEAN FRANCHISE FEDERATION: *Evropský kodex etiky franchisingu*, Česká franchisingová asociace

⁴⁴⁸ Náklady na materiál jsou pouze orientační. Ceny pochází ze stránek internetového obchodu alza.cz (<http://www.alza.cz/>)

TAMCHYNA, Jaroslav RNDr.: *Pět kroků k vlastnímu franchisingovému podnikání*, Český institut pro franchising, 2008

Internetové zdroje

Alza.cz, <http://www.alza.cz/>
Booking.com, <http://www.booking.com/>
Buffalo Grill, <http://www.buffalo-grill.com/>
Business Dictionary, <http://www.businessdictionary.com/>
Česká asociace franchisingu, <http://www.czech-franchise.cz/>
Česká národní banka, <http://www.cnb.cz>
Leo Express, <http://le.cz/>
Letenky.cz, <http://www.letenky.cz/>
RATP, <http://www.ratp.fr>
RegioJet, <http://regiojet.cz/cs/index.html>
SNCF, <http://www.sncf.com/>
Student Agency, <http://www.studentagency.cz/>
TCL, <http://www.tcl.fr/Tarifs/Tickets>

ANALYSIS OF ENTRY OF FRANCOPHONE FRANCHISE BUFFALO GRILL INTO THE CZECH MARKET

Annotation: *The study analyzes the possible entry of francophone franchise Buffalo Grill into the czech market. The aim is to determine the profitability of a project on the basis of theoretical and practical research. The first part deals with the collection of theoretical knowledge in the field of franchising. There is a study of primary sources of labor - Code of Ethics Franchise and Commercial Code of the Czech Republic. In the second part we will focus on the implementation of the project which means opening the restaurant chain Buffalo Grill in the Czech Republic. There will be projected costs, risks and time-consuming, which will later be concluded that this project is viable.*

Key words: *Franchising, Code of Ethics Franchise, Commercial Code of the Czech Republic, project*

ROZDÍLY MEZI VÝKONNOSTNÍ A VZTAHOVOU KULTUROU S DŮRAZEM NA POPIS PROSAZENÍ SVÝCH ZÁJMŮ (PROJEKTU) VE VZTAHOVÉ KULTUŘE

Jan Vrba

Abstrakt: *V práci se zaměřuji především na pojem kultura, který je rozebírán ze dvou úhlů pohledu. Prvním úhlem pohledu je kultura v širším pojetí. Na výše zmíněný pojem lze nahlížet i z jiného úhlu pohledu, a to sice z pohledu firemní kultury. Firemní kulturu popisují jakožto kulturu v užším pojetí, která je ovlivněna různými faktory. Pojem kultury (jak v užším, tak i v širším pojetí) je dělen dle zaměření na vztahovou a výkonnostní kulturu. Jsou vypsány rozdíly mezi výkonnostní a vztahovou kulturou, popsán je i střet těchto dvou kultur na dvou krátkých příkladech, které názorně ukazují, v čem se tyto kultury, téměř na první pohled, liší. Nechybí ani příklad kultury zaměřené na vztahy s nástínem možnosti, jak v podobné kultuře prosadit svůj projekt skrz takzvaný proces Nemawaši. Tento proces je podrobně popsán takovým způsobem, aby mohl sloužit jako návod pro pracovníky, kteří úzce spolupracují s (především) asijskými kulturami, které jsou zaměřeny na vztahy. Práce je protkána poznatky, které jsem měl možnost zaznamenat během zahraničních cest, a slouží jako zajímavost a ukázka jak dané aspekty fungují v jiných zemích. Tato práce si nedělá nároky na komplexnost či vypovídající hodnotu, ale slouží především jako základ pro budoucí výzkum na poli vztahových a výkonnostních kultur. Práce byla tvořena z externích zdrojů, vlastních zkušeností a poznatků získaných během studií.*

Klíčová slova: *Nemawaši, kultura, firemní kultura, vztahová kultura, výkonnostní kultura.*

Úvod

Cílem práce je vytvořit základní přehled o kulturách zaměřených na vztahy, osvětlit rozdíly mezi dvěma typy kultur (vztahovými a výkonnostními) a nastínit příklad sebesprosazení se v kultuře zaměřené na vztahy. V práci se zaměřuji především na pojem kultura, který je rozebírán ze dvou úhlů pohledu. Prvním úhlem pohledu je kultura v širším pojetí. Na výše zmíněný pojem lze nahlížet i z jiného úhlu pohledu, a to sice z pohledu firemní kultury. Firemní kulturu popisují jakožto kulturu v užším pojetí, která je ovlivněna různými faktory. Pojem kultury (jak v užším, tak i v širším pojetí) je dělen dle zaměření na vztahovou a výkonnostní kulturu. Jsou vypsány rozdíly mezi výkonnostní a vztahovou kulturou, popsán je i střet těchto dvou kultur na dvou krátkých příkladech, které názorně ukazují, v čem se tyto kultury, téměř na první pohled, liší. Nechybí ani příklad kultury zaměřené na vztahy s nástínem možnosti, jak v podobné kultuře prosadit svůj projekt skrz takzvaný proces Nemawaši. Tento proces je podrobně popsán takovým způsobem, aby mohl sloužit jako návod pro pracovníky, kteří úzce spolupracují s (především) asijskými kulturami, které jsou zaměřeny na vztahy. Práce je protkána poznatky, které jsem měl možnost zaznamenat během zahraničních cest, a slouží jako zajímavost a ukázka jak dané aspekty fungují v jiných zemích. Tato práce si nedělá nároky na komplexnost či vypovídající hodnotu, ale slouží především jako základ pro budoucí výzkum na poli vztahových a výkonnostních kultur. Práce byla tvořena z externích zdrojů, vlastních zkušeností a poznatků získaných během studií.

Pro objasnění pojmu kultura bylo využito především článku s názvem *Co je kultura?*, který lze nalézt na webových stránkách Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.⁴⁴⁹ Pojem kultury v užším pojetí, to znamená především firemní kultury, byl objasněn s pomocí

449 /online/ Co je to kultura ?, online verze. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b01obecnatemata/02.pdf>. Poslední úprava: 26. 9., 2013.

magisterské diplomové práce Bc. Aleny Bukvové z Masarykovy univerzity v Brně, která nese název *Firemní kultura a strategie výrobního podniku*.⁴⁵⁰ Při definici firemní kultury byly nalezeny užitečné informace také na internetových stránkách *Hospodářských novin*⁴⁵¹ a webového magazínu zaměřného na práci asistentů, *Asistentka.cz*.⁴⁵²

Krátké příklady o rozdílnosti mezi vztahovou a výkonnostní kulturou byly čerpány ze zkušeností kolegů, kteří pracují (či pracovali) jako tlumočníci a také z vlastních zkušeností. Stejně tak bylo postupováno v případě určitého návodu pro rozlišení vztahové a výkonnostní kultury.

Základní informace o kultuře zaměřené na vztahy jsou čerpány z poznatků získaných během studia. Odkazují také na webové stránky nazvané *Stop Karóši*⁴⁵³ a *Navy Times*.⁴⁵⁴ Při podrobném popisu prosazení svého projektu v kultuře zaměřené na vztahy je čerpáno z článku *Nemawashi – 根回し*,⁴⁵⁵ který se objevil na stránkách Kirai Net a z článku nazvaného *A Nemawashi – how to*⁴⁵⁶ autorky Rochelle Kopp.

Práce je rozdělena jednoduchým stylem do dvou kapitol. V první kapitole je popsán pojem kultury, rozdíly mezi dvěma nejčastějšími typy kultur a střety mezi nimi. Druhá kapitola je zaměřena především na praktický příklad kultury zaměřené na vztahy. Druhá kapitola je obohacena příkladem možnosti, jak prosadit svůj projekt v podobné kultuře. Práce je opatřena úvodem i závěrem.

Pojem kultura – kultura v širším slova smyslu

Nejprve je třeba seznámit se s pojmem kultura, a to jak v širším pojetí, tak i v užším slova smyslu. Kulturu můžeme vnímat v širším slova smyslu, kdy se tímto pojmem myslí souhrn jednotlivých vrstev tvořící ucelený systém,⁴⁵⁷ ve kterém je každá vrstva úzce závislá na jiné. Dojde-li ke změně jedné vrstvy, většinou se mění také jiné vrstvy systému zvaného kultura, a nastávají kulturní evoluce.

Jednotlivé vrstvy kultury⁴⁵⁸ jsou například tradice, zvyky, vztahy, přístupy. Nesmím ale zapomenout ani na moderní pojetí pojmu kultury v širším smyslu, tedy divadelní představení a hudební koncerty či filmová promítání. Ale to je již populární pojetí kultury tak, jak je vnímáno veřejností.

450 BUKVOVÁ, Alena. *Firemní kultura a strategie výrobního podniku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně - Fakulta sociálních studií, 2010.

451 /online/ ŠILHÁNOVÁ, Edita. Firemní kultura není jen soupis nudných pravidel, online verze. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-48485640-firemni-kultura-neni-jen-soupis-nudnych-pravidel>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

452 /online/ Definice firemní kultury. Dostupné z: <http://www.asistentka.cz/node/2296>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

453 /online/ Webové stránky Stop Karóši, online verze. Dostupné z: <http://www.stopkaroshi.net>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

454 /online/ Photo gallery: Japan unveils largest warship since World War II, online verze Dostupné z: <http://www.navytimes.com/article/20130806/NEWS08/308060008/Photo-gallery-Japan-unveils-largest-warship-since-World-War-II> . Poslední úprava: 26.9., 2013.

455 /online/ Nemawashi – 根回し, online verze. Dostupné z: <http://www.kirainet.com/english/nemawashi-%E6%A0%B9%E5%9B%9E%E3%81%97/>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

456 /online/ KOPP, Rochelle, A nemawashi how-to, online verze. Dostupné z : <http://www.japanintercultural.com/en/blogs/default.aspx?blogid=90>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

457 /online/ Co je to kultura ?, online verze. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b01obecnatemata/02.pdf>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

458 Jednotlivé vrstvy kultury jsou logický obecně známý fakt.

Kultura v užším slova smyslu – firemní kultura

O firemní kultuře, jakožto o samostatném pojmu, se začalo hovořit v šedesátých letech minulého století.⁴⁵⁹ Avšak i v dnešní době dvacátého prvního století je tento pojem velmi špatně definovatelný právě proto, že existuje mnoho definic a není lehké vybrat tu nejhodnější.

Například přední internetový magazín zaměřený na práci asistentů, Asistentka.cz, definuje firemní kulturu jako „*souhrn aktivit a vnějších i vnitřních znaků typických pro konkrétní společnost...Mnohdy se jedná o nevyslovené, implicitně stanovené normy.*“⁴⁶⁰ Internetový magazín Hospodářských novin píše, že „*firemní kultura reprezentuje soubor pravidel a principů, jimiž se řídí vnitřní chod společnosti.*“⁴⁶¹ Velmi podobné definice lze nalézt na mnohých webových stránkách. Tyto definice nejsou špatné, ale já se s nimi v této práci nemohu spokojit, protože jsou neúplné a až příliš obecné.

Musíme vycházet z definice kultury v širším slova smyslu, kterou aplikujeme na firemní kulturu. Mezi firemní kulturou a kulturou v širším slova smyslu vznikne určitý vztah, ve kterém je firemní kultura do určité míry podřízena kultuře v širším slova smyslu.

Firemní kulturu lze přirovnat například k banánu, cibuli či ovoci kaki. Zmíněné ovoce je tvořeno vrstvami stejně tak, jako se i firemní kultura skládá z jednotlivých vrstev. Jednotlivými vrstvami firemní kultury jsou například: typické znaky, firemní zvyky, tradice, (i nepsaná) pravidla, přístupy (k řešení problémů, k výrobě), vztahy či prostředí. To vše tvoří kompaktní celek. Pokud ve Vás přirovnání k ovoci evokovalo pocit hladu, pak přeji dobrou chuť.

Před několika řádky jsem zmínil vztah mezi firemní kulturou a kulturou v širším slova smyslu a nyní chci tuto souvislost dokázat na případě firem, které fungují v zemích, kde většina obyvatel vyznává jakoukoliv formu Islámu. Takovým příkladem mohou být například indonéské firmy. Jak již bylo zmíněno, většina obyvatel Indonésie jsou muslimové a tak ženy mohou ve firmách při výkonu svého povolání nosit část oděvu zvanou hidžáb.⁴⁶² Muslimové mají také vyhrazen čas na modlitby (4-5x denně). Toto je příklad kulturních pravidel, kterým se musí podřít i firemní kultura. Jiná možnost zkrátka není. Když se podíváte na internet, zajisté naleznete i jiné projevy toho, jak kultura (daného národa či společnosti) zasahuje do firemní kultury.

Existuje mnohé dělení kultur. V této práci si vystačíme se základním dělením na výkonnostní a vztahové kultury. A takto se dělí jak společenské kultury, tak i firemní kultury.

Dva krátké příklady – střety výkonnostní a vztahové kultury

Rozdíl mezi výkonnostní a vztahovou kulturou vysvětlím na základě vyprávění svého známého, který působil toho času jako tlumočnick anglického a japonského jazyka. Před několika lety tlumočil pro anglickou firmu během obchodního jednání v Japonsku.

Z jeho vyprávění vím, že britští manažeři byli velmi nemile překvapeni a nervózní, když se během prvních dvou setkání vedení britské a japonské společnosti probírala velmi osobní témata, například zájmy či rodina.⁴⁶³ Na pracovní záležitosti došlo až při třetí schůzce. Japonci chtěli své obchodní partnery nejprve poznat, kdežto Britové chtěli mít celé jednání, jak se říká, co nejrychleji „za sebou“.

459 BUKVOVÁ, Alena. *Firemní kultura a strategie výrobního podniku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně - Fakulta sociálních studií, 2010. Str. 8.

460 Citace převzata z: /online/ Definice firemní kultury. Dostupné z: <http://www.asistentka.cz/node/2296>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

461 Citace převzata z: /online/ ŠILHÁNOVÁ, Edita. Firemní kultura není jen soupis nudných pravidel, online verze. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-48485640-firemni-kultura-neni-jen-soupis-nudnych-pravidel>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

462 Arabsky حجاب, ve své podstatě se jedná o typ šátku. K zamyšlení ale může posloužit například fakt, že televizní hlasatelky by tento typ oděvu nosit neměly.

463 Někdy se může stát, že manažeři firem z Evropy či Ameriky se cítí dotčeni, tím že se prvních několik sezení vůbec nevyjednávají. A naopak, japonští manažeři se mohou cítit dotčeni faktem, že se je manažeři firem z Evropy či Ameriky vůbec nesnaží blíže poznat a přechází ihned na obchodní vyjednávání. Pak může zcela jednoduše z kontraktu sejít. Ale toto je téma pro kulturní příručku.

Další rozdíl mezi kulturami lze spatřit při psaní dopisů či e-mailů. Mnoho Evropanů napíše pozdrav a ihned přejde k problému. Avšak představte si zděšení Japonců, kteří podobný dopis čtou a chybí jim v něm rozličné tradiční fráze, například „V době pokračujícího parného léta...“ anebo „Doufám, že se Vám i Vaší rodině daří dobře...“, které by podtrhovaly hlubší (vztahový) zájem, než jen vyřešení problému.

V případě japonské společnosti se jedná víceméně o vztahovou kulturu, kdežto v případě britské společnosti se jedná především o výkonnostní kulturu.

Bohužel, musím napsat, že typická výkonnostní kultura, ve své ryzí podobě, spatřila světlo světa za dob otrokářů a otroků, ale to zdaleka neznamená, že by dnes neexistovala. V té době šlo jen o produkci, téměř vždy bez zájmu o osobní vztahy (otrokáři se málokdy snažili navodit přátelskou atmosféru přijatelnou i pro otroky).

Jak rozlišit výkonnostní a vztahovou kulturu

Vztahové a výkonnostní kultury lze také rozdělit geograficky. Obecně lze říci, že asijské a arabské společnosti⁴⁶⁴ (až na výjimky) jsou víceméně vztahové, kdežto evropské⁴⁶⁵ a americké společnosti patří mezi výkonnostní společnosti. Typické prvky pro jednotlivé kultury shrnu do následující tabulky.

Tabulka č.1: Výkonnostní a vztahová kultura.

	Výkonnostní kultura	Vztahová kultura
Zaměření	Výkon	Vztahy
Cíl	Vyrobít co nejvíce	Mít perfektní vztahy
Pružnost a schopnost přizpůsobit se	Pružnější	Méně pružnější, až „zkostrnatělé“
Rozhodnutí	Často rychlá rozhodnutí, která se poté ještě dále formují a přizpůsobují.	Zvážená a diskutovaná rozhodnutí, rozhoduje se dlouhou dobu, rozhodnutí jsou těžko měnitelná a těžko přizpůsobitelná.
Hlavní zápor	Nemusí mít tak dobré vztahy (jak s dodavateli tak i mezi zaměstnanci ve firmě). Někdy přesně neví, co od obchodního partnera očekávat.	Většinou menší výkon a tím i menší produkce.
Hlavní klad	Vyprodukuje co nejvíce, teoreticky vyšší zisky.	Důvěrné a propracované vztahy. Nedochozí k podvodům tak často, jako ve výkonnostních kulturách. Každý ví, co od partnera může očekávat.

464 Důkazem je tradice smlouvání o ceně (většinou) doprovázené pitím čaje např.: v Saudské Arábii, Spojených Arabských Emirátech a dalších arabských zemích.

465 Zajisté, i firmy v ČR jsou ve většině případů zaměřeny na výkon. Příkladem může být firma Foxconn a zpráva, která se objevila na portálu Novinky.cz. Podrobnější informace: /online/ Zákaz mluvení, pití, odpočívání. Takhle se údajně pracuje v pardubickém Foxconnu, online verze. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/315060-zakaz-mluveni-piti-odpocivani-takhle-se-udajne-pracuje-v-pardubickem-foxconnu.html> . Poslední úprava: 31.10., 2013

Při rozhodování ve výkonnostních kulturách je mnohem více pravděpodobné, že dojde ke změně buď při procesu výroby, anebo při procesu rozhodování (mám na mysli výrobní podnik). Vztahové kultury fungují přesně opačně. Jedním z důvodů je fakt, že jakékoliv změny, které nejsou nezbytné, by mohly vést k narušení dlouhodobě budovaných vztahů.

Zároveň zmiňuji, že dva výše popsané cíle (vyrobit co nejvíce, mít perfektní vztahy) se ale nijak zásadním způsobem nevyklučují. Zajisté nelze vyloučit i určitý mix těchto dvou typů kultur.

Proč se nevěnuji dalším typům kultur

Je nemožné se zabývat všemi typy kultur. Existují různé kultury a každá z nich má své typy. Například z ekonomie víme, že existují organizační kultury, právní věda rozlišuje rozličné právní kultury, své dělení zajisté má i kulturní antropologie. Avšak v této práci se věnuji především pojmu kultury v širším slova smyslu, poté povrchně pojmu firemní kultury. Jak kultura v širším slova smyslu, tak i firemní kultura lze rozdělit na vztahovou a výkonnostní kulturu. Oba typy kultur mají co do činění jak s ekonomikou, tak i se stavem a rozložením společnosti (ale tomu se již věnuje jiná disciplína).

Vztahová kultura – Japonsko a proces Nemawaši

Pravděpodobně si říkáte, proč řadím japonskou kulturu mezi vztahové kultury, když jsou běžné případy smrti související s přepracováním. Ať již člověk zemře na vražednou kombinaci stresu, nedostatku spánku a pracovního vyčerpání^{466 467} anebo spáchá sebevraždu.

Tato otázka mne také napadla. Japonská společnost a kultura, ať se to na první pohled nezdá, je založena především na vztazích. Mám-li být konkrétnější, na přesně definovaných vztazích a hierarchii.

Každá firma má pevně danou hierarchii, která ovlivňuje vztahy mezi podřízenými a nadřízenými. Nadřízený velmi dobře zná podřízeného, obchodní partneři se také mezi sebou znají. Avšak tyto (pracovní) vztahy jsou prohlubovány, bohužel občas až do té míry, že prorostou do osobního života (např.: skrz setkání za účelem konzumace alkoholu apod). Výkon vnímám jako nastavbu na vztahovou kulturu, protože bez perfektních vztahů by firma nemohla dobře fungovat. Další informace můžete získat například v kapitole 1.2. Dalo by se říci, že proces Nemawaši (popisovaný níže) je důkazem faktu, že japonská kultura je zaměřena na vztahy.

Právě z důvodů pevných vztahů (hlavně mezi Japonci navzájem), japonské soudržnosti a částečně i (stále převládajícímu) nacionalismu⁴⁶⁸ je velmi těžké proniknout do japonské společnosti, pokud jste cizinec.

Proces Nemawaši

Začnu definicí samotného pojmu.⁴⁶⁹ Nemawaši⁴⁷⁰ není nic záhadného. Nejedná se o vědu či něco komplikovaného. Ve své podstatě, tento pojem znamená budování podpory pro projekt skrz projednávání a různé konzultace. Nemawaši ve svém původním významu znamená okopávat kořeny

466 V Japonsku existuje termín Karóši, což znamená smrt z přepracování. Bližší informace o jevu lze nalézt například na: /online/ Webové stránky Stop Karóši, online verze. Dostupné z: <http://www.stopkaroshi.net>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

467 V ČR je znám pojem „Harakiri“, který se používá většinou pro těžko řešitelné situace. Nebudu zde rozebírat tento pojem, ale obávám se, že je používán špatně. Ve své podstatě se totiž jedná o otočení znaků (což je považováno v Japonsku za vulgární) pro Seppuku (obecné označení rituálních smrtí, z 99,9 % sebevražď). A Karóši není nic jiného než jeden z druhů Seppuku.

468 Například nedávno byla jedna z nových japonských vojenských lodí pojmenována Izumo. Nemyslím si, že je náhoda, že nese stejné jméno jako jedna z nechvalně proslulých válečných lodí (1900-1945), které Japonsko použilo během Druhé světové války. Bližší informace jsou k nalezení ve zdroji: /online/ Photo gallery: Japan unveils largest warship since World War II, online verze. Dostupné z: <http://www.navytimes.com/article/20130806/NEWS08/308060008/Photo-gallery-Japan-unveils-largest-warship-since-World-War-II>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

469 Různé definice se dají najít (nejen) na internetu.

470 Japonsky: 根回し, kde: 根 znamená kořen a 回す obcházet

či kopat kolem kořenů, aby byla rostlina připravena k přesazení. Bez řádného Nemawaši rostlina může uhynout. A to samé platí i v procesu projektu. Bez úspěšného Nemawaši projekt v japonské firmě nemá šanci uspět. Víceméně se jedná o reklamu na svůj vlastní projekt, o reklamu na své vlastní cíle.

Myslím, že proces Nemawaši je velmi osobní, nýbrž v evropských a amerických firmách by neměl moc velkou šanci uspět. Důvod může být, dejme tomu, v odlišné mentalitě a chápání firemních záležitostí.

Nemawaši probíhá buď v malých skupinách či tváří v tvář mezi dvěma lidmi, protože prvotním cílem je přesvědčení daného zaměstnance, že ten můj projekt je nejlepší a měl by být schválen, případně vyslechnutí připomínek daného zaměstnance k projektu.

Jak podobná setkání mohou probíhat. Setkání mívají často neformální charakter, konají se mimo firmu v soukromí, například v hospodě, aby se navodila příjemnější atmosféra. Podobná setkání mají přátelský charakter a objevují se v během nich fráze jako „*Mimochodem, poslední dobou pracuji na...*“ a podobně. Myslím si, že tímto se vytvoří pocit, že Vás Váš spolupracovník z firmy nepozval na pivo za účelem prezentování projektu, ale že prezentace projektu je vedlejší téma. Nicméně, opak je pravdou. Kdyby s Vámi nechtěl daný zaměstnanec probírat svůj projekt (v podstatě součást Nemawaši), tak s Vámi na pivo nejde.

Kroky při procesu Nemawaši

Proces Nemawaši se dá shrnout do několika, poměrně jednoduchých, kroků, jejichž cílem je získat podporu pro daný projekt ve firmě.⁴⁷¹

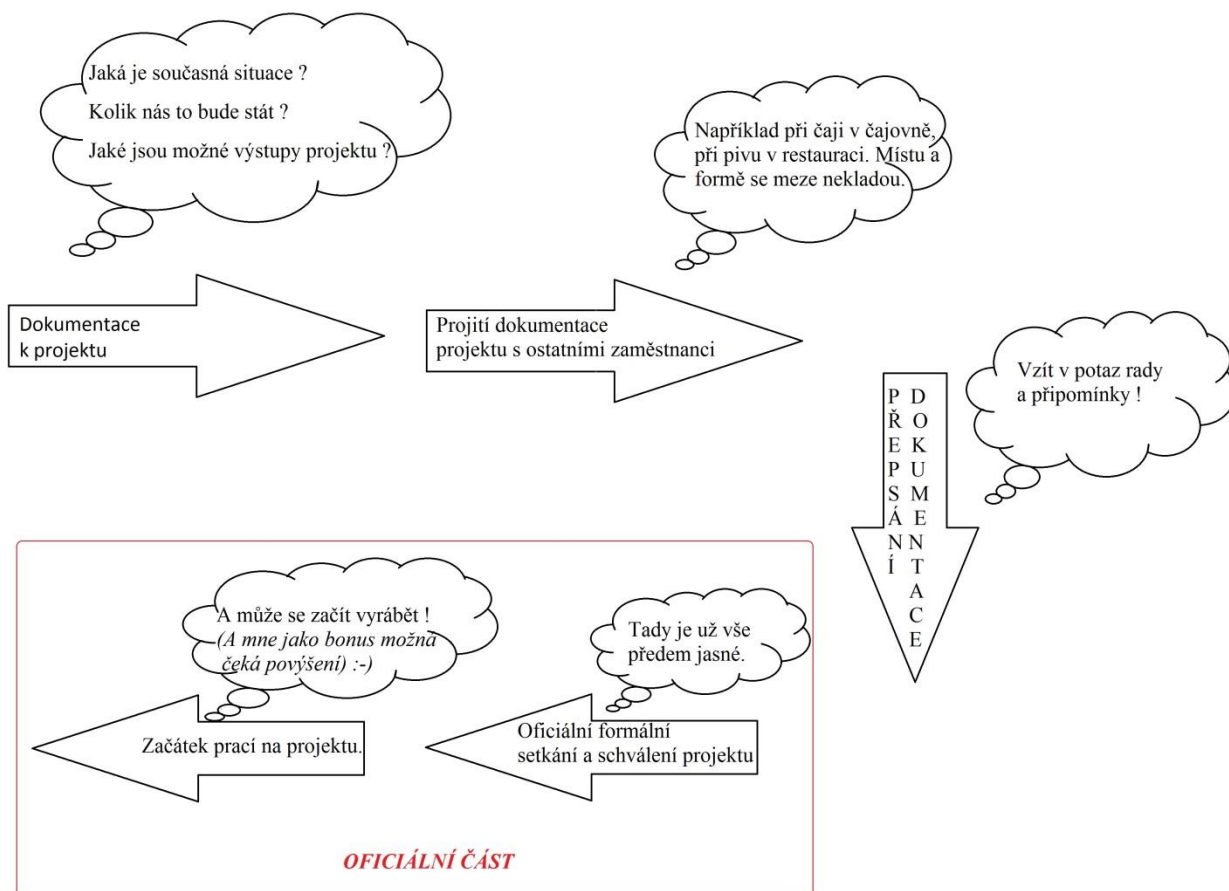
- **Vytvoření dokumentace k projektu.** V podstatě se jedná o přípravu projektu na připomínkování a samotný proces Nemawaši. V této části se odpovídá na otázky, jako například: Jaká je současná situace ? Kolik nás to bude stát ? Jaké jsou možné výstupy projektu ?
- **Projítí dokumentu s ostatními zaměstnanci firmy.** V tomto kroku si zaměstnanec, který pracuje na novém projektu, projde dokumentaci k projektu s ostatními lidmi, kteří mu sdělí své připomínky či rady. Jedná se o nejdůležitější část procesu (krom samotné myšlenky a dokumentace projektu).
- **Přepsat dokumentaci.** Na základě připomínek a rad od ostatních zaměstnanců se projekt přepíše. Někdy následuje opětovné projítí dokumentace projektu se zaměstnanci.
- **Setkání za účelem formálního přijetí dokumentu ve firmě.**
- **Začátek práce na samotném projektu.**

Obrázek č.1: Grafické znázornění jednotlivých kroků procesu Nemawaši.⁴⁷²

471 Body 1-5 byly vytvořeny (nikoliv převzaty) s pomocí zdroje: /online/ KOPP, Rochelle, A nemawashi how-to, online verze. Dostupné z : <http://www.japanintercultural.com/en/blogs/default.aspx?blogid=90>.
Poslední úprava: 26.9., 2013.

472 Obrázek vytvořen na základě pěti vypsanych bodů výše (kapitola 2.2). Jednotlivé kroky lze fakticky rozdělit na dvě části, oficiální a neoficiální. Projekt se nachází v neoficiální části dokud není schválen na formálním setkání. Poté je již téměř nevyhnutelné, že dojde k jeho realizaci.

NEOFICIÁLNÍ ČÁST

Tento proces sice nevypadá nějak náročně, nýbrž je, dle mého názoru, velmi náročný na čas. Skrz různá setkání a konzultace s ostatními zaměstnanci firmy se projektu zajistí podpora a určitá jistota, že nebude odmítnut v pozdějších fázích. Pokud by projekt byl pro někoho nepřijatelný, pak by byl zamítnut již v počáteční fázi.

Výhody a nevýhody Nemawaši

Mezi největší výhody Nemawaši patří především prohlubování vztahů a určitá sebe-reklama ve firmě. Pro firmy je velkým plusem také časová náročnost, protože na projekt mají zaměstnanci hodně času. Projekt se nedělá tzv. „horkou jehlou“, a proto je možno eliminovat rizika neúspěchu či zabránit špatnému rozhodnutí, které by firmě přineslo finanční ztráty.

Na druhou stranu, velmi nepřijemný může být fakt, že obchodně-pracovní vztahy mohou být prohloubeny až do osobního života, zaměstnanci musí respektovat pravidla a v neposlední řadě, například možnost odmítnutí projektu. Mohl bych pokračovat například tím, že pokud obchodně-pracovní záležitosti přerostou až do osobního života zaměstnance, hrozí přepracování a s tím spojené zdravotní potíže. Musím zmínit i časovou náročnost, která je pro firmy, které potřebují jednat flexibilně a velmi rychle, závažným problémem. Nemawaši totiž může trvat i několik měsíců. Ovšem, bez řádného Nemawaši by projekt nebyl schválen a uznán ostatními zaměstnanci, kteří by se velmi divili nad tím „kdo o tom daném projektu rozhodl“ a s největší pravděpodobností by jej – jak se říká – velmi rychle „zametli pod stůl“.

Názor na proces Nemawaši

Názory na Nemawaši se různí. Záleží na úhlu pohledu. Autor článku serveru Kirai – A geek in

Japan, sekce Japanese Culture⁴⁷³ se vyjadřuje ve smyslu, že celý proces je velmi pomalý, nicméně to platí pro téměř všechny japonské firmy.⁴⁷⁴ Dle mne je právě tato určitá pomalost celého procesu Nemawaši jedním z hlavních důvodů, proč se tento proces neuchytí v evropské ani americké firmě. Dalšími důvody jsou také jiná mentalita a jiný typ kultury.

Evropské a americké firmy totiž kladou důraz přesně na opačný faktor, a to sice na rychlost a výkon. Čím rychlejší a kvalitnější jsou nápady, tím lépe. O tom, zda-li nápad bude uveden do praxe, mnohdy rozhoduje pouze úzká skupina lidí, nikoliv všichni pracovníci, kteří by se na realizaci nápadu podíleli.

Nýbrž v tomto pomalém rozhodování má celý proces Nemawaši i jednu velkou skrytou výhodu. Japonské firmy málokdy udělají velkou chybu, protože mají během celého procesu Nemawaši spoustu času si projekt promyslet a prodiskutovat s mnoha lidmi.

Otázka, zda-li by mělo Nemawaši šanci v evropské firmě, není vůbec jednoduchá. Zajisté se najdou firmy, kterým by podobný proces vyhovoval, ale obecný trend vývoje naznačuje, že se evropské⁴⁷⁵ a americké firmy orientují především na rychlost a výkon⁴⁷⁶ i za cenu, že udělají chyby, které mohou vést k finančním ztrátám.

Závěr

Věřím, že se mi podařilo vytvořit pojmovou základu k problematice kultury zaměřené na vztahy. Velmi zajímavým tématem budoucího výzkumu by bylo porovnání pracovních zkušeností z kultury zaměřené na vztahy a kultury zaměřené na výkon.

Literatura

Primární zdroje:

BUKVOVÁ, Alena. *Firemní kultura a strategie výrobního podniku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně - Fakulta sociálních studií, 2010.

/online/ Co je to kultura ?, online verze. Dostupné z:

<http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b01obecnatemata/02.pdf>. Poslední úprava: 26. 9. 2013.

/online/ Definice firemní kultury. Dostupné z: <http://www.asistentka.cz/node/2296>. Poslední úprava: 26.9. 2013.

/online/ KOPP, Rochelle, A nemawashi how-to, online verze. Dostupné z:

<http://www.japanintercultural.com/en/blogs/default.aspx?blogid=90>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

/online/ Nemawashi – 根回し, online verze. Dostupné z:

<http://www.kirainet.com/english/nemawashi-%E6%A0%B9%E5%9B%9E%E3%81%97/>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

/online/ ŠILHÁNOVÁ, Edita. Firemní kultura není jen soupis nudných pravidel, online verze. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-48485640-firemni-kultura-neni-jen-soupis-nudnych-pravidel>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

473 /online/ Nemawashi – 根回し, online verze. Dostupné z:

<http://www.kirainet.com/english/nemawashi-%E6%A0%B9%E5%9B%9E%E3%81%97/>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

474 Přesná citace: „*But what the hell, this is slow! very very slow! Japanese companies are famous because they do things slow and patiently.*”

475 I české firmy.

476 Takto soudím například na základě zdroje: /online/ Maloobchod potřebuje rychlost, online verze.

Dostupné z: <http://eregal.ihned.cz/c1-19992600-maloobchod-potrebuje-rychlost>. Poslední úprava: 27.9., 2013.

Sekundární zdroje:

/online/ Photo gallery: Japan unveils largest warship since World War II, online verze Dostupné z: <http://www.navytimes.com/article/20130806/NEWS08/308060008/Photo-gallery-Japan-unveils-largest-warship-since-World-War-II> . Poslední úprava: 26.9., 2013.

/online/ Maloobchod potřebuje rychlost, online verze. Dostupné z: <http://eregal.ihned.cz/c1-19992600-maloobchod-potrebuje-rychlost>. Poslední úprava: 27.9., 2013.

/online/ Webové stránky Stop Karóši, online verze. Dostupné z: <http://www.stopkaroshi.net>. Poslední úprava: 26.9., 2013.

/online/ Zákaz mluvení, pití, odpočívání. Takhle se údajně pracuje v pardubickém Foxconnu, online verze. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/315060-zakaz-mluveni-piti-odpocivani-takhle-se-udajne-pracuje-v-pardubickem-foxconnu.html>. Poslední úprava: 31.10., 2013

DIFFERENCES BETWEEN CULTURE AIMED AT PERFORMANCE AND CULTURE AIMED AT RELATIONSHIPS WITH EMPHASIS PLACED UPON SELF-ASSERTION (VIA PROJECT) IN CULTURE AIMED AT RELATIONSHIPS

Annotation: *The main emphasis of this work is placed upon term of culture. There are two ways how culture can be described. First way is called an general culture and the second way of description of culture is via culture of firm. Culture of firm is described as an special type of general culture. Culture of firm is influenced by many various factors. Term of culture is divided into culture aimed at performance and culture aimed at relationships. This work contains an list of differences between culture aimed at performance and culture aimed at relationships. Conflict of culture aimed at performance and culture aimed at relationship is described with use of short story from life. Example of culture aimed at relationship is described as well as is provided description of process called Nemawashi. Process called Nemawashi is described in the way that can help people work with firms which are located in country where prevails culture aimed at relationships. Work was created with use of my experience, external literature and information gained during my studies.*

Key words: *Nemawashi, culture, culture of firm, culture aimed at relationships, culture aimed at performance*

**Katedra aplikované ekonomie
Katedra asijských studií
Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci**

Studentská vědecká konference 2013 Sborník příspěvků

**Editor: Pavla Slavíčková
Vydala: Societas Scientiarum Olomucensis II.
Křížkovského 10, 771 80 Olomouc**

Příspěvky neprošly jazykovou korekturou a bylo respektováno formální zpracování příspěvků autorem.

**Vydání I.
Náklad: 70 ks**

**Olomouc 2013
ISBN: 978-80-87533-06-2**

NEPRODEJNÉ!

